

CĂTĂLIN ZAMFIR
IANCU FILIPESCU
(coordonatori)
ELENA ZAMFIR
SIMONA ILIE
SIMONA MARIA STĂNESCU
MARIA IORDACHE

SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ: 1900-2010

O ISTORIE SOCIALĂ

E I K O N

SOCIOLOGIA ROMÂNESCĂ: 1900-2010

O ISTORIE SOCIALĂ

© Autorii

Editura EIKON

www.edituraeikon.ro

&

Editura ȘCOALA ARDELEANĂ

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel 0364-117.252; 0728.084.801

e-mail: office@scoalaardeleanaclub.ro, redactie@scoalaardeleanaclub.ro

Difuzare: tel/fax 0364-117.246; 0728.084.803

e-mail: difuzare@scoalaardeleanaclub.ro, esadifuzare@gmail.com

www.scoalaardeleanaclub.ro

Editura Eikon este acreditată de

Consiliul Național al Cercetării Științifice din România (CNCS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Sociologia românească 1900-2010 : o istorie socială / Cătălin Zamfir, Iancu Filipescu,

Elena Zamfir, ... ; coord.: Cătălin Zamfir și Iancu Filipescu. - Cluj-Napoca : Editura

Școala Ardeleană ; București : Eikon, 2015

Bibliogr.

ISBN 978-606-8699-22-6

ISBN 978-606-711-240-5

I. Zamfir, Cătălin

II. Filipescu, Iancu

III. Zamfir, Elena

IV. Zamfir, Cătălin (coord.)

V. Filipescu, Iancu (coord.)

316.2(498)"1900/2010"

Editor: Vasile George DÂNCU

Copertă și tehnoredactare: Ioachim GHERMAN

SOCIOLOGIA ROMÂNESCĂ: 1900-2010

O ISTORIE SOCIALĂ

Coordonatori
Cătălin Zamfir și Iancu Filipescu

Autori:
Cătălin Zamfir, Iancu Filipescu, Elena Zamfir,
Simona Ilie, Simona Maria Stănescu, Maria Iordache

E I K O N

Cluj-Napoca, 2015

Cuprins

Listă abrevieri.....	9
Listă tabele.....	10
Listă grafice	12
Despre autori.....	14
Introducere: Ce fel de istorie?.....	17
Partea I. Sociologia românească, o viziune globală: 1900-2010.....	24
Capitolul 1. O analiză sociologică a istoriei sociologiei românești	24
1.1. Istoria teoriilor sau istoria socială a sociologiei	24
1.2. Sociologia descriptiv-explicativă, funcțională și sociologia constructivă	25
1.3. Trei perioade istorice ale sociologiei românești în dificilul secol XX.....	26
1.4. 14 faze ale istoriei sociologiei românești	28
1.5. Succesiunea dramatică a generațiilor de sociologi.....	34
Capitolul 2. Dinamica sociologiei: publicistica 1900-2010.....	36
Partea II-a. Sociologia românească: 1900-1947	40
Capitolul 3. Construcția instituțională și publicistica sociologică.....	40
3.1. Publicistica sociologică în perioada 1900-1947	40
3.2. Debutul sociologiei românești: 1890-1918.....	42
3.3. Explozia sociologiei: 1919-1943	44
3.4. Programul gustian: sociologia militans	49
3.5. 1944-1947 – O sociologie eroică: încotro România?	52
3.5.1. Publicațiile în perioada 1944-1947.....	52
3.5.2. Programul lui Dimitrie Gusti pentru perioada post-război.....	54
3.5.3. Un obiectiv global al sociologiei: realizarea unei hărți sociologice a României.....	57
Partea a III-a. Sociologia în perioada comunistă	62
Capitolul 4. O privire sintetică: sociologia românească 1948-1989.....	62
4.1. Noul context: instaurarea și colapsul comunismului	62
4.2. Dinamica publicisticii 1948-1989.....	63

Capitolul 5. Sociologia gustiană subterană 1948-1958	65
5.1. Desființarea sociologiei	65
5.2. Producția sociologică: 1948-1958.....	69
5.3. Temele publicisticii în perioada 1948-1958	70
Capitolul 6. 1959-1965: 7 ani de pregătire a relansării sociologiei	74
6.1. O cută a istoriei favorabilă sociologiei	74
6.2. Relansarea politică a sociologiei: 1959	75
6.3. Resursele relansării sociologiei	78
6.4. Publicistica în perioada 1959-1965	81
Capitolul 7. 1966-1971: Explozia sociologiei românești	84
7.1. Publicistica sociologică	84
7.2. Dezvoltare instituțională modestă și ezitantă	86
Capitolul 8. 1972-1977: confuzie politică și ideologică	95
8.1. Soarta instituțiilor cu profil sociologic.....	95
8.2. Producția sociologică: 1972-1977	99
8.3. Sistarea marilor programe de cercetare empirică.....	100
Capitolul 9. Cum a supraviețuit sociologia: 1978-1989	106
9.1. Producția sociologică: 1978-1989	106
9.2. Fuga de realitatea socială: epistemologie, metodologie, „marea” teorie.....	107
Capitolul 10. Profilul sociologiei românești în perioada comunistă	109
10.1. Întemeietorii relansării sociologiei românești	109
10.2. Sursele profesionale ale sociologiei românești în perioada comunistă.....	113
10.3. Două paradigme în competiție: sociologia socialistă și sociologia de inspirație gustiană și occidentală, de orientare reformistă	123
10.3.1. Paradigma sociologiei socialiste: filozofia empirică.....	124
10.3.2. Paradigma sociologică de inspirație gustistă/ occidentală, cu orientare reformistă.....	129
10.4. Sociologia românească și schimbarea socială: vocația reformistă	131
Partea a IV-a. Sociologia românească în perioada tranziției	135
Capitolul 11. Tranziția: de ce fel de cunoaștere a avut nevoie	135
11.1. 1989: o nouă deschidere pentru România	135
11.2. Ce au crezut mulți sociologi că ar fi rolul lor?	136
11.3. Pentru ce model de schimbare a optat România?	137
11.4. Ce fel de competență avea nevoie programul tranziției?	138

Capitolul 12. Sociologia românească la începutul tranziției	141
12.1. Starea sociologiei românești la începutul lui 1990.....	141
12.2. Dezvoltarea instituțională a sociologiei.....	141
12.2.1. Învățământul sociologic.....	141
12.2.2. Institute de cercetare sociologică.....	144
12.3. Producția publicistică sociologică: 1990-2010	146
Capitol 13. Asistența socială: o istorie dramatică	148
13.1. Asistența socială în prima jumătate a secolului XX.....	148
13.2. Asistența socială în regimul comunist.....	155
13.3. Asistența socială în perioada tranziției.....	157
Partea V-a. Teme majore ale sociologiei.....	171
Capitol 14. Macrosociologia: capitalism, socialism, tranziție	171
14.1. Capitalism versus comunism.....	171
14.2. Sociologia românească despre capitalism și socialism	172
14.3. Sociologia românească a tranziției	173
Capitolul 15. Sat, oraș, sociologie economică.....	179
15.1. Satul.....	179
15.2. Industrializare/ întreprindere/ muncă.....	185
15.3. Sociologia economiei	191
15.4. Orașul	193
Capitolul 16. Sistem politic, alegeri electorale, sondaje de opinie, sociologia tranziției	196
16.1. Analiza sociologică a sistemului politic: sistem politic, putere, stat, partide politice, lege, ideologie, doctrină, drept/ drepturi	196
16.2. Alegeri electorale.....	199
16.3. Opinie publică: sondaje și anchete.....	200
16.4. Politicile sociale: funcțiile sociale ale statului.....	202
Capitolul 17. România în lume/ în Europa.....	207
17.1. Geopolitica/ sociologia frontierei, poziția României în contextul internațional.....	207
17.2. Europa/ Uniunea Europeană	209
Capitolul 18. Familia, demografie, copii, tineret, femeie, violență domestică	211
18.1. Demografia.....	211
18.2. Familia.....	213
18.3. Copiii.....	216
18.4. Tineretul.....	218
18.5. Femeie/ egalitatea de șanse	219
18.6. Sexualitate/ exploatare/ abuz/ homosexualitate	220
Capitolul 19. Calitatea vieții: umanizarea societății (stil de viață, standard de viață, venituri, consum)	222
19.1. Calitatea vieții	222
19.2. Venituri și consum	228

Capitolul 20. Schimbare socială/ schimbare socială proiectată, viitor	229
20.1. Schimbare socială „fără noi”	229
20.2. Paradigma schimbării „de către noi”: sociologia constructivă, sociologia schimbării proiectate	232
20.2.1. Dezvoltare socială/ știința conducerii	234
20.2.2. Strategie/ plan/ proiect/ evaluare/ monitorizare/ eficiență...(II)	237
20.3. Sociologia viitorului	240
Capitolul 21. Servicii publice: educație, sănătate	242
21.1. Școală, educație, învățământ	242
21.2. Starea de sănătate și sistemul de sănătate	242
Capitolul 22. Probleme sociale: sărăcie, romi, delincvență, corupție	246
22.1. Sărăcia	246
22.2. Situația social-economică a populației de romi	253
22.3. Tema etniilor și a relațiilor interetnice	257
22.4. Delincvența	259
Capitolul 23. Cultură, valori, comunicare	261
23.1. Cultura ca temă de analiză și instrument al dezvoltării	261
23.2. Sociologia valorilor	264
23.3. Etica	267
23.4. Comunicare	269
23.5. Religie	271
23.6. Antropologie/ etnografie/ etnologie	271
Capitolul 24. Profiluri: comunalitate/ distinctivitate	275
Capitolul 25. 2014: o nouă șansă a sociologiei românești. 10 direcții	282
Indici de autori	285

Cuprins CD

Anexa I.	Personalități-sociologi români, formați înainte de 1948
Anexa II.	Lucrări de istoria sociologiei românești
Anexa III.	Reviste de sociologie după 1990
Anexa IV.	Cărți
Anexa V.	Studii

Listă abrevieri

CCPT	Centrul de Cercetări pentru Problemele Tineretului
ICCV	Institutul de Cercetare a Calității Vieții
INS	Institutul Național de Statistică
ISR	Institutul Social Român
PCR	Partidul Comunist Român
SUA	Statele Unite ale Americii
UE	Uniunea Europeană
URSS	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

Listă tabele

Tabel 2.1. Dinamica producției sociologice: cele 3 mari perioade ale României	36
Tabel 2.2. Fazele istoriei României și producția sociologică (1990-2010)	37
Tabel 3.1. Publicistica sociologică 1900-1947	41
Tabel 5.1. Dinamica publicisticii: 1948-1958.....	69
Tabel 6.1. Dinamica publicisticii: 1959-1965.....	82
Tabel 7.1. Dinamica publicisticii: 1966-1971.....	84
Tabel 8.1. Dinamica publicisticii: 1972-1977.....	99
Tabel 9.1. Dinamica publicisticii: 1978-1989.....	106
Tabel 10.1. Prezența în titlurile lucrărilor a termenilor: monografie, Dimitrie Gusti, Școala Sociologică de la București	119
Tabel 10.2. Lucrări de critică a sociologiei nemarxiste/ burgheze.....	121
Tabel 12.1. Înființarea de secții universitare de sociologie: 30 secții	141
Tabel 12.2. Dinamica publicisticii, fazele a 11-a și a 12-a	147
Tabel 13.1. Tematica asistență socială	157
Tabel 13.2. Înființarea de secții universitare de asistență socială: 28 secții universitare	161
Tabel 13.3. Dinamica lucrărilor cu o tematică explicită de asistență socială	163
Tabel 14.1. Tema capitalismului și socialismului în sociologia românească	172
Tabel 15.1. Tematica cooperativizării satului în perioada comunistă.....	183
Tabel 15.2. Tematica urban/ oraș	194
Tabel 16.1. Tema alegerilor electorale.....	199
Tabel 16.2. Opinie, sondaj și anchetă.....	201
Tabel 17.1. Tema Europei și a Uniunii Europene.....	209
Tabel 18.1. Teme de demografie.....	211
Tabel 18.2. Familia.....	213
Tabel 18.3. Tema copilului în perioada comunistă și în tranziție	216
Tabel 18.5. Tema femeii și a egalității de șanse.....	219
Tabel 18.6. Tema sexualității.....	220

Tabel 19.1. Tematica condiții de trai, nivel de trai, standard de viață, mod de viață, stil de viață.....	223
Tabel 19.2. Tema venituri și consum	228
Tabel 20.1. Lucrări centrate pe schimbări „fără noi”: 920, adică 3,8%.....	230
Tabel 20.2. Conceptele paradigmei schimbării sociale proiectate (I).....	234
Tabel 20.3. Conceptele schimbării sociale proiectate (II)	239
Tabel 21.1. Sistemul de sănătate (sănătate, boală, spital).....	243
Tabel 22.1. Tema sărăciei	251
Tabel 22.2. Structura tematicii romilor în perioada tranziției	257
Tabel 22.3. Tema delincvenței.....	259
Tabel 22.4. Tema corupției.....	260
Tabel 23.1. Tema valorilor.....	265
Tabel 23.2. Tema eticii	269
Tabel 23.3. Antropologie/ etnografie/ etnologie.....	272
Tabel 24.1. Temele sociologie și ponderea lor în cele trei perioade ale sociologiei.....	277
Tabel 24.2. Teme prioritare și marginale: ca pondere (%) din publicistica perioadei.....	279
Tabel 24.3. Dinamica unor teme importante	280

Listă grafice

Grafic 2.1. Dinamica publicisticii sociologice: producția medie anuală pe faze și proporția fazelor în publicistica totală.....	38
Grafic 3.1. Producția sociologică 1900-1947	41
Grafic 4.1. Publicațiile sociologice: 1948-1989.....	64
Grafic 5.1. Producția sociologică: 1948-1958.....	69
Grafic 6.1. Producția sociologică: 1959-1965.....	82
Grafic 7.1. Publicistica anuală: 1966-1971	84
Grafic 8.1. Producția sociologică: 1972-1977.....	99
Grafic 8.2. Cercetări empirice de amploare	102
Grafic 9.1. Publicația sociologică: 1978-1989	106
Grafic 12.2. Publicistica sociologică: 1990-2010.....	147
Grafic 13.1. Structura învățământului de asistență socială 1929-1940	151
Grafic 13.2. Înființarea de secții universitare de asistență socială: 30 secții	161
Grafic 13.3. Producția publicațiilor pe tema asistenței sociale: 1990-2010	164
Grafic 14.1. Tema tranziție	177
Grafic 15.1. Tema satului (comună, rural, agricultură, cooperative) în cele trei perioade istorice	179
Grafic 15.2. Dinamica temei satului pe faze.....	180
Grafic 15.3. Tema industrie, întreprinderi industriale și servicii, sistemul muncii în cele trei perioade istorice.....	186
Grafic 15.4. Tema industriei/ muncii pe faze istorice.....	186
Grafic 15.5. Dinamica tematicii economiei, pe perioade.....	191
Grafic 15.6. Tematica orașului, pe perioade.....	193
Grafic 15.7. Tematica orașului pe faze.....	195
Grafic 16.1. Analiza sociologică a sistemului politic	196
Grafic 16.2. Sondaje pe opinia publică.....	200
Grafic 16.3. Tema politicilor sociale pe perioade.....	203
Grafic 16.4. Tematica politici sociale în perioada tranziției	204
Grafic 17.1. Tematica relațiilor internaționale, mondializare, geopolitică, politica frontierei	207
Grafic 18.1. Tema copilului.....	216
Grafic 18.2. Tema tineret pe perioade	219

Grafic 19.1. Calitatea vieții (standard de viață, condiții de viață, venit, consum, stil de viață)	222
Grafic 19.2. Tema calității vieții, satisfacție și fericire	224
Grafic 20.1. Schimbare socială, progres, evoluție, revoluție.....	230
Grafic 20.2. Sociologia constructivă (dezvoltare, strategie, reformă, proiect, evaluare, monitorizare, inovație etc., inclusiv viitorologia) pe perioade	233
Grafic 20.3. Sociologia constructivă (dezvoltare, strategie, reformă, proiect, evaluare, monitorizare etc.) pe faze	233
Grafic 20.4. Tematica viitor, futurologie, prognoză, prospectivă, pe faze.....	240
Grafic 21.1. Școală/ educație/ învățământ	242
Grafic 22.1. Sărăcia	246
Grafic 22.2. Romii	255
Grafic 22.3. Tema interetnicității.....	257
Grafic 22.4. Delincvență.....	259
Grafic 23.1. Tema culturii pe perioade	261
Grafic 23.2. Tema culturii pe faze	261
Grafic 23.3. Tema valorii pe perioade.....	265
Grafic 23.4. Tema comunicării	269
Grafic 23.5. Tema religiei	271

Despre autori

Cătălin ZAMFIR este sociolog. Membru corespondent al Academiei Române. Din 1990 este cercetător științific principal gr. I și director al Institutului de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române. Profesor la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București, decan al facultății în perioada 2000-2007. Membru al unor comisii de specialiști ai Consiliului Europei, Uniunii Europene, UND și UNICEF. A participat la numeroase conferințe internaționale și naționale. A reconstituit Asociația Română a Sociologilor în 1990, al cărei președinte a fost în prima perioadă; în 2009 a fost reales președintele Asociației. A întemeiat mai multe reviste, fiind, în diferite perioade, directorul lor: „Sociologie Românească” (revistă a Asociației Române a Sociologilor) (din 1990); „Calitatea Vieții” (ICCV, Academia Română) (din 1990); „Cercetări Sociale” (1998-2003), revista on line „Inovația socială” (ICCV, Academia Română) (din 2009). Printre domeniile în care a adus contribuții științifice originale sunt: teoria generală a sistemelor sociale, epistemologia științelor sociale, paradigmele explicației sociologice (schema cauzală extinsă, structura explicației funcționaliste și conectarea explicației cauzale la explicația funcționalistă, analiza eficienței sociale); teoria incertitudinii și perspectiva incertitudinii în explicarea unor largi fenomene psihice și sociale, analiza tranziției românești, calitatea vieții, politici sociale, dezvoltarea socială proiectată, probleme sociale (sărăcie, romi, copii). Publicațiile sale însumează: 19 cărți de autor, 23 volum coordonate, o carte tradusă în străinătate, opt cărți de coautor, 20 de publicații în străinătate, dintre care cele mai multe cărți colective. Este autor a unui **Dicționar de sociologie** și a unei **Enciclopedii a dezvoltării sociale**, 89 de studii apărute în reviste de specialitate. **Doctor Honoris Causa** al Universității de Vest din Timișoara, al universităților din Craiova, Constanța, Oradea și Târgu Jiu. catalin.basarab@gmail.com

Iancu FILIPESCU este conferențiar universitar. Diplomat și doctor în sociologie. Predă cursurile *de Introducere în sociologie*, *Sociologia organizațiilor industriale și Comportament organizațional* la

Universitatea „Politehnica” din București. Cercetător științific la ICCV, din anul 2012. Membru al Asociației Române de Sociologie, din 1990. Membru în colegiul editorial al revistelor *Sociologie românească*, *Inovație socială* și *Revista română de sociologie* (1996-2006). A publicat în calitate de autor sau coautor mai multe studii și volume dintre care amintim: *Le Processus d'urbanisation en Roumanie* (1974), coautor; *Scoala Sociologică de la București* (1996), coautor; *Eugen Ehrlich and Romanian Sociology* (1999); **Pays. Confédération tribale, confédération villageoise?** (2004); *Teoreticienii ai organizațiilor și ai managementului. Dicționar și crestomație* (2011); *75 de ani de la cercetarea sociologică a plasei Dâmbovnic* (2014), coautor. iancu.filipescu@gmail.com

Elena ZAMFIR este profesor universitar, cercetător științific principal I în cadrul ICCV-București, Academia Română. Doctor în filozofie din 1972 la Universitatea București. Cadru didactic în învățământul superior din 1966 până în prezent. Este coordonator de doctorat din 1994. A fost șef la catedra de Asistență Socială și Psihologie Socială a Universității din București din 1991-2009. Domenii ale cercetării științifice sunt: politici sociale, asistență socială, strategii antisărăcie, incluziune socială, dezvoltare comunitară și bunăstare colectivă, psiho-sociologie și metodologia cercetării științifice, psihologie socială, bunăstarea copilului și a familiei, grupuri entice-romi etc. A fost și este coordonator de proiecte și implicată în multe cercetări științifice, procese de evaluare a reformelor sociale în perioada tranziției. A coordonat programe naționale și internaționale centrate pe incluziunea grupurilor defavorizate, oportunități egale și politici de gen, programe sociale pentru romi, economie socială, servicii de asistență socială pentru copil și familie etc. A fost expert national pe politici sociale în asistență pentru instituții internaționale: UNICEF, UNDP, UNESCO, USAID, DIFID, Consiliul Europei, Comisia Europeană. A publicat multe studii în reviste de specialitate (peste 70), cărți ca singur autor și co-autor (25), rapoarte naționale și internaționale (peste 18). Pentru activitatea științifică și didactică a primit multe diplome și premii științifice naționale și internaționale. Menționăm câteva: premiul Academiei Române pentru coordonarea lucrării „Tigani în între ignorare și îngrijorare”; premiul Consorțiului Universităților Americane pentru coordonarea masterului internațional „Administrarea Comunitară a Justiției”; titluri de Doctor Honoris Causa la 5 Universități din țară: Universitatea de Vest din Timișoara, Universitatea de Stat din Oradea,

Universitatea Andrei Șaguna din Constanța, Universitatea de Stat din Craiova, Universitatea Constatin Brâncuși din Târgu Jiu; medalia de aur a Universității din Petroșani, medalia de argint a Universității Vasile Goldiș din Arad. ezamfir1@gmail.com

Simona ILIE este absolvent de studii economice și are peste 15 ani de activitate în cercetarea socio-economică în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții din București. A dobândit titlul de doctor în sociologie cu tema *Politici de venit și inegalitatea veniturilor populației*, în cadrul Universității București, ceea ce constituie domeniul central de interes al preocupărilor sale de cercetare. Activitatea sa științifică și publicistică este strâns legată de sfera socială prin studii legate de ocupare și nivel de trai, cu accent pe situația economică a grupurilor vulnerabile (etnici romi, persoane cu dizabilități, tineri din centre de plasament) și economie socială. sf_ilie@yahoo.co.uk

Simona Maria STĂNESCU este sociolog, doctor în sociologie din 2012 cu tema redefinirea bunăstării sociale din perspectiva schimbărilor sub impactul globalizării – statul bunăstării între supraviețuire, reformă și integrare europeană. Simona este cercetător științific II în cadrul ICCV, Academia Română. Domeniile de cercetare care o preocupă sunt politicile sociale, statul bunăstării, grupurile vulnerabile, asistența socială și economia socială. Simona este (co)autor și (co)coordonator a 20 de volume printre care *Enciclopedia dezvoltării sociale* (2007). Ultima carte publicată scrisă împreună cu Mariea Ionescu: *Politici publice pentru romi. Raport de evaluare a programelor naționale finanțate de Uniunea Europeană pentru incluziunea romilor* (2014, Editura ProUniversitaria). simona_vonica@yahoo.com

Maria IORDACHE este sociolog, licențiată în sociologie la Universitatea București, Facultatea de Sociologie și Asistența Socială, în anul 2002, cu lucrarea *Arta de a convinge și publicitatea*. Maria a absolvit masterul de Publicitate și reclamă din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative, Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy” cu lucrarea de dizertație *Utilizarea cercetării calitative în campaniile publicitare. Metoda focus-grupului*. Din anul 2014 s-a alăturat colectivului ICCV, Academia Romană. mariuca.iordache@yahoo.com

Introducere: Ce fel de istorie?

Despre sociologia românească s-a scris mult, dar nicio lucrare centrată pe întreaga istorie. Interesul s-a concentrat mai mult pe perioada antebelică și pe unele personalități din sociologie. Foarte puțin despre sociologia din perioada comunistă și aproape deloc despre sociologia în perioada tranziției.

Cartea prezintă o imagine mai completă a sociologiei românești din 1900 până în prezent. Atenția se va concentra însă pe perioadele mai recente: perioada comunistă și tranziția. Analiza sociologiei românești din perioada comunistă prezintă un avantaj: se referă la o perioadă care s-a „închis”. Perioada tranziției este încă „deschisă”. Unele estimări pot fi însă făcute și în prezent.

Această carte nu este o istorie a teoriilor din sociologia românească, ci o analiză sociologică a istoriei sociale a sociologiei românești. Tratăm sociologia românească ca o parte a societății în care ea a fost produsă și a funcționat. Încercăm să identificăm paternul evoluției sociologiei românești și modul în care ea a răspuns problemelor cu care societatea s-a confruntat. Fazele evoluției societății românești își pun adânc amprenta asupra sociologiei: uneori societatea împărtășește împreună cu sociologia speranțele și adesea iluziile sale de mai bine, o solicită și o utilizează. Alteori este enervată de sociologie și o reprimă, trimițând-o chiar în ilegalitate. O ignoră sau îi deturneză atenția spre teme minore. Tematica sociologiei pare a exprima mai puțin logica internă a evoluției ei, ci logica contextului social din care face parte.

Cartea utilizează *metoda analizei contextuale*: tratăm activitățile sociologilor ca produse sociale, în contexte sociale determinate. O asemenea analiză oferă un patern uimitor de coerent al sociologiei românești.

Din acest motiv atât producția sociologică, cât și tematica ei sunt tratate în marile perioade și faze ale evoluției dramatice a societății românești. O asemenea abordare face mai înțeleasă nu doar sociologia românească, dar și societatea din care aceasta face parte.

Programul *Istoria socială a Sociologiei românești* a plecat de la o observație. Cei mai mulți sociologi ar fi de acord cu ideea că

sociologia românească trebuie tratată ca parte a conștiinței de sine a colectivității noastre. În fața sociologiei suntem însă surprinși de două tendințe. Pe de o parte, imensa majoritate a publicațiilor are ca obiect realitatea românească, contextul social în care noi sociologii facem cercetările noastre. Pe de altă parte, o tendință pe care am numi-o de **dez-contextualizare**. Efectul: un *universalism gol*, rupt de contextul social. Desigur, sunt analizate fenomene sociale ale societății românești, dar ca și cum ele ar pluti într-un vacuum social, cu o semnificație doar universală. De aici ideea de a face o istorie socială a sociologiei românești. Dinamica sociologiei românești nu poate fi înțeleasă dacă nu o raportăm la dinamica globală a societății din care face parte. Chiar alegerea temelor și profilul acestora sunt profund contextuale.

Programul ***Istoria socială a sociologiei românești*** a fost realizat, în decurs de opt ani, de către specialiști din Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV), cu sprijinul Academiei Române, prin includerea sa parțială în normele noastre de cercetare.

Faptele sociologice care au stat la baza analizei

Ar fi ciudat dacă nu am trata sociologia într-o manieră sociologică.

Analizele acestei cărți se bazează pe trei seturi de *fapte sociologice* decupate din activitatea sociologică:

- **Publicații** între 1900 și 2010. Total **25 617** titluri de cărți și studii/articole: Baza 1: **4 847** cărți, Baza 2: **20 770** studii/articole.
- **Instituții** cu profil sociologic: programe de cercetare, secții universitare de sociologie și asistență socială, institute/ centre de cercetare, reviste, programe editoriale.
- **Tematica** publicațiilor sociologice.

Indicatorii empirici utilizați în această analiză sunt:

- a. ***Producția publicisticii sociologice (P)***: numărul de lucrări publicate, cărți și studii, pe an, pe faze/ perioade.
- b. ***Numărul mediu anual de lucrări pe fază/ perioadă (M)***. Acest indicator exprimă *interesul* în comunitatea științifică pentru sociologie în general sau pentru o temă sau alta, într-o unitate de timp. Cu acest indicator pot fi comparate fazele/ perioadele care conțin un număr diferit de ani.

- c. **Temele sociologice (T)**: identificarea temelor importante analizate de sociologi, numărul lor pe faze/ perioade și variația contextuală a profilului lor. O precizare este necesară. Pentru a identifica temele tratate în lucrări, vom folosi titlurile acestora. Pornim de la estimarea, probată ca fiind corectă, că titlurile publicațiilor exprimă cu mare transparență temele analizate. Utilizarea titlurilor ne oferă o imagine suficient de adecvată a tematicii sociologice. Inevitabil, vor fi și scăpări, dar proporția acestora este relativ redusă.
- d. **Proporția producției/ temei în totalul producției (%) dintr-o unitate de timp**. De exemplu, proporția publicației dintr-o perioadă/ fază/ an în totalul publicației în totalul producției publicistice în cei 111 ani cuprinși în analiza noastră. Sau procentul unei teme în totalul producției publicistice a anului/ fazei/ perioadei respective. O temă poate ocupa o poziție centrală sau marginală în distribuția publicisticii anului/ fazei sau perioadei.

Pe lângă această carte, programul *Istoria socială a Sociologiei românești* oferă complementar și alte produse: **Baza de cărți, Baza de studii/ articole** și câteva baze sectoriale ca de exemplu lucrările dedicate istoriei sociologiei românești. Aceste baze sunt publicate în format electronic, într-un CD și pe internet, puse gratuit la dispoziția tuturor celor interesați. Aceste baze de date oferă o sursă empirică unică de analiză. Invităm pe toți cei interesați să le utilizeze pentru analizele lor. Aceste baze oferă totodată și o sursă bibliografică de o utilitate deosebită. Cei care elaborează o lucrare, vor găsi aici toate sursele bibliografice românești necesare.

Odată publicate, bazele de date sunt produse *deschise*. În acest context, solicităm tuturor colegilor să ne aducă la cunoștință eventualele corecții/ completări.

Circulația dificilă a publicațiilor are un impact negativ asupra coagulării comunității noastre profesionale. Din acest motiv, un alt produs al ICCV, complementar bazelor de date, este **Biblioteca virtuală de sociologie**. Biblioteca virtuală conține multe cărți și studii, care altfel sunt destul de dificil de procurat și pe care le punem la dispoziția celor interesați. Ea este încă relativ redusă, dar invităm toți colegii interesați să ne trimită textele cărților și studiilor (de

preferință în format electronic), pe care doresc să le pună la dispoziția întregii comunități și pe această cale.

Bazele de date sociologice sunt rezultatul unui efort colectiv întins pe opt ani: **Iancu Filipescu, Simona Ilie, Simona Maria Stănescu** și, în ultima fază de prelucrare, **Maria Iordache**.

Concepția acestui program sociologic și analiza bazelor de date au fost realizate de **Cătălin Zamfir, Iancu Filipescu și Elena Zamfir**.

Unitățile de timp. Toate analizele se referă la **perioade** istorice, **faze** și **ani**.

Am luat în considerare trei mari *perioade istorice* ale României: *perioada capitalismului în dezvoltare* (1900-1947) în care s-a cristalizat sociologia românească; *perioada comunistă* (1948-1989) și *perioada tranziției* (1990-2010).

În interiorul marilor perioade istorice s-au petrecut schimbări sociale profunde care s-au reflectat în producția publicistică și în profilul tematicii sociologice: în total **14 faze**.

Cartea are șase părți:

- Partea I. Sociologia românească, o viziune globală: 1900-2010.
- Partea II-a. Sociologia în perioada capitalismului în dezvoltare: 1900-1947.
- Partea III-a. Sociologia în perioada comunistă: 1948-1989.
- Partea IV-a. Sociologia în perioada tranziției: 1990-2010.
- Partea V-a. Temele abordate de sociologie: dinamica și profilul lor.
- Partea VI-a. Sociologia românească, încotro?

De-a lungul anilor la realizarea acestui program au contribuit mulți colegi, cărora le adresăm mulțumirile noastre: Filip Alexandrescu, Stela Andrei, Ionuț Anghel, Maria Cobianu-Băcanu, Eugen Glăvan, Eugenia Glomnicu, Rodica Ilie, Luminița Ionescu, Aura Matei, Flavius Mihalache, Dana Naghi, Viorica Rotaru, Horațiu Rusu, Mona Simu, Ștefan Ungurean, Mariana Țică și alți colegi, cercetători și asistenți de cercetare, care în decursul celor opt ani, au sprijinit culegerea și verificarea bazelor de date. Se cuvine amintit și efortul colegilor care ne-au sprijinit în identificarea publicațiilor din diferite centre universitare: Dorel Abraham, Romeo Asimnei, Ilie Bădescu,

Sergiu Bălțătescu, Ștefan Buzărnescu, Floare Chipea, Melinda Dincă, Vasile Morar și Silviu Totelecan, pentru care le mulțumim.

Câteva precizări metodologice: *Cititorul grăbit poate trece peste această parte.*

Ambiția de a crea baze **complete** de date privind sociologia românească a ridicat probleme mult mai complexe decât ne-am așteptat.

Problema *completitudinii*. Intenția noastră a fost de a cuprinde *întreaga publicistică sociologică*: toate publicațiile și toate instituțiile cu profil sociologic. Am consultat toate CV-urile disponibile, revistele, volumele; colegii noștri au sprijinit oferind informațiile necesare realizării acestui proiect. La margini, bazele noastre de date cu siguranță au unele omisiuni. Dar aceste pierderi sunt cu siguranță statistic neglijabile.

Problema *incluserii*. Nu există un criteriu ferm de a decide dacă o persoană este sau nu sociolog/ asistent social; o carte sau studiu este sau nu de sociologie. În sociologie au intrat mulți specialiști din alte domenii, devenind sociologi sau publicând pe teme comune cu sociologia. Multe lucrări s-au plasat în câmpul mai larg al științelor sociale, la limita a ceea ce s-ar putea oarecum artificial considera strict sociologie. Aici includerea/ excluderea devine o problemă insolubilă. În perioada de început a sociologiei, dar și în cea de „reînceput” în anii '60, distincția dintre domenii este mai fluidă, intrări din alte domenii, devenind mai clară odată cu consolidarea domeniilor și comunităților academice. Dar unele includeri, care pot fi discutabile, reprezintă un segment relativ redus. Diversificarea domeniilor de interes social a creat alte probleme. Sunt lucrări produse în domenii ca științele politice sau filozofia socială. Bazele noastre de date includ doar selectiv lucrări din aceste domenii. Problema includerii/ neincluserii unor articole de mici dimensiuni, publicate în reviste de interes mai general. În științele sociale, mai ales în perioadele de început, sunt scrise asemenea articole, care pun în discuție teme importante, cu impact semnificativ pentru știință sau societate. Mai ales în fazele de început, am inclus și asemenea articole.

Problema distincției dintre *carte și studiu*. În general foarte clară, deși uneori, diferența dintre cărți și studii este fluidă. Cum este normal, sociologia a publicat pe lângă cărți propriu-zise și **Rapoarte sociale**. Acestea sunt dedicate unui public mai larg, având dimensiuni

diferite: de la nivelul unui studiu la dimensiunea unei cărți. Multe dintre ele sunt realizate de eforturi colective largi, sinteze ale propriilor cercetări sau ale altor colegi. Pe baza informațiilor de care dispunem, aceste *rapoarte* le-am introdus într-o categorie sau alta.

O problemă dificilă o reprezintă statistica publicațiilor. O carte presupune un efort mult mai mare decât un studiu. Cum comparăm atunci o carte și un studiu? Am decis să recurgem la sumarea simplă, tratându-le egal, pentru a evita să intrăm într-o discuție fără ieșire.

Problema erorilor inevitabile, mai ales dubla includere. Sunt lucrări publicate în română, dar și în engleză, de la republicări la revizuirii importante. Și variantele în altă limbă presupun un efort științific și financiar important care trebuie recunoscute într-un fel sau altul. Putem însă estima că diferitele erori de acest fel sunt neglijabile statistic, cu siguranță plasate sub 1%. A fost o muncă enormă de a realiza aceste baze de date, iar curățirea completă a lor ar presupune un cost excesiv, fără a aduce un plus semnificativ de precizie.

O problemă dificilă a fost cea a traducerii publicațiilor românești din limba maghiară. În multe cazuri am dispus de traduceri. Dar au fost și situații în care nu am fost siguri de sensul textelor în limba maghiară și nu le-am luat în considerare în analiza temelor.

De ce analiza se oprește în 2010? Inițial, am programat să finalizăm cartea undeva în 2012-2013. Elaborarea ei a luat mai mult timp decât ne-am așteptat. Desigur, aceeași echipă sau o alta merită să extindă bazele de date la următorii ani. Cuprinderea analizei noastre a 111 ani de activitate a comunității sociologice oferă o imagine consistentă.

Structura textului. Textul este puțin neuzual. Cartea va prezenta o masă imensă de *fapte sociologice*, pe baza cărora vom încerca să identificăm patternuri empirice ale sociologiei românești: tabele, grafice. Pe lângă date statistice, vom prezenta liste de titluri de cărți, doar excepțional de studii, și autorii lor; liste de sociologi și de instituții. Oferim astfel o imagine colorată a sociologiei românești. **Bibliografia** cărții o reprezintă cele **25 617** lucrări cuprinse în bazele de date incluse în *Anexa* cărții. Imposibil de citat toate aceste lucrări cu o metodă clasică. Am adoptat o cu totul altă metodă: pentru a ilustra configurația producției sociologice includem în text *boxuri* cu litere mai mici, de regulă cărți. Cel interesat de a obține rapid o

imagine globală, poate în lectura sa să treacă peste aceste boxuri, sau să dea atenție unui box sau altul, în funcție de interesul său. Foarte puținele trimiteri din subsol se referă de regulă la lucrări ale autorilor cărții pentru a completa expunerea metodologiei utilizate.

În fine, am încercat să analizăm profilul tuturor temelor sociologice importante. Și acest obiectiv s-a dovedit prea ambițios. Din aceste considerente, unor teme li se acordă o atenție mai mare, altele sunt tratate doar sumar. Cititorul interesat poate să-și facă singur analizele utilizând bazele de date.

Partea I. SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ, O VIZIUNE GLOBALĂ: 1900-2010

Capitolul 1. O analiză sociologică a istoriei sociologiei românești

1.1. Istoria teoriilor sau istoria socială a sociologiei

Cum arată istoria sociologiei românești? Ea nu apare ca un râu lin, cu o creștere continuă, cumulativă spre vârful unui adevăr tot mai exact, ci suișuri și coborâșuri, răsturnări spectaculoase, schimbări de orientare și tematică. Toate schimbările din sociologie sunt desigur marcate de o dinamică internă a ideilor și metodologiilor, dar mai mult de schimbările din contextul social. Sociologia s-a dezvoltat în culele istoriei și acestea i-au determinat profilul.

O istorie socială a sociologiei este mult mai relevantă pentru înțelegerea sociologiei românești, deși, în secundar, este importantă și o istorie a ideilor sociologice ca parte a unei evoluții universale a științei.

Există o evoluție universală a sociologiei ca știință, dezvoltând un fond comun, mai ales în domeniu metodologic, dar și a unor concepte și structuri teoretice fundamentale. Dar orientările sociologiei care domină la un moment dat exprimă mai mult logica contextelor sociale în care ele se produc.

Dimitrie Gusti a oferit o formulare memorabilă care limpezește această problemă: ***sociologia este știința națiunii***. Întregul program sociologic gustian are un sens precis: ***sociologia este, în cea mai mare parte a ei, știința societății în care sociologul trăiește***. Școala Sociologică de la București s-a concentrat pe realizarea acestui program: să fie o *sociografie*, să ofere o descriere cât mai completă a societății românești. Visul lui Dimitrie Gusti a fost să inițieze o catalogare a tuturor satelor și orașelor. O *hartă socială* a României. Proiectul gustian a fost însă mult mai ambițios. Sociologia națiunii

românești trebuie să răspundă la durerile societății românești și să limpezească oportunitățile și direcțiile ei de dezvoltare.

Ipoteza care stă la baza acestei cărți este: ***sociologia românească trebuie privită în primul rând ca produs al societății românești; ea variază ca producție, orientare și tematică în diferitele faze ale istoriei României.*** Tematica sociologiei este răspunsul la solicitările sociale sau caută ea însăși să identifice problemele contextului său social și să-și aducă contribuția la soluționarea acestora. Dramaticile evenimente sociale au produs schimbări profunde în dinamica și profilul sociologiei românești. Într-o altă formulă, putem vorbi despre sociologia românească nu numai ca produs al sociologilor români în România, ci ca o sociologie produsă de societatea românească, ca expresie și parte a ei. Sociologia românească este o expresie a conștiinței colective a societății românești, un răspuns la problemele, frustrările, neliniștile, dar și o articulare a speranțelor ei.

Dacă analizăm tematica sociologiei am constata că marea ei majoritate are ca obiect contexte sociale particulare: societatea în care sociologii își exercită profesia. Există un stoc universal de cunoaștere: principiile organizării sociale, metodologia cercetării sociologice, conceptele universale ale disciplinei. Dar ponderea sociologiei ca știință universală **în stocul** de cunoaștere este redusă.

Istoria tulbure a României oferă un caz paradigmatic pentru modul în care evenimentele istorice afectează profund cursul sociologiei.

1.2. Sociologia descriptiv-explicativă, funcțională și sociologia constructivă

Societatea a avut întotdeauna nevoie de cunoaștere, dar sociologia a venit mai târziu și reușește doar parțial să răspundă acestor cerințe în creștere explozivă.

Societățile moderne au nevoie pentru funcționarea lor de sociologie.

În primul rând, pentru cristalizarea conștiinței de sine, societatea are nevoie de o *sociologie descriptiv-explicativă* a realității sale.

Pentru funcționarea sa, societatea are nevoie de o *sociologie funcțională* care oferă înțelegerea și soluționarea problemelor cu care ea se confruntă. Susținerea instituțională se orientează din acest motiv

mai ales pe sociologia aplicativă, sectorială: a delincvenței, sănătății, educației, satului, a tinerilor etc. Integrându-se în funcționarea societății sale, sociologia devine un instrument profesional-științific al unei societăți moderne. Asistăm la o explozie a sociologilor specializate, de ramură, sectoriale sau aplicative, centrându-și atenția mai ales pe problemele asumate de către societate. Sociologia funcțională este inevitabil *contextuală*. Pentru a fi utilă, asimilând stocul teoretic și metodologic din alte contexte sociale, sociologia dezvoltă cunoștințe despre contextul în care se integrează funcțional. Sociologia delincvenței din tratatele americane este centrată pe diagnoza delincvenței din societatea americană și pe evaluarea mecanismelor americane de intervenție. Sociologia românească este în marea ei majoritate o știință a problemelor societății românești.

Dar societățile au nevoie nu numai de o bună funcționare, dar și de schimbare pentru realizarea năzuințelor lor. Sociologia a avut de aceea, de la începuturile ei, și vocația de a analiza critic realitatea socială, pentru a o ajuta să se schimbe: o *sociologie constructivă*. Față de *sociologia descriptiv-explicativă* a societății existente, sociologia constructivă dezvoltă o paradigmă distinctă a *schimbării / dezvoltării sociale proiectate*.

1.3. Trei perioade istorice ale sociologiei românești în dificilul secol XX

Putem identifica trei mari perioade istorice ale României din ultimul secol, care imprimă profiluri distincte și sociologiei.

Sociologia românească până în 1947: ieșirea din subdezvoltare și modernizarea capitalistă. Prima jumătate a secolului XX: România, o societate încă predominant agrară, dar angajată într-un proces de dezvoltare economică și socială. Ieșirea din subdezvoltare a avut șansa creării României Mari și procesului rapid de modernizare instituțională.

În această perioadă, sociologia românească a cunoscut o dezvoltare spectaculoasă. Datorită în primul rând lui Dimitrie Gusti, sociologia românească se plasa în anii '30-'40 la vârf mondial, prin articularea unui program de dezvoltare social-economică a țării.

Deși ieșirea din cel de al doilea război mondial a fost confuză datorită controlului tot mai puternic al Uniunii Sovietice, sociologia a

avut curajul să-și asume întrebarea: *România, încotro?* Gusti dezvoltă un nou program de dezvoltare globală a României, cu accent pe regândirea strategică a României, cu deplasarea accentului pe industrie.

Sociologia în perioada comunistă. Contextul social s-a schimbat. Inițiativa elaborării unui program de dezvoltare a societății românești a fost preluat de factorul politic, mai exact de Moscova, care a instaurat monopolul asupra întregului proces. Sociologia, dacă voia să fie acceptată, trebuia să-și redefinească rolul său social. Dimitrie Gusti, care avusese curajul să-și asume o asemenea întrebare, a fost dat afară din Academia Română, din viața publică și, cu exces de zel, chiar din casă.

Tentativa de a crea o „sociologie socialistă”, o sociologie ca un instrument al implementării programului comunist, după câteva încercări, s-a stins la începutul anilor '70, fără a avea un impact semnificativ asupra mișcării noastre sociologice.

Sociologia a adoptat o atitudine responsabilă într-un context istoric extrem de dificil. S-a implicat în procesul de modernizare a societății românești: industrializare, urbanizare, organizare teritorială, organizarea mai bună a muncii. Dar modernizarea și-a atins limite de creștere în contextul crizei programului comunist, accentuat în anii '80. Sociologii români au avut curajul de a se alătura presiunilor de reformă a sistemului, unele chiar depășind limitele modelului comunist. Au fost chiar promovate unele modele experimentate în Occident, pe baza ideologiei convergenței celor două sisteme. Dar și aceste tentative au fost curmate în contextul crizei anilor '80 și a relansării războiului rece dintre cele două sisteme mondiale.

Dacă în anii '70 sociologia românească era încă angajată în programe de schimbare socială, în anii '80 se produce un abandon progresiv al activismului social lipsit de perspective în contextul crizei sistemului comunist. Sociologia se retrage în tematica teoriei generale, epistemologiei și metodologiei.

Sociologia în perioada tranziției: *înlocuirea organizării comuniste a societății cu modelul unei societăți de tip capitalist.* Colapsul internațional al modelului comunist sovietic a oferit României o nouă șansă de a alege. Sociologia se relansează cu entuziasm, asumându-și un rol important în elaborarea unei noi

viziuni de dezvoltare socială. Din nou sociologii români au crezut că a răspunde la întrebarea *România, încotro?* este și responsabilitatea lor. Implicarea activă a sociologiei în elaborarea programului de reformă/relansare a societății românești a devenit însă din nou problematică. Modelul tranziției, elaborat pentru toate societățile foste socialiste de factorii politici occidentali, nu acorda sociologilor naționale vreun rol important. Sociologia a înțeles că, dacă vrea să se dezvolte, trebuia să se integreze cuminte în cadrul programului tranziției, exersându-se pe teme mai mult sectoriale.

Programul tranziției a fost realizat, dar rezultatul este departe de așteptări: o societate reformată, dar reîmpinsă într-o subdezvoltare cronică; o economie distrusă, un sistem politic confuz și dominat de grupuri de interese divergente, o societate demoralizată. Scoaterea României din subdezvoltare prin integrarea în Uniunea Europeană nu este nici ea cea sperată. Și Europa se confruntă cu dificultăți structurale, riscul fiind ca unele țări europene să caute să depășească dificultățile pe seama țărilor foste comuniste. Adoptarea unei strategii a Europei cu dublă sau triplă viteză pare să fie o amenințare reală.

Criza societății românești produsă de o strategie a tranziției prost croită generează și pentru sociologie o criză de viziune. Și sociologia românească este în fața provocării de a-și redefini rolul său în societatea românească. Și întrebarea: noi, sociologii, ne putem permite să lăsăm din nou ca societatea să bătâie o ieșire din criza actuală tot fără sociologie?

1.4. 14 faze ale istoriei sociologiei românești

În cadrul celor trei mari perioade istorice ale societății românești am identificat **14 faze** din 1900 până în prezent, fiecare dintre ele deschizând o perspectivă productivă pentru înțelegerea profilului sociologiei.

Faza 1: 1900-1918 – România Mică (Moldova și Muntenia) începutul sociologiei românești ca disciplină. A doua jumătate a secolului XIX, visul unei Români moderne începe să ia formă în conștiința colectivă. Reflecții asupra problemelor sociale pot fi identificate departe în istorie. Dar instituirea sociologiei ca disciplină științifică a fost lansată odată cu introducerea ei sub forma cursurilor universitare. Convențional am stabilit ca punct de pornire al analizei

noastre anul 1900, deși introducerea cursurilor universitare de sociologie pot fi identificate chiar în ultimul deceniu al secolului XIX. Dimitrie Gusti își începe din 1910 construirea programului său sociologic care va domina sociologia românească pe aproape un secol.

Faza a 2-a: 1919-1928 – România Mare: începe *construcția noii României*. Noul context social a stimulat interesul pentru sociologie ca instrument al ieșirii țării din starea de subdezvoltare și alinierea la Occidentul dezvoltat. Sociologia se dezvoltă viguros nu numai publicistic, ci și instituțional.

Faza a 3-a: 1929-1935 – În ciuda crizei economice, dezvoltarea social-economică a României se apropie de un vârf. Pe fondul cristalizării social-economice a unei României moderne, sunt coagulate principiile de bază ale programului gustian de dezvoltare a societății românești.

Faza a 4-a: 1936-1940 – Vârful dezvoltării social-economice; dar se adună norii noii crize a Europei. După doar două decenii contextul internațional se schimbă din nou, prevestind un nou război. Deși societatea românească se confruntă cu o perioadă dificilă de crize social-politice, sociologia gustiană își cristalizează paradigma, sporind efortul de a găsi noi soluții.

Faza a 5-a: 1941-1943 – România este târâtă în cel de al doilea război mondial. Războiul nu a întrerupt, dar a încetinit creșterea sociologiei.

Faza a 6-a: 1944-1947 – Sfârșitul războiului și noul program sociologic de relansare a României. Războiul este în pragul încheierii, România aflându-se într-o perioadă extrem de incertă. Trupele sovietice ocupă România, deși țara noastră devenise aliată în coaliția anti-hitleristă. În acest context dificil, sociologii își asumă cu curaj responsabilitatea de a formula public întrebarea: *cum va trebui să fie România?* În această perioadă dificilă cei mai mulți dintre elevii Școlii gustiene ajung la maturitatea științifică deplină, dar unii dintre ei pier în închisori sau sunt forțați să emigreze. Gusti inițiază o nouă viziune a programului de relansare social-economică a

țării. Ultimele zile ale lui 1947 pun capăt perioadei în care sociologia considera că poate să contribuie la orientarea cursului istoriei.

Faza a 7-a: 1948-1958 – Instaurarea programului comunist și interzicerea politică a sociologiei. Configurația social-politică produsă de sfârșitul celui de al doilea război mondial a pus societatea românească într-o situație cu totul nouă: împărțirea Europei între Occident și Estul plasat sub controlul sovietic. România moștenise o stare de subdezvoltare economică, agravată de război, care trebuia depășită și este angajată de istorie într-un program de schimbare prin impunerea modelului sovietic. Ne mai fiind utilă pentru programul comunist, sociologia este împinsă în ilegalitate. Este etichetată ca *știință burgheză*, un corp străin, chiar ostil noului program de schimbare a societății românești. La întrebarea „*cum trebuie să fie România*” nu se mai aștepta un răspuns de la sociologie.

Faza a 8-a: 1959-1965 – Un început ezitant de reformă a sistemului comunist: legalizarea sociologiei. Spre sfârșitul anilor '50, în România, ca de altfel în toate țările din sistemul socialist, apar timid căutări de reforme. Controlul politic se relaxează producându-se o liberalizare politică și mai ales intelectuală. În 1959, o decizie publică neașteptată: după o dură excludere a sociologiei ca „știință burgheză”, se înființează *Consiliul național de sociologie* care atribuie sociologiei responsabilități importante. Urmează o perioadă scurtă de relansare ezitantă a sociologiei, culminând cu 1965 când, în cele mai importante documente ale Partidului Comunist Român (PCR), este criticată respingerea sociologiei și se accentuează importanța acestei științe pentru societatea românească. Sociologia românească capătă o nouă șansă și caută să o fructifice.

Faza a 9-a: 1966-1971 – Pe fondul unor măsuri de reformă și liberalizare a climatului politic, o perioada de glorie a sociologiei românești. În anii '60 sociologia, beneficiind de un suport colectiv entuziast, a cunoscut o dezvoltare spectaculoasă.

Din 1968, după reprimarea tentativei de reformă cehoslovacă, politica de deschidere a anilor '60 este înlocuită în toate țările socialiste cu o dictatură politico-birocratică care caută să controleze și să domolească tentativele de reformă. După Revolta maghiară din 1956 s-a produs și mai îngrijorătoarea *Primăvară de la Praga* din

1968: proiectul radical de reformă a *socialismului cu față umană* nu a putut fi asimilat de structurile conservatoare sovietice. Reacția a fost violentă: invazia trupelor *Tratatului de la Varșovia*, la care România nu a participat. În anii '80, Polonia cunoaște o dualitate politică internă instabilă: o dictatură militară internă cu o mișcare sindicală puternică care nu mai putea fi reprimată, ci tolerată.

Sistemul socialist mondial își încheie în 1968 șansele de reformă. Datorită politicii sale de independență, România beneficiază de o prelungire a liberalizării, dar norii crizei de sistem încep să se acumuleze. Liberalizarea în România ia sfârșit, simbolic, în 1971.

Faza a 10-a: 1972-1977 – Abandonul reformelor: sociologia intră într-o fază incertă. Faimoasele Teze din iunie, lansate de Nicolae Ceaușescu în 1971, trezesc România din vis. Se declanșează și aici procesul de închidere politică. Reacția intelectualității a fost promptă, dar ea nu a reușit decât să înlocuiască reinstaurarea brutală a unei dictaturi de criză cu o perioadă mai lentă de întărire a controlului regimului ceaușist complementar cu o toleranță intelectuală confuză.

Sociologia românească intră într-un nou proces de marginalizare.

Faza a 11-a: 1978-1989 – Criza și prăbușirea sistemului ceaușist. Sociologia este cu brutalitate remarginalizată. Anul 1977 a fost anul negru al sociologiei. Ea nu a fost formal interzisă, dar secțiile de sociologie de la universități au fost desființate. Programele publice de cercetare sociologică, cu suportul lor politic anterior, dispar încă din anii '70. Posturile de sociologi din sistemul public sunt desființate.

Cum a reacționat sociologia românească în noua situație de criză a sistemului socialist românesc? Șocul a fost recepționat imediat și a forțat-o să se retragă adoptând diferite forme de rezistență. Spre meritul lor, sociologii români au continuat să-și practice profesia, în formele care mai erau posibile. Schimbarea atitudinii politice față de sociologie a coincis însă cu apariția, în 1970-1972, a primei generații de sociologi produsă de universități, dar și cu sistarea producerii universitare de sociologi în 1977.

Faza a 12-a: 1990-2000 – Prima fază a lansării programului tranziției: sociologia, entuziasm și îngrijorare. Anul 1989 a schimbat radical contextul social intern și internațional. Se

instaurează pentru țările socialiste o nouă perioadă de schimbare socială profundă, denumită **tranziție**. O nouă provocare pentru sociologii români de a contribui la procesul de schimbare socială. Tot mai mult se conturează și o nouă întrebare tulburătoare: are tranziția nevoie de sociologie? Sau, mai precis, **de ce tip de sociologie**.

Sociologia a obținut credibilitate și sprijin, dar cum se va dovedi, moderat. Visul lui Dimitrie Gusti ca sociologia să obțină un loc central în programul de reformă nu s-a realizat nici în acest context. Rolul ei s-a limitat la problemele sociale standard ale funcționării societății. Susținută în această perioadă nu a fost **sociologia reformatoare**, nici **sociologia critică**, ci **sociologia funcțională**.

Primul deceniu al tranziției s-a sfârșit cu un bilanț dezamăgitor. Politicul și-a dovedit incapacitatea de a se coagula și cu atât mai mult de a promova un program coerent de reformă.

Faza a 13-a: 2001-2014 - A doua fază a programului tranziției: *explozia sociologiei pe fondul conturării unei crize profunde a tranziției*. Nici cel de al doilea deceniu nu a fost așa cum se spera. Noua guvernare rezultată din alegerile din 2000 a dat speranța unei politici coerente. Problemele social-economice moștenite au fost doar parțial soluționate, o dezamăgire colectivă era inevitabilă. Presiunea Occidentului de a promova artificial principiul „rotării la putere” a produs în 2004 o guvernare de 10 ani responsabilă de adâncirea în criză.

Anul 2012 a oferit o nouă șansă de schimbare de curs al istoriei. O imensă majoritate votează nu numai demiterea președintelui, dar și pentru o nouă viziune de ieșire din criză. Mobilizarea populară pentru schimbarea regimului din 2012 a reprezentat unul dintre evenimentele exemplare din istoria ultimei jumătăți de secol. Eșecul demiterii populare a Președintelui a scos la suprafață o neliniște latentă: în ce măsură întreaga tranziție a României a fost ghidată de factori interni sau de cei externi. Nu mai este luată de la sine înțeleasă presupuziția: schimbările dorite de imensa majoritate se vor derula neproblematic în virtutea mecanismelor democrației. Speranțele românilor au început să fie chestionate de intervenția, nu a Estului, cum s-a întâmplat în 1947 sau 1968, ci de un Vest, el însuși confuz și dominat de interese proprii.

Baza noastră de date s-a încheiat în 2010, dar România bâjbâie încă destul de confuz în încercarea de a ieși din criză.

Faza a 14-a: 2015 – Își va căuta sociologia misiunea sa pentru a sprijini ieșirea din criza a societății românești? La criza economică s-a adăugat o profundă criză politică. După 25 ani de reforme ale tranziției, economia este dezorganizată și societatea dezamăgită, confruntându-se cu o sărăcie accentuată și cu o explozie a corupției care a cuprins întregul sistem: clasa politică, noii capitaliști, instituțiile. Alegerile din 2014 au făcut un pas mai departe în conștientizarea colectivă: cheia nu este alegerea unui nou președinte, ci o schimbare strategică de o profunzime pe care încă ezităm să o asumăm. Soarta României depinde nu de un suport extern, ci de mobilizarea resurselor intelectuale și colective interne. Avem nevoie de o nouă înțelegere bazată pe o solidaritate solidă. Criza actuală nu este o simplă criză politică, ci *criza întregii tranziții românești* și avem nevoie de o nouă viziune. Micile schimbări pozitive care s-au făcut în ultimii doi ani nu au fost suficiente. Criza sistemului a continuat să se târască într-o ieșire confuză.

Desigur, noul președinte are un rol foarte important în conjunctura actuală. El ar putea, respectând cu strictețe prevederile constituționale, să susțină un proces de regândire strategică. Dar presiunea intereselor politicianiste ale unor grupuri, ar putea să fie o frână pe încă cinci ani de menținere a României într-o criză confuză, dominată de conflicte interminabile.

În momentele de criză a fost mereu nevoie de sociologie. Dar va face sociologia efortul de a oferi noile răspunsuri așteptate? Profesional, ea a cunoscut o dezvoltare spectaculoasă. Dar are ea capacitatea de a se angaja în explorarea unor noi direcții de dezvoltare socială de care România are o nevoie acută? Este, firește, necesară o creștere în continuare a *sociologiei funcționale*. Este vitală dezvoltarea unei *sociologii critice* și, mai ales, a unei *sociologii partener activ la un program colectiv de relansare a României*.

Am vrea să credem că anul 2015 va iniția o nouă fază, a 14-a, a sociologiei românești. Istoria va proba dacă noi sociologii vom fructifica această nouă șansă.

1.5. Succesiunea dramatică a generațiilor de sociologi

Rupturile istorice au indus discontinuități profunde în succesiunea generațiilor de sociologi.

Generația intelectualilor din prima jumătate de secol, cu diverse formații profesionale. Apar mari teoreticieni care pun în discuție problemele fundamentale ale României, dar și ale sociologiei ca știință și ale epistemologiei cunoașterii sociale. Sociologia este introdusă în învățământul universitar, și sunt publicate cursuri universitare, dar și în sistemul liceal. Mulți specialiști sunt orientați spre analiza problemelor grave ale societății românești, utilizând o varietate de resurse informaționale empirice, istorice, juridice, economice, demografice, statistice.

Generația Școlii Sociologice de la București, devenită centrul mișcării sociologice românești. Programul gustian și-a pus amprenta pe întreaga evoluție ulterioară. Sociologia devine o disciplină științifică cu o orientare accentuată spre cercetarea empirică, realizată nu individual, ci de largi colective multidisciplinare, asumând o misiune de dezvoltare socială. În acei ani se coagulează o generație de sociologi cu prestigiul solid conferit de programul gustian.

Primul gol generațional. Aproape două decenii, mai ales în anii '50, sociologia a fost interzisă ca știință și nu s-au format sociologi. Acest gol a fost parțial compensat de continuarea activității gustiștilor care au supraviețuit, dar și a altor intelectuali formați în domeniul social.

Generația formată în anii '60, provenită din diferite domenii, mai ales din filozofie, a fost animată de entuziasmul perioadei de maximă deschidere a sistemului comunist și de atractivitatea noilor oportunități ale reconstrucției instituționale a sociologiei. De la Școala Sociologică de la București, noua generație a preluat în special interesul pentru cercetarea sociologică empirică, dar a dezvoltat teme sociologice proprii, multiplicând resursele științifice, conectându-se masiv la noua literatură sociologică occidentală.

Generația sociologilor cu „diplomă”, absolvenții secțiilor de sociologie în anii 1970-1976: primii absolvenți de la București au primit diploma de sociologi în 1970; cei de la Cluj-Napoca și din Iași, în 1972. Ultima generație de sociologi tineri a primit diploma de sociologie în 1976. Secțiile de sociologie din acea perioadă au atras

tineri cu o foarte bună pregătire și animați de vocația noii profesii. Dar tocmai în perioada în care ar fi ajuns la maturitate, porțile profesionale s-au închis pentru cei mai mulți dintre ei. Evoluția lor a fost frânată de remarginalizarea politică a sociologiei. Mulți dintre ei și-au păstrat însă sentimentul apartenenței la profesia de sociolog. Revoluția a reactivat pentru ei vocația de sociologi.

Simbolic, absolvenții secțiilor de sociologie din anul 1977 nu primesc diplome de sociologi, ci de filozofi sau istorici. După desființarea sociologiei în 1977, au supraviețuit ca sociologi cei care ocupau deja posturi în învățământul universitar și cercetare, dar noi intrări în sociologie din alte domenii nu au mai avut loc. Cele două generații care s-au format în anii '60 și '70 au supraviețuit în perioada de marginalizare, asigurând relansarea sociologiei și asistenței sociale în anii '90.

Al doilea gol generational se întinde pe aproape două decenii de la desființarea învățământului universitar de sociologie din 1977 până la apariția unei noi generații de sociologi „cu diplomă” în 1994. Sociologia nu a fost interzisă, dar a fost sever marginalizată. Continuitatea profesiei a fost asigurată de sociologii formați în anii 60 și în prima jumătate a anilor '70. Dar golul de aproape 20 de ani avea să-și manifeste efectele sale negative.

Noua generație a tranziției. Următoarea generație de sociologi iese din universități începând cu 1994, ajungând la maturitate profesională abia după cinci-șase ani, deci după 2000. Se repetă istoria: din nou primii sociologi din noua generație au avut foarte bune șanse profesionale, intrând în sistemul universitar și în cercetare; dar, curând, șansele de vârf s-au diminuat, sistemul instituțional ajungând la o limită a creșterii. Ceilalți s-au integrat însă în marea diversitate de profesii practice.

În 1994, la generația de sociologi se adaugă o generație în creștere rapidă de asistenți sociali. Nii asistenți sociali au fost preluați în învățământul universitar la secțiile de asistență socială nou înființate, și în cercetare. Marea majoritate a asistenților sociali s-a integrat în sistemul practic de asistență socială. Mulți asistenți sociali au obținut doctoratul în sociologie.

Noua generație de sociologi și asistenți sociali s-a impus în sistemul public și în cel privat. Mai ales cererea de asistenți sociali, mai structurată profesional, a crescut în sistemul public, dar și în organizațiile non-guvernamentale.

Capitolul 2. Dinamica sociologiei: publicistica 1900-2010

Constituirea sociologiei românești s-a realizat prin două procese interdependente. Pe de o parte, instituțional, introducerea în sistemul universitar al sociologiei ca disciplină distinctă în ultimul deceniu al secolului XIX și extinsă ulterior. Pe de altă parte, publicistica în domeniul mai difuz al analizei sociale. Producția publicistică (numărul de cărți și studii publicate) este indicatorul cel mai clar al dinamicii sociologiei.

Ca orice proces, el a început mult mai înainte de înființarea cursurilor universitare de sociologie în anii '90 ai secolului XIX, datorate analizei marilor probleme sociale cu care România se confrunta. Dar am ales ca punct de plecare a bazelor noastre de lucrări sociologice, din motive mai mult practice, anul 1900.

În primele două decenii ale secolului XX, publicistica sociologică este modestă, cu o medie anuală de publicații de **8,7**.

Coagularea rapidă a comunității sociologice s-a petrecut de abia după Primul Război Mondial.

În cei **111** ani de sociologie monitorizați în această carte s-au produs **4 847** cărți și **20 770** studii. În total **25 617** lucrări. Producția publicistică a cunoscut o creștere spectaculoasă. Ea a fost semnificativă în prima jumătate a secolului trecut. Aproape două treimi dintre lucrările sociologice (63,3%) au fost publicate în ultimii 21 ani.

**Tabel 2.1. Dinamica producției sociologice:
cele 3 mari perioade ale României**

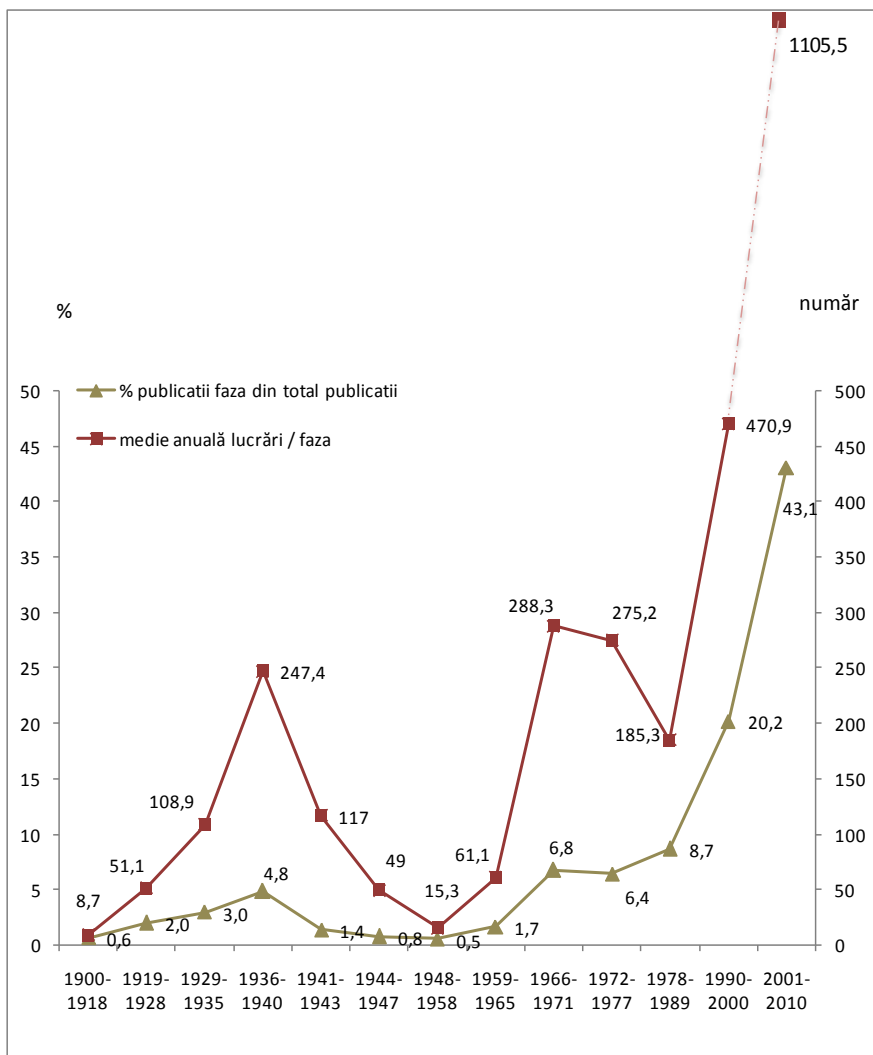
Perioada	Număr cărți și studii	Lucrări: medie anuală pe perioadă	% din total publicistică
Perioada capitalismului în curs de dezvoltare (1900-1947)	3 211	66,9	12,5
Perioada comunistă (1948-1989)	6 171	146,9	24,0
Perioada tranziției (1990-2010)	16 235	773,1	63,3

Mai analitic, pe faze, producția publicistică se prezintă astfel:

Tabel 2.2. Fazele istoriei României și producția sociologică (1990-2010)

Faza	Total producție publicistică	Lucrări: media anuală pe fază
Faza 1: 1900-1918. România Mică (<i>Moldova și Muntenia</i>): începutul sociologiei românești ca disciplină.	165	8,7
Faza 2: 1919-1928. România Mare: începe construcția noii României.	511	51,1
Faza 3: 1929 -1935. În ciuda crizei, dezvoltarea României se apropie de un vârf.	755	108,9
Faza 4: 1936-1940. Vârful dezvoltării social-economice; dar se adună norii noii crize a Europei	1236	247,4
Faza 5: 1941-1943. România este angajată în cel de al Doilea Război Mondial	348	117,0
Faza 6: 1944-1947. Sfârșitul Războiului: un nou program sociologic de relansare a României	196	49,0
Faza 7: 1948 1958. Instaurarea comunismului: interzicerea sociologiei	138	15,3
Faza 8: 1959-1965. Început ezitant de reformă; recunoașterea politică a sociologiei	428	61,1
Faza 9: 1966-1971. Vârful reformării și liberalizării: perioada de glorie a sociologiei românești	1730	288,3
Faza 10: 1972-1977. Abandonul reformelor: sociologia intră într-o fază incertă.	1651	275,2
Faza 11: 1978-1989. Criza și prăbușirea sistemului ceaușist Sociologia este remarginalizată	2224	185,3
Faza 12: 1990-2000. Prima fază a lansării programului tranziției: sociologia – entuziasm și îngrijorare	5180	470,9
Faza 13: 2001-2010. A doua fază a programului tranziției: explozia sociologiei, dar...	11 055	1105,5

Grafic 2.1. Dinamica publicisticii sociologice: producția medie anuală pe faze și proporția fazelor în publicistica totală

Publicistica sociologică a cunoscut în prima parte a secolului XX o creștere spectaculoasă, atingând un vârf în 1936-1939: **247,4** lucrări anuale. În perioada războiului și după război, dar mai ales în perioada anilor '50 de instaurare violentă a dictaturii comuniste, timp de două decenii, sociologia românească s-a prăbușit, depășind cu

puțin vârful anilor '30 de abia la sfârșitul anilor '60 (1966-1971): **288,3** lucrări medie anuală. Au fost ani de speranță pentru o reformă a sistemului comunist, sociologia cunoscând o creștere rapidă. Dar a urmat o scădere continuă în perioada de criză a sistemului comunist, atingând în anii '80 un nivel semnificativ mai scăzut, sub cel atins la sfârșitul anilor '30: **185,3**. Perioada de vârf a sociologiei în perioada comunistă, anii '60, a fost susținută de o creștere modestă și ezitantă a instituțiilor cu profil sociologic, ci mai mult de entuziasmul intelectualilor din diferite instituții, care și-au asumat vocația și responsabilitatea de sociologi. Cu fluctuațiile induse de dinamica întregii societăți comuniste, s-a realizat totuși aproape un sfert din întreaga producție sociologică.

După 1989, urmează o fază de relansare a sociologiei, susținută, de această dată, de o explozie instituțională: o creștere relativ modestă a instituțiilor de cercetare sociologică, dar o extindere rapidă a învățământului universitar, secțiile de sociologie și asistență socială și de științe politice. Publicistica atinge în anii 2000 un nou vârf, de 1105,5 lucrări anual.

Partea II-a. SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ: 1900-1947

Capitolul 3. Construcția instituțională și publicistica sociologică

Despre lansarea spectaculoasă a sociologiei/ științelor sociale românești în prima jumătate a secolului XX s-a scris mult. Ea este aici tratată pe scurt, doar pentru a oferi o imagine a procesului de constituire a sociologiei românești și mai ales a Școlii Sociologice de la București care își va pune pecetea pe întreaga sociologie românească. Perioada se termină odată cu ieșirea României din coaliția cu Germania și intrarea într-o fază confuză, de tranziție incertă: trupele sovietice care își extind controlul, deciziile marilor puteri de împărțire a lumii, dar și programul gustian de ieșire din criză.

3.1. Publicistica sociologică în perioada 1900-1947

Întregul secol XIX a fost caracterizat de o puternică mișcare intelectuală pentru construirea identității de sine a comunității românești, de ieșire din subdezvoltare și aliniere la structurile social-culturale ale Europei occidentale. Intelectualitatea din această perioadă a oferit o bază solidă pentru lansarea sociologiei.

Crearea României Mari a reprezentat un cadru extrem de favorabil al exploziei sociologiei. S-a format o generație solidă de sociologi, câștigând o influență socială care greu a mai fost egalată ulterior. Dezvoltarea spectaculoasă a sociologiei este ilustrată de creșterea explozivă a publicațiilor: de la o medie de **8,7** lucrări pe an în 1900-1918, atinge rapid **51,1** în perioada imediat după Război, 1919-1928, crescând la **108,9**; și în faza 1936-1940 atinge un vârf de **247,4**.

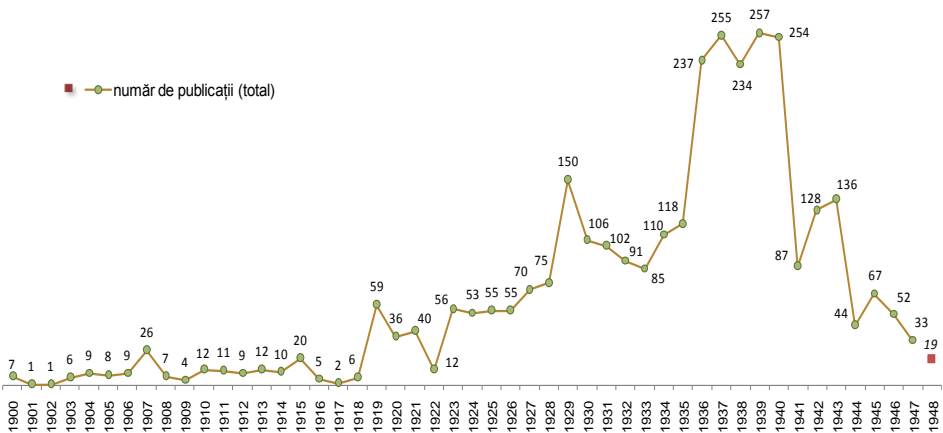
Efectul dezastruos al celui de al doilea război mondial declanșat de o altă țară europeană, Germania, se înregistrează rapid și în publicistica sociologică: **117,0** în perioada războiului și **49,0** în anii de ieșire din război. Scăderea publicisticii se accentuează spre sfârșitul perioadei în 1946-1947. Deși numărul publicațiilor s-a

prăbușit, o creștere în competență și viziune a fost cert spectaculoasă. Sociologii români formulează acum direcțiile posibile de dezvoltare a României.

Tabel 3.1. Publicistica sociologică 1900-1947

Faza	Total publicații	Medie anuală pe fază	% din total publicistică a perioadei 1900-1947
1900-1918: România Mică: începutul sociologiei românești ca disciplină	165	8,7	5,1
1919-1928: România Mare: construcția noii României	511	51,1	15,9
1929-1935: Lansarea dezvoltării	755	108,9	23,5
1936-1940: Vârful dezvoltării; norii noii crize a Europei	1236	247,4	38,5
1941-1943: Al Doilea Război Mondial	348	117,0	10,8
1944-1947: Ieșirea din criza războiului: România, încotro?	196	49,0	6,1
Total 1900-1947: Din publicistica totală	3211	M=67,1	%= 12,6

Grafic 3.1. Producția sociologică 1900-1947

3.2. Debutul sociologiei românești: 1890-1918

În efortul de modernizare a țării, intelectualitatea și-a asumat un rol activ. Sociologia este introdusă încă de la sfârșitul secolului XIX sub forma unor cursuri universitare.

Cursuri universitare de sociologie¹: 1893-1894: Constantin Dimitrescu-Iași ține primul curs de sociologie la Universități din București; **1897:** Constantin Leonardescu ține primul curs de sociologie la Universitatea din Iași; **1905:** La Universitatea din București, Dumitru Drăghicescu, doctor în sociologie la Paris, ocupă temporar, în calitate de suplinitor, o conferință de sociologie și psihologie socială; **1908:** Prin regulamentul Facultății de Litere și Filosofie din Iași, „profesorul de istoria filosofiei vechi și etică a fost obligat să țină și un curs de sociologie pentru licența în filosofie”²; **1910:** Catedra de estetică, etică și sociologie de la Facultatea de Litere și Filosofie de la București este ocupată de *I. Rădulescu-Pogoneanu*, iar cea de la Iași de *Dimitrie Gusti*, primul profesor titular de sociologie de la noi. **1910:** Dimitrie Gusti înființează la Iași, Seminarul de Sociologie și Etică. În anul școlar 1910-1911, împreună cu câțiva studenți ai Seminarului de sociologie și Etică, Petre Andrei, Ion Setlăcec și colab., organizează prima investigație monografică de teren la Schitul Tărăța, de lângă Iași.

În această perioadă sunt publicate lucrări ale unor personalități cu o mare influență în timp. Veniți cu formații profesionale relativ diferite, ei și-au concentrat atenția pe problemele fundamentale ale României. Unele dintre ele au devenit lucrări clasice.

Ștefan Antim: 1907: *Studii sociologice. Substratul economic al familiei. Subjugarea femeii; Intervenționismul și tocmelile agricole. Studiu social;* **1908:** *Chestiunea socială în România;* **1909:** *Fundamentul chestiunii sociale în România;* **1918:** *Chestiunea evreiască. Studiu social;* **Ecaterina Arbore: 1900:** *Leagăne publice din punctul de vedere a igienei infantile;* **1905:** *Copii găsiți și orfani din capitală;* **1907:** *Influența industriilor asupra sănătății lucrătorilor;* **1913:** *Întinderea tuberculozei în București*

¹ Informațiile despre istoria sociologiei sunt preluate în principal din Herseni, T. 2007, *Istoria sociologiei românești*, București, Editura RenaissanceșiStahl, H.H., 2001. *Gânditori și curente de istorie socială românească*, București, Editura Universității din București.

² Facultatea de Litere și Filosofie din Iași, 1908, *Regulamentul Facultății de Litere și Filosofie din Iași*.

în anii 1902-1912; **Nicolae Basilescu: 1903:** *Studii sociale. Străinii din România;* **1905:** *Studii sociale: Rolul social al femeii române;* **Nicolae Iorga: 1917:** *Développement de la question rurale en Roumanie: une contribution;* **Constantin Rădulescu-Motru: 1911:** *Psihologia industriei;* **Leonida Colescu: 1900:** *Legea rurală din 1864 și statistica țăranilor deveniți proprietari;* **1903:** *Statistica electorală. Alegerile generale pentru Corpurile Legiuitoare din 1901 și 1905;* **1907:** *Statistica agricolă a României. Studiu analitic bazat pe cercetările făcute în anii 1904 și 1905, 1907;* **George Creangă: 1905:** *Proprietatea rurală și chestiunea țărănească;* **1907:** *Proprietatea rurală în România;* **Constantin Dobrogeanu Gherea: 1905:** *Din etica socialistă;* **1908:** *Anarhism și socialism. Anarhia cugetării. Deosebirea dintre anarhism și socialism;* **1910:** *Neoioabăgia. Studiu economic-sociologic al problemei noastre agrare;* **1911:** *Asupra socialismului în țările înapoiate, postfață la Karl Kautsky;* **1913:** *Conflictul româno-bulgar;* **1914:** *Război sau neutralitate;* **Dumitru Drăghicescu: 1903:** *Le Problème du déterminisme social. Déterminisme biologique et déterminisme social;* **1904:** *Raportul dintre drept și sociologie;* **1907:** *Din psihologia poporului român; Le Problème de la conscience. Etude psycho-sociologique;* **1914:** *L'Idéal créateur. Essai psycho-sociologique sur l'évolution sociale;* **1918:** *Les Problèmes nationaux de l'Autriche-Hongrie. Les Roumains (Transylvanie, Bucovine, Banat);* **Iacob Felix: 1901-1903:** *Istoria Igienei în România. Starea ei la începutul secolului al XIX-lea. 3 volume;* **Haralambie Fundățeanu: 1912:** *Sociologie, parte I, Considerații generale;* **1914:** *Evoluțiunea în natură și societățile omenesti;* **Constantin Garoflid: 1907:** *Părerii în chestia agrară;* **Alexandru Gîdei: 1903:** *Rușii și țărănimea românească în vremea ocupației rusești;* **1904:** *Contribuții pentru istoria socială a țărânimii noastre și pentru istoria raporturilor economice dintre țăran și proprietari până la 1864;* **1905:** *Programul monografiei unei comune rurale și monografia comunei rurale Bragadiru-Bulgar din plasa Sabaru, județul Ilfov;* **Spiru Haret: 1907:** *Chestia țărănească;* **1910:** *Mécanique sociale;* **Vasile Kogălniceanu: 1906:** *Istoricul chestiunii țărănești;* **Basil Liveanu: 1900:** *Furia suicidului. Studiul cauzelor principale care viciază organismul nostru social;* **Virgil Madgearu: 1911:** *În chestiunea meseriașilor;* **1913:** *Industria la domiciliu și asigurările sociale;* **1914:** *Structura și tendințele băncilor populare în România;* **1915:** *Politica socială și războiul;* **George Maior: 1900:** *Economia rurala sau organizațiunea și administrarea moșilor mari și mici;* **1907:** *Politica agrară la români: dezvoltarea chestiunii agrare în toate țările locuite de români din secolul XVII, XVIII și XIX;* **1913:** *Valea Lotrului și importanța ei economică în trecut și prezent;* **Simion Mehedinți: 1913:** *Poporul;* **Cicerone Protopopescu: 1907:** *Universitatea modernă. Studiu critic asupra introducerii sociologiei în programul Facultăților de Drept și de Litere;* **Constantin Rădulescu-Motru: 1904:** *Cultura română și politicianismul;* **1906:** *Psihologia martorului;* **1907:** *Valoarea științei și Organizarea rațională a universităților;* **1908:** *Puterea sufletească;* **1911:** *Psihologia ciocoismului;* **Radu Rosetti: 1907:**

Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova; Pentru ce s-au răsculat țărani;
Gheorghe Scraba: 1906: *Condițiunile de traiu ale săteanului român;* **1907:** *Starea socială a săteanului: după ancheta privitoare anului 1905;* **1911:** *La sociologie par rapport à la philosophie;* **1914:** *Sociologie;* **Alexandru D. Xenopol: 1900:** *Principiile fundamentale ale istoriei;* **1906:** *Cauzalitatea în succesiune;* **1907:** *Neconștiutul în istorie; Evoluția în istorie;* **1910:** *Istoria partidelor politice în România; Despre metoda în științe și în istorie.*

În această perioadă începe să publice Dimitrie Gusti, axat în special pe construcția instituțională.

1910: *Introducere la cursul de istoria filosofiei grecești, etică și sociologie,* **1913:** *Necesitatea reorganizării Bibliotecii Centrale de pe lângă Universitatea din Iași,* **1914:** *Întemeierea bibliotecii și seminariilor de pe lângă universitatea din Iași: un sistem de propuneri, cu numeroase documente și planuri în anexe,* **1915:** *Sociologia războiului.*

3.3. Explozia sociologiei: 1919-1943

Încheierea Primului Război Mondial a oferit o șansă istorică unică: realizarea *României Mari*. Sunt puse bazele solide ale relansării social-economice și culturale a României, inclusiv a sociologiei. Contextul era favorabil: lumea era într-un proces de schimbare prin modernizare și România făcea un efort de a se înscrie în acest proces. Intelectualitatea română și-a asumat responsabilitatea de a contribui la dezvoltarea societății: scoaterea din subdezvoltare și alinierea la țările dezvoltate europene.

Sociologia se extinde rapid în această perioadă în întregul sistem universitar.

1918: Dimitrie Gusti întemeiază *Asociația pentru Știință și Reformă Socială*, transformată în anul 1921 în *Institutul Social Român (ISR)*, instituție care va avea un rol foarte important în coagularea sociologiei românești.

1920: Dimitrie Gusti se transferă la Universitatea din București și preia conducerea *Catedrei de Sociologie, etică, politică și estetică*. El prezintă ideea seminarului sociologic conceput ca for de dezbateri și cercetare în științele sociale și ideea „monografiilor sociologice și etice”. Dintre cadrele didactice care au funcționat la această catedră mai menționăm pe Gheorghe Vlădescu-Răcoasa,

Mircea Vulcănescu, Henri H. Stahl, Traian Herseni, Alexandru Claudian. Pe lângă catedra de sociologie, etică, politică și estetică de la București, au existat și două cursuri unul de *sociologie comparată*, ținut de Nicolae Petrescu, și un altul de *estetică* ținut de Tudor Vianu.

După plecarea lui Dimitrie Gusti la Universitatea din București (1920), catedra de sociologie și etică de la Iași a fost preluată de Petre Andrei. Urmașul lui Petre Andrei la această catedră a fost Alexandru Claudian. Între cele două războaie mondiale, au mai activat la Universitatea din Iași încă doi mari gânditori: Ștefan Zeletin, profesor de filosofie antică și medievală și Mihai Ralea profesor de psihologie și estetică.

1921-1922: se înființează Catedra de sociologie, etică și politică la Universitatea *Regele Carol II* din Cernăuți. Titularul cursului de sociologie, etică și politică a fost Traian Brăileanu, Leon Țopa ocupând funcția de asistent. În anul 1940, catedra dispare ca urmare a anexării Bucovinei de către URSS.

1921-1922: se creează Catedra de Sociologie și Etică de la Universitatea *Regele Ferdinand* din Cluj-Napoca. Titulari: Virgil I. Bărbat, Constantin Sudețeanu și George Em. Marica. La Facultatea de Drept a universității clujene au funcționat: Nicolae Ghiulea, profesor de politici sociale, Eugeniu Speranția profesor titular al cursului de enciclopedia și filosofia dreptului și Traian Herseni, profesor de sociologie națională (sociologia României).

1927: Legea învățământului superior instituie predarea sociologiei ca materie obligatorie pentru susținerea licenței și pentru examenul de doctorat.

1929: Veturia Manuilă întemeiază Școala Superioară de Asistență Socială „Principesa Ileana”, careia i-a fost directoare până în 1935. După 1935 și până la desființarea școlii, directoare va fi Xenia Costa-Foru.

O decizie extrem de importantă pentru dezvoltarea unei conștiințe sociologice a tinerii generații: predarea sociologiei în învățământul liceal. Manualele erau adevărate introduceri în sociologie, care permiteau elevilor să se familiarizeze cu problemele

fundamentale ale acestei științe și totodată ofereau și posibilitatea cunoașterii realității sociale românești.

1935: Apare primul manual de sociologie destinat învățământului secundar (licee și școli normale): Dimitrie Gusti și Traian Herseni, *Elemente de sociologie cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru* (cu numeroase reeditări). Tot în acest an, Traian Brăileanu publică *Elemente de sociologie pentru clasa a VIII-a secundară*.

1936: Crearea *Muzeului Satului*, considerat ca un important instrument de coagulare a conștiinței de sine a poporului român, a fost unul dintre rezultatele durabile ale mișcării sociologice gustiene. *Muzeul Satului a reprezentat o opțiune strategică, exprimând importanța acordată resurselor culturale ale comunității românești. Instituțiile dezvoltate cu obiectivul promovării și cercetării culturii tradiționale va avea un rol important, mai târziu, și pentru supraviețuirea sociologiei, oferind o oportunitate de angajare, în condițiile extrem de grele ale anilor '50, a multor sociologi ai fostei Școli gustiene.*

Publicistica pe teme majore ale societății românești, conținând inclusiv rezultatele cercetărilor sociale empirice, este deosebit de activă. Continuă să publice personalități afirmate înainte de 1919, la care se adaugă noua generație. Specialiști, veniți din domenii diferite (psihologie, economie, științe juridice, teoria literaturii, istorie, medicină, sociologie), creează o nouă comunitate cu vocație sociologică.

Petre Andrei, I.N. Angheliescu, Ștefan Antim, Constantin Athanasiu, Gheorghe Banu, Nicolae Basilescu, Ștefan Bârsănescu, Virgil I. Bărbat, Gheorghe Bogdan-Duică, Traian Brăileanu, Gheorghe I. Brătianu, Alexandru Cludian, Ion Chelcea, Ion Clopoțel, Ion Conea, Nicolae Cornățeanu, Nichifor Crainic, Alexandru C. Cuza, Constantin Dimitrescu-Iași, Mircea Djuvara, Dumitru Drăghicescu, Iordache Făcăoaru, Haralambie Fundățeanu, Constantin Garoflid, Petre Gheață, Nicolae Ghiulea, Vasile Goldiș, Dimitrie Ioanițescu, Gheorghe Ionescu-Șișești, Nicolae Iorga, Constantin Kirițescu, Eugen Lovinescu, Virgil Madgearu, Mihail Manoilescu, George M. Marica, Nicu N. Matheescu, Simion Mehedinți, Vintilă Mihăilescu, Iosif Nemoianu, Onisifor Ghibu, Vasile Pârvan, Nicolae Petrescu, Mihai Ralea, Constantin Rădulescu-Motru, Petre

Râmneanțu, Henric Sanielevici, Gheorghe D. Scraba, Eugeniu Speranția, Constantin Stere, Petru Suci, Constantin Sudețeanu, Attila Szabo, Florin Ștefănescu-Goangă, Gheorghe Tașcă, Petre Trișcă, Leon Țopa, Tudor Vianu, Șerban Voinea, Gheorghe Zane, Ștefan Zeletin etc.

Una dintre contribuțiile majore ale lui Gusti a fost formarea unei generații solide de sociologi.

Sociologi formați de Dimitrie Gusti, ca profesor de sociologie la Iași:

Petre Andrei, Nicolae Ghiulea, Corina Leon, (viitoarea soție a lui Werner Sombart); Gheorghe Savul, Ion Setlacec.

Sociologi sau asociați ai Școlii Sociologice de la București:

Dimitru C. Amzăr, Xenia Andreescu (Costa-Foru), Lucia Apolzan, Ion Apostol, Nicolae Argintescu-Amza, Gheorghe Atanasiu, Alexandru Bărbat, Ovidiu Bârlea, Ernest Bernea, Emil Botiș, Harry Brauner, Christina Brătescu-Galitz, Constantin Brăiloiu, Emanoil Bucuța, Valeriu Butura, Emil Buznea, Floria Capsali, Pompiliu Caraion, Vasile V. Caramela, Ion Cazan, Raul Călinescu, Ion Chelcea, Ion Chibulcuteanu, Lucia Chirculescu, Gheorghe Ciorănescu, Ion Claudian, Ilarion Cocișiu, Ion Conea, Elisabeta Constante, Lena Constante, C.D. Constantinescu-Mircești, Mac Constantinescu, Miron Constantinescu, Nicolae Cornățeanu, Alexandru Costin, Romulus Cotaru, Anatole Cressin, Roman Cressin, Ștefania Cristescu (Golopenția), Apostol D. Culea, Alexandru Dima, Ion Donat, Maura Dunăre, Nicolae M. Dunăre, Nicolae Economu, Iordache Făcăoaru, Ion Gh. Filip Iordache, Florea Bobu Florescu, Gheorghe Focșa, Marcela Focșa, Dumitru C. Georgescu, Coriolan Gheție, Constantin D. Gib, Anton Golopenția, Cornel Grofșorean, Dimitrie Gusti, Paula Herseni, Traian Herseni, Dumitru Imbrescu, Dochia Ioanovici, Ion Ionescu-Obârșia, Ion Ionică, Octavian Iosif, Cornel Irimie, Iosif Jivan, Traian Mager, Mircea Manolescu, Sabin Manuilă, Veturia Manuilă, Igor Measnicov, Ștefan Meteș, Ștefan Milcu, Roman Moldovan, Adrian G. Negrea, Octavian Neamțu, Iosif Nemoianu, Irina Nicolaev, Teodora Niculescu, Dumitru Papadopol, Gheorghe Pavelescu, Gheorghe N. Petrescu, I. Petrescu-Burloiu, Paul Petrescu, Mihai Pop, Marin Popescu-Spineni, Ștefan Popescu, Natalia Popovici, Francisc Rainer, Anton Rațiu, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Gheorghe Retegan, Gheorghe Roiban, Ion Samarineanu, Gheorghe Serafim, Petre Stănculescu, Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, Paul Sterian, Stanciu Stoian, Alexandru T. Stoianovici, Steliana Stoicescu, Diomid Strungaru, Petre Ștefănuță, Alexandru T. Știrbu, Melentie Șora, Mircea Tiriung, Victor Tufescu, Leon Țopa, Tudor Vianu, Ion Veverca, A. Vincenz-Craiova, Ion Vintilescu, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, Mircea Vulcănescu, Romulus Vulcănescu, Ion Zamfirescu.

În această perioadă au fost publicate multe reviste cu profil sociologic, creând un spațiu de coagulare a preocupărilor sociologice.

Reviste cu profil sociologic publicate până în 1947:

Epigonii. Revistă de Sociologie, Știință și Literatură (1903; 1911-1912), Iași; **Lupta pentru Viață. Revistă Literară și Sociologică**, Iași, (1903-1905); **Reînvierea. Literatură și Sociologie**, (1903) Botoșani, condusă de A.D. Xenopol; **Curierul. Gazetă pentru Sociologie, Știință, Literatură, Industrie și Informațiuni**, Botoșani, (1904); **Revista Idealistă. Literatură, Artă, Știință și Sociologie**, București, (1903 și următorii.); **Revista de Drept, Sociologie și Economie Politică**, București, (1904); **Revista de Pedagogie. Foaie pentru Răspândirea Cunoștințelor de Psihologie, Pedagogie și Sociologie**, București (1891-1902), condusă de C. Dimitrescu-Iași; **Revista de Studii Sociale** (1911-1912). Condusă de Gheorghe D. Scraba, București, **Archives de Sociologie et Criminologie**. Revue scientifique mensuelle de sociologie, droit, statistique criminelle, antropologie, psychiatrie et pathologie (1914-1916) Directori G. Marinescu și C. Rădulescu, București, **Arhiva pentru Știința și Reforma Socială** (1919-1943), revistă a Asociației pentru Studiul și Reforma Socială (1919-1921) și apoi a Institutului Social Român (1921-1943), condusă de Dimitrie Gusti, **Bucovina. Revistă de drept, sociologie și criminologie** (1927), condusă de C. Rădulescu, Cernăuți, **Revista de Sociologie** (1931), condusă de Virgil. I. Bărbat, Cluj, **Sociologie Românească** (1936-1943). Revistă a secției de sociologie a Institutului Social Român, condusă de Dimitrie Gusti, **Revista de Studii Sociologice și Muncitorești** (1933-1944), condusă de Nicu N. Matheescu, București, **Însemnări Sociologice** (aprilie 1935-februarie 1937; septembrie 1940-15 ianuarie 1941), condusă de Traian Brăileanu, Cernăuți-București, **Revista I.S. Banat-Crișana**. (1933- 1944; 1946), publicație a Institutului Social Banat-Crișana, condusă de Cornel Groșorean, **Curierul Echipelor Studentești** (1935-1938). Publicație a Fundațiilor Culturale „Principele Carol”, redactori H.H. Stahl și Octavian Neamțu (București). În anul 1939, revista își schimbă numele **Curierul Serviciului Social** (1939), **Asistența socială**. Buletinul Școlii Superioare de Asistență Socială „Principesa Ileana” revistă condusă de Veturia Manuilă (1929-1936), București, **Buletinul Institutul Social Român din Basarabia** (tom I, 1937, tom II, 1938), Chișinău, **Buletin demografic**. Institutul Central de Statistică (1932- 1944; 1947-1949).

Sociologia începuse să se dezvolte în România în spațiul universitar și publicistic. Dacă ar fi evoluat doar în acest spațiu, ea ar fi avut doar o carieră academică, sub forma unor lucrări, unele cu mare influență, dar lipsite de vocația de cercetare socială empirică, care să

dezvolte o profesie colectivă. Dezvoltarea către această direcție s-a datorat inițiativei lui Dimitrie Gusti, un mare sociolog-reformator. El a creat o *școală sociologică, instituții și o colectivitate de cercetare cu vocație sociologică*. A dat școlii o metodologie și un program comun de cercetare. Școala Sociologică de la București, fundându-se pe presupuziția optimistă că România se bucură de un spațiu de libertate favorabil în programarea viitorului său, a căutat să fructifice șansa istorică de a propune un program propriu de dezvoltare socială. În 1934 publică *Sociologia militans* și, în 1939, în două volume, *Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii*. Traian Herseni și Henri H. Stahl publică lucrări de metodologie a cercetării monografice și organizează monografiile importante.

În timpul celui de-al doilea război mondial, 1941-1943, o echipă de la Institutul Central de Statistică, condusă de Anton Golopenția, a realizat o amplă cercetare cu scopul de a identifica și de a monografia așezările românești de la est de Bug, publicată în 2006 datorită efortului depus de Sanda Golopenția: *Românii de la est de Bug*.

Dimitrie Gusti a făcut mult mai mult decât publicarea unor cărți, a inițiat ***o mișcare socială coordonată de sociologie*** cu obiectivul ambițios de a orienta întregul proces de dezvoltare a țării. Sociologia avea să ofere *cunoaștere*, dar și să *mobilizeze forțele sociale* pentru un proces de schimbare/dezvoltare. În centrul programului a stat asumarea unei responsabilități sociale a sociologiei: *sociologia activă social*. Pe steagul sociologiei românești s-a înscris, pe lângă *Sociologia cogitans, Sociologia militans*.

Dimitrie Gusti a reușit să mobilizeze mai ales comunitatea științifică, într-un program de ieșire a României din subdezvoltare și din criza celor două războaie. Nu este vina programului gustian că el nu a fost susținut de istorie.

3.4. Programul gustian: sociologia militans

Programul sociologic gustian are șapte caracteristici definitorii:

1. *Centrarea pe cercetarea empirică a realității sociale*. Obiectivul programului gustian nu a fost crearea unei teorii a socialului, ci dezvoltarea unei scheme metodologice de descriere sistematică multi- și inter-disciplinară a realității sociale, având ca finalitate realizarea unei *hărți sociologice a României*.

2. *Obiectivul cercetării: comunitățile în integralitatea lor.* Programul gustian pornea de la presupuziția că satele s-au dezvoltat istoric ca unități sociale, și cercetarea lor nu poate fi decât monografică. Totodată, satul urma să fie centrul de dezvoltare.

3. *Activismul social:* sociologia trebuia să fie un factor activ în schimbarea societății românești. Mecanismul dezvoltării sociale urma să fie activarea forțelor interne ale comunităților, mai ales ale celor rurale, susținute de intelectualitatea română mobilizată și coordonată de sociologi. Dezvoltarea societății românești trebuia să înceapă cu *ridicarea satului*. Variabila cheie a strategiei de dezvoltare social-economică și culturală a țării formulată de Gusti a fost deci *dezvoltarea locală*. *Comunitățile locale* urmau să fie activate în valorificarea resurselor proprii, cu sprijinul specialiștilor.

4. *Sociologia ca știință integratoare a tuturor științelor relevante social.* Ca știință a societății globale a națiunii, prin elaborarea unei matrici a cooperării specialiștilor din toate domeniile științelor social-umane – geografii, medici, economiști, demografi, etnologi, folcloriști, istorici, statisticieni, juriști, psihologi, specialiști în științele administrative, artiști – sociologia urma să elaboreze o imagine sintetică a societății românești. Este inclus aici și un principiu epistemologic fundamental: cooperarea tuturor specialiștilor în jurul unui program de descriere sistematică a realității și acțiune/ dezvoltare socială. Sociologia gustiană a obținut astfel o poziție de *regină a științelor sociale*, larg acceptată de celelalte discipline științifice.

5. *Principiul colaborării.* Școala Sociologică de la București a reprezentat un spațiu de cercetare sociologică **împreună**: a formulat un program comun de cercetare, cu o metodologie comună. Sociologia începe să fie realizată de către *echipe de cercetare*.

6. *A conferit intelectualității române o vocație socială, asumarea responsabilității pentru dezvoltarea societății românești.*

7. Misiunea sociologiei românești: să se constituie ca *Știință a națiunii*. Desigur, sociologia este o știință a societății în general, dar, mai ales în cazul unei țări ca România, care trebuie să facă un efort colectiv de ieșire din subdezvoltare, trebuie să fie în primul rând o *știință a națiunii/ a țării sale*.

Pentru realizarea acestui program ambițios, Dimitrie Gusti s-a dovedit a fi un excelent organizator. Fără doar și poate, programul gustian prezenta multe puncte vulnerabile. Au fost și sunt și critici,

unele dintre ele îndreptățite, ca pentru orice program de mare amploare. Dar era un program de ieșire din subdezvoltare, o șansă pentru mulți intelectuali români de a-și fructifica vocația lor socială. *Școala Sociologică de la București* a reprezentat, în acea perioadă, o experiență sociologică unică în lume prin obiectivele inovatoare, dar și prin amploarea ei. Anii grei ai instaurării comunismului a reprezentat un test de validitate pentru programul lui Dimitrie Gusti. Mulți foști colaboratori ai programului gustian, cu specialități diferite, au continuat să promoveze, în domeniile lor, viziunea gustistă.

În faza gustistă, sociologia a fost mai puțin o **profesie**, conferită printr-o diplomă universitară, ci asumarea de către intelectuali a unei paradigme integratoare și angajarea în programul de descriere a realității societății românești și de reformă socială a României.

Comunitatea sociologică s-a coagulat și și-a direcționat efortul pe trei obiective: punerea bazelor profesiei de sociolog, inclusiv prin antrenarea multor profesioniști din alte domenii într-un efort colectiv; promovarea unui impresionant program de cercetare-dezvoltare și, în al treilea rând, un efort de construcție instituțională la nivel național: înființarea unor instituții naționale precum *ISR*, promovarea învățământului sociologic universitar și preuniversitar, crearea unor reviste specializate, *Arhiva pentru Știința și Reforma Socială (1918-1943)* și *Sociologie românească (1932-1943)*. Toate acestea au reprezentat centre de coagulare a spațiului național de comunicare a sociologilor români.

Sociologia a devenit un program colectiv, cu o misiune intelectuală și socială. În mod special intelectualitatea română s-a activat în jurul unei *idei-forță*. Moralul colectiv a atins, în cadrul programului gustian, un vârf greu de egalat.

Gusti a devansat în multe privințe epoca sa. El a transformat sociologia într-o vocație socială activă a intelectualității române. Mult mai târziu și mult mai modestă ca amploare, prin anii '60, în Statele Unite ale Americii (SUA), o asemenea inițiativă avea să se numească *cercetare-acțiune*. Principiul promovat de Dimitrie Gusti a fost însă mult mai ambițios: *cercetare-dezvoltare*, nu doar locală/ sectorială, ci și națională.

Istoria nu a fost prielnică României: un război devastator venit dinafară, cu efecte istorice pe lung termen. Intern, Gusti a dovedit o extraordinară capacitate de a trece peste conflictele interne și a coagulat forțele intelectuale într-un program comun. În ciuda

dificultăților interne și a istoriei externe, programul gustian a rămas credibil, un spațiu de rezistență și speranță.

Programul sociologic, în toate componentele sale de cercetare și de învățământ, încetează în 1948 prin desființarea tuturor instituțiilor de sociologie și interzicerea sociologiei ca știință legitimă.

3.5. 1944-1947 – O sociologie eroică: încotro România?

1944: ieșirea din coaliția cu Germania și alăturarea la coaliția antifascistă, dar practic ocupată de armata sovietică; România a trebuit să-și pună presant problema, *în ce direcție ar putea merge ea* în noile condiții.

Am ales această perioadă ca fază distinctă din două motive. În primul rând, situația social-economică și politică s-a schimbat radical. În al doilea rând, Dimitrie Gusti a considerat că este momentul de a dezvolta o nouă viziune a programului său de dezvoltare, concentrându-se pe dezvoltarea globală a României. Elevii lui ajunseseră la maturitate științifică deplină, unii dintre ei ocupând poziții importante în sistemul public.

Perioada 1944-1947, a fost o perioadă de incertitudine și de tensiune politică între cei care doreau o relansare a țării în patternul ei istoric și forțele impuse de ocupația sovietică. Configurația politică internațională a fost însă neprielnică. Alegerea nu se va mai face în România. Învingătorii au împărțit politic Europa, România împreună cu estul și centrul Europei, intrând sub controlul sovietic.

3.5.1. Publicațiile în perioada 1944-1947

Sociologii activi înainte de 1944, care au reușit să supraviețuiască războiului, își continuă activitatea publicistică.

Xenia Andreescu (Costa-Foru), Lucia Apolzan, Ernest Bernea, Ion Chelcea, Alexandru Claudian, Ștefania Cristescu-Golopenția, Gheorghe Focșa, Anton Golopenția, Dimitrie Gusti, Traian Herseni, Mircea Manolescu, George M. Marica, Lucrețiu Pătrășcanu, Mihai Ralea, Henri H. Stahl, Stanciu Stoian, Șerban Voinea, Leon Țopa. Și tinere speranțe ca Alexandru Bărbat, Pompiliu Caraion, Vasile V. Caramelea, Mattei Dogan, Cornel Irimie, Ion Matei, Paul Petrescu, Gheorghe Retegan, Paul H. Stahl, Romulus Vulcănescu.

Se repune în discuție opțiunea fundamentală a României în noile condiții: Lucrețiu Pătrășcanu, membru de vârf al PCR, dar cu o viziune științifică și politică largă, publică 4 volume (1946), dintre care *Problemele de bază ale României*, *Sub trei dictaturi* și *Un veac de frământări sociale 1821-1907*. Social-democratul Șerban Voinea, intră și el activ în discuție: *Evoluția democrației și Socialismul marxist și evoluția socială* (1945); *Socialism și civilizație* (1947) și republică, cu o prezentare a sa, cartea clasică a lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Socialismul în țările înapoiate* (1945). Henri H. Stahl, frate cu Șerban Voinea, consideră și el că trebuie limpezite unele probleme ale sociologiei în noul context: *Marxism și știință socială* (1945) și *Curs de istoria doctrinelor sociologice. De la revoluția franceză până la Manifestul Comunist* (1947).

Este republicată cartea lui Dimitrie Gusti în două volume *Sociologia Militans. Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii* (1946).

O componentă a programului de difuzare a cunoașterii sociologice în conștiința colectivă este ilustrată de atenția specială acordată predării sociologiei în licee, cu scopul de a forma o orientare prosocială a tinerei generații. În acești ani sunt publicate multe manuale de sociologie pentru liceu: 5 manuale, unele republicări. Nu este întâmplător că însuși Gusti, împreună cu Traian Herseni, publică într-o nouă ediție un manual de sociologie pentru elevi, cu un titlu semnificativ pentru orientarea activă a Școlii: *Elemente de sociologie cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru* (1944) și *Elemente de etică*, împreună cu Ion Zamfirescu (1944). H.H. Stahl și Șerban Voinea publică *Sociologie* (1945, republicat în 1947).

Satul continuă să fie o preocupare centrală a sociologiei românești: Traian Herseni, Henri H. Stahl, Lucia Apolzan, Vasile V. Caramelea, Gheorghe Focșa. Sunt publicate capitolele monografiei satului Drăguș, realizată sub coordonarea lui Traian Herseni. Tânărul Vasile V. Caramelea începe să publice rezultatele cercetărilor sale din zona Muscel, Berevoiești (1944, 1945, 1946). Henri H. Stahl, un deschizător de drumuri în *istoria socială*, începe publicarea lucrării sale fundamentale *Sociologia satului devălmaș românesc, Vol. 1. Organizarea economică și juridică a trupurilor de moșie* (1946). Comunitatea sociologică nu a mers, din păcate, și pe această direcție.

O componentă importantă a cercetării sociologice în acea perioadă a reprezentat-o cultura/ arta populară. Sunt publicate studii despre *Civilizația țărănească* (Gheorghe Focșa, 1944), *Civilizația*

română sătească: ipoteze și precizări (Ernest Bernea, 1944), *Studii despre meșteșugării și caracteristicile social-economice* (Lucia Apolzan, 1944).

Mihai Ralea, un om de mare cultură, deschizător de drumuri în sociologie și psihologia socială, publică principalele sale cărți: *Introducere în sociologie*, ed. 2 (1944), originala sa lucrare de sinteză *Explicația omului* (1945); *Curs de psihologie socială. Note stenografiate* (1945); redactează notele de curs *Sociologia succesului* (1944-1945), care vor sta la baza cărții cu același nume publicată împreună cu Herseni în 1962.

Dimitrie Gusti publică lucrarea lui Petre Andrei, *Filosofia valorii* (1945).

Xenia Costa-Foru publică *Cercetarea monografică a familiei. Contribuție metodologică* (1945, republicată în 2005).

Ion Chelcea publică lucrarea sa fundamentală despre țigani: *Țigani din România. Monografie etnografică* (1944).

Leon Țopa trece în revistă cercetările bibliografice de sociologie urbană: *Sociologia urbană. Introducere istorică, sistematică și bibliografică* (1948).

Stanciu Stoian, în programul gustian de reformă socială prin școală, ține un *Curs de pedagogie socială* (1947).

La generația puternică de intelectuali s-a adăugat o promițătoare generație de sociologi tineri. Mattei Dogan, tânăr sociolog, publică o carte fundamentală: *Analiza statistică a democrației parlamentare din România* (1946). Părăsind țara, devine unul dintre cei mai importanți sociologi pe plan mondial. Se afirmă și un alt sociolog promițător, Pompiliu Caraion: *Cultura românească și Dialectică și finalitate în cultură* (1945) și Vasile V. Caramelea.

3.5.2. Programul lui Dimitrie Gusti pentru perioada post-război

În condițiile extrem de grele ale acelor ani, Dimitrie Gusti a avut tăria morală și intelectuală de a oferi un program coerent de ieșire a României din criza produsă de război și din situația incertă generată de ocupația sovietică. Acest program oferă o imagine a ceea ce ar fi putut fi România, dar și sociologia românească. Sociologii români și-au asumat misiunea imposibilă de a exercita o presiune asupra cursului istoriei, continuând evoluția normală a României. Opțiunea comună a sociologilor a fost de a considera tacit că ocupația

sovietică este o situație politică tranzitorie și că România își va continua evoluția sa întreruptă de război.

Formați înainte și în timpul războiului, sociologii români au fost deosebit de activi. Ei au încercat și în această dificilă perioadă să reconstituie o *mișcare socială*, adunând intelectualii de marcă ai vremii.

Programul reconstrucției țării conform cu opțiunile interne a fost abandonat în 1948 odată cu instaurarea regimului comunist. Împreună cu forțele politice care exprimau opțiunea țării, a pierdut istoric și sociologia. Programul sociologilor români, deși infirmat de cursul istoriei, nu poate fi considerat a fi fost o eroare, ci un gest eroic.

Există încă o imagine simplificată a programului sociologic gustian: centrarea pe monografiile de sat și activarea dezvoltării satului, cheie a relansării societății românești. În anii dificili de după Război, putem vorbi despre o a doua fază a programului gustian fundat pe patru componente esențiale: propunerea unui program de dezvoltare globală a țării, de o complexitate surprinzătoare; antrenarea în realizarea programului de cercetare, alături de specialiști individuali, instituții publice importante, în primul rând Institutul Național de Statistică (INS), dar și autoritățile publice centrale și locale; realizarea unei hărți sociologice a României, care să fundeze științific opțiunile politice ale țării.

Ca recunoaștere a rolului deosebit avut de Școala Sociologică de la București, dar și ca o expresie a speranței că sociologia românească va avea un rol esențial în reconstrucția societății românești după Război, Dimitrie Gusti a fost ales președinte al Academiei Române (2 iunie 1944-6 iunie 1946). În această poziție, Gusti înființează *Consiliul Național al Cercetării Științifice* și formulează Programul Consiliului Național de Cercetări Științifice. Coordonarea întregului program revenea *Institutului Social Român*. Rezumatul programului este redat de Gusti într-un interviu acordat ziarului *Scânteia*, ziar al Partidului Comunist Român. Îl reproducem aici pentru că ne pare și acum uimitor de actual și complet.

„Programul nostru este încă în curs de alcătuire, pentru că toate problemele capitale ale științei și ale necesităților noii organizări sociale și politice de stat, intră de fapt în cadrul preocupărilor noastre. Am căutat la început să facem o ierarhie între aceste probleme constitutive ale programului ce avem de realizat, ferindu-ne de simple scheme academice, și pentru moment ne-am oprit asupra următoarelor probleme.

Prima și, desigur, cea mai importantă este cunoașterea poporului sub toate aspectele sale de viață: biologic (alimentație, locuințe, boli sociale, sifilis, tuberculoză, pelagră etc.), economic (viața orașelor, a satelor, a uzinelor), cuprinzând și cercetarea vieții țaranului și a muncitorului. O cercetare științifică experimentală și ale cărei date să fie puse la dispoziția omului politic, pentru ca omul politic să nu mai recurgă la soluții improvizate, ci la soluții bazate pe date științifice.

Pe lângă viața economică ne interesează cercetarea sub toate aspectele vieții spirituale și sociale.

În strânsă legătură cu cunoașterea poporului român este cunoașterea pământului românesc.

Avem astăzi aproape 3 milioane hectare de pământ care sunt degradate, nu pot fi valorificate fie din cauza eroziunii solului vegetal, fie din cauză că sunt terenuri inundabile din lipsă de corectare a râurilor, cum este șesul inundabil al Dunării, de exemplu. Valorificarea Deltei Dunării, crearea de eleșteie sistematice, alimentarea cu ape a regiunilor lipsite de ape ș.a.m.d. sunt proiecte înscrise în programul nostru.

O a treia problemă este aceea a descoperirii materiilor prime, a creării unei industrii farmaceutice românești, a obținerii de substanțe pentru tăbăcirea pieilor, a utilizării fibrelor naturale din stuful Deltei etc. etc., care formează obiectul de cercetare al comisiunii de chimie pură și industrială.

O altă problemă care se impune atenției cercetării teoretice și aplicate este problema energetică, cu studii de laborator relative la chimia combustibililor (cărbuni, gaze, petrol etc.), cu planuri privind electrificarea țării, amenajarea de instalații electrice moderne, folosirea apei în agricultură (irigații), utilizarea rațională a ligniților din regiunea subcarpatică pentru obținerea unui combustibil brichetat ieftin ș.a.m.d.

O altă comisiune se ocupă cu problema materialelor de construcție și refacerea clădirilor. Apoi comisiunea biologică, condusă de d-l prof. C. Parhon, care va studia biologia vârstelor, economia organelor interne, modul de desfășurarea a tifosului exantematic, problema gușii ș.a.

Consiliul mai are în vedere cercetări asupra fizicii nucleare, tehnicii militare, producției agricole și industriale, sistematizării orașelor și satelor. De asemenea va publica o mare enciclopedie românească.”³

Alături de specialiști din diferite domenii, devenită o metodă fundamentală a programului gustian, acum se dezvoltă un sistem de includere a instrumentelor publice relevante: *Academia*, al cărui președinte fusese ales, *INS*, ministere și autorități publice. Colaborarea cu instituțiile publice a fost facilitată de faptul că specialiști formați în

³ Scânteia, 1945, anul XVI, seria III, nr. 404, vineri, 14 dec. 1945.

Școala lui Gusti au ocupat poziții importante în timpul războiului în sistemul național de statistică.

Un alt proiect postbelic al lui Gusti este de această dată la nivel mondial: *Institutului Social al Națiunilor* (1946-1947), institut creat după modelul Institutului Social Român.

„...toți oamenii și toate popoarele, conștienți de primejdiile și necesitățile tragice ale orei trebuie să se angajeze pretutindeni într-o imensă efortare de cercetare și interdependență realistă, care va trebui să ajungă în satele cele mai mici, ca și în orașele cele mai întinse ale lumii pentru a crea acea forță irezistibilă a comprehensiunii, singura capabilă a impune o pace durabilă și definitivă. Ne trebuie o cruciadă universală pentru o pace reală, cooperare și de frățescă uniune între toate națiunile globului pe baza cunoașterii lor mutuale. Ne trebuie un plebiscit real și științific de fiecare zi al umanității. Acesta este scopul suprem urmărit de Institutul Social al Națiunilor din New York, capitala Organizației Națiunilor Unite”.⁴

3.5.3. Un obiectiv global al sociologiei: realizarea unei hărți sociologice a României

Sociologii din Școala Sociologică de la București au dezvoltat o nouă metodologie, necontinuată din păcate. Ei au devenit conștienți că o hartă completă a comunităților și unităților sociale nu se putea realiza. Era nevoie de o nouă abordare a realizării hărții sociale a țării.

Noua perspectivă se cristalizase încă la sfârșitul anilor '30.

„O dată cu anul 1938, în activitatea Școlii se cristalizează o nouă etapă, mai ales prin străduințele lui A. Golopenția, H.H. Stahl și Tr. Herseni. Aceștia s-au convins de imposibilitatea și inutilitatea monografierii a celor peste 15 mii de sate din țară, în scopul realizării Sociologiei României. Ei au reorientat cercetarea sociologică spre monografiile sumare centrate pe probleme, ca și cercetarea interdisciplinară a regiunilor. Această etapă a reprezentat o nouă fază de experimentare a unor noi metode și tehnici necesare alcătuirii Atlasului social și a Hărții sociologice a României, temei al constituirii Sociologiei Națiunii. În acest sens, au fost elaborate noi metode, precum: a) Cercetarea regiunilor cu ajutorul «stației pilot». Ea presupune monografierea intensivă a unității sociale – stația pilot și monografierea sumară a localităților din regiune; b) Cercetarea regiunilor fără «stație-pilot», prin monografierea sumară, pe probleme, a

⁴ Gusti, D. 1965, Un an de activitate în afară de țară, 1947, în Gusti, D. 1965 *Pagini alese*, texte stabilite și note de Bădina O.; Neamțu, O. București, Editura Științifică, pp.347-348.

așezărilor din cadrul acestora; c) Tipologia socială a așezărilor și monografierea localităților reprezentative pentru fiecare tip; d) Tipologia unităților de viață socială (sate, orașe, regiuni) și cercetarea lor comparativă în scopul alcătuirii Hărții sociologice. Aceste metode nu au fost utilizate decât parțial din cauza vicisitudinilor istoriei⁵.

Metoda adoptată nu era cea a simplei reprezentativități statistice, ci a reprezentativității stratificate, pe zone și tipuri reprezentative. Țara a fost împărțită în zone social-economice și istorice și, din fiecare zonă, au fost alese comunități reprezentative. Cercetarea intensivă a unei comunități sau unități oferea un prilej de a înțelege în profunzime problemele sociale care apoi puteau fi asamblate într-o viziune globală.

Amploarea programului gustian de cercetare este ilustrată de un document conținând **proiectul: Cercetarea regiunilor și harta sociologică ale României – pentru anii 1948-1949.**

La acest proiect trebuia să ia parte Institutul Social Român, institutele regionale, precum și oficiile sale regionale. Acestea din urmă aveau următoarea repartitie: Centrala Institutului (București), cu 15 teme; Muntenia cu 6 oficii de cercetare și 8 teme de studiu; Oltenia 2 oficii de cercetare și 4 teme de studiu; Moldova cu 3 oficii de cercetare și 9 teme de investigare, Bucovina cu 2 oficii de cercetare și 4 teme de studiu; Transilvania cu 8 centre de investigație și 19 teme de investigat; Banat (Institutul Regional din Timișoara), cu 3 oficii și 11 teme de investiga; Crișana-Maramureș cu 4 oficii de cercetare și 12 teme de cercetare, iar Dobrogea cu 2 centre oficii de cercetare și cu 5 teme de investigat. Se preconiza cercetarea monografică a unor regiuni, a unor orașe cu zonele lor de influență (inclusiv suburbanele), a unor orașe tipice și a unor orașe cu funcții locale. Planul mai cuprindea monografierea a 9 sate tipice, 2 centre miniere, 3 stațiuni de pe litoral și un număr de întreprinderi industriale. Toate aceste unități erau repartizate pe provinciile istorice ale țării și se constituiau ca niște «eșantioane» reprezentative, permițând generalizări și comparații. De asemenea continuau cercetările unor probleme cu caracter general precum: munca femeii în gospodăriile de agricultori și meseriași; funcționarea învățământului în mediul rural, alimentația, locuința și îmbrăcămintea populației rurale și urbane etc. Rezultatele obținute în urma acestor investigații cu caracter monografic

⁵ Filipescu, I., 1996, Cercetarea regiunilor și harta sociologică a României. Proiecte majore ale Școlii sociologice de la București, în Larionescu, M. (coord.) 1996, *Școala sociologică de la București. Tradiție și modernitate*. București: Editura Metropol, pp.269-270.

ar fi constituit o bază informațională pentru realizarea «sintezei» necesare sociologiei României și a alcătuirii Atlasului sociologic. Acest plan nu a putut fi materializat din cauza desființării Școlii, 1948⁶.

Pentru a oferi o imagine a proiectului și stilului Școlii Sociologice de la București, vom reproduce câteva fragmente din programele de cercetare care urmau să fie finalizate în 1948, rămase în stadiu de proiect: cercetări cu caracter regional în două sate-pilot: Hodac-Mureș (1945) și Runc-Gorj (1948).

CERCETAREA DE LA HODAC

„Cercetarea din 9-31 august 1945, al cărei recensământ agricol e repetat de Anton Golopenția în 1947 și echipa menționată în text în martie-aprilie 1947, aduse la Hodac-Mureș o echipă interdisciplinară amplă, compusă din zece membri (Ștefania Golopenția, Lucia Apolzan, Nicolae Betea, Gheorghe Retegan, Ștefan Popescu, Mircea Biji, Nicolae Economu, Ion Apostol, C. Săndulescu și Laurențiu Bran); 45 de absolvenți ai cursurilor de cenzori statistici de plasă de la Tg. Mureș, conduși de Gh. Boeru și Ion Chibulcuteanu, efectuaseră lucrări de recensământ în regiune; și pe talentatul fotograf Aurel Bauh (care fotografiază Hodacul între 10 și 15 august). Cercetarea de la Hodac nu a fost publicată. Dintre cei care au efectuat-o, N. Betea, A. Golopenția, Ștefan Popescu și Gh. Retegan vor ajunge în închisoare, primul în 1948, ceilalți trei în 1950; Nicolae Economu, dat afară de la ICS, se va angaja ca salahor; Laurențiu Bran se va reprofila ca profesor de educație fizică; dată afară din postul de profesoară la Școala Pedagogică, Ștefania Golopenția va preda, pe rând, la Școlile elementare, fiind izolată de cercetarea științifică. În volumul său de memorii⁷, Lucia Apolzan a reproduș următorul referat înaintat de Anton Golopenția Președintelui Institutului Social Român, Dimitrie Gusti, cu privire la cercetarea de la Hodac: «Interesul acesteia [al cercetării, S.G.] îl vedem pe de o parte în posibilitatea de a face cunoscută o regiune românească a fostei Transilvanii de Nord din zona ardeleană având o strânsă legătură cu Moldova de Nord-Vest și cu Năsăudul, pe de alta în puțința de a înfățișa în cazul câtorva sate ce au însemnat anii 1940-1944 pentru românii din Ardealul de Nord. Gurghiul fiind un sat mixt româno-maghiar, ar putea fi analizată și conviețuirea celor două neamuri. Echipa propusă nu va acoperi toate problemele unei monografii detaliate. Ea va cerceta însă toate problemele esențiale și va putea realiza o privire de ansamblu utilă. 1) Civilizația materială, economia și cultura regiunii. N. Economu și L. Bran (regiunea, satele, tipuri de casă, unelte, munca la pădure; Ștefania Golopenția, Lucia Apolzan, Ion Apostol, Mircea Biji (viața

⁶ *ibidem*, pp. 269-270.

⁷ Apolzan, Lucia, 1998, *Drumuri, încercări, împliniri*, București: Editura Fundației Culturale Române.

spirituală); Anton Golopenția, Mihai Pop și Gheorghe Retegan (viața socială și economică); 2) Anii de stăpânire maghiară: N. Betea, Ștefan Popescu; 3) Conviețuirea româno-maghiară (Anton Golopenția și N. Betea)»... Invitându-l pe H.H. Stahl la Hodac, Anton Golopenția, îi precizează, după cum urmează, scopul cercetării: «Intenția de a prezenta o vale, printr-un sat, a studia conviețuirea româno-maghiară din cele două sate ale văii [Gurghiului, S.G.] și a stabili evenimentele din 1940-1944. La mai puțin de două luni, de la revenirea de pe teren, Anton Golopenția alcătuiuse următorul plan de publicare a rezultatelor: **Vol.I.** Regiunea Gurghiului (problema care o lămurește). Geografia fizică și climatologie. Istoria regiunii. Un sat prosper: Hodacul; **Vol. II.** Un sat în stagnare: Sân-Mihaiul de Pădure sau Chiheriul de Sus; **Vol. III.** Regiunea Gurghiului: satele prospere «de pe râu» și cele stagnante din sudul regiunii. Târgul Gurghiului: centrul local care și-a pierdut importanța. Reghinul: orașul regiunii. Legăturile cu alte centre (Târgu Mureș, Cluj-Napoca, București). Conviețuirea româno-maghiară. Situația din anii 1940-1944..”⁸.

CERCETAREA DE LA RUNC

Un alt exemplu de cercetare regională, cu sat-pilot, îl găsim în „Proiectul de investigație sociologică a satului Runc, din județul Gorj” (1946). „Conform celor stabilite de Dl. profesor Dimitrie Gusti, în vara anului 1946, vom organiza și conduce o campanie de cercetări monografice în nordul județului Gorj. Centrul de unde vom porni cercetarea este satul Runc, pe care Seminarul sociologic din București l-a mai cercetat în anul 1930. Vom avea deci puțința de a sesiza transformările suferite în decurs de 16 ani. Satul Runc este deosebit de interesant din punct de vedere sociologic. Este un sat de foști clăcași împrumărați la 1864 care continua a avea relații de dijmă cu vechii proprietari, pentru pământurile din depresiunea subcarpatică unde se află așezați. Acești foști clăcași au cumpărat, pe de altă parte, muntele care pornește din vatra satului și urcă până la fosta graniță, organizându-se pe 32 de Moși; caz interesant de organizare a unei cumpărături în formele tradiționale moșnenești, Satul este de altfel înglobat într-o compactă regiune moșnenească, brăzdată ici și colo de fâșiile alungite ale trupurilor de moșii boierești și mânăstirești. Am făcut lucrările prealabile necesare pentru studiul istoric al acestei probleme, care ne va permite să atacăm și poate să contribuim la rezolvarea uneia din problemele cele mai confuze încă ale vechii noastre istorii sociale, așa cum am arătat în volumul meu despre «Sociologia satului devălmaș».

O altă problemă pe care o vom ataca, va fi analiza modului în care conviețuiesc, în același sat, cele trei forme de organizare socială mai sus pomenite: moșnenia pentru munte, împrumătrărea pe loturi individuale în vatră și pe o parte din țarini și neoibăgia caracterizată pe restul hotarului sătesc [...]. Modul de

⁸ Golopenția A., Golopenția, S. 1999, *Cercetările efectuate la Hodac-Mureș* în Golopenția A., Golopenția, S. 1999. *Opere complete*, vol. II, (cu adnotări de Sanda Golopenția), București: Editura Univers Enciclopedic, pp.651-653.

adaptare a vieții oamenilor din sat la condițiile geografice, tehnice de exploatare a solului, felul organizării economice, viața gospodăriilor și integrarea lor în ciclul capitalist, precum și studiul meseriilor și industriilor din sat vor fi, de asemenea, supuse unei cercetări atente. Satul Runc aparține tipului de sate suprapopulate demografic, din care populația migrează masiv în căutarea de surse de venit, prin tot felul de negustorii și meserii improvizate. Frământările sociale din sânul satului sânt și ele deosebit de acute, astfel că vom analiza satul și din acest punct de vedere [...]. În continuarea acestei monografii a satului echipa va trece la cercetarea întregii regiuni de nord a județului Gorj, pentru a stabili ariile de răspândire a fenomenelor studiate în Runc, precum și frecvența lor⁹.

Proiectele formulate în această scurtă perioadă de patru ani ne oferă o imagine despre cum ar fi putut arăta sociologia românească, dacă cursul ei nu ar fi fost curmat brutal de istorie.

⁹ Stahl H. H. 1948, Cercetarea sociologică de teren a satului Runc din județul Gorj, în *Buletinul informativ, științific și administrativ*, vol. 1, nr.1, pp.169-174.

Partea a III-a. SOCIOLOGIA ÎN PERIOADA COMUNISTĂ

Capitolul 4. O privire sintetică: sociologia românească 1948-1989

4.1. Noul context: instaurarea și colapsul comunismului

După victoria asupra Germaniei, modelul comunist sovietic a fost introdus cu agresivitate în țările din centrul și estul Europei, în cadrul unui aranjament politic internațional. Anii '50 au fost ani negri pentru toate țările socialiste europene; inclusiv pentru România, a fost o perioadă de represiune dură împotriva rezistențelor reale sau potențiale.

Moartea lui Stalin în 1953 a reprezentat începutul timid al unei reconsiderări a modelului stalinist, a unui posibil proces de reformă. Venirea la putere în Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) a popularului Nikita Hrușciov alimenta speranțele de reformă a sistemului. Cu prilejul celui de al XX-lea congres al Partidului Comunist al URSS în 1956 Hrușciov a ținut un discurs care avea să șocheze întreaga lume prin critica violentă a stalinismului.

Apar totodată scindări dramatice internaționale: Iugoslavia părăsește spectaculos sistemul sovietic; marea Chină și mica Albanie își caută un alt drum. România lui Gheorghiu-Dej și, mai apoi, Ceaușescu nu părăsește sistemul sovietic, dar internațional joacă o carte a independenței, blocând din interior multe decizii sovietice de creștere a controlului său internațional.

Anii '60 au fost caracterizați de căutări de reformă în toate țările comuniste. Dar *Istoria* nu a fost favorabilă acestui proces. Tendințele reformatoare au fost întârziate și chiar blocate de un eveniment neașteptat: Revolta maghiară din 1956, care nu cerea o reformă, ci contesta radical însuși regimul comunist. S-a instalat teama că procesul de reformă ar fi putut scăpa de sub control. Din acest motiv, discursul lui Hrușciov a fost singurul document oficial important al unui partid comunist ținut secret o perioadă de timp.

Teama de revolte anticomuniste a devenit o obsesie. În loc de reformă, un nou val de represiune se declanșează. Regimul comunist avea nevoie de măsuri de prevenire cu mijloace violente a posibilelor contestări. Intelectuali sunt condamnați la închisoare: Paul Goma, Alexandru Ivăsiuc și Alexandru Mihalcea. Alte valuri de arestări cuprinzându-i pe unii membri ai fostului „Cerc de la Sibiu” (Ion Negoitescu, Nicolae Balotă și Ion Desideriu Sârbu), sau oameni fără o apartenență politică anume (Teohar Mhadaș, Adrian Marino). 1959: Condamnarea a peste 20 de intelectuali, printre care: Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, profesoară, Dumitru Banu, ziarist, Ion Caraion, poet, pentru difuzarea de „înscrisuri dușmănoase”. 1960: sentința în procesul Noica-Pillat acuzați de producerea și răspândirea a ceea ce ulterior s-a numit *samizdat*. La facultățile de filozofie, drept și istorie ale Universității din București au avut loc procese ale studenților și profesorilor, care au dus la condamnări (1957 și 1964). În Occident, românii din exil publică critici dure la adresa regimului comunist: Emil Cioran, Mircea Eliade și Vintilă Horia.

Debarcarea lui Hrușciiov în 1964 a fost momentul de reinstaurare în URSS a unei dictaturi birocratice a forțelor conservatoare care controlează un proces lent și ezitant de schimbare.

Tendențele reformiste au culminat cu 1968, Cehoslovacia, cu proiectul *comunismul cu față umană*. Invasia sovietică în această țară a curmat visul reformei nu numai în Cehoslovacia, ci în toate țările socialiste. Polonia a traversat un alt proces de schimbare. Mișcarea muncitorească a pus stăpânire pe societate, dar amenințarea sovietică a creat un echilibru fragil cu o guvernare militară și o puternică mișcare populară tolerată. În România, anii '70 au marcat debutul crizei modelului comunist, agravat de autoritarismul lui Nicolae Ceaușescu.

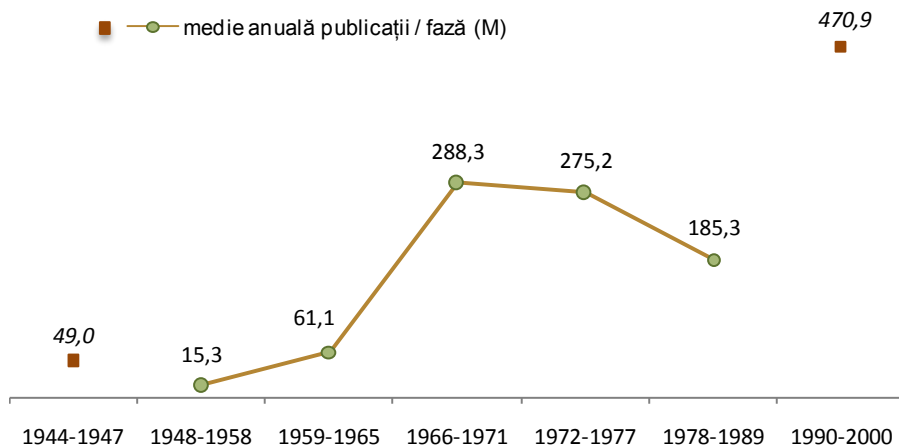
În contextul acestei temeri politice, reforma sistemului comunist, devenită tot mai necesară, a demarat greu, ezitant și amânată. S-au petrecut totuși schimbări sociale importante, care însă s-au dovedit ulterior nu suficient de profunde.

4.2. Dinamica publicisticii 1948-1989

Dinamica publicisticii sociologice exprimă fidel dinamica regimului comunist român, cu căderi brutale, suișuri și coborâșuri. În perioada de represiune dură a instaurării regimului comunist, anii '50, publicațiile pe teme sociale se prăbușesc. În perioada de speranță a

reformelor și de vârf al toleranței politice și ideologice (sfârșitul anilor '60) atinge un vârf al publicisticii sociologice ca apoi scăzând la un nivel substanțial sub cel al anilor '30.

Grafic 4.1. Publicațiile sociologice: 1948-1989

Capitolul 5. Sociologia gustiană subterană 1948-1958

5.1. Desființarea sociologiei

Instaurarea regimului comunist a fost însoțită de o dictatură asupra gândirii însăși. Cunoașterea socială, în întreaga sa varietate, a fost înlocuită cu o paradigmă filozofică ca singură sursă legitimă de cunoaștere socială, și ea de import sovietic: *filozofia materialismul-dialectic și istoric (filosofia marxist-leninistă)*, completată cu *socialismul științific și economia politică socialistă*, care exprimau de fapt concepția sovietică. Modelul sovietic a fost preluat de PCR ca bază unică a construcției societății. Sociologia nu putea fi tolerată de noua gândire filozofică.

Încă din 1947 au apărut atacuri violente la adresa sociologiei care precedau interzicerea ei în 1948. Atmosfera încărcată antisociologie este descrisă de Paul H. Stahl.

„Cu toate eforturile Școlii de a menține în viață sociologia, acest lucru n-a fost posibil. Atacurile îndreptate nu numai împotriva Școlii, ci și a disciplinei înseși, se succedau: astfel, o Introducere în sociologie semnată de Henri H. Stahl și Șerban Voinea avea să fie criticată în «Contemporanul» (din 6 noiembrie 1947, devenit organul gândirii oficiale a României), de către un necunoscut, Paul Cornea. Criticile sunt tipice pentru vremea aceea, când orice critică lua aspectul unei «acuzatii», autorii sunt comparați cu profesorul Nimbus (un profesor aiurit care apărea în desenele comice) cu argumente de genul «și un copil de școală primară știe că...», ceea ce autorii nu știau. Vina cărții? Nu citează destul pe Lenin, împărtășește ideile lui Dobrogeanu-Gherea, nu pune în lumină rolul clasei muncitoare, compară ideile laburiste cu cele bolșevice și așa mai departe.

În seminarul de sociologie vedeam în anii aceia apărând uneori câte doi-trei studenți venind împreună și gândind în grup, care, fără excepție, stricau atmosfera și făceau discuții imposibile; purtători ai adevărului absolut, ei nu admiteau nici o altă opinie decât cea oficială impusă de dictatură. Seminarul lui Gusti, altădată atât de liber, de interesant și de viu prin prezentarea opiniilor diverse, nu se mai putea desfășura. Îmi amintesc cum, la o conferință ținută de Stahl, asupra felului în care rezultatele științei sunt aplicate social, la sfârșitul conferinței s-a ridicat un necunoscut strigând «trăiască alianța intelectualilor cu clasa

muncitoare», transformând o temă clasică de sociologie într-una pur politică. Colegi pe care îi cunoșteam de ani de zile, deveniseră peste noapte «rinoceri» colorați în roșu; mi-l amintesc și acum pe S. François, cu care discutam liber în timpul războiului, răspunzându-mi la orice ziceam «dacă a spus tovarășul Stalin așa, așa o să fie!». Nu am putut vorbi normal cu el și nici cu alții atinși de sfântul duh comunist. Reprezentanți ai unei gândiri dictatoriale, erau în același timp reprezentanții puterii de ocupație. La ISR, unde participam regulat la ședințele de comunicări, n-a apărut însă niciodată vreun «activist»¹⁰.

În acest context intelectual, sociologia nu mai avea vreun loc în calitate de știință a realității. Realitatea socială, așa cum ea există, nu mai prezenta vreun interes, ea urmând să fie schimbată prin implantarea modelului comunist. Și cu atât mai puțin sociologia nu își mai putea asuma rolul de inițiator al unei mișcări de schimbare/dezvoltare socială. Inițiativa elaborării strategiei de schimbare a societății, care a stat în centrul programului sociologic gustian, este preluată de factorul politic. Sociologia a fost lichidată ca știință legitimă, profesie și instituție. Termenul de sociologie a fost eliminat din discursul public cu eticheta de *știință burgheză*.

„Sociologia... a fost pur și simplu interzisă; de ce să mai facem cercetări din moment ce adevărurile esențiale au fost spuse de clasicii comunismului? Un an de zile după interzicere, am asistat la un seminar în fosta sală a seminarului de sociologie; se vorbea despre materialismul istoric; într-o liniște desăvârșită, studenții repetau pe dinafară textele citite, la care nici virgulele nu trebuiau schimbate de la locul lor fără să devii un deviaționist»¹¹

Războiul și instaurarea regimului comunist a eliminat multe dintre personalitățile de vârf ale sociologiei românești: asasinați, deținuți în închisoare, forțați să emigreze din țară.

Sociologi/ intelectuali în științele sociale, care au suferit detenții în perioada războiului sau după instaurarea regimului comunist sau au emigrat datorită instaurării regimului comunist: **33**.

Morți în evenimentele războiului și după: 9. Asasinați în detenție, 5: Traian Brăileanu, Anton Golopenția, Petre Ștefanucă,

¹⁰ Stahl, P. H, 2001, Școala sociologică de la București, în *Revista Română de Sociologie*, nr. 3-4, p. 248.

¹¹ Stahl, P. H. 2001, Școala sociologică de la București, în *Revista Română de Sociologie*, nr. 3-4, p. 249.

Mircea Vulcănescu și Lucrețiu Pătrășcanu, executat barbar în închisoare. Decedat în închisoare: Victor Rădulescu-Pogoneanu. Sinucidere în închisoare: Dimitrie Papadopol. Sinucidere ca reacție la ocupația sovietică: Dumitru Drăghicescu (14 septembrie, 1945). După detenție, fugit în Germania și mort în condiții neelucidate în Germania în 1944: Ion Ionică.

Sociologi care au suferit detenții, mai ales după instaurarea regimului comunist, 14: Ernest Bernea, Harry Brauner, Pompiliu Caraion, Paul Caravia, Alexandru Claudian, Lena Constante, Nicolae Cornățeanu, Traian Herseni, Vladimir Krasnaseschi (Krasnosselski), Octavian Neamțu, Ștefan Popescu, Gheorghe Retegan, Anton Rațiu, Paul Sterian și József Venczel.

Emigrați în Occident, 10: Dumitru C. Amzăr, Constantin Brăiloiu, Mattei Dogan, Bobu Florea Florescu, Iordache Făcăoaru, Vladimir Krasnosselski (Krasnasevski), Sabin Manuilă, Veturia Manuilă, Paul H. Stahl și Șerban Voinea.

Dimitrie Gusti nu a fost arestat, dar demis din toate funcțiile sale, exclus din Academia Română, dat afară din casă, pierzându-și importanta sa bibliotecă. În prezența profesorului, tot ce aparținea Institutului Social Român, inclusiv prețioasa arhivă, au fost aruncate în stradă, cărate cu camioanele într-o direcție necunoscută și distruse. Gusti a stat o vreme în casa din cartierul Cățelu a fostului său student, profesorul de limba română Constantin Marinescu. Pentru a supraviețui, Gusti și soția sa au primit un constant sprijin material și moral din partea familiei Miletineanu¹².

În 1948 au fost desființate instituțiile inițiate de Gusti: *ISR* și *Consiliul Național de Cercetării Științifice*. Era un simbol: societatea socialistă nu mai are nevoie de sociologie, ba chiar e enervată de o asemenea știință. Au fost desființate și catedrele universitare de sociologie.

Remarcabil este faptul că sociologii, chiar în această perioadă extrem de dificilă, nu și-au pierdut vocația de sociologi și nici speranța că domeniul lor va avea totuși un viitor. Cei mai mulți dintre ei au supraviețuit ca cercetători, cu un sprijin colegial, probabil și pe fondul unei toleranțe politice discrete.

¹² Marinescu, Constantin, 1995. *Dimitrie Gusti și școala sa. Însemnări și evocări*. București: Editura Felix Film.

Mulți sociologi formați înainte și-au continuat activitatea în instituții de cercetare cu profil social și au publicat lucrări, chiar dacă la început nu sub titulatura de sociologie. Între aceștia se regăsesc: Henri H. Stahl, Leon Țopa, Gheorghe Focșa, Paul H. Stahl, George Em. Marica și Roman Cressin. Traian Herseni a fost încadrat după eliberarea din închisoare ca bibliotecar (1955), apoi între 1956 – 1958 ca cercetător principal la Centrul de Cercetări Antropologice al Academiei¹³. În 1958, devine șeful secției de psihologie socială industrială în cadrul Institutului de Psihologie al Academiei, până în 1973 la pensionarea sa. Stanciu Stoian, care inițiasă pedagogia socială, a preluat pedagogia, în calitate de profesor de pedagogie și director al Institutului de pedagogie. Paul H. Stahl, tânăr absolvent de sociologie, și-a continuat activitatea, lucrând ca cercetător, apoi șef de secție și director adjunct la Centrul de cercetări psiho-medico-pedagogice al Ministerului Învățământului, de unde a fost dat afară, datorită concluziilor unor cercetări considerate a reprezenta o amenințare pentru sistem. În perioada următoare, cu ajutorul lui George Oprescu a fost încadrat la Institutul de Istoria Artei, unde și-a axat cercetarea pe casa țărănească, obiect de studiu care îi permitea analize care depășeau granițele artei populare, precum gospodăria, obiceiurile sau viața economică tradițională. În cadrul aceluiași institut activau o serie de foști colaboratori ai lui Dimitrie Gusti, printre care Gheorghe Focșa, Florea Bobu Florescu, Marcela Focșa și Paul Petrescu. În urma unui studiu care identificase o corelație între rata îmbolnăvirilor de TBC și întrecerile socialiste, Paul Stahl a fost din nou dat afară, dar este angajat în Institutul de Studii Sud-Est Europene până în 1969 când a părăsit țara.¹⁴

Predarea sociologiei în licee a fost eliminată în toată perioada comunistă. Nici după 1989 tranziția nu a acordat sociologiei importanță pentru formarea tinerilor. După 1989, sociologia a fost reintrodusă în liceu, după rezistențe, dar marginal, sub 10% dintre liceeni putând beneficia de un asemenea curs.

¹³ Diaconu, M., Constantinescu, C., Herseni, I., 2007, *Traian Herseni în critica vremii*, Pitești Editura Universității din Pitești.

¹⁴ Alexandrescu, R., 2000, Interviu cu Paul H. Stahl, în *Antropologia socială: o știință a interdisciplinarității*. nr. 31, Septembrie 2000, accesat online 12.07.2013, Observatorulcultural.ro, online.

5.2. Producția sociologică: 1948-1958

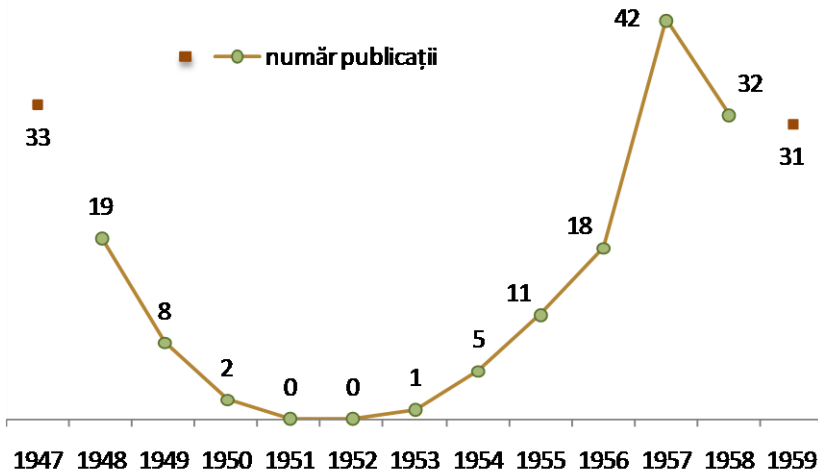
Într-un climat ostil sociologiei și, în general, cercetării sociale, se poate identifica totuși supraviețuirea publicisticii în domeniul cercetării sociale, mai accentuat după 1957.

Publicistica cu profil social în acești 11 ani prezintă o formă de **U**: în primii doi ani, 1948-1949, sunt publicate câteva lucrări pregătite înainte și a căror apariție s-a datorat confuziei ideologice și politice inițiale: 19 lucrări în 1948 și 8 în 1949. Au urmat câțiva ani în care practic nu s-a publicat nimic (1950-1953). Din 1955 se anunță o schimbare: încep să apară lucrări, ajungându-se în 1957-1958 la un vârf de 74 lucrări în acești doi ani.

Tabel 5.1. Dinamica publicisticii: 1948-1958

Faza	Total publicații	Medie anuală	% din total
1936-1940	1237	247.4	4,8
1944-1947	196	49.0	0,8
1948-1958	138	15.3	0,5
1959-1965	428	61, 1	1,7

Grafic 5.1. Producția sociologică: 1948-1958

5.3. Temele publicisticii în perioada 1948-1958

Sunt de menționat câteva cărți cu profil sociologic, sau din domeniul învecinate, produse în general de vechii membri ai Școlii Sociologice de la București. În confuzia anului 1948 apar patru cărți semnificative: două ale lui Anton Golopenția despre rezultatul recensământului și două de sociologie: George Marica (*Satul ca structură psihică și socială*) și Leon Țopa (*Sociologie urbană*). În acest an se înregistrează ultima apariție a termenului de sociologie într-un titlu de carte. Apoi, termenul de sociologie va reapare într-un titlu de carte de abia în 1958, este drept într-un context critic: *Sociologia burgheză din România. Studii critice* (Gall, Ernő).

În această perioadă, Șerban Voinea, o personalitate științifică de stânga, și Mattei Dogan, un tânăr sociolog deja afirmat, migrând în Franța, publică numeroase lucrări într-un alt context științific. De asemenea, a plecat din țară și Constantin Brăiloiu, membru de seamă al Școlii Sociologice de la București, întemeietor al etnomuzicologiei.

Din acest motiv, nu i-am trecut, cu regret, în baza noastră de lucrări sociologice după plecarea lor definitivă din țară.

Viitorii sociologi ai PCR au considerat de datoria lor să limpezească baza teoretică a noului program social: **1949:** Constantin Nicuță, *Despre bazele teoretice ale partidului marxist-leninist*, și **1950:** Miron Constantinescu (un tânăr sociolog cu o opțiune ideologică marxistă declarată încă înainte de război și aflat acum în conducerea PCR), *Concepția partidului proletariatului asupra lumii și istoriei*.

Cel mai activ publicistic în acea perioadă cenușie a fost Mihai Ralea, prin lucrări cu profil social-cultural de mare calitate: 16 dintre cele 41 de cărți publicate atunci îi aparțin. Între acestea, **1949:** *Explication de l'homme*; **1955:** *Istoria psihologiei. Stenograma lecțiilor ținute în 1954-1955, Studii de psihologie și filosofie*; **1956:** *Cele două Franțe*, **1957:** *Scieri din trecut*, **1958:** împreună cu Constantin Botez, *Istoria psihologiei*. Partidul a vrut probabil să pună în vitrină un intelectual de calibrul lui Ralea, care fusese și înainte o personalitate de stânga, sau poate și datorită stimei speciale pe care Gheorghe Gheorghiu Dej i-o purta.

Se pot identifica și tentative ale sociologiei de a contribui la dezvoltarea socială. Un exemplu: în anul 1949, la inițiativa unor sociologi, Secția de Urbanism a Ministerului Construcțiilor a organizat

o campanie de cercetări în județul Hunedoara, în vederea punerii la punct a celor mai bune metode de strângere a documentării necesare unei ulterioare sistematizări regionale¹⁵, dar proiectul nu a fost finalizat.

În general, cercetarea socială empirică a supraviețuit doar în centre de cercetare antropologică și etnografică. Etnografia era o disciplină socială care a părut a fi neutră politic și exprima interesul de afirmare a distinctivității naționale. Lucrările științifice de tip etnografic au fost o pată remarcabilă de culoare în climatul cenușiu al perioadei.

De notat publicarea în 1958 a unor importante lucrări: Barbu Slătineanu, Paul Petrescu, Paul Stahl – *Arta populară în R.P.R. Ceramica*; Barbu Slătineanu, Paul Petrescu, Paul Stahl – *Manual de ceramică populară românească*; Paul Stahl, Paul Petrescu – *Locuința țaranului român*. Gheorghe Focșa publică două cărți solide – *Țara Oașului. Studiu etnografic și Muzeul Satului*. 6 lucrări realizate de Paul H. Stahl și colaboratorii săi despre arhitectura populară sau ceramica populară: **1955:** Paul Stahl; Paul Petrescu și Anton Dâmboeanu – *Arhitectura din Muzeul Satului*; Paul Stahl și Paul Petrescu – *Ceramica de Hurez*; **1956:** Paul Stahl, Florea Stănculescu, Adrian Gheorghiu, Paul Petrescu – *Arhitectura populară românească – regiunea Hunedoara*; **1957:** Paul Stahl și Paul Petrescu – *Arta populară în R.P.R. Port, cusături, țesături*; Paul Stahl, Florea Stănculescu, Adrian Gheorghiu, Paul Petrescu – *Arhitectura populară românească. Regiunea Ploiești*; Paul Stahl, Florea Stănculescu, Adrian Gheorghiu, Paul Petrescu – *Arhitectura populară românească. Dobrogea*.

În **1958**, apariția primului volum din monumentală lucrare a lui Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, putem considera că marchează relansarea sociologiei. Următoarele volume vor apărea în **1959:** *Confederații de ocol, structuri teritoriale și tehnici agricole: Structura internă a satelor devălmașe libere* și în **1965:** *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești: Procesul de aservire feudală a satelor devălmașe*.

¹⁵ Stahl, H. H.; Matei, I. 1966, O experiență de documentare sociologică în materie de sistematizări teritoriale, în Constantinescu M. (coord.) 1966, *Cercetări sociologice contemporane*, București, Editura Științifică, pp. 283-296.

Singura cercetare *de teren*, o aplicare a metodologiei gustiene, se datorează unei echipe de medici, etnografi, sociologi organizată de Institutul de Antropologie, nu sub eticheta de sociologie, ci de antropologie. Rezultatul acestor cercetări au fost publicate în 1958, anunțând și aceasta o schimbare politică: Ștefan Milcu, Horia Dumitrescu, Vasile V. Caramelea, Traian Herseni și colab. – *Cercetări antropologice în Țara Hațegului. Clopotiva*. În echipă apar și doi sociologi, Traian Herseni și Vasile V. Caramelea.

Institutul de Antropologie a fost înființat la inițiativa profesorului Francisc Rainer care împărtășea viziunea lui Dimitrie Gusti și concepea studiul antropologic dintr-o perspectivă pluridisciplinară. În 1944, institutul a fost desființat din punct de vedere administrativ însă cercetările au continuat sub conducerea dr. Alexandru Tudor până în 1950, când Ștefan Milcu, alături de câțiva colegi din fostul institut, înființează Centrul de Antropologie, afiliat Institutului de Endocrinologie. În 1963, Colectivul de Antropologie este reorganizat prin înființarea Centrului de Cercetări Antropologice, subordonat Academiei Române. În cadrul Centrului este creată o nouă secție de Antropologie culturală, condusă de Vasile V. Caramelea¹⁶.

Cum a fost posibilă constituirea unui asemenea institut și desfășurarea unor cercetări biologico-sociale în aceste condiții extrem de dificile? Și, de asemenea, angajarea în Institutul de antropologie a lui Traian Herseni, tocmai eliberat din închisoare cu acuzația de a fi fost un lider legionar.

Gheorghică Geană, cercetător științific la Institutul de Antropologie din anul 1967: „Probabil că explicația, desigur în confuzia ideologică și politică a timpului, factorul personal a fost decisiv. Milcu avea o poziție politică foarte bună, fiind ginerele lui Parhon, o figură științifică foarte apreciată de Gheorghiu Dej. Și Traian Herseni a fost angajat ca cercetător la Institutul de Antropologie într-un context similar. Dosarul lui Herseni a ajuns la Secția de cadre care nici nu a vrut să audă de o asemenea angajare. Mihai Ralea, cu o poziție foarte puternică datorită relației speciale cu Gheorghiu Dej, se zice, a cerut dosarul, l-a legat cu sfoară și a scris pe el: «Pentru asta răspund eu!» Și Traian Herseni a fost angajat.”

¹⁶ <http://www.antropologia.ro/Istoric/breviaristorie>, accesat în 12.07.2013.

Ce a lăsat această perioadă neagră a istoriei României pentru sociologie? Unii dintre supraviețuitorii Școlii gustine au continuat să lucreze în programe de cercetare. Și cei care au suferit ani grei de închisoare, când au fost puși în libertate, curios, regimul le-a oferit celor mai mulți dintre ei posturi în cercetarea socială.

Putem spune că și această perioadă a pregătit relansarea sociologiei, cel puțin prin „conservarea” unor sociologi deja formați, dar și prin organizarea unor cercetări empirice.

Capitolul 6. 1959-1965: 7 ani de pregătire a relansării sociologiei

6.1. O cută a istoriei favorabilă sociologiei

Sistemul comunist, impus de URSS, a intrat din a doua parte a anilor '50 într-o nouă criză. El s-a găsit în fața unor alternative istorice: o reînțoarcere violentă la capitalism, o menținere a dictaturii dure de tip stalinist, mai puțin probabilă însă, sau angajarea într-un proces de reformă ca cea promovată în Cehoslovacia. Presiunea de reformă a fost generală. Deschiderea sistemului comunist la schimbare, așa de confuză și incertă cum a fost, nu avea să dureze decât 13 ani, înscriindu-se între speranța de reformă promisă de discursul lui Hrușciiov din 1956 și înăbușirea *Primăverii de la Praga* în 1968. Perioada de deschidere s-a dovedit o simplă *cută a istoriei*, presărată însă de unele evenimente spectaculoase. Soluția adoptată de țările comuniste din sistemul sovietic a fost angajarea într-un proces ezitant de schimbare, mai mult adaptativ la noile condiții și dificultăți, promovarea unor schimbări parțiale, fără a pune în pericol structurile modelului sovietic. Instrumentul menținerii sistemului a fost adoptarea de noi forme de dictatură birocratică care îmbinau controlul strict, cu o anumită toleranță politică și ideologică. Istoria a demonstrat că schimbări structurale nu au fost realizate. Criza sistemului comunist doar s-a amânat cu un deceniu, instalându-se în anii '70 și '80.

După 1968, întregul sistem comunist de tip sovietic a luat calea închiderii la reformă. Formele de supraviețuire au fost variate: conduceri birocratice relativ blânde, cu reforme marginale, menținute mai mult de presiunea sovietică, ca în Ungaria; regimul represiv introdus de intervenția brutală sovietică în Cehoslovacia sau tolerarea unui echilibru fragil în Polonia între un guvern comunist și o mișcare sindicalistă puternică. România a profitat de un context internațional special. A fost singura țară socialistă în care trupele sovietice au fost retrase în 1958 și s-a declanșat, de către Gheorghiu Dej, un proces de afirmare a independenței față de URSS și de deschidere politică față de Occident. Solidarizarea simbolică a României cu Cehoslovacia, cu

decizia de a nu se alia cu forțele de intervenție la înăbușirea reformei cehoslovace, dar fără efecte practice, a fost un factor de creștere a solidarității sociale interne. Popularitatea lui Ceaușescu era în creștere și datorită politicii de independență față de URSS. România a beneficiat în această perioadă de un spațiu mai larg de mișcare. Închiderea procesului de reformă în România pare a fi fost ceva mai lentă, atingând un punct critic în 1971 când s-a produs schimbarea cursului. Logica sistemului ducea implacabil la acumularea crizei de structură a modelului de tip sovietic, la care se adăuga logica dictaturii personale a lui Ceaușescu. Vizita acestuia în China și în Coreea de nord (1971), unde a fost deosebit de impresionat de Kim Ir Sen, dictatorul nord-coreean, a fost doar un declanșator. Celebrele *Teze din iunie* 1971 conțineau un program confuz de relansare a practicilor dictatoriale. Noua politică a fost etichetată drept „**minirevoluția culturală**”, o parodie a „*revoluției culturale chineze*”. *Tezele din iunie* au creat un șoc puternic și demoralizare mai ales în rândul intelectualilor. Ce a urmat? Masa sistemului a reacționat amânând și moderând doar politica de închidere lansată de Ceaușescu. Dar, în forme mai încete și sovăitoare, procesul a urmat în spiritul *Tezelor*.

În această cută a istoriei a explodat și relansarea sociologiei românești.

6.2. Relansarea politică a sociologiei: 1959

Cu siguranță putem fixa momentul în care s-a schimbat radical atitudinea politică față de sociologie: **1959**. Ofensiva internațională de afirmare politică a României a utilizat ca instrument și sociologia. În acest context, pe 29 mai 1959, sociologia a fost recunoscută politic prin înființarea unei instituții naționale reprezentative: *Comitetul Național de Sociologie*. Conducerea PCR a acordat astfel recunoașterii politice a sociologiei românești o mare importanță națională, dar mai ales internațională.

Obiectivul *Comitetului Național de Sociologie* a fost: „*să contribuie la dezvoltarea cooperării internaționale în domeniul sociologiei, prin afilierea ei la Asociația Internațională de Sociologie; să strângă, fie direct, prin Asociația Internațională de Sociologie, cât și prin dezvoltarea relațiilor științifice dintre sociologii români și străini; să informeze pe sociologii străini de preocupările și realizările sociologilor români, prin participarea la congresele și conferințele internaționale și prin editarea*

unei publicații în limbi de circulație internațională; și să fie, ea însăși, conectată solid la dezvoltările din mișcarea mondială de sociologie.¹⁷
*S-a stabilit ca la al IV-lea Congres internațional de sociologie (Milano-Stresa, 1959) să participe o largă delegație română: din 50 rapoarte și comunicări, 12 au fost ale URSS și 11 ale delegației române. O prezentare amplă a comunicărilor delegației române la cel de-al IV-lea Congres de sociologie de la Milano-Stresa, a fost publicată în numărul din 30 octombrie 1959 al revistei „Contemporanul” și în revista „Cercetări filosofice” VI nr. 6. O parte din comunicările prezentate la congres au fost integral publicate în revista „Revue roumaine des sciences sociales”. Dintre acestea menționăm: Mihai Ralea, „Sociologie și psihologie”, Vasile Malinschi, „Unele probleme metodologice ale cercetării sociologice”, Athanase Joja, „Sociologia logicii”, Constantin Ionescu Gulian, „Critica interpretării psihanalitice în sociologie”, Manea Mănescu, „Metode de investigare în întreprinderile industriale”, Traian Ionașcu, „Egalitatea între sexe în R.P.R.”.*¹⁸

Documentele *Comitetului Național de Sociologie* exprimă cu claritate rațiunea recunoașterii sociologiei și obiectivul noului organism: un nou act al regimului comunist român de desprindere de URSS și dezvoltarea relațiilor cu Occidentul; totodată, o recunoaștere a sociologiei și a importanței ei. Misiunea *Comitetului* era să lanseze internațional mișcarea sociologică românească, contribuind la schimbarea imaginii externe a regimului comunist român. Paradoxal, după un deceniu de interzicere a sociologiei, Comitetul nou înființat pretindea existența unei **sociologii românești** care trebuia să fie prezentată în Occident.

Politica de deschidere spre Occident a continuat. O altă întâlnire a Comitetului în 1962 pentru pregătirea participării la al 5-lea congresul internațional de sociologie (Washington, septembrie 2-8, 1962) și care a aprobat 6 comunicări pentru a fi prezentate. La congresul internațional de sociologie de la Toronto, 1974, de exemplu, a fost trimis de asemenea o delegație impresionantă de sociologi români.

¹⁷ Bugnariu, T., 1962, Activities of the National Sociological Committee, în *The Romanian Journal of Sociology*, nr. 1.

¹⁸ Comitetul Național de Sociologie a publicat revista *The Romanian Journal of Sociology*: vol. 1/ 1962, vol. 2-3/ 1964, vol. 4-5/ 1966, vol. 6/ 1970.

Crearea instituțiilor de sociologie a fost însă mult întârziată și ezitantă. Relansarea efectivă, instituțional a sociologiei s-a produs cu aproape 7 ani mai târziu. În 1965, la congresul al IX-lea al PCR, în discursul său, Nicolae Ceaușescu a afirmat apăsător importanța sociologiei, criticându-se respingerea ei ca știință burgheză. Reluând tema, plenara Comitetului Central al PCR, din decembrie 1965 și sesiunea Marii Adunări Naționale din același an, au reafirmat importanța cercetărilor sociologice¹⁹. Ca urmare, în acest an s-a constituit un nou *Comitet Național de Sociologie*, cu misiunea de a coordona cercetările sociologice. În fapt nici acest nou *Comitet* nu a avut un rol semnificativ.

Anii '60 au fost marcați de o explozie a entuziasmului pentru sociologie. Cercetarea sociologică era considerată de mulți intelectuali și chiar de oameni politici ca un puternic antidot la programul dogmatic politic și ideologic al modelului comunist de origine sovietică. Chiar la începutul anilor '60 au apărut publicații de promovare a sociologiei și chiar cercetări sociale empirice.

Printre primele articole care promovau sociologia se numără: Traian Herseni, *Problema cercetărilor sociologice concrete*, 1960; Athanase Joja, *On the Logic of Sociology*, 1961; Haralambie Culea, *Cu privire la folosirea statisticii în cercetarea sociologică*, 1961; Honorina Cazacu, Mihai Cernea, Gheorghe Chepeș, *Method of a Sociological Investigation of Social Consciousness Phenomena in Plants*, 1962; Ion Iordăchel și Petru Berar, *Aspecte metodice în cercetarea sociologică*, 1963; Traian Herseni și Tudor Bugnariu, *Școala Sociologică de la București*, 1964;²⁰ Mihai Ralea și Traian Herseni, *Introducere în psihologia socială*, 1966.

¹⁹ Ceaușescu, N., 1965, Expunere cu privire la îmbunătățirea organizării și îndrumării activității de cercetare științifică - prezentată în sesiunea Marii Adunări Naționale din 20-22 decembrie 1965, în Ceaușescu, N. 1976, *Știința, învățământul, cultura în procesul formării societății socialiste multi-lateral dezvoltate*. O.I.D.S.P. București.

²⁰ Este meritul profesorului Tudor Bugnariu și de a introduce, în 1972, la Facultatea de Filosofie din București (secția de filosofie) cursul de antropologie culturală. Titularul cursului a fost Vasile. V. Caramela, care a atras studenți de la sociologie și filozofie în cercetări sociale empirice. În același an Tudor Bugnariu publică, *Social and cultural anthropology in Romania. Its co-operation with philosophy in education and in field investigation*, *Annuaire roumain d'anthropologie*, 9, 1972, pp. 105-121.

Eliberarea progresivă de controlul politic sovietic inițiată de Gheorghiu Dej a fost un factor stimulator al considerării sociologiei ca un instrument important de inițiere a unui proces de reformă. Publicistica sociologică românească a explodat.

Entuziasmul politic nu a ținut însă prea mult. Relansarea sociologiei în 1959 a fost, exact ca și reforma sistemului, ezitantă și nu a durat decât o perioadă scurtă de timp.

6.3. Resursele relansării sociologiei

Sociologi și intelectuali asociați cu Școala lui Gusti care și-au continuat activitatea după 1947

Relansarea sociologiei a beneficiat de două resurse importante. În primul rând *un grup apreciabil de sociologi, cei mai mulți dintre ei foști gustiști*, care au reușit să supraviețuiască perioadei dure staliniste, continuându-și activitatea în diferite institute de cercetare. Un suport deosebit l-au oferit intelectuali din diferite domenii, vechi colaboratori ai lui Gusti, care au rămas cu vocația sociologică gustiană. În al doilea rând, *instituțiile de cercetare existente* care au înglobat componenta cercetării sociologice ²¹.

Intelectuali care au activat ca sociologi sau au colaborat cu programele sociologice și care au continuat activitatea după 1947: **Xenia Andreescu Costa-Foru (1902-1983), Lucia Apolzan (1911-2001), Ion Apostol (1911-1995), Alexandru Bărbat (1905-1991), Ernest Bernea (1905-1990), Harry Brauner, (1908-1988), Christina Brătescu-Galitz (1899-[1968]), Valer Butură (1910-1989), Pompiliu Caraion (1922-1971), Vasile. V. Caramelea (1915-1994), Ion C. Cazan (1915 -?), Elisabeta Constante (1906-1979), Elena Constante (1908-2005), Constantin. D. Constantinescu-Mircești (1900-?), Miron Constantinescu (1917-1974), Ion Chelcea (1902-1991), Ion Clopoșel (1872-1986), Ion Conea (1902-1974), Nicolae Cornățeanu (1899-1977), Roman Cressin, Ștefania Cristescu-Golopenția (1908-1978), Alexandru Dima (1905-1979), Ion Donat (1909-1988), Nicole Marin Dunăre (1916-1987), Nicolae Economu (1909-1993), Iordache Făcăoaru (1897-1984), Ion Gh. Filip (1909-1974), Florea Bobu**

²¹ O prezentare a intelectualilor care au contribuit la dezvoltarea sociologiei românești formați înainte de 1948 poate fi găsită în Costea, Ș. (coordonator), 2001, *Sociologi români. Mică Enciclopedie*, București: Editura Expert.

Florescu, Gheorghe Focșa (1903-1995), Marcela Focșa (1907-2002, Dumitru C. Georgescu (1904-1974), Coriolan Gheție (1916-1990), Dimitrie Gusti (1880-1955), Traian Herseni (1907-1980), Cornel Irimie (1919-1983), Iosif Jivan (1897-1978), Vladimir Krasnaseschi (1924-1991), Ioan Matei (1919-2000), Mircea I. Manolescu (1907-1983), George Em. Marica (1904-1982), Octav Iosif, Octavian Neamțu (1910-1976), Iosif Nemoianu (1894-1968), Constantin Nicuță (1906-1991), Dimitrie Papadopol (?-1959), Gheorghe Pavelescu (1915-2008), Paul Petrescu (1921-2009), Mihai Pop (1907-2000), Mihai Ralea (1896-1964), Anton Rațiu, George Retegan (1916-1998), Gheorghe Serafim, Eugeniu Speranția (1888-1972), Henri H. Stahl (1901-1991), Paul H. Stahl (1925-2008), Petre Stănculescu, Paul Sterian (1904-1984), Iorgu Stoian (1903-1983), Stanciu Stoian (1900-1984), Dumitru Șandru (1907-1972), Vladimir Trebici (1916-1999), Leon Țopa (1912-1994), József Venczel (1913-1972), Gheorghe Vlădescu-Răcoasa (1895-1989), Romulus Vulcănescu (1912-1999).

Institute care au organizat cercetări sociologice

Relansarea sociologiei nu a debutat cu un nou sistem universitar, ci datorită contribuției institutelor de cercetare existente. Publicistica sociologică și programele de cercetare empirică au devansat cu câțiva ani învățământul. În sistemul universitar nu existau programe de formare de sociologi și nici cursuri de sociologie la alte specializări. Secțiile universitare și catedrele de sociologie s-au înființat cu câțiva ani mai târziu (în 1966 la București și 1968 la Cluj-Napoca și Iași). Cursuri opționale de sociologie pentru alte specializări s-au introdus după 1970. Nu a fost introdusă predarea sociologiei în liceu.

Secția de Urbanism a Ministerului Construcțiilor, a organizat în anul 1949 o campanie de cercetări concrete cu caracter interdisciplinar, în județul Hunedoara. Din echipa care a participat la această campanie au făcut parte, în afară de arhitecți, H.H. Stahl și Ioan Matei, sociologi, Vintilă Mihăilescu și Victor Tufescu, geografi și Dan Berindei, istoric ș.a. „Serviciul de urbanism care a inițiat studierea județului Hunedoara, condus în acea vreme de arhitectul Ștefan Popovici, a optat pentru această metodă de cercetare, proprie

investigațiilor de sociologie concretă, dezvoltând-o însă potrivit noilor condiții în care trebuia să fie aplicată”²².

Centrul de Cercetări Psiho-Medico-Pedagogice al Ministerului Învățământului (1949-1953). Acest centru a fost înființat de către doctorița Virginia Șeicaru, sora lui Pamfil Șeicaru. Aici, Paul H. Stahl a fost cercetător științific, apoi șef al secției sociale și director adjunct. „Într-un centru de cercetări psiho-medico-pedagogice am reușit să încropesc o echipă de cercetări sociale, făcând cercetări apropiate de cele ale asistenței sociale, oprite însă, pentru că semnalăm prezența vagabondajului, a cerșetoriei, a prostituției, probleme ce nu puteau exista într-un stat ideal”²³.

Centrul de Antropologie realizase încă din anii '50 trei cercetări empirice de tip monografic inițiate de specialiști care participaseră la monografiile gustiene. Dominat de **medici, biologi și antropologi fizici**, Institutul nu s-a dezvoltat însă ulterior în direcția cercetărilor sociale, cu excepția micului grup de antropologi culturali, animat de Vasile V. Caramelea, la care ulterior s-a alăturat Gheorghiu Geană.

Institutul de Cercetări Economice, avându-l pe Costin Murgescu ca director adjunct, înființează în mai 1957 o secție de cercetări monografice și organizează cercetări monografice²⁴.

Institutul de filozofie a lansat programe de cercetare socială empirică încă din primii ani ai lui 60; unii cercetători din Institut au încercat să completeze paradigma filozofică cu cercetarea sociologică a realității sociale. *Revista de Filozofie* a Institutului a început să publice în acei ani și studii cu profil de cercetare socială.

²² Stahl, H. H.; Matei, I., 1966, O experiență de documentare sociologică în materie de sistematizări teritoriale, în Constantinescu .M. (coord.), 1966, Cercetări sociologice contemporane, București, Editura Științifică, pp. 283-296.

²³ Stahl, P. H. *Familia și școala: contribuții la sociologia educației*, București, Editura Paideia, p. 251.

²⁴ Bochiș, I., Părăluță, M., Spiridon, V. 1959, Pentru orientarea științifică în cercetarea Monografică, în *Lupta de clasă*, seria a V-a, anul XXXIX, nr. 11, noiembrie.

Institutul de Psihologie în cadrul căruia Traian Herseni a construit o secție de Psihologie socială industrială, în 1958. El a dezvoltat programe de cercetare sociologică, atrăgând tineri din alte instituții. După pensionarea lui Herseni în anul 1973, Institutul de psihologie nu a mai dezvoltat cercetări sociale semnificative.

Institutul de etnografie și folclor a găzduit și el sociologi. Cele mai multe publicații, dintre care amintim „*Revista de Etnografie și Folclor*” și „*Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor*”, precum și multe cărți și studii pe diverse teme cu profil etnografic ca arta și arhitectura populară, ceramica, uneltele de muncă etc. Institutul a primit, după 1990, numele de Constantin Brăiloiu, membru de seamă al Școlii gustiene. Elevii săi au realizat importante cercetări de teren de profil.

„La Institutul de Etnografie și Folclor director era Mihai Pop; câțiva din elevii lui Brăiloiu își găsiseră adăpost acolo. Revista institutului publica unele din cele mai interesante cercetări de teren. Mai târziu, tot acolo va lucra Paul Petrescu, ce avea să ducă până la terminare «atlasul etnografic» al României”.²⁵

Institutul de Igienă și Protecție a Muncii a dezvoltat și unele programe de cercetare socială. Este de exemplu studiul privind organizarea serviciilor sociale în bazinul inferior Vedea-Călmățui²⁶

6.4. Publicistica în perioada 1959-1965

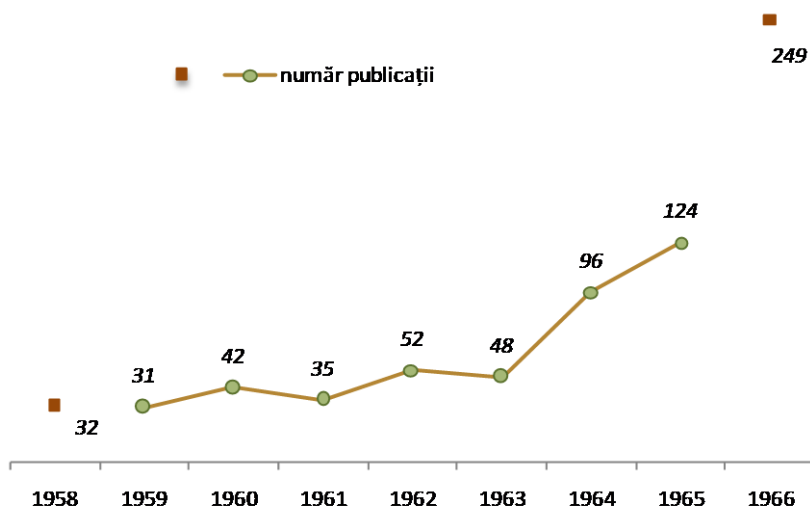
Publicistica sociologică a demarat greu în această perioadă, dar a accelerat din 1964-1965, atingând un vârf în 1970. Erau foarte puțini sociologi formați și oportunitățile de publicare încă modeste. Totuși volumul publicațiilor a crescut de la o medie anuală de **15,3** în perioada 1948-58, la una de **61,1** în faza 1959-1965.

²⁵ Stahl, P. H. 2001, Școala Sociologică de la București, în *Revista Română de Sociologie*, an XII, nr.3-4, pp.250-251.

²⁶ Matei I. Ioan, 1964, Probleme de organizare a serviciilor sociale în mediul rural (cercetare efectuată în bazinul inferior Vedea-Călmățui în *Studii și cercetări de igienă și sănătate publică*, Editura Medicală, București, pp. 333-341.

Tabel 6.1. Dinamica publicisticii: 1959-1965

Faza	Total publicații	Medie anuală	% din total
1936-1940	1237	247,4	4,8
1944-1947	196	49,0	0,8
1948-1958	138	15,3	0,5
1959-1965	424	61,1	1,7
1966-1971	1730	288,3	6,7

Grafic 6.1. Producția sociologică: 1959-1965

Primele lucrări sociologice de anvergură au apărut în 1962. În acest an este publicată prima carte teoretică de sociologie a lui Mihai Ralea și Traian Hariton (Herseni, în fapt), *Sociologia succesului*. O lucrare de o originalitate și soliditate impresionantă, care a rezistat timpului. Cartea reprezenta reluarea notelor de curs ale lui Mihai Ralea din 1943-1944. Curățată de multele citate din documentele de partid, sovietice și românești, lucrarea este republicată.²⁷ Să

²⁷ Vezi Ralea, M. 1972, Teoria succesului, în Ralea, M. 1972, *Prelegeri de estetică*, București, Editura Științifică pp. 481-531.

remarcăm în acest context acceptarea lui Traian Herseni, ieșit după ani de închisoare, ca autor al primei cărți de sociologie.

În același an, 1962, o altă premieră: tentativa de a relansa una dintre cele mai importante direcții de acțiune socială, *asistența socială*. Henri H. Stahl publică împreună cu Ioan Matei două volume: *Manual de prevederi și asistență socială*. Aceste două volume vor sta la baza învățământului postliceal de asistență socială care va produce o generație solidă de asistenți sociali profesioniști.

În 1963 apare primul volum de studii de sociologie, sintetizând comunicările Congresului Mondial de Sociologie *L' Homme et la Societe Contemporaine*.

Capitolul 7. 1966-1971: Explozia sociologiei românești

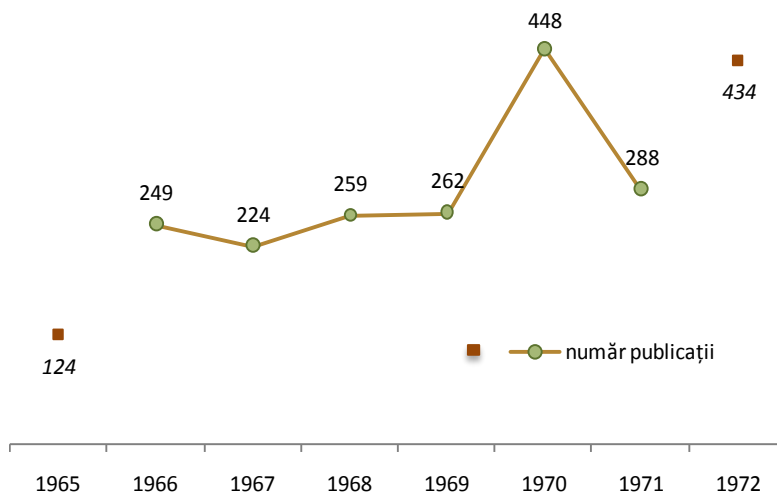
7.1. Publicistica sociologică

Publicistica sociologică a fost explozivă în a doua parte a anilor '60 și începutul anilor '70, depășind doar după 30 de ani producția sociologică din perioada de vârf de dinainte de război.

Tabel 7.1. Dinamica publicisticii: 1966-1971

Faza	Total publicații	Medie anuală	% din total
1936-1940	1237	247,4	4,8
1948-1958	138	15,3	0,5
1959-1965	424	61,1	1,7
1966-1971	1730	288,3	6,7
1972-1977	1651	275,2	6,4

Grafic 7.1. Publicistica anuală: 1966-1971

Anii 1966-1971 au reprezentat o perioadă de activitate publicistică sociologică extrem de intensă, ajungându-se în 1970 la un vârf de 448 cărți și studii.

Strategia relansării publicistice sociologice în anii '60 a fost, nu de editare a unei reviste de sociologie, fapt realizat mai târziu, în 1972, ci a unor serii de volume colective, de către Editura Politică, Editura Științifică și Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Aceste volume au adunat noii sociologi veniți din diferite domenii, dar și sociologi din Școala lui Gusti.

1965: Editura politică lansează prima serie de 12 volume de studii de sociologie, *Teorie și metodă în științele sociale: volumul 1 (1965), volumele 2 și 3 (1966), volumele 4 și 5 (1967), volumul 6 (1968), volumul 7 (1969), volumul 8 (1972), volumul 9 (1973), volumul 10: Strategii de dezvoltare socială, (1977), volumul 11: Norme, valori, acțiune, (1979), volumul 12: Epistemologia științelor sociale, (1981).*

1968: Pompiliu Caraion lansează la Editura Științifică seria de 5 volume: *Sociologia Militans: volumul 1: Obiectul sociologiei, (1968), volumul 2: Metode și tehnici sociologice (1969), volumul 3 și 4: Profesorul Dimitrie Gusti și Școala Sociologică de la București (1971), volumul 5: Sociologia geografică (1972).*

Pompiliu Caraion, tot la Editura Științifică, lansează o nouă serie de 14 volume: **Sinteze sociologice. 1969:** Traian Herseni, *Prolegomene la teoria sociologică*; Dumitru Trancă, *Eseu asupra culturii*; Nicolae Bagdasar, *Teoreticieni ai civilizației*; Henri H. Stahl, *Organizarea administrativ-teritorială*; **1970:** Stela Cernea, *Structuralismul funcționalist în sociologia americană*; **1971:** Leon Țopa și Tiberiu Trușter, *Sociologia pedagogică*; **1972:** Cercetări de sociologie economică; Pavel Câmpăneanu, *Radio, televiziune, public*; Cătălin Zamfir, *Metoda normativă în psihologia organizării*; Gitta Tulea, C. W. Mils; **1973:** Leon Țopa, *Sociologia educației permanente*; **1975:** Elena Zamfir, *Modelul sistemic în sociologie și antropologia culturală*; Traian Herseni, *Sociologia limbii*; **1976:** Elena Popovici, *Sociologie, ideologie, cunoaștere.*

1972: la Iași, Vasile Pavelcu, Iosif Natansohn și I. Grigoraș inițiază o serie 5 volume, Centrul de Sociologie al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, *Sociologia în acțiune: 1972-1976.*

În 1965, un gest simbolic pentru reconsiderarea lui Dimitrie Gusti: Ovidiu Bădina și Dimitrie Gusti. *Contribuții la cunoașterea operei și activității sale.* În același an, Ovidiu Bădina împreună cu Octavian Neamțu, publică un volum cu reeditarea unor studii ale lui Gusti.

Dimitrie Gusti a fost utilizat mai mult ca un simbol al sociologiei românești, un mijloc de promovare publică a unei continuități științifice prestigioase.

Sunt republicate lucrări și ale altor personalități ale sociologiei românești: Petre Andrei, Dumitru Drăghicescu, Spiru Haret, Vasile Conta și Constantin Dobrogeanu-Gherea etc.

7.2. Dezvoltare instituțională modestă și ezitantă

Sprijinul pentru dezvoltarea instituțiilor fundamentale ale sociologiei a fost mai degrabă modestă.

Secții universitare de sociologie

Cea mai importantă construcție instituțională a reprezentat-o crearea secțiilor universitare de sociologie: în 1966 la Universitatea din București, în 1968 la Cluj-Napoca și Iași. Reînființarea învățământului universitar de sociologie a fost un moment important de relansare a sociologiei, universitățile dispunând de resurse umane, cadre didactice și studenți. Secțiile nou înființate au devenit centre importante de cercetare sociologică empirică. În ciuda prestigiului dobândit de sociologie, învățământul sociologic s-a restrâns la secțiile de sociologie și câteva cursuri opționale de sociologie la alte specializări universitare.

Este meritul profesorului Tudor Bugnariu și de a introduce, în 1972, la Facultatea de Filosofie din Universitatea din București (secția de filosofie) cursul de antropologie culturală. Titularul cursului a fost Vasile. V. Caramelia, care a atras studenți de la sociologie și filozofie în cercetări sociale empirice²⁸.

Prima promoție de tineri sociologi avea să apară cu 4 ani mai târziu, în 1970, la București și în 1972 la Cluj-Napoca și Iași, când deja devenea tot mai clar că sociologia nu mai este dorită. Noua generație de „sociologi diplomați” a constituit o bază solidă pentru dezvoltarea sociologiei românești.

²⁸ În același an publică Tudor Bugnariu, *Social and cultural anthropology in Romania. Its co-operation with philosophy in education and in field investigation, Annuaire roumain d'anthropologie*, 9, 1972, pp. 105–121.

Cum se întâmplă de regulă, înființarea unei noi secții universitare primește profilul durabil al întemeietorului. Ioan Drăgan este numit șeful catedrei nou înființate de sociologie la Universitatea din București în 1966. Henri H. Stahl a avut o contribuție foarte importantă la formarea tinerilor sociologi, prin exemplul său profesional și prin cursurile ținute. Miron Constantinescu, deținând o poziție politică importantă, a avut însă rolul cheie în organizarea sociologiei și în orientarea secției²⁹.

Interviul luat de Z. Rostás lui Henri H. Stahl

Zoltán Rostás: „Cum a fost întemeiată secția de sociologie de la Universitatea din București, care a dat tonul introducerii sociologiei? Cum a fost numit Miron Constantinescu „patronul” sociologiei românești?”

Henri H. Stahl: „A fost un moment în care s-a pus această problemă, după ce a apărut un document de partid în care se afirma că rău s-a făcut că s-a suprimat sociologia și unii oameni s-au zbatut să găsească o soluție (...) Cel ce s-a zbatut în momentul acela a fost Bugnariu, care a stat de vorbă cu Herseni, a stat de vorbă cu mine, să lămurească ce-a fost și cum s-ar putea organiza. S-a amestecat și Vlădescu-Răcoasa, care tocmai fusese ministrul nostru la Moscova și era bine văzut. S-a amestecat Nicuță. Nicuță un om foarte ciudat, pentru că el a fost asistentul lui Petre Andrei și avea un doctorat în Germania pe tema Max Weber și fără îndoială e un om care e informat, știe carte, însă pentru ce, nu știu, a pornit atunci o campanie violentă împotriva lui Bugnariu și a reușit să-l dărâme. Era decanul facultății și a reușit să-l dărâme. (...) Am toată stima față de Bugnariu. E un om de bună-credință care nu poate fi pusă la îndoială, un om cumsecade, un om. Dar a reușit Nicuță, foarte abil mânător de intrigi. (...) L-a dărâmat. Nu a ieșit el în evidență, Nicuță, cum probabil spera. N-a ieșit nici Vlădescu-Răcoasa. Bugnariu gata, s-a terminat, a fost trecut la filosofie, nu la sociologie. Și acum sunt convins că cel care ar fi putut efectiv să lucreze ar fi fost Bugnariu. Și a răzbit ... Miron Constantinescu (...) A prins momentul să pună el mâna pe această problemă. Și a organizat-o cum a crezut el că e mai bine. Cu Bugnariu mă înțelesesem destul de bine. Și se înțelesese destul de bine și Herseni. Bugnariu înțelesese cam despre ce e vorba. Știa precis ce poate să facă Herseni și ce pot să fac

²⁹ Miron Constantinescu, care acaparase controlul asupra sociologiei, venea cu o imagine publică mai degrabă negativă: o persoană autoritară, ambițioasă și cu un dogmatism exclusivist. În 1957, Gheorghe Gheorghiu-Dej îl scosese din conducerea partidului pentru orientarea sa pro-sovietică, o politică dogmatică și responsabilitatea sa pentru distrugerea economiei pe care o coordonase. El s-a opus cu violență, de exemplu, aducerii la Universitatea București a lui Traian Herseni care ar fi putut contribui, împreună cu Henri H. Stahl, la formarea primei generații de sociologi.

eu. Știa că Herseni este un excelent profesor, cu o știință de carte cu totul excepțională, și bun pedagog. Și știa că eram un foarte bun șef de orchestră. Puteam să organizez grupe de oameni în cercetare. De aceea spun că dacă ar fi fost Bugnariu cel care să organizeze această catedră ar fi ieșit poate mai bine. Până la urmă a ieșit formula aceasta, cu doi profesori de sociologie, două catedre, una a lui Miron, una a lui Nicuță.”³⁰

În anul 1966, la Facultatea de Filosofie a Universității din București au fost create două catedre de sociologie: una condusă de Ioan Drăgan și din care făceau parte: Miron Constantinescu, H.H. Stahl, Stela Cernea, Ioan Matei, Pompiliu Grigorescu, Ion Iordăchel, Natalia Damian, Virgil Constantinescu, Andrei Stănoiu, Septimiu Chelcea, Ion Constantinescu, Petre Cristea. Catedra de istoria sociologiei a fost condusă de Costache Nicuță.

La Cluj-Napoca, relansarea sociologiei a fost organizată de două personalități cu mare influență: Ion Aluș și Achim Mișu. La Iași, Vasile Miftode și Iosif Nathanson au avut un rol important în organizarea învățământului sociologic.

Catedrele de sociologie nou înființate de la București, Cluj-Napoca și Iași au inițiat unele cercetări, dar și acestea au fost practic stopate după desființarea lor în 1977.

Doctoratul în sociologie, a debutat și el în acea perioadă, dar relativ mai târziu, în 1966. Primele două teze de doctorat cu teme de sociologie (*Sociometria* – Mișu Achim și *Activitatea normativă. Studiu psihosociologic* – Cătălin Zamfir) au fost susținute în 1969, sub conducerea profesorului Tudor Bugnariu. Traian Herseni nu a primit conducere de doctorat, iar Henri H. Stahl ceva mai târziu, în 1972, a preluat sarcina de a forma doctori în sociologie. Numărul de noi doctori în sociologie a crescut după 1970. În perioada 1969-1989 s-au conferit **62**³¹ de titluri de doctori în sociologie. În formarea tinerilor sociologi un rol important l-a avut acordarea de burse postuniversitare în SUA, Franța și Anglia, la începutul anilor 70. Mulți sociologi au beneficiat de contactul direct cu sociologia occidentală.

³⁰ Rostás, Z. 2011, H.H. Stahl, sau un savant solidar într-o comunitate, în Gusti D. și colaboratorii 2011. *Cornova 1931* (ediție îngrijită de Diaconu, M., Rostás Z., Șoimaru V.) Chișinău: Editura Quant, pp. 737-738.

³¹ Șase teze au fost susținute în străinătate: câte una în Franța și în Regatul Unit al Marii Britanii și patru în URSS.

Multe programe dezvoltate de sociologii români au preluat teme și metodologii din sociologia occidentală.

Institute/ Centre de cercetare sociologică

Întârzierea lansării instituțiilor de cercetare sociologică a fost similară cu cea a învățământului universitar.

Încă de la începutul anilor '60, s-au format mici colective de cercetare la institutele cu profil de științe sociale existente: Institutul de Antropologie, Institutul de Psihologie, Institutul de Filozofie.

În 1965 s-a înființat un modest *Laborator de sociologie* al Ministerului Învățământului³², cu o misiune confuză și limitată. Laboratorul trece în 1968 la Universitatea din București cu misiunea de a organiza săptămânal conferințe, după modelul Institutului Social Român. Dar acest laborator nu a fost conceput de a deveni o instituție puternică de cercetare, ci mai mult un fel de anexă a învățământului de sociologie. Avea un personal redus și posibilități de cercetare limitate. Avantajul tinerilor angajați la Laborator a fost de a participa la programele Universității și au beneficiat de un spațiu de dezvoltare individuală. Aici au funcționat ca cercetători: Adina Apostol, Dan Banciu, Iancu Filipescu, Carmen Furtună și Ion Mihail Popescu.

Centrul de Sociologie al Academiei Române (înființat în 1966, primul director economistul Constantin Ionescu) avea personal redus numeric și nici o concepție de dezvoltare a cercetării sociologice. Treptat, în el s-au „vărsat” și alte centre de cercetare: *Laboratorul de sociologie al Universității București* în 1974 și *Centrul de prognoză* care dobândise un prestigiu deosebit, în 1974.

*„În decembrie 1989, Centrul de sociologie era, în opinia mea, un conglomerat eterogen care includea cercetători și specialiști din diverse discipline, fără ca între aceștia și **sociologie** să fie o legătură sau comuniune spirituală”* (Dan Banciu, interviu cu Iancu Filipescu).

Centrul de Cercetări pentru Problemele Tineretului (CCPT) înființat în 1968, datorită contextului internațional. Anul 1968 a fost puternic marcat de surprinzătoarea explozie a revoltelor tineretului

³² Înființat de către Miron Constantinescu și alți foști membri al Școlii Sociologice de la București: Mircea Manolescu, H. H. Stahl, Stanciu Stoian, Gheorghe Vlădescu Răcoasa.

din multe zone ale lumii, care au luat forma unor contestări șocant de radicale ale întregului sistem social. Conducerea politică din România era îngrijorată de riscul apariției și în țara noastră a unor forme similare de protest social.

CCPT urma să întreprindă „anchete și studii referitoare la munca și viața tineretului, să recomande forme și metode de muncă noi, să generalizeze experiența pozitivă”, să dezvolte relații cu instituții similare din străinătate. Participarea CCPT la manifestări științifice internaționale și la acțiuni de cercetare internaționale a fost de la început considerată ca alternativă la presiunile exercitate de țări socialiste pentru ca România să fie implicată prioritar în acțiunile comune de cercetare din sistemul socialist. Sub conducerea lui Ovidiu Bădina, CCPT a avut o activitate foarte intensă.

CCPT a fost singurul institut de cercetare ale cărui programe au fost finanțate de către conducerea de partid și în perioada dificilă a anilor '70 și '80.

Instituțional, CCPT, compus din 10 cercetători, s-a constituit ca o echipă de cercetare multidisciplinară alcătuită din specialiști în domeniile științelor socio-umane: filozofi (Leon Buburuzan, Doina Buruiană, Fred Mahler, Constantin Schifirneț), sociologi (Ovidiu Bădina, Aurel Drăguț, Andrei Mușetescu, Vladimir Pasti, Gheorghe Scorțan), psihologi (Petre Datculescu, Cătălin Mamali, Daniela Mihuț), pedagogi (Dumitru Bazac), economiști, juriști, demografi (George Basiliade, Alexandru Bejan, Elvira Cincă). În țară s-au organizat 30 filiale județene care au funcționat până în 1989, iar din 1991 au funcționat cinci filiale zonale, cu sediul în marile universități: Craiova, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara și București. CCPT a fost printre puținele instituții de cercetare care au organizat evenimente științifice naționale și internaționale, deoarece universitățile și instituțiile de cercetare nu aveau bugete pentru asemenea evenimente.

CCPT a avut o publicație periodică, *Tineret, cercetare, acțiune socială*. Producția publicistică a Centrului poate fi estimată la aproape 700 de rapoarte și lucrări. Unele dintre ele, inevitabil, au avut o valoare științifică modestă, datorate comenzilor sociale prea numeroase care trebuiau realizate în timp scurt.

Mai ales în primii cinci ani de la înființare a CCPT activitatea sa a fost orientată de experiența Școlii Sociologice de la București. La activitatea sa de cercetare au participat sociologi de prestigiu ai Școlii lui Dimitrie Gusti, ca H. H. Stahl, Octavian Neamțu, Paul Sterian, Roman Cressin, Romulus Spirescu, Nicolae Popescu, Ion Veverca. Cu ajutorul unor dintre ei s-au constituit echipe de cercetare, în anii 1968–1971, care au aplicat metoda monografică în studiul unor sate (de pildă, comuna Buciumi din județul Sălaj).

Înființat în perioada de relativă liberalizare politică, CCPT a diseminat concluziile, unele deosebit de critice, cu privire la situații din lumea tineretului și din societatea românească.

Schimbarea orientării politice din România din anii '70 a afectat negativ și funcționarea CCPT. Cercetătorii au fost etichetați adesea ca „intelectuali neutri, neangajați politic”. Circula informația că în ianuarie 1990, CCPT urma să fie desființat, proiect anulat de Revoluția din decembrie 1989.

După anul 1989, CCPT a continuat să funcționeze, dar cu o poziție instituțională neclară, reducându-și progresiv activitatea. El a reușit totuși să stabilească un eșantion național de tineri, realizând barometre de opinie în rândul tinerilor români.

Laboratorul de Sociologie Urbană al Capitalei, înființat în 1969, laboratorul a angajat sociologi absolvenți ai primei promoții a Facultății de Sociologie al Universității din București.

În cadrul său au fost efectuate cercetări sociologice referitoare la structura socio-demografică a Capitalei, forța de muncă, fluctuația forței de muncă din construcții, instituțiile culturale și serviciile sociale din cadrul orașului, funcția regională a orașului etc. Rapoartele de cercetare nu au fost publicate, experiența acumulată fiind reflectată doar în câteva articole și studii de specialitate. În 1976 Laboratorul se reorganizează ca *Laborator de Studii și Cercetări Sociologice al Institutului de Proiectare pentru Construcții Tipizate*. Noului Laborator i se cere să fundamenteze științific proiectele de construcții tipizate în domeniul locuințelor și a obiectivelor industriale și culturale în raport cu nevoile și aspirațiile populației. Efectuarea unor studii privind impactul social al unor soluții de sistematizare (prin dărâmarea caselor individuale și construirea de blocuri tipizate) a fost repede stopată. Au fost publicate studii despre calitatea locuirii, modul de locuire, aspirațiile culturale și de muncă legate de mediul construit, psihosociologia locuirii, urbanizarea, semnate de Dorel Abraham, Ana Bălașa, Victoria Bărbuță, Paul Caravia, Cornel Cârțînă, Trăilă Cernescu, Gheorghe Chepeș, Vladimir Crețoiu, Liviu Damian, Florica Dumitru, Alexandru Florian, Marilena Gânju, Alecu Gheorghe, Georgeta Gheorghe, Anca Ialomiteanu, Radu Ioanid, Marilena Lunca, Mircea Kivu, Mihai Macavescu, Cătălin Mamali, Mihai Milca, Cezarina Nicolau, Sorin M. Rădulescu, Dumitru Sandu, Alin Teodorescu, Vladimir Tismăneanu, Lucia Costinescu (Tobă), Dorina Turcu.

Centrul de Științe Sociale al Filialei Academiei Cluj-Napoca înființat în 1969. În 1970, din colectivul de filosofie s-a desprins un grup de trei cercetători, care au format primul colectiv de cercetare sociologică. În prezent, el face parte din Institutul de Istorie „George

Barițiu”, funcționând ca Departament de Cercetări Socio-Umane al acestuia.

În cele peste patru decenii de existență, în cadrul colectivului de sociologie au activat 10 cercetători: George Em. Marica (1969-1974), Maria Demeter (1969-1986), Gheorghe Cordoș (1969-1979), Andrei Negru (1971-), Corina Benea (1983-), Emil Pop (1986-2008), Livia Popescu (1989-1991), S. G. Totelecan (1999-), Florența Lozinsky (2001-) și Salanki Zoltán (2002-). În prezent Silviu Totelecan este șeful colectivului.

În perioada 1970-1990, colectivul de sociologie al filialei din Cluj-Napoca a Academiei a colaborat cu Catedra de filozofie-sociologie a Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca realizând împreună mai multe programe de cercetare empirică: *Migrația populației din mediul rural și consecințele sale asupra culturii materiale și spirituale a locuitorilor din Gârbou-Sălaj*, *Organizarea și remunerarea muncii în agricultura cooperatistă*, *Procese de modernizare socio-economică în Țara Oașului*, *Sistematizarea complexă a zonei Munții Apuseni*. La acestea se adaugă și proiecte proprii: *Sociologia comunelor din județul Cluj*, *Problematica sociologică a revistei „Societatea de mâine”*, *Cercetări privind procesul de instituționalizare a sociologiei în Transilvania și Banat*.

După 1990 colectivul a cercetat fenomene și procese sociale specifice perioadei de tranziție: *Clientelismul în societatea românească*, *Transformări identitare și atitudini privind schimbarea în spațiul rural transilvănean*, *Aspecte ale construcției și reconstrucției comunitare în spațiul social românesc*, *Local versus global în estul Europei*. *Post-comunism și post-modernism în spațiul românesc*, *Piețele ca rețele: categorii, mecanisme de constituire și funcționare*.

Valorificarea gândirii sociologice și filosofice din Transilvania: reeditarea lucrărilor lui George Em. Marica (*Problema culturii moderne în sociologia germană*, *Conducerea la copii*, *Despre patrie*) și Eugeniu Speranția (*Tradiția și rolul ei social*; *Factorul ideal*. *Studii sociologice și aplicări la viața noastră națională*; *Problemele sociologiei contemporane*; *Fenomenul social ca proces spiritual de educație*; *Curs de sociologie generală. I. Teoriile determinismului social*; *Perspectiva istorică în viața socială, în cultură și în educație*).

Începând din anul 1995, sunt editate o serie de volume de *Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*, ajuns în prezent la nr. 25. Din anul 2003, este editată cu regularitate seria *Humanistica* a Anuarului Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, care cuprinde și o rubrică permanentă de Sociologie și antropologie.

Menționăm cărți publicate: Corina Benea, *Modelarea explicației științifice*, 2005; Florența Lozinsky, *Traian Herseni. Sociolog și antropolog*, 2012; Andrei Negru et al. *Munții Apuseni. Problematica modernizării, optimizării social-economice (Bibliografie selectivă)*, 1982;

Din istoria cercetării sociale românești. Institutul Social Banat-Crișana, 1999; Andrei Negru, Emil Pop, Societatea de mâine. Indice bibliografic adnotat, vol. I-II, 2001; A. Negru et al., Sociologia clujeană interbelică. Repere teoretice și empirice, 2002; A. Negru, Ion Clopoșel. Studiu monografic, 2003; A. Negru, Viitorul social. Indice bibliografic adnotat, 2006; A. Negru, Ion Clopoșel și „Societatea de Mâine”. Antologie, 2009; Ediții critice: George Em. Marica, Satul ca structură psihică și socială – Curs de sociologie rurală, 2004; George Em. Marica, Problema culturii moderne în sociologia germană, 2010; George Em. Marica, Scrieri sociologice: Conducerea la copii, Despre patrie. Studiu sociologic, 2011; Eugeniu Speranția, Studii sociologice, 2012; S.G. Totelecan, Vecinătatea în Munții Apuseni. Disoluții comunitare, 2003.

Centru de Cercetări Sociale, filiala Academiei de Științe Social-Politice Sibiu, înființat în 1969. Din 1970 lucrează un colectiv de sociologi: Florinela Vasiliu, Nadia Badrus și etnograful Cornel Irimie.

Centru de Cercetări Sociale, filiala Academiei de Științe Social-Politice din **Craiova**. Din 1994 se înființează Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”.

În anul 1969 se înființează **Centrul de Științe Sociale** Iași, filiala Academiei de Științe Social-Politice, apoi, din 1975 este transferat la Universitatea „Alexandru I. Cuza” din Iași. După 1990, acesta se transformă în Institutul de Cercetări-Socio-Umane. Din anul 2000, funcționează Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gheorghe Zane” al Academiei Române.

În Timișoara au funcționat mai multe centre/grupuri de cercetare. **Filiala Timiș a CCPT**, cu Ștefan Buzărnescu președinte al Filialei (1983-1989); **Institutul de Studii Sociologice și Educație Permanentă** (Doru Silviu Luminos și Ștefan Buzărnescu). La Universitatea din Timișoara a funcționat un **Centru de Cercetări în Științele Sociale** (Emil Surdu, Otto Benko, Romulus Dabu și Brigitte Ielics). În Politehnica timișoreană, un colectiv condus de Ioan S. Mureșan, care a predat cursuri de sociologie a construcțiilor, sociologia industrială și sociologia organizării științifice. Doru Luminos și Ștefan Buzărnescu au realizat mai multe cercetări printre care și o reluare a cercetărilor lui Dimitrie Gusti făcute sub egida Institutului Banat-Crișana în satele Sârbova și Belint.

Reviste de sociologie și antropologie

Din 1943 și-au încetat activitatea revistele **Sociologie românească** și **Arhiva pentru Știința și Reforma Socială**. De abia în 1972 s-a reluat publicarea unei reviste naționale de sociologie cu titlul **Viitorul social**.

The Romanian Journal of Sociology revista *Comitetul Național de Sociologie: s-au publicat 6 volume între 1962-1970*.

Studii și cercetări de antropologie și Annuaire Roumain d'Anthropologie, reviste ale *Institutului de Antropologie „Francisc Rainer” al Academiei Române (1964- și în prezent)*.

Revue roumaine des sciences sociales. Série de sociologie. *Comitetul Național de Sociologie, Academia Română și Academia de Științe Sociale și Politice (1967-1989)*

Analele Universității din București. Seria de Sociologie (1970-1973).

Studia Universitatis Babeș-Bolyai Cluj-Napoca. Seria Sociologia-Politologia [1970-1974].

Viitorul social a apărut în patru numere pe an, în perioada 1972-1980 și în șase numere pe an, în perioada 1981-1989³³. Deși din 1981 a crescut de la 4 la 6 numere, numărul de studii și pagini pe volum anual a scăzut, urmând scăderea volumului publicațiilor sociologice în anii '80: de la 76 studii anuale în perioada 1972-1980, la 56 în 1981-1989.

³³ Negru, A. 2006. *Viitorul social. Indice bibliografic adnotat*, Cluj-Napoca Editura Argonaut.

Capitolul 8. 1972-1977: confuzie politică și ideologică

Celebrele Teze din iunie 1971 au produs șoc, îngrijorare și confuzie. Unii au sperat că documentul nu va avea consecințe, deși el nu putea fi ignorat. Reacția energică publică nu a făcut decât să întârzie aplicarea *Tezelor* și să genereze ezitări. Nimeni nu credea că în România ar fi fost posibilă instaurarea unei stări similare cu cea din China și Coreea de Nord. Dar forme grotești de cult al personalității au început să devină tot mai frecvente.

Tezele nu au fost în fapt un act întâmplător, ci o expresie inevitabilă a incapacității sistemului de a se reforma. Ele au marcat o schimbare radicală de politică: se anunță abandonul unei politici de *deschidere* și de căutare a unor căi de reformă a sistemului. Procesul de închidere poate fi găsit în toate țările din sistemul sovietic.

Ceea ce s-a obținut prin rezistența la lansarea noii politici a fost o anumită toleranță față de manifestări intelectuale independente.

8.1. Soarta instituțiilor cu profil sociologic

Sistemul socialist în criză din nou nu mai are nevoie de cercetări sociologice. Marginalizarea sociologiei era inevitabilă. Declinul sociologiei se înregistrează de altfel în întregul sistem socialist.

Primul semn al schimbării atitudinii politice față de sociologie a fost stoparea marilor cercetări sociologice empirice. Anii 1968-1970 au fost vârful lansării de mari programe de cercetare sociologică. În anii '70 instituțiile publice nu au mai realizat programe semnificative de cercetare empirică. Colectivul condus de Traian Herseni realizează ultimul program de cercetare empirică în zona Făgăraș. Excepție a făcut-o *Centrul de cercetare a tineretului*, cu o misiune politică specială, și câteva cercetări empirice din inițiativa unor grupuri informale.

Dificil de explicat, prima victimă a schimbării de atitudine politică a fost psihologia. În 1977, Institutul de Psihologie a trecut la Institutul de cercetări pedagogice al Ministerului Învățământului, iar în 1982 a fost desființat. În acel an, membrii unui grup important de psihologi au fost demși și trimiși ca muncitori în întreprinderi. Motivația oficială a fost presupusa implicare a acestora într-o sectă religioasă, *Meditația*

transcendentală. De fapt totul a fost o înscenare. Informal, a circulat o altă explicație: Elena Ceaușescu a fost supărată de informația că psihologii întrebă pe oameni ce părere au despre șefi. Care șefi? Și despre șefii politici? În fapt a fost o confuzie. Sociologii făceau asemenea interviuri.

1977 a fost anul în care sociologia a fost decapitată. Secțiile de sociologie universitară au fost brutal desființate. Formal, sociologia nu a fost desființată, ci doar tolerată marginal. Nu numai formarea de sociologi, dar și profesia de sociolog a fost exclusă din sistemul public. Posturile de sociologi din întreprinderi au fost desființate, ele primind un alt profil.

Desființarea secțiilor universitare de sociologie a fost motivată prin faptul că *Academia de partid Ștefan Gheorghiu*³⁴ urma să preia funcția de formare a sociologilor. De fapt misiunea acestei instituții a fost de a forma/perfecționa activiști politici, iar nu specialiști universitari. Academia Ștefan Gheorghiu nu a furnizat diplome de sociologie. Catedra de sociologie din această instituție, conținând unii specialiști cu prestigiu, nu a dezvoltat programe importante de cercetare sociologică. Au fost introduse doar cursuri de sociologie în programele de formare și perfecționare a activiștilor de partid.

Soarta instituțiilor de cercetare sociologică în perioada care a urmat a fost similară. Nu au fost desființate, dar au fost împinse în situații de nefuncționare. Entuziasmul anilor '60 a dispărut.

Cităm ce relatează Dan Banciu, care lucra în acea perioadă în sistemul de cercetare sociologică:

„În 1974 (după moartea lui Miron Constantinescu – n.ns.), cei care mai făceam încă parte din Laboratorul de sociologie am „aterizat” forțat în două camere situate în imobilul din Panduri... Pe parcursul mutării noastre în noul local, s-au pierdut sau distrus acte din arhiva laboratorului... După un an de zile, o nouă „lovitură”: laboratorul este înglobat în Centrul de Cercetări... al Academiei de Științe Sociale și Politice, un gen de instituție politico-ideologică, sub „umbrela” căreia au fost asociate și alte unități de cercetare... atmosfera încărcată de dogmatism ideologic și partinic ce caracteriza atmosfera Centrului de Sociologie, în peisajul politic al vremii. ... După cutremurul din martie 1977, clădirea din Piața Romană unde se afla sediul Centrului de sociologie... a fost „vizată” de o serie de instituții publice care doreau să se

³⁴ Costea, Ș.; Tănăsescu, F. (2006), *Continuitate și discontinuitate în sociologia românească*, în Ștefan, Costea (coord.). 2006, *Istoria sociologiei românești* (ed. a III-a). București: Editura Fundației România de Măine.

*mute aici. Nu știu din ce ordin am fost „mutați” (ca să nu spun evacuați) din acel loc, însă în acea vreme a circulat și o „legendă”, conform căreia Nicolae Ceaușescu, ... trecând prin Piața Romană și interesându-se de „soarta” acelei clădiri, i s-ar fi spus că acolo este „sediul sociologiei”. La care Ceaușescu ar fi replicat: **Care sociologie? Parcă am desființat-o odată.** Cert este că am fost „transferați” ...într-o clădire veche, cu doar patru camere, în care am fost înghesuți peste 50 de oameni... A fost o perioadă grea, dificilă, întrucât era foarte greu să studiezi și mai ales să faci cercetări serioase în asemenea condiții. În 1984, din nou, o „mutare” a Centrului de sociologie... de unde din cauza înghețării caloriferelor (pe motive de economie), am fost, transferați temporar într-o sală de seminar la Universitate, unde am stat până în 1989”³⁵ Laboratorul de Sociologie al Universității București era condus de psihologul Tiberiu Bogdan, un strâns colaborator al lui Miron Constantinescu, o persoană cu umor și inteligent, fără însă vreo vocație sociologică și resemnat științific și ideologic. El dă următorul sfat tânărului sociolog pe care îl angajase: „Dragă băiete, mă bucur că ești optimist și plin de speranțe, dar eu îți spun că în România, acum, în afară de **sociologia marxistă**, nu ai altă opțiune, astfel că nu poți face decât sociologie marxistă”³⁶*

Unele centre de cercetare sociologică s-au desființat sau au încetat să realizeze cercetări empirice. Institutul de Psihologie, odată cu pensionarea lui Traian Herseni, nu mai dezvoltă cercetări sociale. Institutul de Filozofie, mare producător de cercetări sociale în anii '60, abandonează complet această orientare.

Au supraviețuit, chiar cunoscând o anumită dezvoltare, instituțiile sociologice de interes aplicativ: tineretul și urbanismul.

Învățământul universitar de sociologie a supraviețuit în România sub forma unor cursuri opționale la universități cu profiluri aplicative: politehnică, economie, construcții, artă, medicină, arhitectură. Cursuri de sociologie industrială au fost introduse în 1972 la Institutul Politehnic din București și la alte universități: economie, agronomie, arhitectură, dar toate opționale.

Universitatea București, după desființarea secției de sociologie, membrii fostei catedre de sociologie predau cursuri opționale la alte facultăți: Ion Drăgan, Virgil Constantinescu-Galiceni, Ion Mihăilescu, Ilie Bădescu, Ion

³⁵ Filipescu, I. 2006, Confesiunile unui jurist-sociolog, Convorbire cu Dan Banciu, în *Revista Română de Sociologie*, nr. 5-6, București: Editura, Academiei Române.

³⁶ Idem.

Ungureanu, Maria Voinea, Ion Constantinescu, Pompiliu Grigorescu și Aculin Cazacu. Același lucru s-a întâmplat și la Iași și Cluj-Napoca.

Institutul de Agronomie „Nicolae Bălcescu” din București: **Sociologie rurală** – Octavian Boiangiu, Florentina Boiangiu, Mihail Cernea.

Institutul Politehnic din București: **Sociologie industrială** – Iancu Filipescu, Cătălin Zamfir, Mihaela Vlăsceanu.

Institutul de Medicină „Carol Davilla” din București: **Sociologia medicinei** – Grigore Popescu, Sorin M. Rădulescu.

Institutul de Construcții din București: **Sociologie industrială** – Nicolae S. Dumitru.

Institutul de Artă Teatrală și Cinematografie „I. L. Caragiale” din București: **Sociologia culturii** – Aurelian Bondrea, Ilie Bădescu, Lucia (Tobă) Costinescu.

Academia de Științe Economice din București: **sociologie industrială, sociologie economică, sociologie rurală, sociologia comerțului** – Octavian Boiangiu, Lisette Coandă-Curta, Dorin Toma Roman.

Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București: **Sociologie urbană** – Nicolae Stoicescu

Institutul de Educație Fizică și Sport din București: **Sociologia sportului** – Gheorghe Cârstea

Universitatea din București. Facultatea de Drept: **Sociologie juridică** – Nicolae Popa

Academia de Studii Sociale și Politice „Ștefan Gheorghiu”, de pe lângă CC al PCR București. **Catedra de sociologie (1966-1989)** – Ion Iordăchel, Ovidiu Bădina, Petre Pânzaru, Septimiu Chelcea, Petru Berar, Ion Velea, Ion Cauc, Petru Cristea, Ion Mărginean, Rodica Boda, Constantin Mustăcilă, Vasile Asănăchescu

Institutul Politehnic din Brașov: **Sociologie industrială** – Melania Borșun-Judele, Alexandru Deniforescu, Gheorghe Fulga, Gheorghe Onuț, Mihai Merfea

Institutul Politehnic „Traian Vuia din Timișoara: **Sociologie industrială** – Albert Francisc, Silviu Doru Luminos, Romulus Dabu, Ștefan Buzărnescu.

Institutul de Agronomie, Timișoara, cursuri de **Sociologie generală** și **Sociologie urban-rurală** susținute de Albert Francisc.

Institutul de Mine din Petroșani: **Sociologie industrială și sociologia întreprinderii** – Septimiu Krausz și Ion Părvulescu

Universitatea din Craiova: **Filosofie și sociologie**: Miron Roman, Dumitru Otovescu.

Institutul Pedagogic din Bacău: **Sociologie și filozofie**: Mihai Merfea

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași: Iosif Natansohn și Vasile Miftode, Adrian Neculau, Alexandru Bărbat, Mihai Grigorescu.

Majoritatea cursurilor de sociologie la alte specialități au fost introduse după 1970 cu un statut opțional. Ele nu au fost desființate

din 1977, probabil ca un fel de gest simbolic: sociologia nu a fost complet desființată. Aceste cursuri au fost însă foarte importante. Au menținut sociologi în învățământul superior, au menținut un interes pentru sociologie pentru mulți specialiști, au reușit să promoveze prestigiul disciplinei.

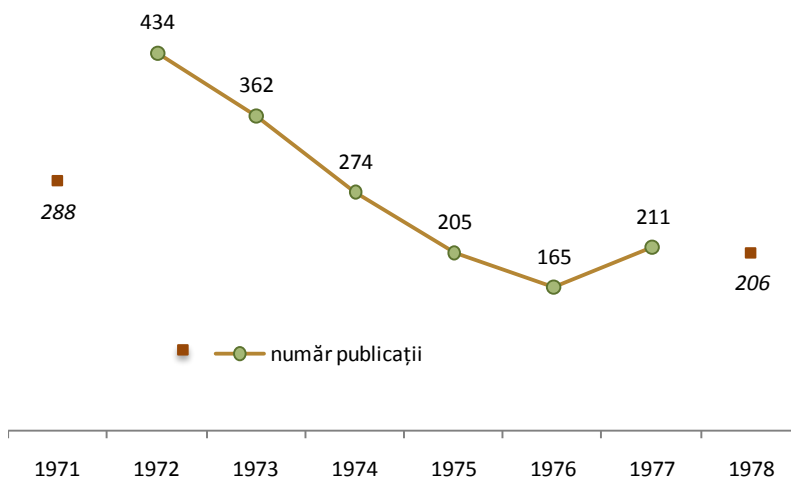
8.2. Producția sociologică: 1972-1977

În noile condiții, sociologia și-a micșorat producția și a trebuit să-și modifice tematica. Publicistica a continuat să se plaseze la un nivel ridicat în primii ani după 1971, dar s-a înjumătățit în câțiva ani: de la 434 în 1972 la 211 în 1977.

Tabel 8.1. Dinamica publicisticii: 1972-1977

Faza	Total publicații	Medie anuală	% din total
1936-1940	1237	247,4	4,8
1959-1965	424	61,1	1,7
1966-1971	1730	288,3	6,7
1972-1977	1651	275,2	6,4
1978-1989	2224	185,3	8,7

Grafic 8.1. Producția sociologică: 1972-1977

8.3. Sistarea marilor programe de cercetare empirică

Sociologia s-a lansat nu cu ambiția de a oferi o teorie alternativă la teoria comunistă a societății românești, ci largi programe de cercetare empirică. Aceste cercetări răspundeau unei adevărate foame de date despre realitatea socială. Alternativa la viziunea ideologică a socialului era producerea de informații empirice despre realitate. Față de sistemul politic, ele reprezentau un alt mecanism de colectare a informațiilor, produs de oamenii de știință, cu un grad ridicat de credibilitate, cu o vocație accentuată critică. Persoanele implicate au fost animate de o speranță difuză că cercetările sociologice vor avea un impact pozitiv prin asimilarea rezultatelor sale în sistemul politic-administrativ sau chiar vor contribui la reforma sistemului. În climatul general de reformă a anilor '60, s-au făcut cele mai multe cercetări empirice.

Nu atât în bibliotecă, ci în echipele de cercetare „pe teren” s-a format noua generație de sociologi. În formarea universitară a sociologilor a dominat metodologia sociologiei descriptive. Publicațiile au fost axate pe prezentarea datelor produse. Filozofiei, dominată de modelul ideologiei comuniste, i s-a opus o sociologie empiristă descriptivă.

Cercetările sociologice empirice au fost realizate de către institutele de cercetare existente care dispuneau de specialiști, aveau libertatea de a-și stabili propriile lor programe de cercetare și dispuneau de resursele financiare necesare: Institutul de Antropologie, Institutul de Filozofie, Institutul de Psihologie; s-au adăugat după 1966 și universitățile care dispuneau de cadre didactice și studenți și resurse pentru deplasări în teren; și apoi CCPT și Centrul de Sociologie Urbană București.

Universitățile, odată cu înființarea secțiilor de sociologie, au devenit centre importante de cercetare empirică: Bucureștiul, patronat de Miron Constantinescu și Henri H. Stahl; Clujul, cu pasionatul sociolog, Ion Aluș, și teoreticianul Achim Mihu, Iașul cu Vasile Miftode, la Petroșani, Septimiu Kraus, Mihai Merfea la Bacău.

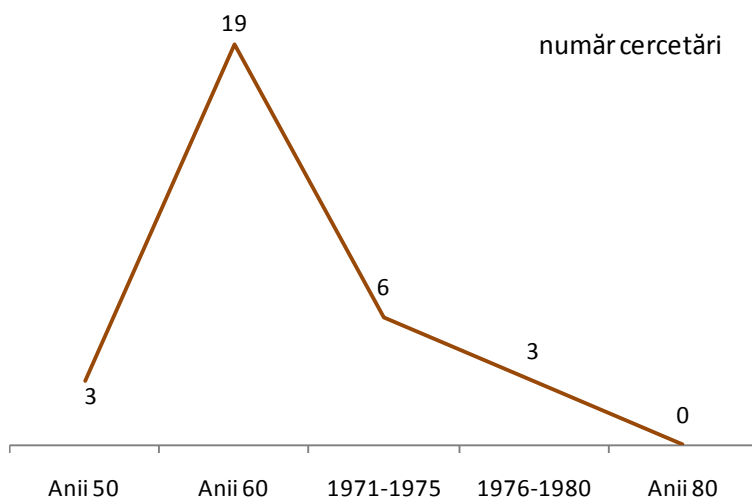
Cercetările erau *ieftine*, necesitând doar cheltuieli de deplasare pe teren, în rest cercetarea se făcea mai mult pe bază de voluntariat, fără a fi remunerată suplimentar. Avantajul acestei

finanțări era că oferea institutelor oportunitatea de a-și proiecta propriile programe de cercetare empirică. Și la începutul anilor '90 s-a menținut sistemul de finanțare empirică a cercetării. De exemplu, ICCV a reușit să organizeze din resurse financiare instituționale, mari proiecte de cercetare empirică pe tema standardului de viață și calitatea vieții, sărăcie. Înlocuirea acestui sistem în anii 1995-1996 cu granturi competitive, cu multe avantaje, s-a dovedit extrem de vulnerabilă: creșterea costului cercetării empirice, dependența de fluctuațiile financiare și de decizii politice interne și externe.

Din 1948 până în 1989 au fost realizate **31** cercetări empirice de amploare, aproape toate finalizate publicistic. Asemenea cercetări se întindeau pe perioade de doi-patru ani, sau chiar mai mult. Cele mai multe dintre ele s-au finalizat cu cărți. Pe lângă acestea au fost mai multe programe de cercetare empirică, unele nefinalizate, publicate parțial în articole sau nepublicate în format științific standard, dedicate mai mult unor circuite interne. Aici trebuie menționate cercetările realizate de Centrul de studii ale tineretului, Centrul de Urbanism de la București, și cercetări realizate de universități sau de filiale ale Academiei de la Cluj-Napoca, Iași, Timișoara, Craiova și din Sibiu.

Vârful cercetărilor empirice a fost în a doua parte a anilor '60 pe fondul unui entuziasm de reformă. În perioada de criză a sistemului socialist românesc se produce o cădere a interesului pentru cercetările sociologice empirice. Practic în a doua parte a anilor '70 nu s-au mai făcut cercetări empirice cu câteva excepții: trei realizate prin inițiativa unor grupuri particulare coordonate de Cătălin Zamfir. În anii '80 nu s-au mai realizat cercetări empirice finalizate publicistic³⁷.

³⁷ În anii '80 s-au mai realizat cercetări empirice de către CCPT și de Laboratorul de Sociologie Urbană, București, pe teme punctual comandate și care în general nu au fost publicate decât sub forma unor rapoarte interne. Fiind patronate de instituții politice, ele s-au simțit de la început încorsetate de presiuni politice și ideologice.

Grafic 8.2. Cercetări empirice de amploare³⁸

Se pot desprinde **4 paradigme de cercetare sociologică empirică** realizate în această perioadă: *monografiile în stil gustian, cercetări empirice de identificare a realizării programului comunist, cercetări sectoriale comandate de instituții publice și programe de umanizare a vieții sociale.*

Paradigma 1: cercetări monografice, orientate de viziunea teoretică-metodologică a monografiei gustiene – **14**. Pe lângă acestea trebuie menționate și proiecte monografice nefinalizate ca acelea ale Institutului de economie.

Abordarea monografică a dominat în prima fază a relansării sociologiei, în anii '50 și '60, dispărând apoi aproape complet.

Monografiile, antrenând mari echipe multidisciplinare de cercetare, au avut inițial ca obiectiv producerea unei imagini sociologice integrate a satelor/zonelor cercetate. Cu câteva excepții, monografiile care se mai fac se restrâng la analiza socială, realizată doar de sociologi.

³⁸ Plasarea cercetărilor în perioade este relativă. Ele s-au desfășurat pe 1-2 ani și prelucrarea datelor și finalizarea publicistică a putut lua încă câțiva ani.

Institutul de Antropologie a realizat în anii '50-'60 **patru** cercetări empirice de tip monografic utilizând largi colective: Ștefan Milcu, Horia Dumitrescu, Vasile V. Caramelia, Traian Herseni, Marta Dumitrescu, Maria Tibera-Dumitru, Sergiu Aloman, M. Șt. Drăgușanu, C. Neacșu, P. Firu, Livia Stoica, Vl. Georgescu și Alexandru Epurescu.

1958: *Cercetări antropologice în Țara Hațegului. Clopotiva*; **1961:** *Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor. Satul Bătrâna, Monografie*; **1966:** *Structura antropologică privită comparativ a satelor Nușoara și Câmpu lui Neag. Cercetări monografice realizate pe câteva decenii de Vasile V. Caramelia în satul Berevoiești și publicate într-o serie de studii în anii '60.*

La **Institutul de psihologie**, Traian Herseni, cu forțe mai limitate, realizează două mari proiecte de cercetare monografică la Boldești și Făgăraș:

1970: *Industrializare și urbanizare – Cercetări de psihologie concretă la Boldești (monografia unui sat în tranziție)*; **1972:** *Combinatul chimic Făgăraș.*

Universitatea din București a realizat la sfârșitul anilor '60 două mari cercetări publicate în 1970:

1970: Miron Constantinescu, Henri H. Stahl și colab., *Procesul de urbanizare în R. S. România: zona Slatina-Olt*; Miron Constantinescu, Tiberiu Bogdan și colab., *Procesul de urbanizare în R. S. România: zona Brașov.*

Universitatea din Cluj Napoca.

Ion Aluaș, „**Roșia-Poieni**”, cercetare realizată în Munții Apuseni în anii '60-'70. Text *selectat* (din lucrarea autorului, tehnoredactată de Mihai Pascaru) și *prelucrat* de Andrei Negru.

Alte afilieri instituționale: 4

1970: Ovidiu Bădina, D. Dumitru, Octavian Neamțu, Traian Rotariu, Paul Sterian și colab.: *Buciumi – un sat din țara de sub munte. Cercetare socio-economică*; **1972-1974:** Nicolae Marin-Dunăre, Tiberiu Graur, Petre D. Idu, Cornel Irimie, Karoly Kos, Liviu Marcu, Alexandru Savu,

Țara Bârsei, vol. I și II, 1973: Mihai Merfea: Procesul de urbanizare în R.S. România: zona Vaslui.

Paradigma 2: cercetări făcute în viziunea sociologiei socialiste (Institutul de filozofie): 8 proiecte.

La începutul anilor '60, Institutul de Filozofie a inițiat cercetări empirice cu profil diferit, pe tematici de tip comunist, începând să publice cărți și studii încă de la începutul anilor '60: formarea conștiinței socialiste, atitudinea socialistă față de muncă, noile structuri ale societăților cooperative agricole.

1964: Honorina Cazacu, Gheorghe Chepeș, Constantin Vlad, Mihail Cernea, *Profilul spiritual al clasei muncitoare în socialism. Pe baza unei cercetări sociologice în uzine; 1963-1964*, nepublicată: Niculae Bellu și colab. *Relația dintre muncă și familie; 1967:* Gheorghe Chepeș, Emanoil Drob, Maria Popescu, Honorina Cazacu și colab., *Sociologia muncii. Integrarea profesională; 1967:* Maria Larionescu, Mihail Cernea, Gheorghe Chepeș, Elena Gheorghe, Haralambie Ene, Victoria Dumitrescu, Honorina Cazacu, *Sociologia muncii. Mișcarea inovatorilor; 1970:* Honorina Cazacu, Oscar Hoffman, Gheorghe Socol, Mihai Mocanu, *Factori sociali ai productivității muncii. Integrare în muncă și fluctuație; 1970:* Mihail Cernea, Virgil Constantinescu-Galiceni, Maria Larionescu, Haralambie Ene, Gheorghe Chepeș, Elena Gheorghe, *Două sate. Structuri sociale și progres tehnic; 1974:* Honorina Cazacu, *Mobilitate socială, 1974:* Mihail Cernea, *Sociologia cooperativei agricole.*

Paradigma 3: cercetări pe teme sectoriale, unele realizate la comanda instituțiilor politice/publice: 6.

CCPT a întreprins multe cercetări empirice pe eșantioane mai mari sau mai reduse. Datele obținute au fost prezentate sub forma de rapoarte, multe dintre ele cu circulație limitată. Fiind patronate de instituții politice, cercetările realizate au simțit mai mult presiunea și restricțiile politice și puține s-au finalizat în publicații.

1969: CCPT a realizat prima cercetare sociologică, din România, pe un eșantion național, alcătuit din 2172 de studenți din toate centrele universitare: **1970:** Ovidiu Bădina, Dumitru Dumitru, Octavian Neamțu *Tineretul rural '68; 1970:* Ovidiu Bădina, Fred Mahler, Andrei Roth, Alexandru I. Bejan, A. Semov, Florian Iacomi, Vladimir Krasnaseschi, *Tineretul – factor de schimbare; 1971:* Ovidiu Bădina, Constantin Schifirneț (coord.), *Tineretul și mass-media.*

Centrul de sociologie urbană a întreprins cercetări pe București. Unele dintre rezultatele acestor cercetări au fost publicate în articole.

Septimiu Krausz realizează în zona Petroșani cercetări pe tema mineritului: **1973: Intelectualitatea tehnică. Cercetări sociologice în minerit.**

Arnold Tannenbaum, și Tamás Rozgony coordonatori (Cătălin Zamfir capitolul despre România), *Authority and Reward in Organizations* (cercetarea realizată la mijlocul anilor '70 de către Universitatea din București), (realizate în prima parte a **anilor '70**, publicată în **1986**).

Paradigma 4: programul de umanizare a vieții sociale: 3.

În anii '70 sistemul comunist devine rapid rigid, închis la reforme. Instituțiile care în anii '60 au fost foarte active (Institutul de Psihologie, Institutul de Filozofie, universitățile) nu au mai promovat mari programe empirice de cercetare. Se înregistrează doar o inițiativă particulară (în afara sistemului instituțional) pe teme de umanizării vieții sociale (calitatea vieții, calitatea vieții de muncă și dezvoltarea umană a întreprinderilor).

1980: Cătălin Zamfir (coord.), *Dezvoltarea umană a întreprinderii*; Cătălin Zamfir, Ion Andrei Popescu, Ștefan Ștefănescu, *Calitatea umană a vieții de muncă*; **1984:** Cătălin Zamfir (coord.), *Indicatori și surse de variație a calității vieții.*

Capitolul 9. Cum a supraviețuit sociologia: 1978-1989

Confruntându-se cu politica de marginalizare a sa, sociologia nu a intrat în criză, ci, deși diminuată ca număr și lipsită de resurse, profesional s-a dezvoltat. Sociologia a supraviețuit în sistemul universitar doar ca o disciplină opțională pentru alte specialități, păstrându-se însă toate posturile de sociologi din sistemul universitar.

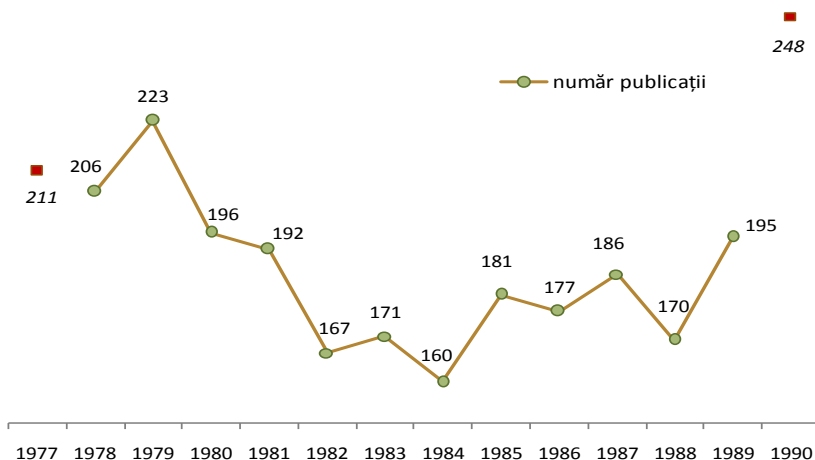
Profitând de confuzia ideologică și politică, inițiativa sociologilor s-a materializat în unele cercetări empirice la sfârșitul anilor '70 și mai ales publicarea unor cărți importante în anii 1970-1980.

9.1. Producția sociologică: 1978-1989

Tabel 9.1. Dinamica publicisticii: 1978-1989

Faza	Total publicații	Medie anuală	% din total publicistică
1936-1940	1237	247,4	4,8
1966-1971	1730	288,3	6,7
1972-1977	1651	275,2	6,4
1978-1989	2224	185,3	8,7
1990-2000	5180	470,9	20,2

Grafic 9.1. Publicația sociologică: 1978-1989

După 1977 se produce o diminuare accentuată a volumului de publicații, cu o treime (de la o medie anuală de **288,3** lucrări în perioada 1966-1971, la **185,3** în perioada 1978-1989), totuși se menține un nivel relativ ridicat ca efect al procesului de maturizare profesională a tinerei generații de sociologi.

Sistemul universitar nu a mai produs sociologi. Și mulți tineri sociologi deja formați s-au pierdut în posturi cu alt profil decât cel sociologic. Câțiva s-au menținut în sistemul universitar sau în centrele de cercetare. Și sociologii care nu au mai obținut posturi de sociologi și-au menținut, într-o stare latentă, vocația profesiei dobândită în facultate. Ea s-a reactualizat odată cu Revoluția din decembrie 1989.

9.2. Fuga de realitatea socială: epistemologie, metodologie, „marea” teorie

Noua generație de sociologi ajunsese la maturitate profesională, dar cercetarea realității societății românești devenea tot mai dificil de cercetat onest cu mijloace sociologice. Mari programe de cercetare sociologică nu mai puteau fi realizate. Devenea tot mai dificil de publicat analize sociologice ale realității sociale. Sociologii încep să-și orienteze interesul predominant spre domenii mai ferite de riscuri ideologice și politice: *epistemologia*, *metodologia cercetării*, *teoria generală a sistemelor sociale*. Cărți importante în aceste domenii sunt publicate în anii 1970-1980; și câteva cărți finalizate în anii dinainte sunt publicate în 1990. Lucrările realizate în acest domeniu erau de anvergură, realizate la nivelul sociologiei occidentale, cu influențe tot mai marginale ale ideologiei comuniste. Ele au stat la baza relansării sociologiei românești după Revoluție.

1971: Achim Mișu, *A, B, C-ul investigației sociologice. vol. I Prolegomene epistemologice*; **1972:** Cătălin Zamfir, *Metoda normativă în psihosociologia organizării*; **1973:** Mișu Achim, *A, B, C-ul investigației sociologice. vol. II Coordonate metodologice ale investigației sociologice*; **1975:** Septimiu Chelcea, *Chestionarul în investigația sociologică*; Elena Zamfir, *Modelul sistemic în sociologie și antropologia culturală*; **1977:** Cătălin Zamfir, *Strategii ale dezvoltării sociale*; **1978:** Achim Mișu, *Marxismul și esența umană*; **1979:** Vladimir Trebici, *Demografia*; Elena Zamfir, *Cultura libertății*; **1980:** Vasile Miftode, *Metodologie sociologică*; Traian Rotariu, *Școala și mobilitatea socială în țările capitaliste dezvoltate*; Henri H. Stahl, *Traditional Romanian Village Communities*.

The Tradition from the Communal to the Capitalist Mode of Production
Teorii si ipoteze privind sociologia orânduirii tributare; **1981:** Ionel Dorofte, *Analiza și predicția performanțelor umane;* Cătălin Mamali, *Balanță motivațională și coevoluții;* Gina Stoiciu, *Orientări operaționale în cercetarea comunicării de masă;* Cătălin Zamfir, *Filozofia istoriei;* **1982:** Septimiu Chelcea, *Experimentul în psihosociologie;* Ioan Mărginea, *Măsurarea în sociologie;* Vasile Miftode, *Introducere în metodologia investigației sociologice;* Lazăr Vlăsceanu, *Metodologia cercetării sociologice. Orientări și probleme;* **1983:** Ilie Bădescu și P. Grigorescu, *Civilizația industrială și perspectiva socială;* Achim Mișu, *Meandrele adevărului;* **1984:** Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească; Contribuții de sociologie istorică privind cultura modernă românească;* Zoltán Rostás, *Visszajatszias/ Conexiune inversă Playback;* **1985:** Septimiu Chelcea, Ioan Mărginean, Mihai Milca, Adrian Neculau, Zoltán Rostás, Cornel Constantinescu, Dumitru Sandu, Alin Teodorescu, *Semnificația documentelor sociale;* Ion Ungureanu și Ștefan Costea, *Introducere în sociologia contemporană. Teorii ale acțiunii și raționalității sociale;* Mihaela Vlăsceanu, *Conștiință și cauzalitate;* **1986:** Traian Rotariu, *Curs de metode și tehnici de cercetare sociologică;* Lazăr Vlăsceanu, *Metodologia cercetării sociale. Metode și tehnici;* **1987:** Vasile Miftode, *Metodologia cercetării conștiinței sociale;* Ion Ungureanu, *Noi teorii sociologice, vechi dileme ideologice;* Cătălin Zamfir, *Structurile gândirii sociologice. Sociologia explicativă și sociologia constructivă;* **1988:** Ilie Bădescu, *Timp și cultură: trei eseuri de antropologie istorică asupra europenismului românesc;* Achim Mișu, *Maestrul și iedera;* Ion Ungureanu, *Idealuri sociale și realități naționale. Seriile constitutive ale sociologiei românești (1848-1918);* Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, coord., *Dicționar de sociologie*³⁹; Zoltán Rostás, *Ketely es Kiserlet/ Dubiu și experiment;* **1989:** Elena Zamfir, *Incursiune în universul uman. Noi ipostaze și dimensiuni ale fericirii;* Zoltán Rostás și colab., *Hat idefigyelj, édes fiam/ Fii atent, fiule;* **1990:** Ion Ungureanu, *Paradigme ale cunoașterii societății;* Ion Ungureanu, *Rațiunea umană și raționalitatea socială;* Cătălin Zamfir, *Incertitudinea. O perspectivă psiho-sociologică.*

³⁹ În 1988 s-a coagulat un larg grup de sociologi care au considerat că este momentul să ofere sociologiei românești o structură conceptuală a disciplinei. În momentul Revoluției, *Dicționarul* era gata, urmând să i se facă ultima revizie. Evenimentele au schimbat prioritățile. *Dicționarul* nu era gata pentru publicare și era nevoie de unele retușuri. În 1990-1991, *Dicționarul* a fost practic uitat dar în 1992, Lazăr Vlăsceanu a reluat inițiativa. Cu completări și micile retușuri de „politețe politică” dictate de vechiul context *Dicționarul de sociologie* a fost publicat în 1993 și republicat în 1998.

Capitolul 10. Profilul sociologiei românești în perioada comunistă

10.1. Întemeietorii relansării sociologiei românești

Patru grupuri de intelectuali au contribuit la relansarea sociologiei în anii '50-60: intelectuali de prestigiu, gustiștii, tinerii intelectuali cu vocație sociologică și absolvenții de sociologie, filozofii empiriști.

Grupul de intelectuali cu prestigiu

Comitetul Național de Sociologie, înființat în 1959, a fost compus din: Athanase Joja (președinte); Mihai Ralea, Vasile Malinski, Petre Constantinescu-Iași (vicepreședinți); Manea Mănescu (secretar general); Andrei Oțetea, Constantin Ionescu-Gulian și Tudor Bugnariu (membrii).

Observăm că din acest organism au făcut parte personalități din domeniul filozofiei și științelor sociale, cu prestigiu intelectual consolidat înainte de instaurarea regimului comunist. Nu a fost însă inclus nici unul dintre cei rămași din Școala Sociologică de la București, încă marginalizați politic, dar nici dintre ideologii comuniști. O singură excepție: Constantin Ionescu-Gulian, considerat atunci drept unul dintre exponenții filozofici de prestigiu ai ideologiei comuniste.

Consiliul, se pare, nu primise însă sarcina de a organiza sistemul instituțional de relansare a sociologiei, ci mai mult de reprezentare externă.

Intelectualii gustiști

Din Școala Sociologică de la București, au supraviețuit anilor grei din prima perioadă a programului comunist câțiva specialiști de marcă. Deși marginalizați, ei au continuat cercetări sociale în diferite instituții, reprezentând un model și o importantă sursă pentru formarea profesională a noii generații. Bucurându-se de un prestigiu indiscutabil, ei au fost solicitați să participe la activitatea de relansare a sociologiei: Traian Herseni, ca șef al secției de psihologie socială industrială din Institutul de Psihologie; Henri H. Stahl la Facultatea de

Filosofie, secția de sociologie a Universității București; Vasile V. Caramela la Institutul de Antropologie; Pompiliu Caraion, redactor la Editura Științifică, cu un rol foarte important în publicarea de cărți de sociologie; Leon Țopa, Vladimir Krasnaseschi și Stanciu Stoian la Institutul de Pedagogie; Octavian Neamțu la Institutul de Economie Agrară și CCPT.

Traian Herseni, în calitate de șef al secției de psihologie socială industrială a Institutului de Psihologie, a avut posibilitatea de a coagula, datorită prestigiului său, un grup de cercetare în jurul unor proiecte de cercetare proprii. Henri H. Stahl, preluat ca profesor la Universitatea București, a avut un rol esențial în formarea tinerei generații de sociologi, dar nu a putut organiza el însuși un program de cercetare de amploarea celor realizate de Herseni.

Tinerii intelectuali cu vocație sociologică ai anilor '60 și primii sociologi cu diplomă ai anilor '70

În relansarea sociologiei în anii '60, s-a constituit un grup de intelectuali cu proveniență universitară destul de diversă, captivați de oportunitatea noii profesii. Cei mai mulți dintre ei au venit din filozofie și psihologie, dar și din alte domenii, optând pentru noua profesie de sociolog: Ion Aluaș, Dan Banciu, Ovidiu Bădina, Paul Adrian Caravia, Pavel Câmpeanu, Septimiu Chelcea, Ion Constantinescu, Virgil Constantinescu-Galiceni, Natalia Damian, Petre Datculescu, Ioan Drăgan, Gheorghică Geană, Ion Iordăchel, Septimiu Krausz, Maria Larionescu, Nicolae Lotreanu, Fred Mahler, Cătălin Mamali, Mihai Merfea, Vasile Miftode, Achim Mișu, Ion-Andrei Popescu, Grigore Popescu, Nicolae Radu, Andrei Roth, Constantin Schifirneț, Andrei Stănoiu, Lazăr Vlăsceanu, Cătălin Zamfir și Elena Zamfir etc.

Noii sociologi din această generație au fost factorul activ al relansării sociologiei, publicând masiv în anii '60-70 și ocupând posturi cheie în sistemul de sociologie.

Mai târziu, după 1970, s-a alăturat generația nouă de sociologi, formați la secțiile de sociologie nou înființate între 1970 și 1977: Dorel Abraham, Rodica Anastasescu, Nadia Badrus, Dumitru Batâr, Ilie Bădescu, Carmen Bălan, Mariana Bărăgan, Ștefan Buzărnescu, Gheorghe Cârstea, Trăilă Cernescu, Cornel Codiță, Cornel Constantinescu, Lucia Costinescu (Tobă), Gheorghe Crasnea, Dana Crisicos, Dorin Cumpănașu, Alexandru Deniforescu, Mariana Diaconu, Doina Dragomirescu, Vasile

Drăguț, Iancu Filipescu, Gheorghe Fulga, Nicolae Gheorghe, Mihai Dinu Gheorghiu, Nicolae Grosu, Mihai Grigorescu, Petru Iluț, Ion Ionescu, Melania Judele-Borțun, Octav Marcovici, Ioan Mihăilescu, Ioan Mărginean, Mihai Milca, Andrei Negru, Gheorghe Onuț, Dumitru Otovescu, Sorin M. Rădulescu, Ileana Roman, Miron Roman, Toma Dorin Roman, Zoltán Rostás, Traian Rotariu, Traian Rus, Dumitru Sandu, Vasile Secăreș, Alin Teodorescu, Vladimir Tismăneanu, Dumitru Tuchilă, Liviu Turcu, Ion Ungureanu, Ștefan Ungurean, Mihaela Vlăsceanu, Florinela Vasiliu și Maria Voinea etc.

Această grupare, care a generat o adevărată mișcare intelectuală, împărtășea o altă paradigmă: o paradigmă sociologică centrată masiv pe metodologia descrierii realității, cu o bază teoretică și metodologică care amalgama, în proporții diferite, elemente de teorie sociologică occidentală, tradiție gustiană și filozofie marxistă. Ultima generație care a primit diploma de sociolog a fost în 1976. Dacă tinerii sociologi din primele 1-2 promoții au obținut poziții în cercetare și în învățământul superior, promoțiile care au urmat nu au mai avut aceleași oportunități. Catedrele de sociologie au fost desființate și nu au mai fost primiți tineri sociologi în sistemul universitar sau cercetare. Unii dintre ei s-au pierdut în posturi cu alt profil. Noi intrări în sociologie cu alte formații universitare s-au redus la zero. Se poate estima că după 1977 comunitatea sociologilor a fost expusă unui proces de erodare.

Economiștii monografiști

În mai 1957, sub conducerea lui Costin Murgescu, în cadrul Institutului de Cercetări Economice, s-a înființat o secție de cercetări monografice, preluând tradiția Școlii Sociologice de la București. Grupul de economiști-monografiști a formulat pe atunci un program impresionant de cercetări monografice, în strânsă colaborare cu *INS*.

În iunie 1957 a fost organizată o largă consfătuire având drept temă *metoda monografiei satelor din România* și s-a pregătit campania din vara aceluiași an.

Obiectivul consfătuirii a fost „*analiza critică a tradițiilor cercetărilor monografice din trecut, spre a elimina din munca ce avea să înceapă, orice rămășiță a concepțiilor idealiste și a metodelor impregnate de aceste concepții; a se așeza cercetările monografice pe baza materialismului dialectic și istoric; valorificarea experienței dobândite cu prilejul monografiilor de sate întocmite de Direcția Centrală de Statistică în anii*

1954-1956 și a găsi căile pentru perfecționarea continuă a metodelor de lucru pe teren”⁴⁰.

„Institutul de Cercetări Economice al Academiei Republicii Socialiste România a contribuit în anii 1956-1958 la studiile desfășurate de către Direcția Centrală de Statistică, extinzându-le de la cercetarea unor sate la cercetarea unor întregi zone, industriale, semi-industriale și rurale. Astfel, în 1958 au fost investigate 8 zone, cuprinzând 53 de sate și o localitate industrială, iar în 1958-1959 au fost cercetate 7 zone și 3 centre muncitorești”⁴¹.

„au fost elaborate și lucrări pe probleme speciale, precum cele privitoare la Uzinele I. C. Frimu – Sinaia, sub redacția M. Biji și V. Trebici, în 1958; Uzinele Reșița în anii construcției socialiste, elaborată sub conducerea lui Ion Desmireanu, Costin Murgescu, Mihai Patriciu și Pascu Veiner, în 1963; Industria sârmei, Câmpia Turzii, alcătuită de C. Grigorescu, în 1963. Însemnătatea acestor lucrări constă în faptul că sunt primele cercetări de sociologie industrială (adevărata monografia industrială) elaborate în România pe baza noii concepții a materialismului istoric, folosind tehnica sociologică experimentată în țara noastră.”⁴²

Cităm câteva studii publicate de către economiștii monografști.

1956: Mircea Biji, *Statistica în lucrări cu caracter monografic ale lui Ion Ionescu de la Brad*, Revista de Statistică, nr. 2; Vasile Enache, *Cercetări monografice valoroase cu privire la structura economică și de clasă a satelor, Lupta de clasă*, nr. 11; **1957:** Lucia Apolzan, *Problema cercetării monografice a satelor în discuțiile consfătuirii Institutului de Cercetări Economice al Academiei RPR*, Revista de Statistică, nr. 9; Mircea E. Barat, *Metoda monografică în studiul satelor din RPR*, Revista de Statistică, nr. 2; Costin Murgescu, *Cercetările monografice la sate în România*, Contemporanul, nr. 32; **1958:** Costin Murgescu, *O culegere de cercetări monografice, Caiet de cercetări monografice*, Institutul de Cercetări Economice. Secția de cercetări monografice; **1966:** Costin Murgescu, *Preocupările cercetării sociologice. Cu referire specială la sociologia rurală*, Revue roumaine des sciences sociales, Serie de sciences économiques.

⁴⁰ Murgescu, C. 1958, *Caiet de cercetări monografice*. Institutul de Cercetări Economice. Secția de cercetări monografice, București.

⁴¹ Constantinescu, M. 1966, Direcții actuale ale cercetării sociologice, în Constantinescu, M. (coord.), 1966, *Cercetări sociologice contemporane*, București, Editura Științifică, pp. 14-15.

⁴² ibidem.

Tentativa de dezvoltare de către economiști a unui program de cercetări monografice (sate, întreprinderi, zone) după metoda gustiană, nu a continuat. Probabil că, politica de implantare „de sus”, a unor sisteme economice elaborate politic nu avea nevoie de considerarea contextelor sociale care erau de primă importanță pentru monografiști.

Filozofii empiriști: programul unei sociologii socialiste

Un program de amploare de cercetare socială empirică, cu o paradigmă distinctă, desfășurat pe o perioadă de 10 ani, a aparținut *Institutului de Filozofie*. Institutul beneficia de o generație tânără de filozofi, avea la dispoziție resursele instituționale și financiare necesare și, de asemenea, suport politic: Honorina Cazacu, Mihail Cernea, Gheorghe Chepeș, Virgil Constantinescu-Galiceni, Emanoil Drob, Victoria Dumitrescu, Haralambie Ene, Elena Gheorghe, Oscar Hoffman, Maria Micu-Larionescu, Mihai Mocanu și Maria Popescu.

10.2. Sursele profesionale ale sociologiei românești în perioada comunistă

Cristalizarea noii sociologii în anii '60 a avut trei surse paradigmatiche: marxismul, sociologia gustistă și sociologia occidentală.

Marxismul

Marxismul, în acea perioadă, era definită ca **o filozofie: marxism-leninism, filozofia marxistă sau filozofia materialist-dialectică și istorică**. Ceea ce s-a chemat marxism era o prelucrare a lucrărilor lui Marx, Engels și Lenin în cadrul filozofiei sovietice, în centrul căreia stătea însă modelul sovietic comunist de societate. Filozofia marxistă, elaborată în URSS, era considerată ca o știință globală a lumii și în special a societății. Ea nu avea un profil sociologic și, mai ales, nu conținea o vocație de cercetare empirică.

Lucrările „clasicilor marxismului” erau citate obligatoriu în lucrările de atunci, dar, de regulă, nu direct din lucrările originale, ci din prelucrarea lor în lucrările de filozofie.

De aici și problema sociologiei românești: clarificarea poziției sale ca știință față de filozofie în general, față de corpusul marxist definit ca filozofie, considerată și ea ca fiind *științifică*, ceea ce crea mari dificultăți ideologice și epistemologice. Devenise clar că o primă

diferență era în general acceptată: sociologia este știință și diferită de filozofie. Se aștepta ca, de la sine înțeles, că sociologia dezvoltată într-o societate comunistă, în contextul intelectual marxist, și ea să fi fost o **sociologie marxistă**, diferită de sociologiile nemarxiste, o **sociologie socialistă**, fundată pe modelul comunist de organizare socială, diferită de sociologia burgheză.

În anii '60, modelul comunist nu mai era doar un proiect teoretic, ci o parte a realității. Societatea românească fusese deja schimbată. Ea era o realitate socială modificată substanțial prin aplicarea modelului comunist.

Problema poziționării sociologiei românești față de marxism, paradoxal, nu a ocupat prima scenă a interesului. Ea a fost mai degrabă marginalizată, fiind împinsă într-o zonă de relativă indiferență epistemologică. Din când în când sociologii au încercat să limpezească problema, dar terenul era minat și a fost mereu lăsată în suspensie. Sociologii au preferat mai degrabă să ignore problema și să facă sociologie, cu elemente relativ confuze și contradictorii de paradigmă.

Miron Constantinescu, care preluase poziția cheie politică și instituțională în sociologie, a făcut o excepție. El a încercat să patroneze o mișcare sociologică diferită de cea a *Institutului de Filozofie*. Miron Constantinescu publică în această perioadă lucrări de sociologie generală, mai ales manuale, în speranța de a oferi sociologilor o viziune teoretică marxistă. Sociologia este concepută de către acesta, ca o știință socială autonomă, deosebită de filosofia marxistă (materialism dialectic și istoric). Ea are ca obiect de studiu societatea, „ca știință a relațiilor sociale, a totalității și ansamblului relațiilor sociale, a structurilor și proceselor sociale, a acțiunilor și luptelor sociale, ea este o știință prospectivă și pragmatică”⁴³. O asemenea conceptualizare a sociologiei, ca știință autonomă, diferită de filosofia marxist-leninistă, legitima existența profesiei de sociolog. Un asemenea punct de vedere a fost adoptat și de Ioan Drăgan, Septimiu Chelcea și Andrei Stănoiu etc.

Dar au existat și alte tendințe. Henri H. Stahl *argumenta că materialismul istoric este sociologia marxistă*. Probabil că Stahl avea în

⁴³ Constantinescu, M. 1973, *Introducere în sociologie: note de curs: partea I-a și a II-a*, București, Editura Universității, pp. 21-22.

vedere teoria propriu-zisă a lui Marx, etichetată drept materialism istoric.

Traian Herseni a abordat o altă strategie. A acceptat, declarativ, paradigma ideologică a timpului, dar a încercat să provoace o deschidere masivă spre sociologia occidentală, considerând mai mult tacit, că ea trebuie să fie combinată cu marxismul. Cărțile lui utilizează o impresionantă bibliografie occidentală pentru acea perioadă. În 1968 el începe să publice o serie de cărți dedicate diferitelor domenii ale sociologiei, bazate pe o solidă bibliografie mondială:

1968: *Sociologie și etică*; **1969:** *Prolegomene la teoria sociologică; Psihosociologia organizării întreprinderilor industriale*; **1973:** *Sociologia literaturii*; **1974:** *Sociologie industrială*; **1975:** *Sociologia limbii*; **1982:** *Sociologie. Teoria generală a vieții sociale.*

Cătălin Zamfir a propus o altă viziune. Întreaga discuție pornește de la o confuzie. Eticheta de materialism istoric se referă la două corpuri tematice distincte: pe de o parte concepția sociologică a lui Marx, cea conținută în lucrările acestuia, iar pe de altă parte, la prelucrarea filozofico-ideologică sovietică a gândirii lui Marx, devenită paradigma standard în țările socialiste. Din acest punct de vedere, materialismul istoric ca filozofie este cu totul altceva decât sociologia lui Marx. Această confuzie explică de ce, cu toate că literatura filozofică a timpului era suprasaturată de trimiteri la textele lui Marx, Engels și Lenin, acestea erau făcute prin ochelarii prelucrării lor de către filozofii sovietici și de filozofii din țările socialiste⁴⁴.

Corpul filozofic numit marxism-leninism a suferit o erodare rapidă. În URSS, și după ea și în celelalte state socialiste, Stalin, după moartea sa, a fost scos din grupul celor 4 *clasici*: *Marx, Engels, Lenin și Stalin*. În România, ca simbol al detașării de sovietici, a fost scos și Lenin. *Marxism-leninismul* a devenit *marxism*. Dar nici Marx *nu s-a simțit prea bine*. Tot mai mult s-a preferat formula mai nepersonalizată de *filozofie materialist dialectică și istorică*.

⁴⁴ În anii 1975-1980, Cătălin Zamfir a predat studenților de la filozofie și sociologie o expunere sistematică a sociologiei lui Marx, bazată pe textele originale ale acestuia, diferită de prelucrarea sovietică în paradigma filozofiei materialist istorică elaborată de sovietici (*Materialismul istoric, 1976*).

Marxismul, împins în sfera filozofiei și prelucrat de filozofii sovietici, a devenit o piedică pentru sociologia din țările socialiste. „Filozofia marxistă” a devenit, intelectual, ultima redută a dogmatismului sovietic.

În fapt, sociologia s-a depărtat treptat de „filozofia marxistă”. Noua generație de sociologi s-a despărțit în activitatea lor practică de filozofia marxistă, dar și de corpusul sociologic al lucrărilor lui Marx. A apărut un fenomen ciudat: în România lucrările lui Marx nu au mai fost citite și utilizate, rămânând doar într-un colț al memoriei, dar citate obligatoriu în bibliografie. Așa se explică de ce teoria socială a lui Marx a fost mult mai puțin cunoscută în România decât în Occident.

Există adesea estimarea că sociologia românească în perioada comunistă a fost o *sociologie marxistă*. Este momentul să ne întrebăm, cu argumente solide dacă *a fost sociologia românească o sociologie marxistă?*

Să utilizăm testul autoidentificării. Surprinzător, formularea de „sociologie marxistă” a fost foarte rar utilizată. Termenul de *sociologie/cercetare socială marxistă* apare doar în **19** titluri de studii și **1** de carte: 2 pentru prima dată în 1957, și apoi împrăștiat până în 1978, exceptând o publicație din 1987.

Sociologii au evitat să utilizeze termenul de sociologie marxistă, preferând termenul generic de sociologie. Doar în 1962 apare formularea mai accentuată: *sociologie marxist-leninistă* (Radu Florian) și în 1963 (Alexandru Florian), dar aceștia nu au fost sociologi, ci filozofi. Găsim ceva mai frecvent formula *sociologie românească*: în total **105** titluri, 98 studii și 7 cărți. Semnificația termenului de *sociologie românească* pare a glisa între o sociologie produsă în România și o sociologie centrată pe realitatea socială românească.

Clarificarea relației sociologiei românești cu marxismul a fost realizată în gândirea sociologică nu frontal, ci printr-o deplasare metodologică și tematică. În primul rând, caracteristică a fost orientarea accentuată spre cercetarea empirică, având ca obiectiv descrierea realității sociale. În această perioadă au fost organizate mari campanii de cercetare sociologică empirică, uneori fără un obiectiv clar în afara cunoașterii realității. Probabil, se răspunde astfel la nevoia acută de date despre realitatea socială, culese independent de sistemul politic. Lucrările de metodologie și de descriere a realității sociale au reprezentat punctele tari ale sociologiei din acea perioadă. Multe lucrări sunt descrieri ale instrumentului de cercetare și prezentare a datelor obținute

cu acesta. Cele mai multe lucrări de sociologie publicate în această perioadă pot fi caracterizate, dincolo de referirile generale la marxism și la documentele de partid, printr-un ***empirism descriptiv vag teoretic***.

Nici teoretic sociologia românească nu a fost marxistă, ci mai degrabă o ***sociologie gustistă și occidentală***, prin adoptarea masivă a conceptelor, teoriilor și, mai ales a metodologiei. Singura tentativă de a utiliza efectiv cadrul conceptual al filozofiei marxiste în cercetarea empirică o găsim la *filozofii empiriști*.

O altă caracteristică a fost selectarea tematicii. Dacă filozofii empiriști s-au centrat pe tematica centrală a programului comunist, cooperativizarea satului, dezvoltarea conștiinței socialiste, atitudinea socialistă față de muncă etc., sociologii profesioniști au preferat teme mai neutre politic și ideologic: satul, dezvoltarea sistemelor urban-industriale, efectele industrializării și urbanizării, sistemele de muncă industriale.

Nici ca orientare fundamentală sociologia românească nu a fost marxistă. Sociologia lui Marx și a lui Lenin a fost o sociologie a **revoluției** împotriva sistemului existent. Sociologia românească a fost o sociologie a **reformei** sistemului existent prin modernizarea și umanizarea sa.

Tradiția gustistă

Relansarea sociologiei în România, începută încă din anii '50, a avut avantajul de a nu avea loc pe un teren gol. Noii sociologi au căutat ca sursă principală nu paradigma filozofică sovietică, ci tradiția de prestigiu a cercetării empirice gustiene. Mulți dintre sociologii gustiști erau încă activi și inițiau noi programe de cercetare, antrenând în echipele lor mulți tineri.

Primele programe de cercetare sociologică, cu excepția celor de la Institutul de filozofie, au preluat tradiția gustiană dominată de conceptul cheie de **monografie**. Cele mai multe cercetări realizate în anii '50-60 au fost monografiile ale unor comunități rurale sau a unor zone geografice.

Alegerea ca obiect de cercetare comunități sau zone avea și avantajul de a evita angajarea în investigarea unor procese sociale declanșate de programul comunist. Analizele aici puteau fi realiste și chiar critice. Refugiul la monografierea comunităților crea un spațiu de dezvoltare sociologică mai liberă. Era însă de la început clar că abordarea monografică a comunităților nu putea duce prea departe. Inevitabil, în comunitățile rurale te izbeai de modificarea realității sociale prin aplicarea politicii de cooperativizare care devenise o parte a realității.

Încă din anii '50-'60, s-a făcut un efort deosebit de a readuce în discuție tradiția gustiană: Paul H. Stahl și Ioan Matei la Centrul de cercetări psiho-medico-pedagogice al Ministerului Învățământului (1949-1953); Henri H. Stahl prin studiile de documentare și de proiectare în județul Hunedoara (1949), Dobrogea (1950), Valea Bistriței (1951), Bazinul hidrografic Argeș (1954), Bazinul Ialomița-Buzău (1955), zona periurbană București (1956) etc., dar participă și la întocmirea de studii de fundamentare a dezvoltării urbaniste pentru localitățile Anina, Arad, Baia Mare, Blaj, Brașov, Brăila, Chișcani, Copșa Mică, Cugir, Caransebeș, Câmpia Turzii, Lugoj, Mediaș, Timișoara, Turda, Vaslui. În *Institutul de Economiești*, Costin Murgescu și Mircea Biji, la sfârșitul anilor '50 au dezvoltat un program de a relansa monografia gustiană, fără a folosi însă termenul de sociologie. Cercetări monografice s-au realizat încă din anii '50 de Centrul de Antropologie, la care au participat foști gustiști. Astfel, Traian Herseni ia parte la cercetările antropologice, conduse de Ștefan Milcu și Horia Dumitrescu în Țara Hațegului, Clopotiva și, alături, de Vasile V. Caramela, în Ținutul Pădurenilor Satul Bătrâna.

Tradiția gustistă nu era o alternativă la viziunea marxista, ci se plasa la alt nivel de cunoaștere: un interes pentru cercetarea empirică a unităților sociale, mai ales satul. Satul exista ca formație socială distinctă în care doar se implementase și nu chiar în toate, colectivizarea, fără a-l transforma decât parțial. Aici sociologul își putea concentra atenția asupra efectelor procesului de modernizare, industrializare și urbanizare. Cercetarea satului, a zonelor rural/urbane era legitimă pentru noua sociologie și putea fi realizată cu metodologia dezvoltată de școala gustiană și de sociologia occidentală. Nu era deci o problemă ideologică de a revitaliza tradiția gustiana. Tradiția gustiană a unei sociologii centrate pe analiza empirică a realității sociale, mai avea un avantaj: nu presupunea un cadru teoretic. Nici la acest nivel nu se intra în contradicție cu filozofia marxistă. Marea majoritate a publicațiilor sociologice inspirate de tradiția gustiană aveau un caracter mai degrabă **ateoretic**, predominant descriptiv.

În relansarea sociologiei în perioada comunistă, tradiția gustiană conținea o metodologie diferită de metodologia sociologiei socialiste. *Cercetarea empirică* a realității „așa cum ea există” nu întâmplător s-a desfășurat de la început sub stindardul *metodologiei monografice*.

Dimitrie Gusti, Școala Sociologică București și metoda monografică au reprezentat un cadru de referință al relansării sociologiei și o prezență constantă în gândirea sociologică românească. În această perioadă, s-au publicat **108** lucrări cuprinzând în titlul lor metoda monografică, Dimitrie Gusti sau Școala Sociologică de la București (50 cărți și 58 studii), reprezentând **1,7%** din totalul lucrărilor din acea perioadă.

Se publică multe lucrări despre tradiția gustiană și personalitatea lui Gusti:

1965: Ovidiu Bădina, *Dimitrie Gusti. Contribuții la cunoașterea operei și activității sale*; **1966:** Ovidiu Bădina, *Cercetarea sociologică concretă. Tradiții românești*; **1967:** Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu, *Dimitrie Gusti – Viață și personalitate*; Bădina și Neamțu retipăresc în acești ani lucrările lui Dimitrie Gusti.

Tabel 10.1. Prezența în titlurile lucrărilor a termenilor: monografie, Dimitrie Gusti, Școala Sociologică de la București⁴⁵

Faza	Monografie			Gusti / Școala de la București			Total monografie/ Gusti		
	Nu- măr	Me- die/ an	% din producția perioadei	Nu- măr	Me- die/ an	% din producția perioadei	Nu- măr	Me- die/ an	% din producția perioadei
1944-1947	15	3,7	7,8	6	1,5	3,1	21	5,2	10,7
1948-1958	9	0,8	6,4	0	0	0	9	0,8	6,5
1959-1965	3	0,4	0,7	9	1,3	2,1	12	1,7	2,8
1966-1971	20	3,3	1,1	25	4,2	1,4	45	7,5	2,6
1972-1977	8	1,3	0,5	5	0,8	0,3	13	2,1	0,8
1978-1989	10	0,8	0,5	19	1,6	0,8	29	2,4	1,3
1947-1989	50	1,2	0,8	58	2,3	1,6	108	2,6	1,7
1990-2000	38	3,4	0,7	49	4,4	0,9	87	7,8	1,7
2001-2010	65	6,5	0,6	56	5,6	0,5	121	12,1	1,1
1990-2010	103	4,9	0,6	105	5,0	0,6	208	9,9	1,3
1944-2010	168	2,5	0,7	169	2,5	0,7	337	5,0	1,5

⁴⁵ Datele se referă doar la perioada 1944-2010, considerată semnificativă pentru impactul Școlii gustiene.

Nici după 1989 tradiția gustiană nu este ignorată. Sunt publicate **103** lucrări pe tema monografiei și **105** lucrări dedicate lui Gusti sau Școlii Sociologie de la București. Monografia și figura lui Dimitrie Gusti au reprezentat constant un simbol al identității de sine a sociologiei românești. Momente comemorative dedicate lui Gusti au prilejuit publicații cu acest prilej: 1980 (100 ani de la naștere) – 9 lucrări, 1996 (60 de ani de la întemeierea Muzeului Satului) – 9 lucrări, 2005 (125 ani de la naștere) – 19 lucrări.

1996: Maria Larionescu (coord.), *Școala sociologică de la București: tradiție și actualitate*. Zoltán Rostás a dedicat o importantă parte a activității sale pentru analiza Școlii gustiene: **2001:** *O istorie orală a școlii Sociologice de la București*; **2003:** *Primul atelier al sociologiei românești; Între dreapta și stânga. Elevii școlii gustiene din anii '30*; **2005:** *Atelierul gustian – o abordare organizațională*; **2006:** *Parcurs întrerupt. Discipoli din anii 30 ai școlii gustiene*.

Gusti a fost frecvent utilizat ca un cadru de referință. Dar programele de cercetare din anii '50-'60 s-au depărtat de paradigma gustiană a cercetării monografice în câteva puncte importante. În primul rând, cercetarea predominant pluridisciplinară cu obiectivul descrierii structurilor sociale, instituționale și culturale, realizată în anii '30-'40 de echipe multidisciplinare, a fost înlocuită de echipe compuse doar din sociologi. Echipele multidisciplinare au fost înlocuite de echipe dominate de operatori de teren, mai ales studenți, care aplicau chestionare. Într-o anumită măsură, excepție au făcut-o în cercetările lor empirice de către vechii gustieni, ca de exemplu Traian Herseni, Henri H. Stahl, Vasile V. Caramelia. În al doilea rând, ea nu avea activismul Școlii gustiene. Dacă obiectivul primar al programului gustian era mobilizarea resurselor locale pentru dezvoltare, accentul monografiei anilor '50-'60 era descriptiv: să analizeze dinamica satului în procesul global de schimbare socială.

Este important de făcut încă o remarcă. Relansarea sociologiei a preluat viziunea lui Gusti, dar din faza sa care ar fi numită *monografistă*: accentul pe analiza sociologică a satului și programul de relansare a României prin ridicarea, cu forțe proprii, a acestuia. După Război, Gusti a inițiat o altă abordare: sociologia a propus un program de dezvoltare social-economică și culturală zonală și globală a țării. În programul comunist, inițiativa proiectării dezvoltării globale a societății a fost preluată de factorul politic-statal. Sociologia nu a îndrăznit să intre într-o asemenea competiție, limitându-se la

abordarea monografică a unităților sociale. Și programul ambițios de a realiza o hartă sociologică a României a fost abandonat.

Sociologia occidentală

După lansarea lucrărilor lui Marx de la mijlocul secolului XIX, timp de un secol, în Occident se dezvoltase o sociologie consolidată. S-au cristalizat noi concepte, teorii și mai ales metodologii de cercetare empirică. În anii '60 exista un corpus masiv de sociologie dezvoltată în afara marxismului și pe o altă realitate decât cea comunistă: Occidentul capitalist.

Anii '50 au fost dominați de sciziunea filozofică, științifică și culturală între cele două lumi. Se presupunea că sociologia occidentală, purtătoare a ideologiei burgheze, este fundamental falsă, opusă marxismului/comunismului, trebuind, în consecință, respinsă critic. Pentru a pregăti lansarea noii sociologii, s-a considerat că este necesar, mai întâi, a lansa o analiză critică a sociologiei nemarxiste. Se înregistrează între 1956-1968, **26** lucrări (**23** studii și **3** cărți) centrate pe critica sociologiei burgheze, dintre care aproape toate **24**, apărute până în 1965, ultima fiind în 1968. După această dată, nu mai apare nicio lucrare centrată pe critica sociologiei burgheze. Apar însă câteva lucrări cu o formulare mai neangajantă: sociologie nemarxistă (**2** în 1973 și **1** în 1977) sau, și mai neangajantă: *sociologie occidentală*: **5** titluri între 1968 și 1988.

Tabel 10.2. Lucrări de critică a sociologiei nemarxiste/ burgheze

1956-1958	1959-1965	1966	1968
7	17	1	1

Deschiderea politică față de Occident lansată în 1959 a generat o orientare mai prietenoasă față de sociologia occidentală. Acesta era de altfel spiritul conținut în documentele de înființare a *Consiliului național de sociologie*.

Noii sociologi români, de la început, au citit din sociologia gustiană, dar mult mai mult din sociologia produsă în Occident. Și aproape nimic din lucrările lui Marx. Literatura occidentală era larg disponibilă în biblioteci. La începutul anilor '70, mulți sociologi au primit burse în SUA, Anglia, Franța și au putut lua contact direct, nu numai prin intermediul bibliotecilor, cu sociologia occidentală, asimilând elemente fundamentale din aceasta. Au fost încă de la

începutul anilor '60 încurajați să participe la conferințe sociologice internaționale. Cu alte cuvinte au intrat direct în sociologia mondială. În comunitatea sociologică, utilizarea bibliografiei occidentale a devenit obligatorie. Spiritul critic ideologic în sociologie s-a diminuat rapid până la dispariție.

Treptat s-a cristalizat o nouă regulă a atitudinii față de sociologia occidentală. S-a menținut ideea că „sociologia marxistă” este singura sociologie științifică, dar și în Occident se produc idei valoroase, deși într-un cadru ideologic viciant. **Critica sociologiei burgheze** este înlocuită cu **valorificarea critică** a ce este bun în filozofia/sociologia occidentală. Dar se presupunea în continuare că asimilarea produselor intelectuale occidentale avea să se realizeze tot în corpusul filozofiei/sociologiei marxiste.

Încă de la mijlocul anilor '60 încep să apară lucrări cu o atitudine mai neutră față de sociologia occidentală, asimilând masiv tematici ale acesteia. Un eveniment cu un impact special l-a avut Miha Achim cu două cărți: **1967: Sociometria. Eseu critic** și **1970: Sociologia americană a grupurilor mici: câteva considerații teoretice**. Mulți au considerat lucrările lui Miha Achim un semnal clar de deschidere spre sociologia occidentală. Lucrările publicate în anii următori, au accentuat dezideologizarea atitudinii față de sociologia occidentală. **1974: Cătălin Mamali, Intercunoaștere; 1975: Elena Zamfir, Modelul sistemic în sociologie și antropologia culturală**.

În 1968 s-a declanșat o discuție publică pe tema atitudinii față de producția nemarxistă. Vârful discuției a fost reprezentat de două articole ale lui Cătălin Zamfir, publicate în 1968: *Critica filozofică* în revista *Contemporanul* și *Marxismul și sociologia*, în *Cronica*. Articolele argumentau că *filozofia/ sociologia marxistă trebuie tratată nu ca singura filozofie/ sociologie adevărată, ci una dintre filozofiile/ sociologiile aflate într-o competiție intelectuală normală cu alte teorii*. Principiul valorificării critice nu avea sens în acest context. Specialistul trebuie să se poziționeze liber față de toate teoriile, inclusiv față de marxism, asumându-și libertatea de a alege, de a valorifica tot ce considera cu propria sa gândire. De fapt mulți sociologi practic așa procedau. Frecventau masiv literatura occidentală sociologică și o adoptau, cu mai mult sau mai puțin sincere declarații de lealitate față de marxism. Dar o asemenea atitudine tranșantă avea multe implicații ideologice și, ce s-a întâmplat a fost

ignorarea problemei și deplasarea interesului pe probleme mai speciale.

10.3. Două paradigme în competiție: sociologia socialistă și sociologia de inspirație gustiană și occidentală, de orientare reformistă

Contextul istoric și alternativele posibile. După terminarea războiului, lumea fusese împărțită în comunism și capitalism. Pentru România, perspectivele erau confuze încă spre sfârșitul anilor '50. Modelul sovietic impus violent începuse deja să-și arate marile dificultăți și nevoia de schimbare devenea presantă. Opinia publică era împărțită. Un segment redus de entuziaști, până la fanaticism, al programului comunist sovietic: vechii comuniști și ideologii noului sistem. Alți lideri politici începuseră să caute noi soluții. A existat un segment redus care a încercat să reziste. În câțiva ani însă rezistența social-politică internă a fost lichidată cu mijloace violente. Unii au fugit în munți, așteptându-i pe *americani*, dar au fost lichidați. Unii au devenit dizidenți activi, de regulă intelectuali, la început băgați la închisoare, dar apoi cei mai mulți stimulați să emigreze în Occident. Marea majoritate a populației avea o atitudine de *pasivitate adaptativ/ostilă*. Se aștepta cu îngrijorare sau speranță ce va aduce istoria. Mulți s-au adaptat de nevoie la istorie. Mai puțin cu sufletul, mai mult cu glumele. Mulți au ales să devină buni profesioniști, considerând că aceasta era forma lor de a contribui la o îmbunătățire a societății, adaptându-se pasiv la programul politic comunist.

Semnele de deschidere ale sistemului comunist au creat o nevoie de știință, ca instrument de modernizare/reformă. S-a sperat că sociologia va putea răspunde la o asemenea nevoie, producând o cunoaștere realistă a vieții sociale.

Anii '60 au fost dominați de două paradigme sociologice: o *sociologie socialistă și o sociologie de inspirație gustiană cu preluări masive din sociologia occidentală, cu o orientare ideologică reformistă*. Cele două proiecte se fundau pe paradigme teoretice și opțiuni ideologice diferite, dar cu metodologii de cercetare empirică parțial comune.

10.3.1. Paradigma sociologiei socialiste: filozofia empirică

Grupul de cercetători de la Institutul de Filozofie a încercat să pună bazele unei noi **sociologii socialiste**. Cadrul teoretic al acestei orientări era preluat din filozofia marxistă sovietică (materialismul istoric și socialismul științific) și, pe această bază, a propus o metodologie de cercetare socială empirică, preluând unele elemente de metodă din sociologie.

Filozofia anilor '50, în toate țările socialiste, conținea structural ideologia care susținea programul comunist sovietic de construcție a societății. Filozofia marxist-leninistă era o concepție despre lume în general și, în mod special, despre ce este societatea și în ce direcție ea va trebui să evolueze.

Filozofia sovietică, expusă în cărți, studii și mai ales în manuale, reprezenta o prelucrare a textelor „clasicilor” (Marx, Engels, Lenin și Stalin) și a documentelor partidelor comuniste, totul în spiritul ideologiei sovietice. În această capacitate, filozofia era structural incompatibilă cu sociologia propriu-zisă al cărui principiu fundamental consta, mai ales în viziunea gustiană, în analiza **empirică a realității sociale așa cum este ea**, independent de orice schemă teoretică.

În România, în anii '50, noua generație de filozofi de abia învățau filozofia marxist-leninistă elaborată în URSS. În acea perioadă au fost publicate lucrări de filozofie în stil sovietic, realizate de *noii profesioniști* ai filozofiei. Primele publicații ale grupului expuneau concepția filozofică a programului comunist de schimbare a societății. Mihail Cernea, cel mai productiv publicist în epocă, a publicat cărți teoretice tipice pentru o paradigmă filozofică marxist-leninistă:

1960: *Filosofia marxist-leninistă: materialismul dialectic și materialismul istoric*; **1963:** *Materialismul dialectic și istoric: concepția despre lume a partidului marxist-leninist*; **1964:** *Despre dialectica construirii socialismului*; **1967:** Cernea și colaboratori, *Socialismul și progresul. Probleme teoretice ale desăvârșirii construcției socialismului*.

Spre sfârșitul anilor '50 devenise clar că e nevoie de o schimbare și în modul de gândire a realității. Deschiderea ideologică, accentuată în anii '60, a avut loc și în filozofie. Filozofii au mers pe trei direcții de depășire a schemei dogmatice a filozofiei sovietice: un

exercițiu de construcție logică mai liberă în interiorul paradigmei materialist-dialectice și istorice; dezvoltarea tot mai independentă a unor domenii mai speciale (logică, epistemologie, estetică, etică); aplicarea paradigmei filozofice materialist istorice la analiza empirică a realității societății românești. Această a treia direcție a fost rapid dezvoltată în anii '60 de grupul de la Institutul de Filozofie care a încercat să combine paradigma filozofiei marxiste cu analiza empirică a realității. A fost noua generație de „*filozofi empiriști*” propunând construirea unei *sociologii socialiste*.

Paradigma sociologiei socialiste se funda deci pe câteva principii distinctive:

1. Analiza realității sociale poate fi realizată în cadrul teoretic oferit de materialismul istoric, singura concepție științifică despre societate, utilizând instrumentele de descriere a realității, oferite de sociologie. Filozofia materialist istorică și documentele Partidului comunist oferea modelul de societate comunistă care începuse să fie implementat în realitate.

2. Programul de cercetare al sociologiei socialiste avea ca obiectiv să identifice, prin cercetarea empirică, gradul de implementare a modelului comunist de societate: formarea conștiinței socialiste a clasei muncitoare, dezvoltarea noii atitudini socialiste față de muncă, conștiința socialistă a cooperabilor, cooperativele agricole, noua structură socială a societății socialiste, noua morală comunistă.

Diferența dintre programul sociologiei socialiste și sociologia standard este de ce se *căuta/vedea* în investigarea realității. Obiectul cercetării nu este realitatea socială, *așa cum ea este*, considerată ca dată, ci realitatea așa cum se presupune că începe să fie prin implementarea modelului comunist. Din perspectiva filozofilor empiriști, obiectul cercetării este modelul comunist în proces de implementare, care la început putea fi doar sub forma *germenilor* acestuia, **noul**, dar care avea să se amplifice, în contrast cu **vechiul**. *Vechiul*, adică realitatea așa cum ea încă există, nu era prea interesant din punct de vedere științific. Realitatea oricum va fi schimbată. În acest spirit s-au scris multe lucrări, unele teoretice, altele bazate pe cercetări empirice.

Grupul de filozofi empiriști nu și-a însușit principiile fundamentale ale sociologiei ca știință, ci doar unele metode de descriere a realității și concepte sociologice. Au fost filozofi care au

mers pe teren, adunând date empirice și încercând să-și însușească metodologia sociologică de culegerea și prelucrare a datelor. Ce a rezultat a fost structural nu sociologie, ci o cercetare empirică realizată în cadrul teoretic al filozofiei materialist istorică și al programului comunist.

În 1964 apare primul volum rezultat dintr-o cercetare empirică, pe bază de chestionar, produsă de grupul de la Institutul de Filozofie: Honorina Cazacu, Gheorghe Chepeș, Constantin Vlad și Mihail Cernea, *Profilul spiritual al clasei muncitoare în socialism. Pe baza unei cercetări sociologice în uzine*. În 1967, tot colectivul de la Institutul de Filozofie publică alte două volume bazate pe cercetare empirică: Gheorghe Chepeș, Emanoil Drob, Maria Popescu, Honorina Cazacu, *Sociologia muncii. Integrarea profesională* și Maria Larionescu, Mihail Cernea, Gheorghe Chepeș, Elena Gheorghe, Haralambie Ene, Victoria Dumitrescu, Honorina Cazacu, *Sociologia muncii. Mișcarea inovatorilor*. Această ultimă carte intenționa să identifice empiric, gradul de realizare a programului comunist de schimbare a atitudinii față de muncă, prin promovarea unei mișcări de masă a inovatorilor, unul din tentativele eșuate ale programului comunist.

1970: Honorina Cazacu, Oscar Hoffman, Gheorghe Socol, Mihai Mocanu, *Factori sociali ai productivității muncii. Integrare în muncă și fluctuație;*
1970: Mihail Cernea, Virgil Constantinescu-Galiceni, Maria Larionescu, Haralambie Ene, Gheorghe Chepeș, Elena Gheorghe, *Două sate. Structuri sociale și progres tehnic;*
1971: Mihail Cernea, *Changing society and family change: The impact of the cooperative farm on the traditional peasant family;*
1974: Honorina Cazacu – *Mobilitate socială;* Mihail Cernea, *Sociologia cooperativei agricole.*

Una dintre primele tentative de a dezvolta o analiză empirică a realității cu unele mijloace sociologice (chestionarul) a aparținut grupului de eticieni de la Institutul de Filozofie, realizat în 1963-1964 (Niculae Bellu). Ipoteza pe care se funda cercetarea era: în domeniul muncii se afirmă în avans embrionii noii atitudini comuniste față de viață; este de presupus, în consecință, că noua atitudine comunistă se va transfera din muncă și în familie. Empiric deci era de verificat ipoteza că avansul mentalității din sfera muncii se transferă și în familie sub forma unor noi valori și un nou comportament. Cartea proiectată nu a fost realizată.

Institutul de Filozofie a realizat în total **șapte** mari cercetări sociale empirice.

Paradigma sociologiei socialiste a fost adoptată, în grade diferite, și de alți filozofi care s-au reorientat spre sociologie.

Care a fost rezultatul efortului grupului de filozofi de a construi o nouă sociologie socialistă? Programul filozofic-empiric a eșuat stingându-se chiar pe la începutul anilor '70 în competiția cu mișcare sociologică de inspirație gustiană/occidentală. Calea propusă de filozofi și-a epuizat resursele, intrând într-o fundătură. Lucrările produse erau empirice, dar nu sociologice. Paradigma filozofico-empirică a dispărut treptat. Ea nu a rezistat exigențelor epistemologice și metodologice ale sociologiei. Realitatea socială însăși era tot mai diferită de presupuzițiile programului comunist. Criza tot mai evidentă a programului comunist de schimbare socială a fost cu siguranță factorul determinant al dispariției programului unei sociologii socialiste. Semnificativ este că grupul filozofilor empiriști a avut contacte reduse cu sociologia alternativă. Cei mai mulți au dispărut treptat sau, cum este cazul lui Mihail Cernea, emigrat în SUA, și făcând acolo un cu totul altfel de sociologie în cadrul Băncii Mondiale. Mai ales tinerii, chiar dacă inițial au fost influențați de paradigma sociologiei socialiste, treptat s-au depărtat de ea, adoptând paradigma sociologică.

În fine, să supunem unei examinări mai atente și ideea destul de comună: *a fost sociologia românească o sociologie socialistă?*

Răspunsul corect la o asemenea întrebare ar fi: într-un sens **da**, în alt sens **nu**. **Da**, pentru că sociologia românească, având ca obiect o realitate schimbată prin aplicarea modelului comunist, este o sociologie socialistă. Ca produs al societății românești socialiste, sociologia românească, tratează problemele societății socialiste, încearcă să formuleze soluții pentru acestea; conține inevitabil elemente ale ideologiei comuniste. Ea a fost a realității socialiste, așa cum sociologia românească actuală este o sociologie a tranziției românești. Dar a evitat să se autodefinească ca o sociologie socialistă. Surprinzător este că termenul de *sociologie socialistă*, care ar fi opusul termenului de *sociologie burgheză*, **nu apare în nici un titlu**. Sociologia a căutat să se detașeze de paradigma programului comunist.

În alt sens, cea mai mare parte a sociologiei românești în acea perioadă **NU** a fost o sociologie socialistă, în sensul că, exceptând

programul grupului de la Institutului de filozofie, ea nu a vrut să devină un instrument al implementării programului comunist, având ca obiectiv să identifice gradul de implementare a acestui program. Atât vechii gustiști, cât și noua generație de sociologi nu au căutat în realitate „sâmburii” noii societăți, „noul”, ci au încercat să descrie procesele sociale reale. Sociologia românească a selectat teme specifice unui program mai general de modernizare a societății românești și a încercat să sprijine acest proces. Desigur, modernizarea, în contextul unei societăți socialiste, avea inevitabil un profil specific al acestei societăți, dar temele principale ale programului comunist fuseseră abandonate: crearea conștiinței comuniste, promovarea unei atitudini comuniste față de muncă, cooperativizarea agriculturii.

Odată cu timpul, devenise tot mai confuz ce ar fi putut însemna o sociologie socialistă. Modelul sovietic de societate comunistă a cunoscut în anii '60 un proces rapid de erodare. Realitatea nu mai putea fi văzută prin ochelarii programului comunist de schimbare. Ea a încetat să mai fie o realitate a implementării cu succes a programului comunist, ci mai mult o realitate în curs de modernizare și reformare.

Literatura beletristică (romane, poezii, teatru) a dat în anii '60 lovitura decisivă paradigmei filozofice comuniste a societății românești. Ea s-a eliberat de modelul *proletcultist* care căuta *noul om* în realitatea *reală*. S-a produs o literatură cu efect intelectual eliberator care înlocuia imaginea idealizată a *omului nou* și a *societății socialiste în construire* cu o imagine realistă a vieții sociale. Literatura a reprezentat în acea perioadă o descriere realistă alternativă a vieții sociale, volumele de literatură beneficiind de o libertate mult mai mare, reprezentând veritabile studii sociologice „de caz”.

Tentativa de construire a unei paradigme a sociologiei socialiste pierduse definitiv credibilitatea în primul rând în competiție cu literatura. Realitatea a încetat să mai fie un proces progresiv de implementare a modelului comunist. Ea a pierdut mai ales competiția cu conștiința colectivității dominată de glumele care ofereau o cu totul altă versiune a realității sociale.

Modelul societății comuniste, promovat de filozofie în publicații și în cursurile pentru studenți, a pierdut de la început contactul cu realitatea. România se depărtase politic de URSS și de modelul propus de aceasta. Iar alternativa propusă de Nicolae

Ceașescu, *o societate socialistă multilateral dezvoltată*, în afară de ideologia sistemului, puțini o mai luau în serios.

Cei mai mulți dintre sociologi nu s-au eliberat frontal de schemele ideologice, ci progresiv prin *deplasarea interesului* spre problemele reale ale societății românești: comunitățile rurale, migrația de la sat la oraș, navetismul, integrarea industrială, perfecționarea organizării întreprinderilor, difuzarea culturii, integrarea socială a tinerilor etc.

Tentativa de a construi o sociologie socialistă a avut loc în contextul unui entuziasm târziu pentru modelul comunist. Relansarea sociologie pe la mijlocul anilor '60 (simbolic cu câțiva ani după inițierea proiectului Institutului de filozofie) s-a făcut într-o altă cută a istoriei, exprimând nevoia de explorare a direcțiilor de schimbare a acestuia. Programul noii sociologii nu era de a sprijini o tranziție mai eficace spre comunism, ci de modernizare și reformare a societății românești.

Pentru analiza procesului de modernizare, paradigma teoretică și metodologică gustiană și occidentală era cea adecvată.

10.3.2. Paradigma sociologică de inspirație gustistă/occidentală, cu orientare reformistă

Marea majoritate a intelectualilor nu făceau parte din grupul comuniștilor entuziaști. Ei acceptau, în diferite grade și forme, că istoria care venise peste România se va schimba într-un fel sau altul și mulți dintre ei au încercat prin profesia lor să facă ceva util pentru o societate mai bună.

Relansarea sociologiei nu s-a făcut prin dezvoltarea componentei empirice a filozofiei marxiste, ci prin adoptare paradigmei cristalizate în sociologie, atât în tradiția gustiană, cât și în cea occidentală. Cadrul teoretic și conceptual al sociologiei este preluat explicit din sociologia occidentală. Această teză poate fi ușor testată: lucrările sociologice publicate în această perioadă conțineau masiv citări din sociologii occidentali.

Sociologii căutau în realitate altceva decât filozofii empiriști. Nu germenii noului model comunist, ci încercau să descrie realitatea așa cum este ea, mulți dintre ei cu speranța că societatea va putea fi mai rațională și mai umană pe baza cunoașterii. Noul grup de sociologi a fost implicat activ, dar nu în implementarea modelului comunist, ci

în sprijinirea procesului de modernizare și chiar de reformare a societății românești.

Accentul paradigmei sociologice s-a deplasat de la înregistrarea realității prin ochelarii modelului comunist la descrierea realității cu o metodologie cât mai exactă, independentă de așteptările teoretice sau ideologice. Pe baza acestei paradigme s-au dezvoltat cele mai importante programe de cercetare sociologică.

Lucrările sociologice din această perioadă se caracterizează prin adoptarea structurilor teoretice dezvoltate în sociologia occidentală: concepte fundamentale, teorii sectoriale, ca de exemplu sociologia muncii, sociologia urbană, a tineretului, a delincvenței, psihologia socială.

Perioada a fost dominată de cercetarea empiric-descriptivă. Sociologii au învățat să cerceteze realitatea socială de la gustiști și de la tradiția gustiană, dar și prin asimilarea metodologiei dezvoltate în sociologia occidentală.

Dacă ar fi să caracterizăm global sociologia românească dezvoltată în perioada 1948-1989, am putea concluziona: ea a fost o sociologie gustiană și occidentală, inevitabil cu o componentă socialistă: ea este despre realitatea modificată de proiectul comunist și, în fundal, cu influențe ale ideologiei comuniste. Presiune ideologică exista, mai ales din partea instituțiilor, doar accidental din partea comunității sociologilor.

Gruparea sociologilor s-a caracterizat și printr-o selecție a temelor de cercetare altele decât cele ale filozofilor empiriști. De exemplu, în noua sociologie industrială dispărea aproape complet modelul ideologic al întreprinderii socialiste, fiind preluat modelul de organizare socială real, foarte apropiat de cel capitalist. Problema ce este organizarea societății noastre, a fost luată ca un dat empiric, nu obiect de analiză.

În această perioadă s-au abordat teme dincolo de ideologie și de marxism. Multe lucrări de metodologie și de teorie sociologică fundamentală. Cele mai multe lucrări ale epocii au un caracter puternic empirist: multe date empirice, de multe ori prezentate într-o manieră slab structurată, cu o încadrare teoretică marginală, într-un amestec de elemente de teorie sociologică occidentală și elemente ale schemei filozofico-ideologice dominantă în epocă.

În practica majorității sociologilor, mesajul implicat a fost că nu este vorba de o sociologie socialistă, și nici marxistă, ci pur și simplu de *știință*.

10.4. Sociologia românească și schimbarea socială: vocația reformistă

Gusti a avut ambiția ca sociologia însăși să formuleze un program de dezvoltare social-economică a țării. În sistemul comunist, factorul politic a pus monopolul pe responsabilitatea de a formula și implementa programul de schimbare a societății. Ce rol putea să-și asume sociologia? Ea avea de ales între două direcții. Fie să devină un ***instrument al realizării programului comunist, devenind o sociologie socialistă***. Fie, integrându-se în societatea existentă, să contribuie din interior la schimbarea responsabilă a acesteia. Oferirea independentă de informații a fost principalul instrument al ***reforme*** sistemului existent, utilizând paradigma gustiană și a celei occidentale.

Anii '60 au fost ani de entuziasm al cercetării sociologice empirice. Deceniul a fost luna de miere a sociologiei cu sistemul comunist. În contextul acelei epoci a apărut o nouă speranță: realitatea ar fi putut fi reformată. Reforma nu însemna implementarea cu succes a modelului comunist, ci schimbarea acestuia în confruntare cu realitatea. Mulți au crezut că societatea socialistă inevitabil se va schimba. A fost o practică curentă a sociologilor români de a difuza modelele de organizare socială preluate din Occident.

Sociologia a avut constant o ***vocație reformistă***. Mai ales în cercetările empirice se spera că vor duce la îmbunătățiri punctuale care ar putea genera, prin cumulare, schimbări pozitive.

Sociologia a adoptat o strategie difuză de intervenție. A încercat să contribuie la realizarea obiectivelor importante ale societății: urbanizarea, îmbunătățirea organizării întreprinderilor, integrarea în sistemul industrial a populației sătești. Dar problema crucială a societății românești, modelul de tip sovietic care structura întreaga realitate socială, era ocolită ca insolubilă. Sau, mai precis, lăsată să fie soluționată de istorie.

Cercetările sociologice se izbeau de o problemă strategică. Rămânea în suspensie problema limitelor contextului structural al

societății comuniste: ce se putea face și ce nu în cadrul acestuia. În general însă, sociologia încerca să forțeze „dinăuntru” schimbarea sistemului social. Și nu era clar cât se va putea realiza prin asemenea modificări și dacă ele ar fi putut duce la schimbări structurale. Respingerea netă a sistemului comunist ar fi blocat orice efort de cercetare sociologică. Abandonezi meseria de sociolog sau, eventual, emigrezi în Occident și faci acolo un alt fel de sociologie. Era evident că doar cercetări limitate erau posibile. Așa limitate cum au fost, cercetările sociologice au adus o contribuție majoră intelectuală, dar și social-politică.

În acea perioadă, a intervenit un factor internațional favorabil. Era larg acceptată teoria lui Raymond Aron a *convergenței* în timp a celor două sisteme, socialismul și capitalismul. În perspectivă istorică, societățile socialiste vor asimila unele elemente ale capitalismului, dar și capitalismul va avea de învățat ceva de la socialism. Convergența celor două lumi era privită nu ca rezultat al vreunei decizii politice posibile, ci ca un proces natural care va avea loc inevitabil. În contextul intelectual al convergenței inevitabile, strategia reformistă a sociologiei românești de a contribui punctual la îmbunătățirea sistemului social existent dobânda o legitimitate istorică.

Strategia reformei promovate de sociologie poate fi formulată în următorii termeni:

Oricât de rigid este sistemul, se pot produce schimbări pozitive în diferitele puncte ale acestuia.

Aceste schimbări vor duce printr-o acumulare treptată, la schimbarea întregului sistem. Sau cel puțin, se vor cumula premise care vor fi utile în procesele de schimbare majoră.

Sau, cel puțin, vor contribui la acumularea competenței sociologiei și la contracararea ideologiei sistemului.

Cercetarea empirică reprezenta o strategie de eliberare de schemele ideologice de înțelegere a realității sociale. Schemele teoretice furnizate de filozofie au fost înlocuite cu descrierea realității sociale.

Cercetările empirice din anii '60 se deosebeau însă de cele gustiene în mod special prin tipul de activism social înglobat. Programul gustian se adresa unei realități sociale inerte – satul subdezvoltat lipsit de resurse proprii de dezvoltare. Sociologia și-a asumat atunci rolul de a fi un factor de activizare a resurselor comunităților sătești pentru a le înscrie într-un proces de dezvoltare.

Cercetarea sociologică din anii '60 avea în față un alt tip de realitate socială. Aceasta nu era de această dată inertă, ca cea a anilor '30, ci antrenată într-un proces de schimbare rapidă. Inițiativa schimbării o avea de această dată factorul politic. Sociologia a încercat să se înscrie în acest proces de schimbare, încercând să corecteze, chiar să promoveze o conștiință critică, să susțină procesul de reformă.

Programul sociologic al anilor '60 avea un alt punct de intervenție: sprijinirea *reforme factorului politic* la nivel local și național prin infuzia de informații empirice pentru decizii mai bune și, de asemenea, a unor modele occidentale de organizare socială. Anii '60 s-au caracterizat printr-o nouă alianță dintre sociologie și componentele reformiste din puterea politică. În această perioadă, cercetările sociologice au beneficiat de un sprijin substanțial al factorilor politici, al instituțiilor publice și al comunității.

Punctul tare al strategiei era credința că acumularea de informații despre starea societății, cunoașterea problemelor reale, decidenții vor lua decizii mai raționale și mai sensibile la problemele populației, un fel de reformă difuză, din masa comunității prin cunoaștere socială. Difuzarea în masa comunității de informații despre realitate va mobiliza o participare colectivă mai largă.

Sociologia românească s-a lovit însă de limitele structurale ale sistemului mult mai curând decât se așteptase. Șansele de schimbări sociale pozitive au devenit rapid iluzorii. Contribuția lor la schimbarea/îmbunătățirea vieții sociale nu a dat rezultatele sperate. Marile programe sociologice de cercetare s-au finalizat în cărți care nu s-au dovedit a fi spectaculoase. Infuzia de informații nu a dus la schimbări sensibile. Dimpotrivă, a devenit tot mai clar că sistemul intră într-o criză structurală. Sociologia începe să fie considerată, de altfel îndreptățit, a avea mai degrabă un efect de creștere a nemulțumirii populației. În acest context, sociologia și-a păstrat imaginea publică pozitivă de a reprezenta o opoziție fără speranță, dar corectă.

Sprijinul politic pentru sociologie s-a diminuat rapid. Sistemul socialist nu mai avea nevoie de sociologie. Din 1971, conducerea de partid din România a ajuns la concluzia că nu are nevoie de sociologie; mai mult, aceasta începuse să fie incomodă. Sistemul politico-administrativ își construise propriul sistem de funcționare, fără sociologie. În noul context, sociologia se afla în situația de a-și identifica un alt rol în noul context social. Chiar în condițiile

neprielnice a anilor '80, sociologia românească a continuat să se dezvolte, profitând de o anumită toleranță politică, deplasând interesul spre teme teoretice și metodologice.

Și climatul internațional a devenit tot mai puțin favorabil unor reforme interne. Destinderea internațională și dorința de cooperare a celor două lumi a anilor '60 a fost înlocuită de răcirea relațiilor și accentuarea antagonismului politic. Politica convergenței a fost înlocuită de politica unui nou tip de război rece, politic și economic, bazat pe modelul jocului cu sumă nulă: care sistem va câștiga și care va pierde.

Partea a IV-a. SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA TRANZIȚIEI

Capitolul 11. Tranziția: de ce fel de cunoaștere a avut nevoie

11.1. 1989: o nouă deschidere pentru România

După aproape o jumătate de secol de societate construită după un model impus dinafară, România s-a aflat în fața unei oportunități istorice unice: de a reconstrui din temelii un alt tip de societate după propria sa concepție.

În 1990 România avea de ales între patru modele alternative de schimbare socială.

Modelul continuării comunismului îmbunătățit nu era o variantă acceptabilă. Comunismul nu avea în România un suport public semnificativ. Experiența dezastruoasă, decalajul în accentuare între comunismul sovietic și Occidentul prosper, făcea ca o continuare a modelului comunist să nu întrunească un suport cât de cât semnificativ.

Modelul unui comunism reformat, eventual pe linia celui pe care Iugoslavia îl experimenta sau cel dorit de Cehoslovacia în 1968, își pierduse și el atractivitatea, mai ales în fața exemplului Occidentului. Populația nu susținea în niciun fel un nou experiment de tip comunist.

Modelul dezvoltării deschise convergente. Schimbarea societății socialiste existente urma să se realizeze, pas cu pas, printr-o dezvoltare convergentă cu modelul societăților occidentale, prin preluarea experienței occidentale. Strategia schimbării urma să fie democratic elaborată și adoptată intern.

Modelul adoptării rapide a paternului capitalist occidental. Modelul avea implicit o strategie a schimbării: abandonarea imediată a structurilor comuniste și implementarea rapidă a modelului capitalist. Sistemul politic, pluripartidism, parlament, fusese deja adoptat în primele zile ale anului 1990. Al doilea obiectiv era

schimbarea structurii economiei: economie de piață, privatizarea proprietății de stat. Era uzuală metafora modelului tranziției rapide: *tăierea pisicii dintr-odată, nu treptat, bucată cu bucată*, sau cum se formula mai tehnic *terapia de șoc*. Guvernările din anii '90 au fost mereu sub presiunea că nu se face prea rapid reforma economiei: „privatizarea chiar și pe un leu” și un stat *cât mai mic*.

11.2. Ce au crezut mulți sociologi că ar fi rolul lor?

Revoluția din Decembrie 1989: sociologii au simțit că este un moment istoric în care ei trebuiau să-și asume responsabilitatea de a contribui la coagularea unui program de transformare a societății românești într-o societate modernă și prosperă. La televizor s-a lansat o chemare simbolică: *Să vină sociologii*. A dominat speranța colectivă că sociologia, în numele și în interesul societății, va avea un rol important.

Mulți sociologi au fost absorbiți chiar în 1990 în organismele guvernării: în parlament, guvern, președinție, partide politice (Sorin Butnariu, Cornel Constantinescu, Nicolae S. Dumitru, Gheorghe Fulga, Septimiu Krausz, Vladimir Pasti, Vasile Secăreș și Cătălin Zamfir). În primele luni după Revoluție s-au coagulat grupuri de sociologi care au încercat să cristalizeze o viziune asupra direcției de schimbare.

Sociologii români au realizat totodată că resursele lor profesionale erau limitate. Nu se punea problema ca sociologia să formuleze un model de nouă societate, dar putea contribui la cristalizarea acesteia. Va fi un proces colectiv de regândire a direcțiilor de schimbare, în care sociologii vor trebui să se integreze cu competența lor oricât de limitată ar fi fost. Noua construcție socială avea să fie ghidată de câteva **principii**. **Raționalitate**: *sistemul comunist ceaușist era prizonierul unui model rigid departe de raționalitate*. Noua societate trebuia să fie construită pe principiul raționalității. **Democrație**, cu participarea întregii comunități. **Umanism real**: de data aceasta orientată efectiv în interesul tuturor, opusă sacrificării oamenilor pentru realizarea unui model care s-a dovedit a fi prost construit. Sociologia trebuie să-și asume responsabilitatea de a fi *avocatul calității vieții* din partea colectivității. Și, în fine, **responsabilitatea internă**, întregul proces de construcție socială urma să fie ghidat de însăși comunitate, în interesul comun asumat. Cei 42 ani de comunism au fost dominați de

un model impus din exterior. Era momentul ca însăși comunitatea să-și asume responsabilitatea deciziilor asupra propriului viitor.

Aceste patru principii păreau a fi unanim acceptate.

Sociologia urma să contribuie la limpezirea întrebării *ce fel de societate vrem, ce strategie de schimbare* adoptăm, să monitorizeze procesul de schimbare. Să promoveze pe lângă raționalitățile segmentiale (economice, politice, juridice) o raționalitate socială globală, furnizând date despre starea societății. Să sprijine procesul de participare democratică a comunității, contribuind la dezvoltarea înțelegerii colective a propriilor probleme și a direcțiilor de schimbare.

Cei mai mulți sociologi păreau a fi mai degrabă favorabili Modelului *dezvoltării deschise convergente*.

A devenit curând însă clar că schimbarea în care România se angajase, nu prea a avut nevoie de sociologi, ci doar pentru realizarea unor obiective sectoriale.

11.3. Pentru ce model de schimbare a optat România?

Istoria a fost diferită de ceea ce mulți ne-am așteptat. Opțiunea a fost pentru calea a patra: implementarea rapidă a modelului capitalist. De la început, termenul de **tranziție** a devenit apelativul pentru profilul noii societăți românești.

Occidentul, victorios în lupta sa cu comunismul, nu a acceptat niciuna dintre primele trei alternative, inclusiv cea a strategiei deschise. Exista temerea reînțoarcerii treptate la un nou tip de comunism sau ar fi redeschis discuția asupra unor alternative posibile. În plus ea ar fi putut duce la o nouă polarizare a lumii. Occidentul a promovat cu forță o tranziție cu un obiectiv clar structurat: adoptare a modelului occidental de societate, prin distrugerea rapidă a vechilor structuri. Obiectivul a devenit și mai clar în perspectiva integrării în UE a țărilor europene foste socialiste.

Oferta era foarte tentată: succesul modelului capitalist probat și perspectiva integrării în clubul Occidentului prosper. În plus, pentru țările din estul Europei, perspectiva integrării într-o Europă unită și dezvoltată.

Strategia tranziției a fost considerată ca sigura opțiune corectă. Luarea în considerare a modelului dezvoltării deschise a fost

descurajată, fiind etichetată ca expresie voalată a reminiscentelor unei mentalități comuniste.

11.4. Ce fel de competență avea nevoie programul tranziției?

Modelul tranziției puna rolul sociologiei într-o cu totul altă poziție. În principal, el contravenea viziunii sociologiei în cel puțin două puncte esențiale.

În primul rând, centralitatea temei omului, a bunăstării colective. În perioada comunistă sociologia a promovat bunăstare, calitatea vieții ca obiectiv ultim legitim al întregului sistem social. Tema calității vieții a fost opusă politicii comuniste de sacrificare a omului pentru o iluzorie creștere economică. Politica tranziției a accentuat și mai mult marginalizarea bunăstării umane. Bunăstarea colectivă nu este un obiectiv legitim al noului tip de sistem introdus. Mecanismul capitalist oferă oportunități doar indivizilor de succes. Succesul tranziției este condiționat de sacrificiul omului. 25 ani au fost dominați de *politica salariului cât mai mic*, ca instrument al lansării economiei. Pe aceeași linie, *politica statului mic*, mai ales prin degradarea funcțiilor sociale ale statului. Marea masă de săraci, principalele victime ale tranziției sunt tratați cu dispreț ca *asistați sociali*. *Costul social* al tranziției este tratat ca inevitabil, o politică socială orientată spre diminuarea acestui cost este tratată a fi mai degrabă ca având efecte contrare interesului tranziției. Pentru succesul tranziției, populația trebuia să suporte cu stoicism costul inevitabil al reformelor. În mod neplăcut, sociologii chiar stimulează exprimarea nemulțumirii populației. Paradoxal, insistența excesivă pe tema calității vieții ar putea afecta negativ succesul tranziției.

În al doilea rând, asumarea de către sociologi de a clarifica ce fel de societate vrem să construim este nelegitimă în strategia tranziției. Obiectivul tranziției este reforma sistemului economic, politic, iar nu a societății. Ce societate va fi este nu un obiectiv colectiv legitim, o temă de interes pentru sociologie, ci o stare rezultată a tranziției.

Programul tranziției a schimbat radical sarcina și tematica potențială a sociologiei. În acest program de schimbare sociologia nu putea avea decât un rol marginal. Ea avea doar rolul unui partener

disciplinat al procesului de schimbare, care trebuia să facă acceptabil *costul social* inevitabil al tranziției.

Pentru realizarea obiectivelor tranziției era nevoie de ceea ce se poate numi **competența tranziției**. Pentru promovarea unui sistem politic pluripartidist și o economie de piață era nevoie de schimbări legislative, instituționale și programe politice. În acest proces de *transformare proiectată* a tranziției, specialiștii necesari erau juriștii, economiștii și, desigur, decidenții din sistemul politic.

Sistemul politic și cel economic de construit în procesul tranziției părea a fi universal: cel din țările capitaliste dezvoltate. În construcția noului model de organizare socială nu mai era nevoie de specialiștii interni, care se presupune că nu au competența necesară, ci în principal de experți externi. Pentru implementarea sistemelor probate cu succes în Occident era nevoie de o **competență de transfer**. Expertiza de transfer a fost dezvoltată în special în cadrul instituțiilor internaționale care au primit aceasta ca misiune centrală a lor: Banca Mondială, FMI și, mai apoi, instituțiile Uniunii Europene; dar și alte instituții internaționale ca de exemplu UNICEF sau Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Fundația Soros a avut și ea un rol important în orientarea tranziției contribuind la transferul de competență. Încă de la începutul tranziției, și ambasadorii occidentali au un rol activ în coagularea și monitorizarea programului de schimbare. În primii ani, s-au oferit multe burse de studii și de cercetare în SUA, Anglia și Franța, în domeniile prioritare ale reconstrucției sociale: științele politice, economie, chiar în asistență socială; foarte puține în sociologie.

Acum, după 25 ani, rezultatul tranziției este departe de cel așteptat. Competența tranziției s-a dovedit a fi fost sever deficitară. Modelul oferit de Occidentul capitalist a fost experimentat și dezvoltat cu succes printr-un proces de câteva secole, realizat din aproape în aproape. Nimeni însă nu experimentase o schimbare structurală rapidă, *proiectată*, cum este tranziția, și nici ieșirea din subdezvoltare într-o lume tot mai competitivă, cum sunt țările actuale în tranziție.

Specialiștii occidentali au fost solicitați în mod special în reforma instituțiilor publice, sprijinind competența instituțională internă. Un efect pervers al programelor internaționale de suport a tranziției a fost marginalizarea relației guvernării române cu comunitatea științifică internă.

Ruperea guvernării de comunitatea academică internă a avut un impact negativ pentru democrația românească. Se consolidează imaginea că forul de decizie este preluat tot mai mult de instituțiile mondiale, distorsionează mecanismele funcționării democrației, iar aceste organizații nu suportă costul eventualelor eșecuri ale intervenției lor.

În primii ani ai tranziției, sociologia românească a lansat largi programe de cercetare de interes național. Treptat însă programele de cercetare a problemelor sociale de mare interes (politicile sociale, strategiile de schimbare/dezvoltare, sărăcia, situația romilor etc.) sunt și ele „externalizate”. Surprinzător, în ultimii ani, coordonarea multor programe de cercetare de interes național este preluată de experți din organisme internaționale.

Sociologia românească a fost tot mai slab angajată în programe de cercetare de interes național, a problemelor globale ale societății românești. Sistemul de finanțare a încurajat teme segmentiale, mai degrabă marginale.

Capitolul 12. Sociologia românească la începutul tranziției

12.1. Starea sociologiei românești la începutul lui 1990

Revoluția din 1989 a găsit o comunitate sociologică, relativ redusă, dar solidă profesional, cu prestigiul unei științe sever marginalizată de regimul comunist, exclusă de la deciziile importante social, dar puțin infiltrată de distorsiuni ideologice.

Dar, capacitatea sociologiei românești, ca de altfel și a sociologiei occidentale, era departe de a răspunde la provocările unui proces extrem de complex ca cel al tranziției.

12.2. Dezvoltarea instituțională a sociologiei

12.2.1. Învățământul sociologic

Începând chiar cu anul 1990 s-a reînființat învățământul universitar sociologic în București, Cluj-Napoca, Iași și Timișoara. În anii următori, învățământul sociologic a fost extins și în alte centre universitare: Brașov, Craiova, Oradea, Petroșani, Sibiu și Constanța. Cele mai multe secții de sociologie s-au înființat în 1990-1994: în **14** universități. Sociologia, alături de drept și economie, a beneficiat de un interes accentuat și în universitățile particulare, **9**, cele mai multe dintre ele înființate încă din 1990-1994. Ulterior s-au înființat secții de sociologie în limba maghiară: Cluj-Napoca, Oradea și Miercurea-Ciuc. În total în perioada tranziției s-au înființat secții de sociologie în **30** universități.

Tabel 12.1. Înființarea de secții universitare de sociologie: 30 secții

1990	1991	1992	1993	1995	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2009	2010
4	4	4	2	2	2	2	1	2	1	1	2	1	1	1

UNIVERSITĂȚI LA CARE S-AU ÎNFIINȚAT SECȚII DE SOCIOLOGIE

1990 – Universitatea din București, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca (română și maghiară), Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și Universitatea de Vest din Timișoara.

1991 – Școala Națională de Științe Politice și Administrative (SNSPA) din București, Universitatea „Spiru Haret” București (p), Universitatea Hyperion București (psihosociologie) (p), Universitatea din Petroșani (psihosociologie).

1992 – Universitatea „Avram Iancu” din Cluj-Napoca (p), Universitatea „Petre Andrei” din Iași (p), Universitatea Hyperion București (p), Universitatea din Petroșani

1993 – Universitatea *Transilvania* din Brașov, Universitatea „Constantin Brâncuși” din Tg.-Jiu

1995 – Colegiul Profesional de Sociologie „Max Weber” din Cluj-Napoca (p), în limba maghiară și română; Universitatea Eftimie Murgu din Reșița

1996 – Universitatea din Craiova; Universitatea din Oradea

1998 – Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Universitatea „Andrei Șaguna” din Constanța (p)

2000 – Universitatea Creștină Partium din Oradea

2001 – Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Universitatea Sapienția Miercurea Ciuc

2002 – Universitatea „Sapienția” din Miercurea-Ciuc (p) în limba maghiară

2003 – Universitatea Creștină „Partium” din Oradea (p) în limba maghiară

2004 – Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Universitatea din Pitești

2005 – Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

2009 – Universitatea „Ovidius” din Constanța

2010 – Universitatea Transilvania din Brașov

(p) – Universitate particulară

Explozia învățământului universitar sociologic s-a datorat și unei schimbări de strategie universitară. În perioada comunistă strategia învățământului superior, inclusiv a sociologiei, a fost de concentrare a ei în marile centre universitare: București, Cluj-Napoca și Iași. După 1989, pe lângă centrele universitare tradiționale, s-au dezvoltat rapid secții de sociologie în noile universități în centre județene: Alba Iulia, Brașov, Constanța, Craiova, Oradea, Sibiu, Galați, Miercurea-Ciuc, Petroșani și Timișoara. Aceste noi centre au contribuit la pătrunderea sociologiei în procesul de dezvoltare locală, sporind totodată caracterul său aplicativ. Se poate prevedea că în viitor unele centre universitare județene vor deveni puternice la nivel regional, oferind specialiști și pentru județele învecinate. Este exemplul grupului de sociologi de la Universitatea din Oradea.

Reducerea generației tinere și scăderea cererii de absolvenți, inclusiv de sociologi, fac ca în ultimii ani unele universități să sisteze, cel puțin provizoriu, programele de sociologie.

Opțiunea strategică adoptată explicit în 1990 de a dezvolta rapid sistemul universitar de asistență socială în strânsă colaborare cu sociologia s-a dovedit reciproc benefică. Asistența socială a căpătat de la început o orientare socială, spre problemele sociale și pe contextul social al problemelor individuale. Și sociologia a obținut astfel o arie largă de cercetare a variatelor probleme sociale și o orientare mai aplicativă. În mare parte explozia publicistică din anii 2000 se datorează și cercetărilor realizate de noua generație de asistenți sociali.

Dacă formarea universitară de sociologi a explodat, cursurile de sociologie la alte domenii universitare, paradoxal, s-au restrâns. Cursurile de sociologie opționale pentru alte specialități universitare oferite aproximativ unei treimi dintre studenți, s-au restrâns dramatic până la a fi excluse. Predarea sociologiei ca o componentă a formării profesionale universitare a fost una dintre victimele adoptării sistemului distructiv „Bologna”.

Introducerea sociologiei în licee a întâmpinat de la început o rezistență puternică din partea Ministerului Educației, rațiunea fiind, se pare, supraîncărcarea existentă cu ore și, evident, competiția între domenii. În lipsa unei viziuni globale a structurii învățământului, rezultatul a fost al luptei dintre domenii. Ce s-a obținut a fost doar ca un curs opțional de sociologie la aproximativ 10% dintre clasele liceale. Situația predării sociologiei în sistemul preuniversitar se plasează în prezent cu mult sub situația anilor '30.

Dezvoltarea învățământului universitar de sociologie va genera o producție de lucrări de suport universitar: manuale și lucrări de sinteză.

1990: Ștefan Buzărnescu, *Sociologie industrială*; Sorin M. Rădulescu, *Introducere în sociologie*; Sorin M. Rădulescu și Dan Banciu, *Introducere în sociologia delincvenței juvenile*; **1991:** Traian Rotariu, *Curs de metode și tehnici de cercetare sociologică pentru uzul studenților*; Virgil Constantinescu, Pompiliu Grigorescu, Paula Stoleru, *Manual de sociologie pentru liceu*; **1992:** Septimiu Chelcea, *Metode și tehnici de cercetare sociologică: pentru uzul studenților*; Miha Achim, *Introducere în sociologie și Sociologia dreptului*; Ilie Bădescu, *Istoria sociologiei: de la A. Comte la M. Weber*; Dumitru Sandu, *Statistică în științele sociale*.

Probleme teoretice și aplicații pentru învățământul universitar; Virgil Măgureanu, *Curs de politologie*; Dan Banciu, *Control social și sancțiuni sociale. Curs*; Dumitru Otovescu, *Curs de sociologie generală*; **1995**: Vasile Miftode, *Metodologia sociologică. Metode și tehnici de cercetare sociologică*.

12.2.2. Institute de cercetare sociologică

Dezvoltarea instituțională a cercetării sociologice a cunoscut și ea o creștere spectaculoasă în 1990, dar plafonată apoi.

S-a reconstituit *Institutul de Sociologie* în cadrul Academiei Române cu 60 cercetători.

Pe 2 ianuarie 1990, se înființează *ICCV*, cu 120 de posturi, dintre care 86 finanțate de la început, cu misiunea de a contribui la orientarea și monitorizarea procesului de construcție socială cu obiectivul creșterii calității vieții⁴⁶.

O dezvoltare explozivă au cunoscut-o institutele particulare de cercetare socială. Noile instituții particulare și-au concentrat inițial activitatea pe sondare a opiniei publice, mai ales electorală, marketing, analiza socială, evaluare (**16** institute):

Institutul Român de Sondare a Opiniei Publice (IRSOP), București, 1990, **Centrul de Sociologie Urbana și Regională (CURS)**, București, 1990, **Centrul pentru Studiarea Opiniei și Pieței (CSOP)**, București, 1992, **IMAS. Marketing și Sondaje**, București, 1992, **The Gallup Organisation Romania**, București, 1993, **Metro Media Transilvania (MMT)**, Cluj-Napoca, 1994, **Biroul de Cercetări Sociale (BCS)**, București, 1998, **Institutul Național pentru Studii de Opinie și Marketing (INSOMAR)**, București, 1999, **Centrul de Studii și Cercetări**, Brașov, 2000, **INFOMass**, Iași, 2001, **SORMA – Societatea Română de Marketing și Cercetarea Opiniei Publice**, București, 2001, **A&G Data Company**, București, 2002, **Compania de Cercetare Sociologică și Branding (CCSB)** – București, 2003, **Grupul de Studii Socio-Comportamentale –Avangarde**, 2005, **Cult Market Research**, București 2008, **Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES)**, Cluj-Napoca, 2009.⁴⁷

⁴⁶ Crearea ICCV în primii ani după Revoluție (2 ianuarie 1990) se datorează viziunii profesorului Tudorel Postolache. Acest institut a fost primul în lume cu o asemenea orientare tematică și ca amploare.

⁴⁷ Este inclusă data înființării. S-ar putea ca lista să nu fie completă.

Colective/ centre de cercetare sociologice s-au constituit și la filialele Academiei, la Cluj-Napoca, Iași și Sibiu.

Și-a continuat activitatea **Centrul de Studii și Cercetări pentru Problemele Tineretului**, dar cu o poziție instituțională incertă și tot mai puțin susținută, aflată în curs de desființare.

S-a înființat, chiar de la începutul anului 1990, **Asociația Română a Sociologilor (ARS)**. Asumându-și responsabilitatea sa națională, ARS a organizat cele mai multe conferințe științifice naționale și internaționale și a publicat revista *Sociologie românească* ca revistă sociologică națională, preluând tradiția antebelică a revistei gustiene.

Tot în 1990, ICCV înființează *Revista de Calitate a Vieții. Revistă de Politici Sociale*, iar Institutul de Sociologie își înființează împreună cu ARS, revista *Sociologie Românească* (1990-1996) și apoi *Revista Română de Sociologie* (din 1996). Facultățile de sociologie produc propriile lor reviste de sociologie, *Revue Roumaine de sociologie* (Universitatea din București), *anale de științe sociale/sociologie*. Dar aceste reviste nu au avut o apariție continuă.

În 2001 se înființează *Revista de asistență socială* (patru numere anuale) a *Asociației de Asistență socială*, susținută de Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București, cu misiunea de a coagula cultura profesională a noii profesii și de a oferi un spațiu de comunicare pentru asistenții sociali profesioniști. În 2008, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București a preluat revista, fără a consulta Asociația, și a transformat-o într-o revistă cu profil strict academic, în loc de a înființa ea însăși o asemenea revistă. Asociația de Asistență Socială a pierdut un asemenea spațiu de comunicare profesională.

Ilie Bădescu publică revista *Geopolitica. Revistă de geografie politică, geopolitică, geoistorie și sociologie comparativă*, 2002-2007.

În 2008 ICCV înființează *Revista on line Inovația socială*, cu o publicare bianuală, într-o formă inovativă: timp de 6 luni un număr se constituie continuu, „în văzul cititorilor”.

În anul 2010, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din București începe să publice *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*.

După 1990 crește spectaculos publicarea de lucrări în editurile și revistele din Occident.

12.3. Producția publicistică sociologică: 1990-2010

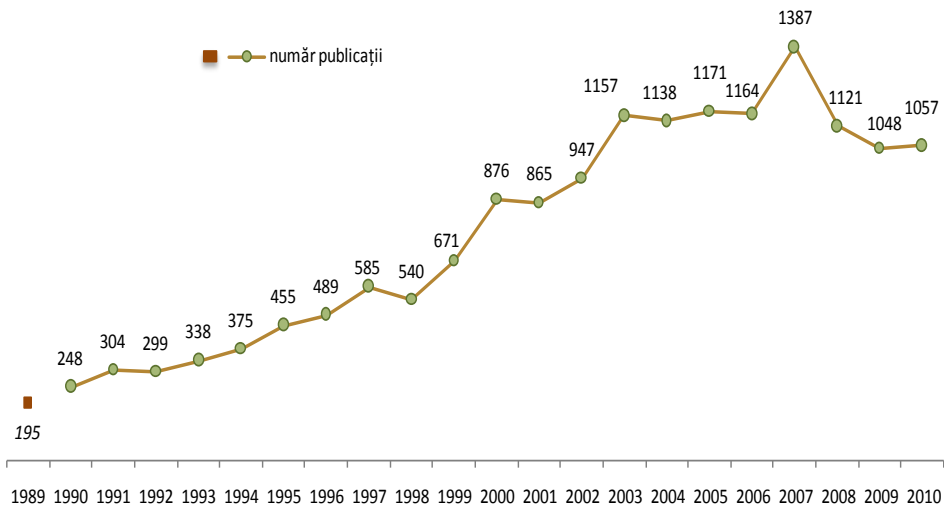
În istoria sa tulbure, producția sociologică a cunoscut o creștere continuă, dar cu fluctuații dramatice induse de contextul social-politic, cu câteva perioade de vârf: 1936-1940 (**247,2** lucrări medie anuală), al doilea vârf în 1966-1971 (**288,3**) depășind cu puțin vârful dinainte de Război, și o explozie după 1989: **1105,5** în perioada 2001-2010.

Anii 1990-2010 înregistrează o creștere spectaculoasă a producției științifice: de la **195** lucrări în 1989 la **1387** în 2007, ceea ce înseamnă o creștere de peste 700%. După vârful atins în 2007, se înregistrează o scădere spre 2010 care probabil va continua, stabilizându-se la un nivel de echilibru. În cei 21 ani ai tranziției s-a produs aproape două treimi din totalul publicațiilor din cei 111 ani luați de noi în considerare.

Creșterea spectaculoasă a publicisticii sociologice în perioada tranziției se datorează, principal, unui factor instituțional: extinderea rapidă a învățământului universitar de sociologie și asistență socială și înființării unor institute de cercetare socială chiar la începutul anilor '90. Creșterea corpului profesoral a fost o sursă importantă a creșterii publicațiilor. Plafonarea (eventual la un nivel ceva mai scăzut) a sectorului universitar de sociologie și asistență socială nu va mai susține o creștere ulterioară a producției sociologice. Același lucru se întâmplă și cu institutele de cercetare care au cunoscut o scădere a personalului de cercetare de la nivelul de vârf al anului 1990. Este de presupus că doi factori ar putea susține un nivel ridicat al publicisticii sociologice: extinderea predictibilă a cursurilor cu profil social în sistemul universitar, complementar cu o relansare a angajării de sociologi în sistemul universitar pentru cursuri de sociologie la toate specializările universitare; o creștere a nevoii de cercetare socială în toate sferile vieții sociale. Caracterul aplicativ în creștere al cercetării ar duce probabil modest la o creștere a producției publicistice, o mare parte a cercetărilor aplicative, făcute mai ales de institute private, se finalizează publicistic relativ puțin.

Tabel 12.2. Dinamica publicisticii, fazele a 11-a și a 12-a

Faza	Total lucrări	Medie anuală	% din total publicații
1936-1940	1 236	247,2	4,8
1978-1989	2 224	185,3	8,7
1990-2000	5 180	470,9	20,2
2001-2010	11 055	1105,5	43,1
1990-2010	16 235	773,1	63,4

Grafic 12.2. Publicistica sociologică: 1990-2010

Capitol 13. Asistența socială: o istorie dramatică

13.1. Asistența socială în prima jumătate a secolului XX

România are o bună tradiție de promovare a asistenței sociale. Alături de familie și de comunitate, Biserica, de timpuriu, a făcut efortul de a ajuta persoanele în nevoie, cu dificultăți de integrare (orfani, bătrâni, bolnavi, săraci, văduve etc.).

În România, ca de altfel în toate țările europene, apariția timpurie a asistenței sociale este legată de acțiuni caritabile, de tip religios. Profilul ei a fost dat de actele caritabile ale unor „persoane de bine”, de regulă, călugărițe, dar și doamne din înalta societate. Practica de asistență socială era centrată pe ajutoare ocazionale pentru cazuri individuale din grupul săracilor, copiilor nevoiași, orfanilor, bolnavilor, bătrânilor singuri, mamelor abandonate etc.

În efortul său de modernizare instituțională, *Regulamentul organic al Valahiei* (1831) stabilește o reglementare de funcționare a primelor unități de asistență socială înființate. În 1881 se înregistrează, la Primăria București, primul serviciu de stat de asistență socială urmat și de alte instituții de suport social. Astfel, primul Recensământ al problemelor de asistență socială, realizat în România în 1936, identifica **521** unități de asistență socială, dintre care 50 erau de stat⁴⁸. Odată cu apariția primelor structuri instituționale, o atenție specială a fost acordată formării asistenților sociali profesioniști.

În România, **introducerea profesiei de asistență socială** în anii '20, a influențat întreg procesul de dezvoltare instituțională ulterioară a sistemului și a imaginii lui publice în conștiința colectivă. Profesia de asistent social, încă de la debutul ei, a avut o particularitate distinctă în România, datorată **caracterului său pronunțat sociologic**. În același timp, apropierea de Școala Sociologică de la București a

⁴⁸ O expunere excelentă a istoriei asistenței sociale în România până în 1990 poate fi găsită în Mănoiu, F.; Epureanu, V. 1996, *Asistența socială în România*, București Editura All.

asigurat o colaborare fructuoasă pe termen lung a celor două profesii, cu beneficii reciproce.

Profesorul Henri H. Stahl, formulând sintetic misiunea profesiei de asistent social, subliniază rolul sociologiei în procesul ei de constituire:

„cam pe la sfârșitul veacului trecut, s-au amestecat însă și sociologi în asemenea probleme (a problemelor de asistență socială – n.ns.) arătând că la rezolvarea lor eficientă și rapidă nu se poate ajunge decât pe baza cunoașterii lor științifice. Majoritatea problemelor de care se ocupă asistentele sociale sunt de fapt „probleme sociale”, cu o etiologie complexă și o terapie specifică. Se află în această situație întreaga serie de delincvențe sociale, cerșetorie, vagabondaj, prostituție etc. Există, de asemenea, probleme tot de natură socială, care sunt în legătură cu dezorganizările sistemului de relații sociale, precum, de pildă, concubinajele, divorțurile, care ridicau probleme referitoare la soarta copiilor, dintre care unii pot fi părăsiți, dacă nu chiar suprimați prin infanticid. Prin acțiunile de „plasament familial” și „adoapțiune” urmează să-și găsească rezolvarea acestor probleme”.⁴⁹

Formarea specialiștilor în asistență socială

Profesia de asistent social a avut în România o istorie dramatică, relativ lungă, cu o dezvoltare sinuoasă, cu perioade de stagnări și întreruperi precum și momente de evoluții spectaculoase.⁵⁰

Inițierea formării asistenților sociali s-a datorat Școlii Sociologie de la București sub conducerea profesorului Dimitrie Gusti. Membrii Școlii sociologice au inițiat, încă din 1927, formarea asistenților sociali prin cursuri postliceale care asigurau imediat după absolvire plasarea lor în servicii sociale specializate. Mai târziu (1929), această „școală postliceală” s-a transformat în facultate.

Cadrele superioare din Asistență socială au fost pregătite în perioada 1929-1949, la nivel universitar, în cadrul Școlii Superioare de Asistență Socială „Principesa Ileana”, sub directa coordonare a ISR.

Veturia Manuilă, intelectual de elită, cu o pregătire superioară în domeniul asistenței sociale – specializare în SUA – (vezi Florica Mănoiu și Viorica Epureanu, 1996), a fost numită directoarea Școlii Sociologice de

⁴⁹ Stahl, H. H.; 1996, Prefață în Mănoiu, F. Epureanu, V., 1996, *Asistența socială în România*, București, Editura All., pp. VII-VIII.

⁵⁰ Zamfir, E. 1995, *Serviciile de asistență socială* în Zamfir, E.; Zamfir, C. *Politici sociale. România în context European*, 1995, București, Editura Alternative

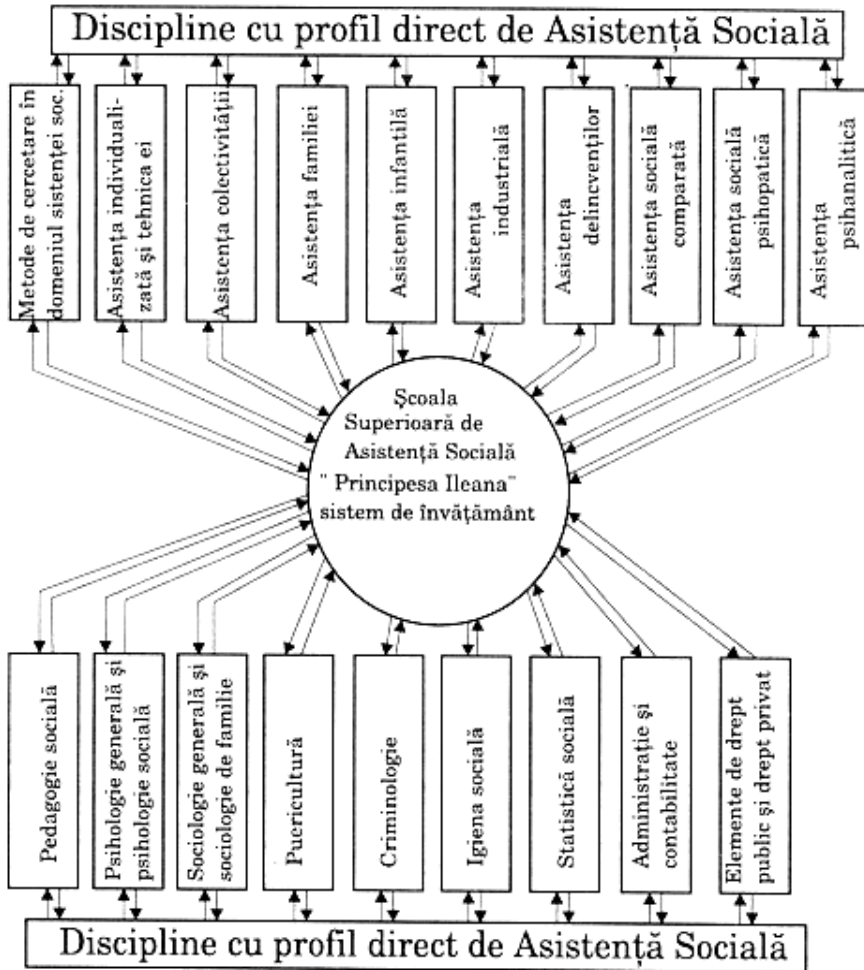
la București. Ea a atras ca profesori în noua școală, elevi de vârf ai lui Dimitrie Gusti precum: Henri H. Stahl, care a rămas profesor timp de 23 ani până în 1952, Xenia Costaforu, Mircea Vulcănescu, Traian Herseni, Emilian Bucuța și colab.. La început, întreg programul de studii pentru asistenții sociali, atât de 4 ani (până în 1952), cât și de 3 ani (din 1958 până în 1969), precum și modulul practicii de specialitate au fost gândite, îndrumate și organizate în cadrul ISR.⁵¹

Un rol deosebit în apariția profesiei de asistent social în România interbelică a revenit profesorului Iuliu Moldovan, director al Institutului de Igienă Socială de la Universitatea Cluj-Napoca și secretar General al Ministerului Sănătății și Asistenței Publice. El a reușit să formeze o rețea multi și interdisciplinară de specialiști cu vocație umanistă și apoi a dat avizul pentru deschiderea învățământului universitar de asistență. După 1949, școala se transformă în Institut de Prevederi Sociale care are la baza pregătirii asistenților sociali aceeași programă universitară. Este remarcabil faptul că asistența socială din acea perioadă a avut o curriculă complexă de tip multidisciplinar, bazată pe științe sociale cu profil sociologic, economic, juridic, medical, statistic, artistic și de cultură generală, toate disciplinele în varianta lor aplicativă, focalizate pe propuneri de soluționare practică a problemelor sociale. În programa de învățământ se punea un accent major pe seminariile de tip aplicativ și pe studii de caz. Disciplinele aplicative, orientate spre căutare de răspunsuri la problemele individului, grupurilor, comunității, dețineau o pondere însemnată în procesul de formare. Întreg învățământul de asistență socială de atunci era susținut de o echipă de specialiști, cercetători și profesori de elită, al cărui nucleu îl formau intelectualii Școlii Sociologice de la București. Curricula universitară a fost elaborată după standardele de vârf ale profesiei, cuprinzând discipline de profil cu un complex caracter științific aplicativ. Disciplinele teoretice și metodologice într-un echilibru aproape perfect cu cele aplicative dădeau o înțelegere complexă a diagnozei problemelor sociale din perspectivă multi și interdisciplinară.

Pentru ilustrare includem structura învățământului de asistență socială din acea perioadă 1929-1940.

⁵¹ Mănoiu, F., Epureanu, V., 1996, *Asistența socială în România*, București, Editura All: București.

Grafic 13.1. Structura învățământului de asistență socială 1929-1940

Sursa: Mănoiu F., Epureanu, V., 1994, p. 130

Pentru învățământul de asistență socială din perioada interbelică rămâne de importanță majoră strânsă legătură dintre teoria socială și latura ei practic-aplicativă, subliniată în toate manualele vremii.

În fapt, România a fost, în perioada dintre cele două războaie mondiale, una dintre primele țări europene care a introdus asistența

socială ca profesie, cu un statut înalt specializat și cu o misiune socială clară. Apariția asistenței sociale, ca o componentă importantă a programului de reformă socială, se datorează spiritului activ transformator al Școlii Sociologice de la București.

Mulți dintre profesorii care au predat la asistență socială au fost sociologi. Dar atât programa de învățământ cât, și manualele de bază cu profil teoretic și metodologic au fost gândite și realizate de la început de o echipă cu o largă deschidere către diferite specialități. Programul învățământului de asistență socială din anii '30 a reprezentat un salt profesional și instituțional atât prin angajarea în constituirea noii profesii într-o manieră multidisciplinară, cât și prin viziunea integrată a nevoilor și riscurilor persoanelor în dificultate și prin plasarea serviciilor de suport social în proximitatea familiei și a comunității.

În cadrul ISR a fost elaborată în 1930 *Legea Serviciului Social către Comunitate*, care se adresa direct comunităților cu probleme. Această lege prevedea dezvoltarea unui suport specializat la nivel comunitar prin proiecte și programe de dezvoltare comunitară/locală. Implicațiile acestei legi în practica asistenței sociale au premers cu mult timp viziunea actuală a focalizării pe dezvoltarea durabilă a comunităților. Mai mult, această lege a reușit să stabilească mari categorii de beneficiari prin raportare la profilul nevoilor. Legea ar putea fi și în prezent o sursă de inspirație, un ghid de referință pentru organizarea serviciilor sociale publice.

Viziunea originală a Școlii de asistență socială românească, promovată în anii '30, plasa România la vârful piramidei în ierarhia mondială a practicii din asistență socială.⁵²

Introducerea profesiei de asistent social în anii '30 a oferit o bază solidă pentru dezvoltarea ulterioară a profesiei și a sistemului de servicii de asistență socială. Asistența socială a devenit o profesie distinctă, solid structurată, cu o metodologie proprie de intervenție și cu o vocație socială, umanistă remarcabilă.

⁵² Mănoiu, F., Epureanu, V., 1996, *Asistența socială în România*, București, Editura All.

Publicistica pe temele de asistență socială: 1900-1947

În prima jumătate a secolului XX, publicistica asistenței sociale este impresionantă. Sunt publicate manuale de susținere a sistemului de formare profesională, de metodologie a asistenței sociale, asistența socială a diferitelor grupuri sociale, studii de caz. Din acest punct de vedere, profesia de asistent social prezintă un interes special. Putem estima că în această perioadă sunt publicate cel puțin 85 de lucrări, reprezentând 2,6% din totalul publicisticii perioadei.

1905: Ecaterina Arbore, *Copii găsiți și orfani din capitală*; **1919:** Valentin Ghidionescu, *Adăposturile de copii*; S. Grakowski, *Protecția copiilor în România în legătură cu asigurările muncitorești*; **1910:** Primăria Orașului București, *Asistența publică și privată în România*; **1921:** Petre Trișcă, *L'assistance aux aliénés: son origine et son évolution*; **1923:** Gheorghe Banu, *Evoluția ocrotirii copiilor abandonati in București*; Gheorghe Banu, *Protection de la mère et de l'enfant en Roumanie. Assistance médicale et sociale en Transylvanie*; **1924:** Aurel Voina, Dominic Stanca, *Prostituția și boalile venerice*; **1925:** Petre Trișcă, *Aperçu sur la protection de la maternité et de l'enfance en Italie. Quelques considérations sociologiques*; Dominic Stanca, *Lupta contra prostituției*; **1926:** Petre Trișcă, *La protection du nourrisson et de la maternité en Allemagne*; Aurel Voina, *Valorificarea capitalului uman prin igiena națiunii*; **1927:** Maria Baiulescu, *Teorie și metodă nouă în asistența socială*; Zinuța Costreș, *O crâmpă din activitatea sorei de ocrotire*; Veturia Manuilă, *O anchetă socială*; *Asistentele sociale, surorile de ocrotire și infirmierele. Considerațiuni asupra problemei nursingului*; *Asistența socială, III: Cauzele dependenței sociale – Infirmitățile intelectuale*; *Evoluția ideii de asistență*; *Procedura tehnică în asistența socială*; *Asistența socială*; *Rolul femeilor în asistență socială a familiei*; *O aniversare*; *Asistența socială, II: Cauzele dependenței sociale*; Iuliu Moldovan, *Sora de ocrotire*; Gheorghe Popoviciu, *Principii de asistență infantilă modernă. Colaborarea ocrotirei închise și deschise*; Horia Slobozeanu, *Activitatea serviciului asistenței infantile de pe lângă Casa Centrală a Asigurărilor Sociale de la 1 iulie-1 noiembrie 1924*; **1928:** George D. Creangă, *Rapport adressé au 19ème Congrès international anti alcoolique d'?? sur la situation de l'alcoolisme en Roumanie et de mesures à prendre?? le combattre: Propositions et desideratas*; Veturia Manuilă, *Feminismul și familia, Situația femeii în societatea modernă și feminismul*; *Considerațiuni asupra educației profesionale și criteriilor de selecționare a surorilor de ocrotire*; *Ancheta socială*; Iuliu Moldovan, *Urmările alcoolismului pentru individ și națiune*; Izabela Sadoveanu, *Rolul social al femeii*; Mihai Zolog, *Organizarea serviciului de igienă școlară*; Iosif Nemoianu, *Contribuțiuni la problema copiilor în Banat*; **1929:** Ovidiu

Comșia, *Prostituția; Tuberculoza și starea socială*; Mihai Zolog, *Copiii delincvenți; Copiii dependenți; Munca copiilor*; **1930**: Daniela Antonescu, *Asistența delincvenților*; Maria Baiulescu, *Lupta contra alcoolismului*; Gheorghe Banu, *La protection de l'enfants d'âge prescolaire (3-6 ans)*; Gheorghe Banu, *Igiena copiilor delincvenți; Mortalitatea infantilă în România: studiu de igienă socială și de statistică*; Petre Trișcă, *Aperçu sur la protection de la maternité et de l'enfance en Angleterre et en Amérique*; **1931**: Gheorghe Banu, *Igiena copiilor de vârstă preșcolară în România*; Hilda Drăgan, *Opera de ocrotire și asistență socială a tinerimii la Viena*; Ion Lupaș, *Ocrotirea socială și Biserica*; Veturia Manuilă, *Dezorganizarea familiei*; Jane Addams, *laureata premiului Nobel*; Sabin Manuilă, *Importanța recensământului populației pentru asistența socială*; Alice Voinescu, *Rolul femeii în asistență*; **1932**: Gheorghe Banu, *Necesitatea federalizării instituțiilor de protecție infantilă*; Henri H. Stahl, *Sociologie și asistență*; **1933**: Gheorghe Atanasiu, *Ce putem face cu copiii surdo-munți*; Gheorghe Banu, Antonin Bernard Marfan, *L'hygiène sociale de l'enfance*, 2 vol.; Iosif Nemoianu, *Organizarea asistenței infantile în România*; **1935**: Gheorghe Banu, *Sănătatea poporului român*; **1938**: Nicolae Fischer, *Organizarea institutelor de ocrotire a femeilor de serviciu*; George Halarevici, *L'assistance aux tares physiques, mentaux et moraux en Roumanie*; Vitoria Hurmuzescu, *L'activité de l'Association des Amies de la jeune fille, oeuvre d'assistance et de protection des jeunes filles. Réalisations et questions d'avenir*; Veturia Manuilă, *Le rôle de l'Ecole Supérieure d'Assistance Sociale le mouvement d'assistance dans sociale roumain*; Iosif Nemoianu, *Centrele pentru ocrotirea copiilor în România*; Iosif Nemoianu, *Le développement de l'hygiene infantile dans les régions rurales de la Roumanie; Les consultations d'enfants permanentes et ambulantes dans le milieu rurale*; Ana Percea, *Proiect pentru înființarea unui Centru de Ocrotire a Femeii*; Florin Popovici, *L'Office de protection de la ville de Cluj comme type d'organisation de la protection et de l'assistance sociale*; Natalia Popovici, *Collaboration des infirmières visiteus avec les asisstantes sociales*; Niculae Romanescu, *L'assistance aux délinquents en Roumanie*; Constantin Stănescu, *Assistance sociale de la mère et de l'enfant en Roumanie. Législation, Réalisations pratiques*; Constantin Stănescu, Elisabeta Constante, *Asistența socială în România*; Aurel Voina, *Quelques remarques sur la prostitution en Roumanie*; Alice Voinescu, *Contribution de la psychologie dans l'assistance en Roumanie*; Mihai Zolog, *Soră de ocrotire sau moașă? Rolul lor în protecția copilului; Organizarea serviciului de igienă școlară*; **1942**: Leon Prodan, *Rolul biologic al ocrotirei și asistenței sociale*; **1943**: Veturia Manuilă, *Asistența socială*; Iuliu Moldovan, *Instituții sanitare și de ocrotire; Ocrotire – asistență socială*; P. Vlad, *Organizarea asistenței Capitalei în Concepția Consiliului de Patronaj*; **1944**: Gheorghe Banu, *Tratat de medicină socială*, vol. III- *Asistența socială*.

13.2. Asistența socială în regimul comunist

Asistența socială a avut în primii ani ai regimului comunist o situație confuză, oscilând între supraviețuire și desființare. Alături de sociologie, asistența socială a suferit poate cel mai mult dintre disciplinele sociale. Din 1949, formarea asistenților sociali se face în cadrul *Institutului de Prevederi Sociale*. Odată cu desființarea Institutului în 1952, și educația asistenților sociali la nivel universitar este stopată. În 1958 se reînființează Școala post-liceală de asistență socială, dar și aceasta este desființată în 1969 împreună cu întreaga rețea de asistență socială din țară. Profesia de asistent social a fost scoasă din nomenclatorul de profesii și posturile de asistent social din sistemul public au fost eliminate. Asistenții sociali au fost redistribuiți pe alte funcții. Golul ce rămâne în formarea specialiștilor de mai bine de 20 de ani (până în 1990), a făcut ca profesia de asistent social în România să fie aproape ștearsă din conștiința colectivă.⁵³

În 1962, Henri H. Stahl împreună cu un colectiv de autori publică două volume care să ajute formarea specialiștilor în asistență și să consolideze imaginea profesiei: primul, *Tratat de asistență socială. Prevederi sociale* (împreună cu Elena Florea, Mioara Constantinescu, Ioan I. Matei) și al doilea, *Metode și tehnici în asistență socială* de H.H. Stahl și Ioan I. Matei. Acestea au rămas printre puținele manuale de asistență socială publicate în lume până la acea dată. Ele au stat la baza învățământului postliceal până la desființarea lui în 1969.

Deși cu un statut social-profesional mai scăzut, Școala post-liceală a produs o nouă generație de specialiști, bine pregătită în asistență socială. Aceștia, cu toate că au fost excluși profesional din 1969, și-au conservat timp de peste 20 de ani vocația profesională, capacitatea de intervenție, precum și valorile codului deontologic al profesiei.

Regimul socialist în România a avut un impact contradictoriu asupra problemelor cu care se confruntă asistența socială. Programul comunist a crezut că nu mai are nevoie de asistență socială. Noile

⁵³ Zamfir, E. 1995, *Serviciile de asistență socială*, în Zamfir, E., Zamfir, C. *Politici sociale. România în context European*, 1995, București, Editura Alternative

structuri socio-instituționale, cu presupusa lor orientare umanistă, vor rezolva toate problemele sociale dificile cu care persoanele și comunitățile se confruntă. Politica comunistă avea ca obiectiv să ofere tuturor condițiile minime decente de viață: un loc de muncă relativ sigur pentru aproape toți cei apti de muncă, un salariu minim decent, un sistem public de servicii sociale gratuite: educație, sănătate, locuințe pentru cei cu resurse financiare modeste, un program de construcții de locuințe decente, la costuri suportabile. Se presupunea că sistemul public instituțional preia până și funcțiile de soluționare a problemelor sociale personale.

Nu este o glumă a spune că secretarii de partid credeau adesea că pot să înlocuiască și pe asistenții sociali și pe psihologi.... O parte din literatura anilor '60 era plină de cazuri în care secretarul de partid soluționa o gamă largă de probleme personale: de la conflictele de muncă până la cele private, intime din familie. Una dintre ultimele piese de teatru de acest gen ilustra simbolic eșecul transferului de funcții de la asistența socială la organele de partid. Piesa aduce imaginea unei întreprinderi, cu relații interpersonale foarte stufoase și tensionate, ce pot complica mediul de muncă și cel familial-sentimental. Pentru ilustrare, apare și „cea de a treia persoană” în cuplu familial, evident cu efecte negative și la locul de muncă etc. Firesc, intervine secretara de partid care se presupunea că va rezolva cu ajutorul funcției sale și problemele sentimentale din familie în acord cu normele moralei comuniste. Dar piesa, la începutul anilor '60, anunța implicit și eșecul instanței politice de a rezolva problemele personale. Finalul piesei nu mai este un happy-end așa cum ar fi impus ideologia comunistă. Secretara de partid recunoaște eșecul său cu o concluzie care se dorea justificativă: viața e foarte complicată/complexă.

Excluderea asistenței sociale, în timpul regimului comunist, nu a fost rezultatul unui capriciu politic, ci al incompatibilității structurale a profesiei asistenței sociale cu modelul comunist de organizare a societății. Se presupunea că toate problemele personale pot fi soluționate automat cu ajutorul structurilor administrativ-instituționale, completate prin intervenția factorului politic.

De fapt, aceeași excludere a asistenței sociale din România s-a produs în toate țările socialiste.

De asemenea, odată cu renunțarea la serviciile specializate ale asistenței sociale, regimul socialist a considerat că nu mai are nevoie nici de ajutorul bisericii, ca instituție tradițional activă în domeniul social. Tolerată doar la marginea societății, lipsită de resurse și de

suport public, biserica a încercat, pe cât a fost posibil, să-și mențină funcția ei socială de suport.

Programul comunist, dincolo de iluziile și eventual bunele intenții, s-a confruntat tot mai mult în ultima parte a existenței sale cu „marginile” societății în creștere: copiii abandonati în instituții lipsite de resurse financiare suficiente și de servicii specializate, persoane cu handicap sever închise în instituții mizere, bătrâni lipsiți de ajutor personalizat și de consiliere psihologică, extinderea sărăciei la copii și tineri, consumul de droguri și alcool etc. Criza sistemului comunist din anii '70- '80 a făcut ca problemele sociale nerezolvate să se acumuleze rapid sub forma unor nemulțumiri latente/înăbușite. În lipsa unor soluții potrivite, ele au presat însă asupra stabilității sistemului social care, devenea tot mai fragil. De aceea, toată mizeria socială și umană, acumulată în timp la marginile sistemului comunist, a răbufnit deschis în conștiința publică încă din primele zile după Revoluția din Decembrie 1989.

Publicistica de asistență socială: 1948-1989

În această perioadă, sunt publicate doar 5 lucrări: cele două tratate fundamentale menționate mai înainte, ale lui Henri H. Stahl și colaboratorii săi, la care se adaugă **în 1960**: Ioan I. Matei, *Aspecte metodologice și rezultate obținute în studiul problemelor de asistență și prevederi sociale din capitală*. **1968**: Henri H. Stahl, *Asistența socială industrială* și **1979**: Clementa Țibrea, Rene Duda, Doina Dabija, *Sistemul de asistență socială a populației vârstnice din mediul rural*.

Tabel 13.1. Tematica asistență socială

Faza	Total lucrări	% din total publicații
1990-1947	85	2,6
1948-1989	5	0,1

13.3. Asistența socială în perioada tranziției

La Revoluția din decembrie 1989, asistența socială a fost surprinsă slab pregătită pentru a se reface ca statut profesional distinct. Statutul ei ca profesie universitară fusese desființat încă din 1952, redusă la o poziție profesională medie și apoi desființată complet în 1969. Asistenții sociali care supraviețuiseră veneau, după mai mult de 20 de ani, cu poziții profesionale modeste neuniversitare.

Asocierea asistenței sociale cu cea a asistenței medicale îi fixa și mai mult percepția unui statut profesional neacademic. Puțini asistenți din acea perioadă și-au menținut doar vocația profesională, pe care însă de mult nu o mai practicaseră. Și sistemul instituțional de asistență socială fusese desființat încă de la începutul perioadei comuniste. Profesia și instituția fuseseră șterse din memoria colectivă.⁵⁴

Criza sistemului comunist, accentuată în ultimul său deceniu, s-a caracterizat printr-o iritare în creștere față de științele sociale și umane. Sociologia a fost marginalizată universitar. Psihologia a fost și ea pusă într-o situație de funcționare la nivele minime. Datorită acestui fapt, încă din primele zile de după Revoluție, științele sociale au fost marii câștigători. Din primele zile de după Revoluție s-au reînființat secții de sociologie la principalele universități, psihologia a fost și ea reabilitată ca statut științific. S-au consolidat și secțiile de pedagogie și de psiho-pedagogie specială.

În primele momente ale refacerii statutului profesiilor socio-umane, asistența socială a fost uitată. Nu s-a pus problema reînființării învățământului universitar de asistență socială odată cu cel sociologic și nici reabilitarea profesiei de asistent social.

Recunoașterea instituțională a unei profesii cu o tradiție prestigioasă în România nu s-a impus fără dificultăți și rezistențe.

Inițiativa recunoașterii profesiei de asistent social, ca profesie și ca sistem de învățământ distinct, a venit de la un grup din „vechii” asistenți sociali. În virtutea unei solidarități tradiționale, ei au primit sprijinul sociologilor. În iunie 1990 s-a obținut promisiunea Ministerului învățământului de a se introduce în toamna aceluiași an o pregătire profesională universitară. Dar acest lucru nu s-a întâmplat. S-a invocat faptul că statutul profesiei de asistent social este neclar, că mai trebuie așteptat și, eventual în viitor, să se pornească de la o formă postliceală.

Sociologii, care au susținut de la început relansarea profesiei de asistență socială, au considerat că formula unei școli postliceale nu este adecvată pentru reabilitarea ei. Din acest motiv, în octombrie 1990, prin Ordin al Ministrului Muncii și Protecției sociale (ministrul de atunci Cătălin Zamfir, sociolog) s-a înființat învățământul de asistență socială

⁵⁴ Zamfir, E. 1995, *Serviciile de asistență socială*, în Zamfir, E., Zamfir, C. *Politici sociale. România în context European*, 1995, București, Editura Alternative.

de trei ani, de tip colegiu universitar, în cadrul Universităților din București, din Iași, din Cluj-Napoca, și apoi din Timișoara. În primă fază, s-a gândit o formulă a unor colegii universitare de trei ani. Ministerul Învățământului a acordat locuri pentru studenți și recunoașterea implicită a învățământului de asistență socială cu statut universitar-colegiu.

Pentru a-i fixa statutul universitar și a-l consolida la nivel național, în cadrul Facultății de Psihologie, Sociologie, Pedagogie și Psiho-pedagogie specială a Universității din București a fost înființată tot în 1990, o *catedră de asistență socială (numită din 1994 catedra de psihologie socială și asistență socială)*. Catedra a fost investită în 1990 de Ministerul Educației de a organiza învățământul național de asistență socială pentru cele 4 centre universitare din țară, pregătind noua programă de studii. *Această catedră a fost coordonată de Elena Zamfir timp de 19 ani, din 1990 până în 2009.* În 1992, în prezența colegilor olandezi și englezi, Elena Zamfir a obținut aprobarea Ministrului Învățământului (Golu Pantelimon, psiholog) de transformare a colegiilor universitare în secții universitare de 4 ani, cu același statut ca toate celelalte discipline socio-umane. Prima promoție de absolvenți ai învățământului superior de lungă durată – 4 ani – a apărut în 1994.

În anul 1990 s-a produs un act istoric: renașterea asistenței sociale ca profesie cu statut universitar. România a fost prima țară fostă socialistă care a reintrodus asistența socială ca formare universitară și a recunoscut administrativ profesia.

La organizarea și lansarea sistemului de învățământ la nivel național au adus contribuții cadrele universitare din sociologie, psihologie, pedagogie. La București: Elena Zamfir, Ruxandra Rășcanu, Ilie Bădescu, Dan Potolea, Nicolae Mitrofan și Cătălin Zamfir) și a vechilor asistenți sociali (Rodica Ghețău, Marcu Luminița, Mariana Median și Iolanda Moroșan). La Iași, dezvoltarea secției de asistență socială s-a datorat lui Vasile Miftode, George Poede și Traian D. Stănciulescu; la Cluj-Napoca, profesorului Ion Aluaș, Maria Roth și Livia Popescu; la Timișoara Viorel Prelici și Teodor Mircea Alexiu; mai târziu, la Oradea, Floare Chipea, Gheorghe Dejeu și Ionuț Oprea.

Urmând tradiția școlii sociologice românești, asistența socială a fost concepută ca o profesie cu o vocație predominant socială, concepând soluționarea dificultăților individuale în contextul mai larg social, ca un component al politicilor sociale. Profesia de asistent

social a primit de la început un profil sociologic accentuat. Secțiile de asistență socială s-au dezvoltat în strânsă colaborare cu secțiile de sociologie. Asistenții sociali au obținut titlu de doctor în sociologie, cu lucrări centrate pe o problemă accentuat socială.

Ca o disciplină aplicativă, asistența socială și-a dezvoltat de la început un profil multidisciplinar implicând sociologia, psihologia socială, psihologia, pedagogia, dreptul, antropologia culturală, politici sociale, medicina socială. Asistentul social cu diplomă universitară trebuia să aibă totodată o pregătire medicală și juridică de bază. S-a preluat astfel principiul cooperării cu toate științele socio-umane în practica soluționării problemelor complexe ale persoanelor și grupurilor în dificultate⁵⁵. Așa cum s-a conturat în anii '90, asistența socială și-a dezvoltat o arie problemă distinctă, ca o disciplină academică cu un profil propriu.

Agravarea problemelor sociale în perioada tranziției a confirmat strategia dezvoltării profesiei de asistent social. Colaborarea celor două profesii, asistență socială și sociologie, a facilitat asumarea funcției de *intervenție și acțiune socială*. Și sociologia a avut mult de câștigat în relația cu asistența socială prin asumarea funcției de intervenție și schimbare socială, dar și a unei vocații înalt umaniste. La rândul ei, asistența socială a câștigat din această colaborare prin creșterea în complexitate a funcției de cercetare științifică, prin utilizarea tehnicilor și metodelor cantitative de cercetare, prin lărgirea înțelegerii contextului și naturii sociale a problemelor de asistență socială.

Dezvoltarea învățământului universitar de asistență socială a avut cel puțin patru contribuții importante:

- a oferit societății românești un număr important de specialiști practicieni,
- le-a conferit acestora un statut socio-profesional prestigios, cu o largă vizibilitate socială,
- a creat promoții de specialiști, cercetători în științele sociale cu valoroase rezultate științifice,
- a stimulat dezvoltarea de servicii de asistență socială, atât în sistemul public, cât și în cel non-guvernamental.

⁵⁵ Stahl, H. H. 1971, *Sociologia Militans, Școala sociologică de la București*, p. 147, în *Sociologia Militans III*, București, Editura Științifică.

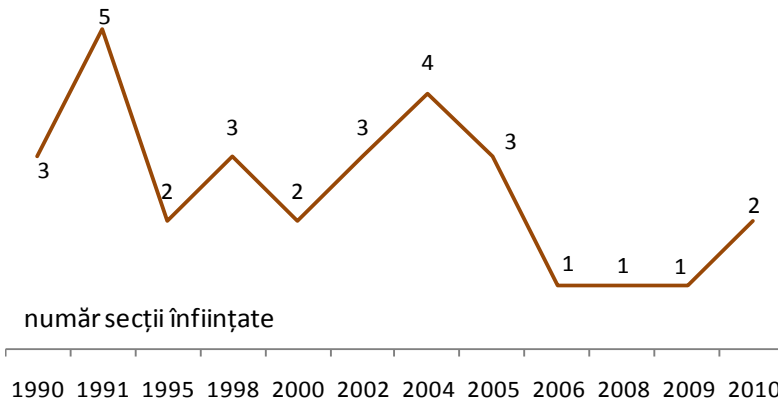
Extinderea învățământului universitar de asistență socială

După experiența celor patru Universități din București, din Cluj-Napoca, din Iași și din Timișoara, răspunzând exploziei nevoii de specialiști, învățământul universitar de asistență socială s-a extins rapid la Universitățile din Craiova, din Sibiu, din Oradea, din Baia Mare, din Alba Iulia, din Pitești, din Târgoviște și din Constanța etc.

În perioada 1990-2

010, răspunzând mai ales nevoilor zonale, s-au înființat secții de asistență socială la **30** universități. La unele universități au funcționat secții cu dublă specializare: asistență socială și teologie ortodoxă, catolică și neoprotestantă.

Grafic 13.2. Înființarea de secții universitare de asistență socială: 30 secții

Tabel 13.2. Înființarea de secții universitare de asistență socială: 30 secții universitare

1990	1991	1995	1998	2000	2002	2004	2005	2006	2008	2009	2010
3	5	2	3	2	3	4	3	1	1	1	2

Secțiile universitare de asistență socială

1990 – Universitatea din București, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

1991 – Universitatea din Timișoara, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Universitatea „Petre Andrei” Iași (p), Universitatea „Avram Iancu” din Cluj-Napoca (p), Universitatea „Dunărea de Jos” Galați

- 1995** – Universitatea Eftimie Murgu din Reșița, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
- 1998** – Universitatea „Andrei Șaguna” din Constanța (p), Universitatea Transilvania Brașov, Universitatea de Nord Baia Mare
- 1999** – Universitatea de Vest Timișoara, Universitatea din Oradea, Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad
- 2000** – Universitatea Creștină „Partium” din Oradea (p) (*în limba maghiară*), Universitatea Craiova
- 2002** – Universitatea „Sapientia” din Miercurea-Ciuc (p) în limba maghiară, Universitatea Transilvania Brașov; Universitatea din Pitești
- 2004** – Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Universitatea „George Bacovia” din Bacău, Universitatea Constantin Brâncoveanu din Pitești (p), Universitatea Emanuel Oradea (p), Universitatea Aurel Vlaicu din Arad
- 2005** – Universitatea Ovidius din Constanța, Universitatea de Vest Vasile Goldiș Arad, Institutul Teologic Adventist din București
- 2006** – Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
- 2008** – Universitatea „Petre Andrei” Iași
- 2009** – Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu
- 2010** – Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, Universitatea de Nord din Baia Mare

(p) semnifică universitate particulară

La unele universități au fost înființate secții de asistență socială/ teologie distincte, de regulă în cadrul facultăților de teologie: asistență socială/ teologie ortodoxă, catolică și neoprotestantă.

Asistența socială a avut o importanță mai ales zonală, răspunzând la nevoia de dezvoltare a sistemului local de asistență socială.

Complementar cu formarea de asistenți sociali profesioniști, cadrele universitare au avut un rol esențial în construcția instituțională a sistemului românesc de servicii de asistență socială.

Asistenții sociali și sociologii au contribuit la elaborarea legislației naționale și europene în domeniul asistenței sociale: *Legea sistemului național de asistență socială* (2001, 2005 și 2011), *Legea statutului asistentului social* (2004); Hotărâri Guvernamentale (HG) pentru servicii specializate și a unor strategii guvernamentale în domeniul asistenței sociale: *Strategia națională pentru dezvoltarea serviciilor sociale* (HG 1826/2005), *Strategia națională pentru dezvoltarea sistemului de asistență socială pentru persoane vârstnice 2005-2008* (HG 541/2005), *Strategia națională pentru protecția,*

integrarea și incluziunea persoanelor cu dizabilități 2006-2013 (HG 1175/2005), *Strategia națională pentru prevenirea și combaterea violenței domestice* (HG 686/2005), *Strategia națională de incluziune socială a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție a copilului* (HG 669/2006) și *Plan de măsuri pentru implementarea noii legi din domeniul protecției copilului* (HG 1058/2005).

Direcția de Politici sociale a Consiliului Europei a elaborat, după o activitate de 2 ani (1998-2000), cu ajutorul unui grup de experți, în care România a fost reprezentată (Elena Zamfir), un *Memorandum privind statutul socio-profesional al asistentului social, procedurile proprii de formare prin studii universitare, post-universitare și de doctorat, colegii sau învățământ post-liceal*. S-au stabilit și standardele morale ale profesiei prin fixarea unui cod deontologic propriu.

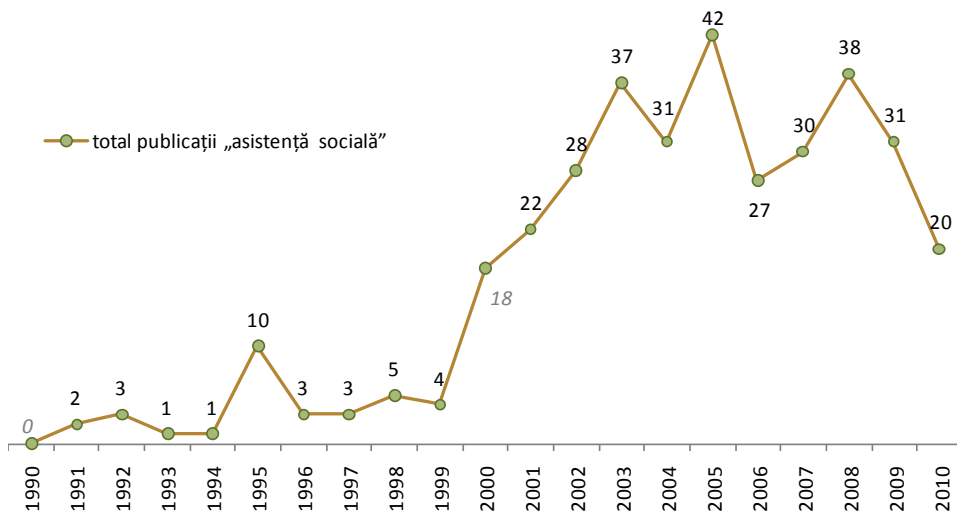
Publicistica: 1990-2010⁵⁶

Tabel 13.3. Dinamica lucrărilor cu o tematică explicită de asistență socială

Faza	Lucrări	Media	% din total
1900-1947	85	1,8	2,6
1948-1989	8	0,2	0,2
1990-2000	69	6,3	1,3
2001-2010	410	41,0	3,7
1990-2010	479	22,8	2,9

⁵⁶ Publicistica pe teme de asistență socială este mult mai largă decât cea menționată aici. La ea se adaugă lucrările centrate pe asistența și consilierea unor grupuri vulnerabile: persoane cu diferite tipuri de handicap, copii abandonți, persoane în stradă, etc. Din acest motiv am menționat lucrările ale căror titluri conțin explicit asistența socială.

Grafic 13.3. Producția publicațiilor pe tema asistenței sociale: 1990-2010

Se pot distinge trei mari categorii de publicații în zona asistenței sociale: *cursuri universitare de suport*, *lucrări de tip tratat și sinteză* pe teme importante pentru asistența socială și *lucrări de cercetare socială empirică*.

Pentru reluarea după 39 de ani de întrerupere a învățământului universitar, prioritar au fost cursurile academice, atât pentru studenți, cât și pentru noii profesori.

Elena Zamfir publică mai multe cursuri din care unele în format electronic; **9** cursuri acoperă discipline fundamentale de specialitate pentru asistență socială: Structura sistemului de asistență socială; Psihosociologie socială aplicată; Politici sociale în asistență; Asistența socială a familiei și copilului; Politici de incluziune socială; Asistența socială și dezvoltare comunitară; Evaluare și monitorizare în asistență socială; Standarde profesionale ale asistenței sociale; Asistența socială a grupurilor cu risc și Politici de gen. La Universitățile din Iași, din Cluj-Napoca, din Timișoara și din Oradea Vasile Miftode, George Poede, Viorel Prelici, Livia Popescu, Maria Roth și Floare Chipea au asigurat elaborarea de cursuri.

Au apărut *lucrări tip tratat sau de sinteză* pe tematici importante pentru asistența socială: politică socială, politici sociale sectoriale (sărăcie, protecția copiilor și a tinerilor, politici de gen și

egalitatea de șanse, incluziunea romilor) și metode de intervenție în tratarea excluziunii sociale a persoanelor marginalizate.

Se adaugă apoi și discipline complementare programului de formare. Primul curs de bază pentru asistenții sociali din Europa Centrală și de Est, pe tema politicii sociale și politici în asistență socială, a apărut în România în 1995: Zamfir, E.; Zamfir, C. (coord.) *Politici sociale. România în context european*, iar în 1996 este publicată și varianta în limba engleză. Această carte s-a bucurat de o largă audiență nu numai la Universitățile din România, dar și la cele din Europa Occidentală. Ea a reprezentat una din lucrările fundamentale ce a stat la baza pregătirii specialiștilor în asistența socială din România.

1992: Elena Zamfir, *Sistemul de asistență Socială* (republicată în 1993, 2004, 2005, 2006, 2007), Elena Zamfir, *Psihosociologie aplicată în asistență socială* (1992, 1993, 1998, 2005, 2006, 2007), **1993:** Elena Zamfir, *Politici sociale pentru familie și copil* (1993, 2005), **1995:** Petru Iluț, *Familia. Cunoaștere și asistență*; Vasile Miftode, *Teorie și metodă în asistența socială*; Vasile Miftode, (coord.), *Dimensiuni ale asistenței sociale*; Maria Roth-Szamoskozi, (coord.), *Asistența socială ca activitate de mediere în societate*; Elena Zamfir (coord.), *Situația copilului și a familiei în România*; Elena Zamfir, *Standarde ale profesiei de asistent social* (1995, 2005, 2006, 2007), Elena Zamfir, *Politici în serviciile de asistență socială* (1995, 1996, 2005, 2006, 2007), **1996:** Cristian Bocancea, George Neamțu, *Elemente de asistență socială*; Florica Mănoiu, *Asistența socială în România*; Cătălin Zamfir; Elena Zamfir, *Children at Risk in Romania. Problems Old and New/ Copiii cu risc crescut în România. Probleme vechi și noi*; **1997:** Cătălin Zamfir; Elena Zamfir (coord.), *Pentru o societate centrată pe copil*; Elena Zamfir (coord.), *The situation of Child and Family in Romania*; **1998:** Enikő Albert-Lőrincz, *Prevenirea dezadaptării școlare*; Maria Roth-Szamoskozi, *Activarea cognitivă în copilăria mică*; Paul H. Stahl, Ligia Livada Cadeschi, *Sărăcia și asistența socială în spațiul românesc: secolul XVIII-XX*; Cătălin Zamfir; Elena Zamfir, *Toward a Child-Centered Society*; Elena Zamfir, *Psihologia Socială – Texte alese*, (1998, 2000, 2003), (2004); **1999:** Teodor M. Alexiu (coord.), *Educația socială în România*; Vasile Miftode, *Fundamente ale asistenței sociale*; Elena Zamfir, *Politici sociale și de incluziune în asistență socială*, CD-rom, (1999, 2001, 2002); **2000:** Pavel Abraham, Adriana Crăciun, *Legislație în asistența socială*, 2 .vol.; Enikő Albert-Lőrincz, *Adolescentul dezadaptat*; Teodor M. Alexiu, Clive Sellick (coord.), *Asistența socială în Marea Britanie și asistența socială în Marea Br*; Maria Bulgaru (coord.), *Concepte fundamentale ale asistentei sociale*; Tatiana Dorofte, *Ghid metodologic de practică în Asistența Socială*; Maria Roth-Szamoskozi, Adina Rebeleanu,

Teorie și metodă în asistența socială; Elena Zamfir, *Dezvoltare comunitară* (2000 2005, 2006, 2007), Elena Zamfir, *Social Work Services in Romania*, CD-rom.

2001: Pavel Abraham, Victor Nicolăescu, Ștefănița Bogdan Iasnic, *Introducere în probațiune: supraveghere, asistență și consiliere a infractorilor condamnați la sancțiuni neprivate de libertate*; Adriana Albu, Constantin Albu, Ioan Petcu, *Asistența în familie a persoanei cu deficiență funcțională, Tehnici de îngrijire și manevrare a bolnavului*; Teodor M. Alexiu, *Părinți care își abandonează copiii*; Doina Balahur Dobrescu, *Protecția drepturilor copilului, ca principiu al asistenței sociale*; Dinu H. Dumitrașcu, *Aspecte ale intervenției asistenței sociale în cazul bolnavilor Alzheimer*; Nicoleta Neamțu, *Managementul serviciilor de asistență socială*; Nicoleta Neamțu, Carmen Ciornei, *Practica asistenței sociale: competențe specifice*; Nicoleta Neamțu, Andreea Fabian-Kurko, *Metode și tehnici de asistență socială a familiei. Ghid practic*; Antonio Sandu, *Asistență și intervenție socială*; **2002:** Maria Bulgaru (coord.), *Metode și tehnici în asistența socială*; Ion Chelemen, *Dizabilitate – Societate – Handicap – delimitări conceptuale*; Ștefan Cojocar, Cristina Andreică, Luminița Costache, Dana Isac, Ruxandra Polysu, Daniela Stan, *Adopția națională, standarde și proceduri*; Ștefan Cojocar, Beth Bredford, Odette Chirilă, Luminița Costache, Ana Gabor, Niculina Neguțu, Mariana Popescu, Mirela Tobias, Iuliana Zagan, Cristina (Holt) Andreică, *Asistența maternală pentru copilul de vârstă mică. Metodologie, standarde și proceduri*; Silviu Coposescu (coord.), *Modele de educație în asistența socială*; Ion Ionescu; și colab., *Comunicare publică și asistență socială*; Florin Lazăr, *Social Assistance in Romania. Two Centuries of Institutional Development*; Marioara Ludușan, C. Barna, *Ghid terminologic în asistența socială*; Maria Roth-Szamoskozi, Andreea Fabian-Kurko, Livia Berszan, *Elmelet es modszertan a szocialis munkaban/ Teoria și metodologia în munca de asistență socială*; Daniela T. Șoitu (Gîrleanu), *Consiliere în asistența socială*; Eugenia Udangiu, *Posibilități de integrare profesională a tinerilor absolvenți de liceu – comparație între patru colegii europene*; **2003:** Maria Bulgaru, Marcela Dilion, Stela Milicenco; Valentina Pritican, Vadim Pistriniciu, Angela Miron, *Aspecte teoretice și practice ale asistentei sociale*; Doru Buzducea, *Teorii în asistența socială*; Ilie Bădescu, Floare Chipea, Elena Zamfir, Cătălin Zamfir (coord.), *Starea societății românești. Lucrările celui de al II-lea Congres Național de Sociologie și Asistență Socială*, Oradea, septembrie 2003; Maria Cojocar, *Managementul serviciilor de asistență socială*; Cornel Constantinescu (coord.), *Politici sociale, asistență socială, sociologie*, Volum omagial Elena Zamfir; Denizia Gal, *Asistența socială a persoanelor vârstnice: aspecte metodologice*; Vasile Miftode, *Tratat de asistență socială. Fundamente teoretice și metodologice*, vol. I; Florin Pașa, Luminița M. Pașa, *Cadrul juridic și organizatoric al asistenței sociale în România*; Adriana Albu, Constantin Albu, Ioan Petcu, *Asistența în familie a persoanei cu deficiență funcțională, Tehnici de îngrijire și manevrare a*

bolnavului; Maria Roth-Szamoskozi, *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*; Daniela T. Șoitu (Gîrleanu), *Consiliere în asistența socială*; Petronela M. Talpaș, *Protecția copilului, perspectiva practicianului*; Enikő Albert-Lőrincz, *Középkép az iskolai drogprevencióról, Szakmai útmutató a drogprevenció gyakorlatához/ Prevenirea toxicomaniei în școli. Îndrumări metodologice pentru profesori*; Enikő Albert-Lőrincz (coord.), *Fekete éden, A 2000 és 2001 novemberi DROGFÓRUM konferenciák dolgozatai/ Rai negru, Lucrările Simpozionului DROGFÓRUM din noiembrie 2000 și 2001*; Maria Roth-Szamoskozi, *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*; **2004**: Enikő Albert-Lőrincz, *Asistența socială în școli și consiliere școlară*; Ștefan Cojocaru (coord.), *Consilierea gravidei și a tinerelor mame. Ghid pentru asistenți sociali*; Cosmin Goian, *Deprinderi în asistența socială*; Cosmin Goian, *Influența programului european Youth asupra activităților studenților de la asistența socială*; Ion Ionescu, Alain Vilbrod (coord.), *Asistența socială în tranziție*; Florin Lazăr, *Cunoștințe și comportamente de risc în ceea ce privește HIV/SIDA și alte infecții cu transmitere sexuală în comunitățile defavorizate*; George Neamțu (coord.), *Tratat de asistență socială*; Florin Pașa, Luminița M. Pașa, *Asistența socială în România*; Maria Roth-Szamoskozi (coord.), *Asistarea copiilor care au suferit traume/ Working with Traumatized Children*; Maria Roth-Szamoskozi (coord.), *Rezolvarea problemelor sociale ale copiilor*; Maria Roth-Szamoskozi, E. Fulop, A. Lazar, E. Pallo, L. Szekely, L. Telegdy, *Valassz okosan/ Putem alege. Program de reducere a agresivității între elevi*; Elena Zamfir, Maria Roth-Szamoskozi, Andreea Fabian, Adina Rebeleanu, Traian Hărăguș, *Sistemul de asistență socială*; Elena Zamfir, *Conflictul și modalități de soluționare*, **2005**: Enikő Albert-Lőrincz, *Szocialis munka es tanacsadas az iskolaban/ Asistența socială și consiliere în școli*; Ioan Berilă, Emilia Sorescu, , *Asistența socială – sistem și profesie*; Maria Bulgaru, *Asistența sociala. Ghid de practică*; Maria Bulgaru (coord.), *Asistența socială și justiția juvenilă: modalități de integrare și cooperare*; Doru Buzducea, *Aspecte contemporane în asistența socială*; Ștefan Cojocaru, *Metode apreciative în asistența socială. Ancheta, supervizarea și managementul de caz*; Mădălina Constantin, *Maltratarea copilului între cunoaștere și intervenție*; Dinu H. Dumitrașcu, *Teoria și practica consilierii în asistența socială*; Harald Hauben, Inge Danielsen, Marian Preda, *Program de formare în practica asistenței sociale. Cunoștințe și deprinderi de bază pentru referenții sociali din cadrul autorităților publice locale. Manualul formatorului*; George Neamțu, Dumitru Stan, *Asistența socială. Studii și aplicații*; V. Prelici, T.M. Alexiu, R. Popa, V.M. Bucur, E. Bucur, M. Tomiță, C. Goian, *Program de reconversie profesională în asistența socială*; Antonio Sandu, *Tehnici aplicate în asistența socială*; Antonio Sandu, *Tehnici în asistența copilului*; Petronela Șerban, *Asistența socială a mamelor adolescente*; Vlad Siluana, Emilia Sorescu, *Asistența socială în parohie*; Elena Zamfir, *Politici în serviciile de asistență socială*; Elena Zamfir, *Politici sociale pentru familie și copil*; Elena Zamfir, *Psihosociologie aplicată în*

asistență socială; Elena Zamfir, *Standarde ale profesiei de asistent social*; Monica Zapodeanu, *Terapii familiale și asistența socială a familiei*; **2006**: Cristina Baciu, *Metode de asistență socială: grup și comunitate*; Cristina Baciu, *Asistența socială a șomerilor*; Ion Chelemen, *Impactul psiho-social asupra familiei ca urmare a dizabilității copilului*; Ion Chelemen, *Metode și tehnici de evaluare a copiilor cu cerințe educative speciale*; Ștefan Cojocaru, *Proiectul de intervenție în asistența socială. De la propunerea de finanțare la proiectele individuale*; Ruxandra Maria Crăciun, *Asistența bolnavului terminal în context familial. Situația din România*; Ana Muntean; Juliane Sagebiel (coord.), *Practici în asistența socială. România și Germania*; **2007**: Enikő Albert-Lőrincz, *z egyén és a közösség egészségvédelme Salus satis/Promovarea sănătății a individului și a colectivității*; Doina Balahur Dobrescu, Brian Littlechild, Roger Smith (coord.), *Restorative Justice Developments in Romania and Great Britain/ Evoluții în cadrul justiției restaurative în România și Marea Britanie – studii socio-juridice cu aplicații în asistența socială*; Lidia Berszan, *Fogyatékos személyek tarsadalmi integrációja/ Rolul asistenței sociale în integrarea persoanelor cu dizabilități*; Lidia Berszán, *Fogyatokosság es csaladvilágok/ Dizabilități și familie*; Diana Cristina BÓDI, *Managementul organizațiilor de asistență socială*; Ion Chelemen, *Persoane cu dizabilități. Abordări teoretice, (acreditată C.N.C.S.I.S. conform poziției 149)*; Floare Chipea, Sorina Poledna, Maria Sanud, Asuncion Lena Berne, Liliana Foca, Monica Palaghid, *Manual de formare profesională privind lucrul cu persoanele condamnate care urmează să se libereze din penitenciar*; Viorel Prelici, Carmen Bărbat (coord.), *Asistența socială în perspectiva integrării europene: identitate și procesualitate*; Maria Roth-Szamoskozi, Adina Rebeleanu-Bereczki, *Asistența socială. Cadru conceptual și aplicații practice*; Maria Roth-Szamoskozi, *Integrarea copiilor cu dizabilități în sistemul de învățământ*; S. Cârnelci, (coord.), *Cercetări calitative în asistența socială: încercări studențești*; Florica Ștefănescu, (coord.), *Tinerii și drogurile. Dimensiuni psihosociale și politice de prevenire a consumului de droguri*; **2008**: Felicia Andrioni, , *Repere în practica asistențială. Ghid practic aplicativ*; Adina Baciu, *Deficiența auditivă. Incapacitate. Handicap – Concepte antropologice*; Cristina Baciu, *Modele de intervenție în comunitate*; Aurel Badiu (coord.), *Sistemul național de asistență socială azi*; Doina Balahur Dobrescu; Sabrina Brutto, Alessandro Padovani (coord.), *Probation and Restorative Justice in Romania and Italy – Sociological-juridical enquiries and applied studies of social work/ Probațiunea și Justiția restaurativă în România și Italia – Cercetări socio-juridice și studii aplicate de asistență socială – volum bilingv*; Doina Balahur Dobrescu; Birgitta Qvarsell (coord.), *Children's Rights to Education and information in a global world/ Drepturile copiilor la educație și informare într-o lume globalizată – volum bilingv*; Lidia Berszán, *Alkonyidő – Szociális munka idős személyekkel/ Asistența socială a persoanelor vârstnice*; Daniela Cojocaru, *Copilăria și construcția parentalității. Asistența maternală în România*; Ștefan

Cojocaru, Daniela Cojocaru, *Managementul de caz în protecția copilului. Evaluarea serviciilor și practicilor din România*; Maria Constantinescu, *Dezvoltare umană și asistență socială*; Maria Constantinescu (coord.), *Asistența socială în contextul european*; Alina Costin, *Sistemul de Asistență Socială în România*; Petru Iluș (coord.), *Stări și fenomene ale spațiului domestic în România*; Camelia Angela Jurcuț, *Repere în sistemul de securitate, proiecte și asistență socială*; Carmen-G. Mândrilă, *Procesul de îmbătrânire din perspectiva asistenței sociale*; Livius Manea, *Interviul în practica asistenței sociale*; Nicoleta Neamțu (coord.), *Practica asistenței sociale centrată pe individ și familie: Studii de caz*; Mihaela C. Schmidt, *Asistența socială a persoanelor cu boli cronice și HIV/SIDA*; T. Mihaela Omiță, *Dreptul în Asistența Socială*; **2009**: Enikő Albert-Lőrincz, *A drogfogyasztás prevenciója. Az integrált megelőzés elmélete és gyakorlatlata/Prevenirea consumului de droguri. Teoria și practica prevenirii integrate*; Gabriela Alexandrescu, George Roman (coord.), *Estimarea numărului de copii și tineri ai străzii din București, Brașov și Constanța folosind metoda captură-recaptură*; Felicia Andrioni, *Repere deontologice în asistență socială*; Maria Bulgaru, *Asistența socială: fundamente teoretice și practice*; Doru Buzducea, *Sisteme moderne de asistență socială. Tendințe globale și practici locale*; Doru Buzducea; și colab., *Consiliere și terapie centrată pe traumă*; Alina Costin, *Elemente de Asistență Socială*; Ioan Durnescu, *Asistența socială în penitenciar*; Voicu Lăscuș (coord.), *Studii de pedagogie socială și asistență socială*, 2 vol.; Simona Ponea, Ecaterina Maria Porumb, Andreea Racleș, Cătălin Rogojanu, *Deschideri postmoderne în sociologie și asistență socială*; V. Prelici, (coord.), *Workaholismul – fenomen dezadaptativ în rândul asistenților sociali din Timișoara*; V. Prelici. (coord.), *A cunoaște pentru a schimba. Studii și cercetări de asistență socială*; Adina Rachieru, *Impactul programelor de asistență socială în penitenciar*; Florentina Scârnci (coord.), *Cercetări calitative în asistența socială. Încercări studențești*, vol. II; Petru Ștefăroi, *Teoria fericirii în asistența socială*; Enikő Szűcs, Rita Pásztor, *Ghid pentru domeniul politicilor sociale și managementul asistenței sociale*; M. Tomiță, T. Lazăr, L. Baci, A. Baicu, *Organizarea și funcționarea sistemului de asistență socială, în România*; Maria N. Turliuc, Adina Karner Huțuleac, Oana Dănilă, *Violența în familie. Teorii, particularități și intervenții specifice*; Eugenia Udangiu, *Cunoaștere narativă, educație, cercetare – paradigma postmodernă*; Elena Zamfir, *Asistența Socială în România: Teorie și acțiune socială*; **2010**: Florin Bengean, *Preocupări filantropice și de asistență socială în activitatea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania în secolul al XIX-lea*; Eugen Blaga, *Măsuri active pe piața forței de muncă. Politici de ocupare. Asistența socială a șomerilor*; Doru Buzducea (coord.), *Asistența socială a grupurilor de risc*; Ștefan Cojocaru, *Evaluarea programelor de asistență socială*; Cosmin Goian (coord.), *Formarea practică a viitorilor profesioniști în domeniul asistenței sociale*; Florin Lazăr, *Introducere în politici sociale comparate. Analiza sistemelor de asistență socială*; Elena Iulia Mardare,

Vasile Miftode, *Tratat de asistență socială: protecția populațiilor specifice și automarginalizate*; Maria Pescaru, *Asistența și protecția drepturilor copilului*; Maria Roth, C. Baci, *Clinical Social Work*.

Dinamica învățământului cu profil de asistență socială a fost una vizibilă în spațiul universitar public și particular. Până la reforma educațională Bologna, care a redus durata studiilor universitare de la 4 la 3 ani, au existat profiluri cu dublă specializare: asistență socială-teologie, asistență socială-psihologie, asistență socială-psihopedagogie specială, asistență socială-sociologie. Există în prezent și numeroase specializări pe module specifice, în ultimul an de facultate, la studii de licență, precum și în cadrul formelor de specializare prin master și doctorat.

În fapt, profesia de asistent social a fost recunoscută, acreditată și reglementată la nivel mondial. Reintrodusă și în România cu o strategie proprie s-a dovedit de succes, a dobândit rapid recunoașterea și aprecierea comunității. Aceasta a câștigat într-un timp relativ scurt prestigiul academic în ansamblul profesiilor socio-umane. De asemenea, a crescut rapid, interesul și motivația pentru profesie atât a tinerilor cât și a celor care lucrau în sistemul de asistență socială dar care nu aveau o calificare în domeniu.⁵⁷

Acordarea, chiar de la început, a unui statut social-profesional ridicat în formarea asistenților sociali, egal cu al celorlalte specializări în domeniul socio-uman, a contribuit la dezvoltarea și consolidarea în timp a prestigiului profesiei de asistent social. Cercetarea științifică și cursurile universitare au ajutat la creșterea vizibilității profesiei în comunitate și la conștientizarea semnificației ei practice pentru schimbări constructive în viața omului.

⁵⁷ Zamfir, E., 2003, în Constantinescu, C. (coord.), *Politici sociale, asistență socială, sociologie*, volum omagial Elena Zamfir, Pitești, Editura Universității din Pitești.

Partea V-a.

TEME MAJORE ALE SOCIOLOGIEI

În această parte a cărții vom lua în considerare dinamica temelor sociologiei.

O temă poate crește în termeni absoluți (T) și scădea în termeni relativi (%), în raport cu distribuția efortului publicistic total. Un exemplu este oferit de tematica *satului, care crește în perioada 2001-2010* odată cu producția totală, până la nivelul cel mai ridicat (39,2 lucrări pe an), dar a scăzut ca pondere în efortul publicistic al perioadei la cel mai scăzut nivel al său (5,1%).

Tematica sociologiei prezintă o mare comunalitate, dar în fiecare perioadă/ fază ea are un profil distinct în funcție de contextul social în care se produce. O temă poate ocupa un loc central în atenția specialiștilor sau, treptat, se deplasează la marginea atenției. Sunt și teme nou introduse.

Capitol 14. Macrosociologia: capitalism, socialism, tranziție

14.1. Capitalism versus comunism

La nivel macro, societățile se structurează diferit. În istoria recentă sunt frecvent invocate două tipuri de societate: *capitalismul, socialismul*. Aceste tipuri de societăți sunt structuri profunde de organizare a societăților care își pun amprenta asupra tuturor subsistemelor și proceselor sociale din interior; dar și strategii de schimbare, modele de organizare socială. Socialismul a fost o strategie de schimbare socială care a produs un tip de societate. După căderea comunismului, capitalismul a devenit un model de implementat, printr-un proces de schimbare, numit *tranziție*. Nu este o societate capitalistă, ci un proces de schimbare dintr-o structură socialistă într-una capitalistă, bazată pe o strategie de schimbare.

În literatura sociologică occidentală tipologia societăților este mai puțin frecventă. Capitalismul este *realitatea reală*, singura normală. Comunismul nu este o „realitate reală”, o alternativă de organizare socială între care se poate alege, ci rezultatul unei conjuncturi istorice accidentale, care a evoluat într-un monstru social și politic primejdios. Este o eroare istorică, nu o alternativă și, în consecință, trebuie suprimat.

Macrosociologia mai frecvent se referă la societățile concrete în care sociologia se dezvoltă: sociologia României, a Franței, a SUA. Cel mai adesea nu se are în vedere un tip mai general de societate, ci societățile naționale. O asemenea abordare pune în umbră preocuparea pentru tipurile de societate. Dar inevitabil, în fundal, există o imagine a tipului de societate.

14.2. Sociologia românească despre capitalism și socialism

Tema capitalismului ca tip de societate este pentru sociologie marginală în toate perioadele: **0,4%**. Și în perioada tranziției, tema capitalismului ca tip de societate pe care vrem să-l construim, este ignorată: **0,1%**. În perioada comunistă, socialismul era un proiect politic de realizat, un viitor posibil al țării și tot mai mult o realitate pe care sociologia inevitabil ar fi trebuit să o exploreze, dar nu ocupă un loc important: **3,1%**.

Alte tipuri de societăți sunt slab reprezentate: feudalismul - **9**, cazuri societăți subdezvoltate - **7**.

Tabel 14.1. Tema capitalismului și socialismului în sociologia românească

Perioade	Capitalism			Socialism		
	T	M	%	T	M	%
1900-1947	13	0.3	0.4	18	0.4	0.3
1948-1989	24	0.5	0.4	191	4.5	3.1
1990-2010	23	1.1	0.1	72	3.4	0.4

14.3. Sociologia românească a tranziției

În analiza societății românești actuale, ca de altfel și al celorlalte țări foste comuniste, conceptul cheie este cel de tranziție: transformarea societății românești comuniste într-o societate de tip occidental/ european, capitalist.

Societatea în tranziție a pus pentru sociologia românească, dar și pentru cea occidentală, un set nou de probleme epistemologice pentru care este puțin pregătită. Sociologia s-a dezvoltat în cea mai mare parte a ei ca o știință a *realității sociale existente, structurate*. În acest context, sociologia este o știință integrată în logica sistemului existent. În perioada tranziției sociologia s-a aflat în situația de a fi o știință a unei *realități fluide, aflate într-un proces de destructurare și restructurare*. Mai mult, *tranziția* este un proces de *schimbare socială globală proiectată*, orientată de un model social de realizat. Analizând societatea în tranziție, sociologia a trebuit să baleieze între o realitate fluidă, confuz structurată, și un model de societate în curs de realizare. Istoria a cunoscut doar două cazuri de *construcție socială proiectată*: societățile comuniste și societățile în tranziție. Într-un fel, istoria se repetă. În implementarea modelului comunist, nu a fost nevoie de sociologie și a interzis-o. Doar când a crezut că are nevoie de reformă, a solicitat din nou sociologia. Când a renunțat la reformă, a marginalizat din nou sociologia. A avut tranziția ca proces profund de schimbare socială, nevoie de sociologie?

Rolul științei în orientarea tranziției.

Chiar imediat după Revoluție, în mediul intelectual s-a pus cu acuitate întrebarea *în ce direcție va trebui România să meargă?*

Noul climat politic a fost dominat de două orientări care au generat încă din ianuarie 1990 un conflict politic.

În primul rând, segmentul puternic al tehnocraților, care ocupă sistemul administrației publice și sistemul economic, a lansat o viziune fundată pe două principii: *consensul* (se pornea de la o stare de fapt, populația era în quasi-totalitatea ei anti-ceaușistă și necomunistă) și *deschiderea* la cristalizarea împreună, în timp, a unui program de schimbare socială. Modelul societăților occidentale era dintotdeauna pentru România o alternativă dezirabilă la comunismul

impus de sovietici. Pentru quasi-totalitatea populației comunismul era de domeniul trecutului.

Cea de a doua orientare a fost promovată de grupuri politice radicale rămase din partidele politice istorice, desființate de comunism. Mulți dintre ei considerau că au un drept istoric de a prelua conducerea, au competența necesară pentru o reconstrucție socială; comunismul era considerat ca o realitate politică prezentă care trebuia combătută activ. Ei s-au văzut copleșiți de masa de tehnocrați care au preluat puterea. Politic, partidele istorice au promovat o suspiciune că tehnocrația este dominată de mentalitatea comunistă.

Ianuarie 1990 a fost dominat pe de o parte de procesul de reconstrucție instituțională necesară, dominat de „tehnocrații” care preluaseră inițiativa politică, pe de altă parte, de grupurile politice provenite din fostele partidele istorice care, în stradă, promovau în lupta pentru putere un program radical anticomunist.

Strategia Postolache. În acest climat tensionat, academicianul Tudorel Postolache a avut o inițiativă care a oferit o clarificare a perspectivei României, totodată detensionând substanțial climatul politic. Pe 27 februarie 1990 s-a înființat *Comisia guvernamentală* cu misiunea de a elabora *Programul economic al Guvernului de tranziție către o economie de piață*. Comisia a relaxat și tensiunea politică dintre tehnocrația intrată în politică și grupurile din partidele istorice. Programul urma să fie realizat de „specialiști din ministere-cheie, bănci, institute de cercetare și învățământ, unități economice și teritoriale”⁵⁸, însumând peste 1 200 specialiști. Academicianul Tudorel Postolache a obținut totodată, lucru foarte important politic, și acceptul de principiu al liderilor din partidele istorice. *Schița privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România* a fost lansată în **mai 1990**. Ea conținea principalele opțiuni politice și un plan de implementare a *Strategiei*: eșalonarea principalelor măsuri care urmau să fie adoptate în 1990-1992 și un set de 41 legi, esențiale pentru implementarea noului program: 1990-1991.

Strategia Postolache a lansat o nouă coaliție națională între tehnocrați și oameni de știință. Au fost antrenați în elaborarea acestei

⁵⁸ Postolache, T. 1990, (coord.), *Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*, București, pp. 11-12.

Strategii și sociologii. O parte substanțială a acesteia a fost acordată *Cadrului general al politicii sociale* care conținea principii, direcții și obiective de realizat în orizonturi de timp precizate.

Pentru prima dată, *Strategia* conține discuții asupra **opțiunilor strategice alternative** ale programului de schimbare a României, propunând o direcție. În dezbateră „terapii de șoc” sau a „tranziției graduale de durată” s-a propus: „Strategia pentru care optăm ar putea fi definită ca o tranziție graduală **efectuată în ritm rapid** șefectuată în ritm rapid ntru care optăm ar putea fi definită ca o tranziție graduală ei de șoc” sau a „tranziției graduale de **duîn mod accelerat** (în cel mult 2-3 ani – cu asigurarea unei protecții sociale corespunzătoare a întregii colectivități).”⁵⁹

După cum se poate vedea *Strategia Postolache* parțial corespundea strategiei tranziției promovată ulterior, dar se diferenția substanțial în puncte importante. Pe fondul comun – crearea unei economii de piață – opțiunea Strategiei Postolache conținea trei puncte clare: Nu terapia de șoc, ci o tranziție graduală, dar fundată pe crearea rapidă a cadrului legal-instituțional al noului sistem (2-3 ani). O tranziție social protejată. Strategia promova o nouă coaliție dintre specialiștii din sistemul politic administrativ și cercetarea științifică națională din instituțiile de cercetare și din sistemul universitar.

Era totodată și o nouă viziune asupra practicii politice: se promova o strategie *deschisă spre viitor*, produsă printr-un proces democratic de participare a tuturor specialiștilor din România. Construirea unei „**economii naționale**” va trebui să ia în considerare mulțimea factorilor concreți, sociali, culturali, istorici, psihologici, „încercarea de a elabora imaginea **în detaliu** a economiei de piață românești sau de a importa **in toto** un «model» anume, din alte spații naționale, nu se justifică.”⁶⁰

Am citat masiv din *Strategie* pentru că putem înțelege mai bine climatul intelectual-politic al primelor luni de după Revoluție.

⁵⁹ Postolache, T. 1990, în T. Postolache (coord.), *Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*, București,, pp. 11-12.

⁶⁰ Ibid, pp. 11.

Spre sfârșitul anilor '90 și mai ales începutul lui '91 au început să se manifeste reacții negative față de *Strategie*, care au avut ca rezultat împingerea Programului Postolache în uitare.

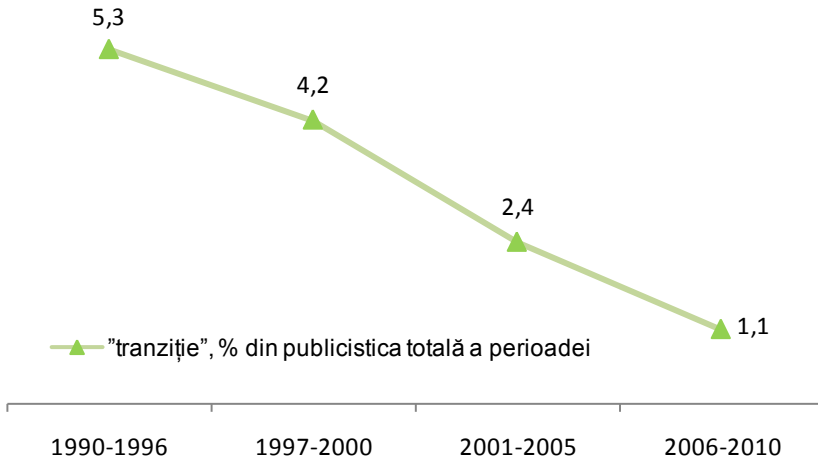
Reacția negativă față de *Strategie* este ciudată pentru că, pe fond, ea nu era diferită de programul ulterior al tranziției. Explicația stă din trei diferențe care s-au dovedit foarte importante. În primul rând, lansarea discuției asupra *alternativelor* de dezvoltare socială inițiate de *Strategie* au fost înlocuite de un program unic al tranziției considerat ca singura posibilitate „normală” de dezvoltare. În al doilea rând, înlocuirea *coalitiei naționale politică-știință*, cu o *coalitie politica națională și instituțiile mondiale*. În al treilea rând, înlocuirea căutării unei căi adaptate condițiilor concrete, cu preluarea **in toto** a modelului promovat de instituțiile internaționale.

Procesul de rupere a colaborării științei cu politicul este foarte clar în cazul sociologiei. Prin vocația sa, sociologia a intenționat să se angajeze în conceperea unui nou tip de societate. Dar realitatea politică i-a luat-o înainte. Politic, prioritar a fost preluarea modelelor instituțiilor politice occidentale și liberalizarea economiei, complementar cu privatizarea ei, prin preluarea modelelor elaborate mondial.

Tema tranziției este prezentă în publicistica sociologică, dar într-o proporție sub medie: am identificat **443** titluri, reprezentând **2,7%** din totalul publicisticii în această perioadă. Cele mai multe lucrări sunt centrate pe analiza variatelor componente ale societății românești aflate în procesul de tranziție: satul, întreprinderea, învățământul în tranziție. Sunt mult mai puține analize globale ale societății românești în tranziție.

S-a discutat adesea dacă putem stabili condițiile în care procesul tranziției se finalizează. Încercările de a identifica un set de indicatori care să stea la baza unei asemenea decizii par a fi fost abandonate. S-a spus că *tranziția se va termina când nu vom mai vorbi de ea, inclusiv noi sociologii*. Mulți nu au luat formularea ca o simplă glumă, ci un indicator subiectiv solid. Dacă privim Graficul 14.1. observăm că vârful frecvenței utilizării termenului de tranziție în titlurile lucrărilor sociologice se plasează la începutul anilor '90, 5,3%, urmat de o scădere rapidă ajungând la 1,1% în ultimii ani ai deceniului, anii 2000.

Grafic 14.1. Tema tranziție

Cele mai multe lucrări sociologice iau tranziția ca un *dat*, o realitate rezultată a unui proces natural. Puțin s-a examinat întrebarea cât de bună a fost concepția tranziției. Gândirea este încă dominată de ceea ce numim paradigma *problemei cu soluție unică*⁶¹. Metodologia explorării și evaluării alternativelor este încă în stadiul primar. Analiza critică a opțiunilor strategice este rară. Ceea ce domină este fie luarea tranziției ca un *dat*, fie expresia critică a dezamăgiri față de rezultatele procesului tranziției.

1990: Tudorel Postolache (coord.), *Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*; **1995:** Vladimir Pasti, *România în tranziție. Căderea în viitor*; **1966:** Stelian Tănase, *Revoluția ca eșec. Elite și societate*; Dumitru Sandu, *Sociologia tranziției. Valori și tipuri sociale din România*; **1997:** Ilie Bădescu, *Reforma oligarhică versus calea corporativă*; Vladimir Pasti: *The challenges of transition: Romania in transition*; Mihaela Miroiu, Vladimir Pasti, Cornel Codiță – *România. Starea de fapt: societatea*; **1998:** Ștefan Buzărnescu, *Bovarismul instituțional și reforma românească*; **1999:** Ionica Berevoiescu, Manuela Stănculescu și colaboratorii, *Fețele schimbării. României și provocările tranziției*; Alexandru Florian, *România și capcanele tranziției*, Septimiu

⁶¹ Zamfir, C., 1990, *Incertitudinea, O perspectivă psiho-sociologică*, București, Editura Științifică.

Krausz (coord.), *Sociologia tranziției*; **2000**: Vintilă Mihăilescu, *Socio-hai-hui. O altă sociologie a tranziției*; Ionel Sava, *Zece ani de tranziție în Europa de Est: 1990-2000*; Elena Zamfir, Ilie Bădescu, Cătălin Zamfir, *Starea societății românești după 10 ani de tranziție*; **2001**: Nicu Gavriliuță, *Imaginarul social al tranziției românești*; **2003**: Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească: Occidentul, imperiile și românii în marea tranziție*; Ioan Mihăilescu, *Transition and Reforms in Romania*; Luana Pop, *Imagini instituționale ale tranziției. Către o sociologie a retro-instituționalizării*; **2004**: Dan Chiribucă, *Tranziția post-comunistă și reconstrucția modernității în România*; Cătălin Zamfir, *O analiză critică a tranziției. Ce va fi „după”?*; **2006**: Septimiu Chelcea (coord.), *Romania – accelerarea tranziției*; Vladimir Pasti, *Noul capitalism românesc*; **2008**: Cristi Pantelimon, *Corporatism și economie. Critica sociologică a capitalismului*; **2010**: Vasile Sebastian Dâncu, *Patrie de unică folosință*; Mălina Voicu (coord.), *Valori sociale ale tranziției post-comuniste*, Cătălin Zamfir, Iulian Stănescu, Simona Ilie (coord.), *După 20 de ani: Opțiuni pentru România.*”.

O analiză atentă ne duce la concluzia că *ideologia tranziției* a fost dominantă în coagularea gândirii colective. Pe fondul violent anticomunist, s-a reprodus o situație similară cu cea a revoluției comuniste: *ideologia justificativă a programului unic de schimbare*.

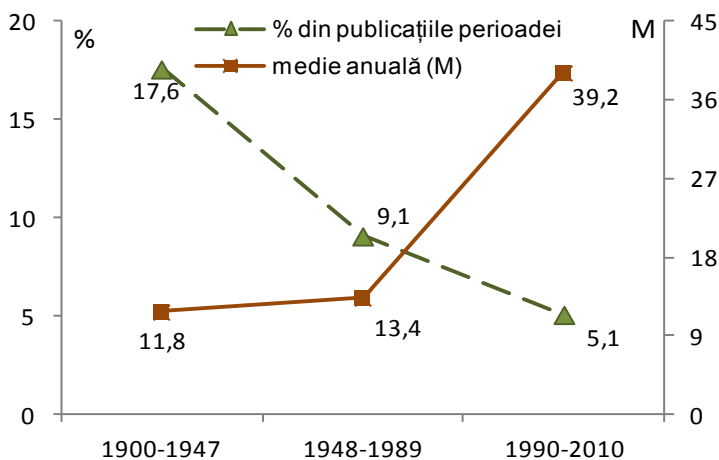
Capitolul 15. Sat, oraș, sociologie economică

15.1. Satul

Satul a prezentat pentru sociologie un interes special din două motive. Tradițional satul a fost zona social-economică cea mai extinsă, caracterizată printr-o subdezvoltare cronică. „Ridicarea” satului a fost, în prima jumătate a secolului trecut, punctul critic al strategiei dezvoltării țării. Satul este, pe de altă parte, locul în care s-a produs cultura tradițională și unde poate fi încă identificată.

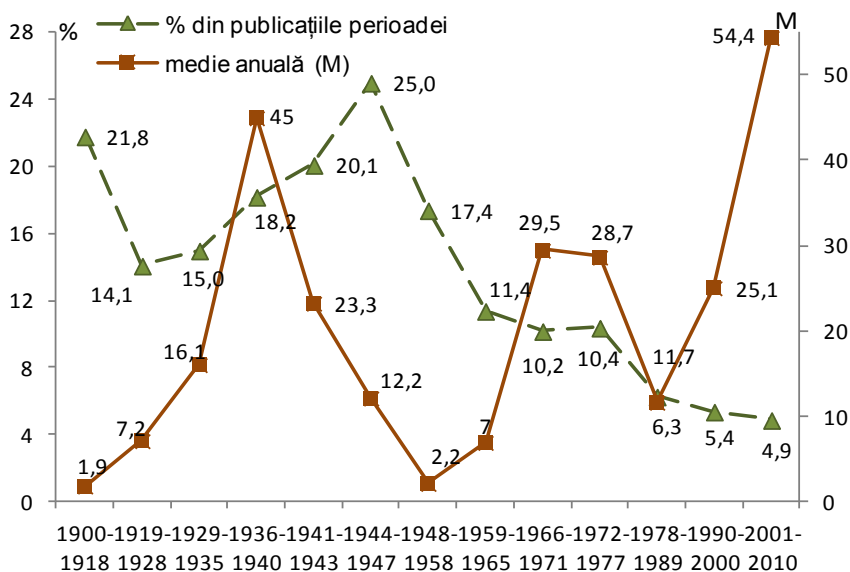
În timp, interesul pentru sat a scăzut, dinamica producției de lucrări dedicate satului o ilustrează.

Grafic 15.1. Tema satului (comună, rural, agricultură, cooperative) în cele trei perioade istorice

Ponderea temei satului în totalul producției publicistice se schimbă rapid: de la **17,6%** în perioada anilor 1900-1948, în perioada comunistă **9,1%** și scade în perioada tranziției la **5,1%**.

Pe faze, publicistica satului este prezentată în Graficul 15.2

Grafic 15.2. Dinamica temei satului pe faze

Ponderea satului în totalul publicisticii pornește de la un nivel înalt, **21,8%**, pentru a scădea în perioada de construcție a României Mari, datorită diversificării tematicii; un nou vârf atinge în anii 1936-1940 sub impactul activității Școlii Sociologice de la București, care a pus satul în centrul interesului. Apoi ponderea sa scade continuu până la minimum de **4,9%**.

Ca nivel absolut (producția medie anuală), tema satului cunoaște trei vârfuri. Cel din anii 2000 se datorează creșterii spectaculoase a volumului publicistic în ansamblul său, tema nemaifiind de interes deosebit. Celelalte două vârfuri sunt explicabile prin doi factori. În anii '30-'40 programul gustian axat pe sat a avut un impact semnificativ asupra preocupărilor sociologilor. Apoi, satul oferea în perioada comunistă spațiul cel mai atractiv de cercetare sociologică, relativ ferit de intervenția politicului, la care se adăuga metodologia prestigioasă a lui Gusti, susținută de intelectualii rămași din Școala lui Gusti. Schimbările sociale ale societății comuniste erau confuze și dificil de analizat datorită intervenției factorului politic; satul era o temă ceva mai neutră politic.

Tematica satului poate fi organizată în cinci mari categorii: **monografii** ale satelor și zonelor rural-urbane, **cercetări**

etnografice/etnologice, cu accent pe cultura sătească, **modernizarea satului și procesele de schimbare socială** (schimbarea structurii social-economice, depopularea, migrația, navetismul) **și programul comunist de cooperativizare** în perioada comunistă și de **lichidarea cooperativelor și retrocedarea proprietății pământului** în perioada tranziției.

Monografia satelor a fost mijlocul cel mai important al strategiei gustiene de dezvoltare socială „de jos în sus”: ieșirea din subdezvoltare a fiecărui sat, prin eforturi proprii, cu sprijinul echipelor sociologice. De notat lucrarea sintetică a Luciei Apolzan – *Sate, orașe și regiuni cercetate de Institutul Social Român 1925-1945 (1945)*. În perioada 1900-1947 înregistrăm 42 de monografii, dintre care 10 sunt publicate între anii 1900-18.

Zoltan Rostaș a ținut în atenția colectivă programul cercetării monografice:

2000: *Monografia ca utopie. Interviuri cu H.H. Stahl*; **2003:** *Sala luminoasă. Primii monografiști ai Școlii gustiene*.

Programul de cercetare formulat spre sfârșitul activității Școlii gustiene, dar rămas nerealizat, a lărgit substanțial sfera preocupărilor, de la sate spre zone social-economice mai largi.

În perioada comunistă poziția satului s-a schimbat radical. El nu mai era motorul schimbării, ci obiectul implementării unei politici naționale de schimbare, „de sus în jos”, în centrul căreia stătea cooperativizarea și promovarea marilor întreprinderi agricole de stat. Satul era totodată receptorul unor procese sociale globale de schimbare/modernizare: atragerea populației sătești către industrie, urbanizarea satelor, migrația spre oraș, navetismul, receptarea efectului avansului din tehnologie, care venea din industrie și știință.

Încă în anii '50 este reluată tradiția gustiană a monografiilor, la *Institutul de Antropologie și Institutul de economie*, urmare a activității grupului inițiat de Costin Murgescu (7 studii monografice) și mai apoi, în anii '60-'70 la *Institutul de Psihologie*, sub coordonarea lui Traian Herseni și la Centrul de Tineret, coordonat de Ovidiu Bădina. În această perioadă sunt publicate câteva cărți de monografie precum: **1961:** *Bătrâna*; **1966:** *Nucșoara și Câmpu lui Neag*; **1970:** *Boldești*; **1970:** *Buciumi*, la care se adaugă articole dedicate unui sat sau altul.

Tot mai mult, studiile sunt dedicate identificării unor structuri rurale mai generale, de regulă zonale: *Slatina, Braşov (Universitatea Bucureşti, Henri H. Stahl şi Miron Constantinescu), în Munţii Apuseni (Ion Aluauş) şi în zona Vaslui (Mihai Merfea)*. Octavian Neamţu continuă viziunea gustiană: *Cunoaştere sociologică şi acţiune social-culturală în mediul rural, 1970*. De notat şi cercetările sociologice coordonate de Ovidiu Bădina, Dumitru Dumitru, Octavian Neamţu, în cadrul CCPT: *Tineretul rural '68*.

Interesul intelectualilor români, dar şi al factorului politic, de a promova distinctivitatea culturală a României făcea din sat o temă specială. Studiile pe teme etnografice şi etnologice au primit de la început suport politic. Monografiile, în mod special cele dedicate artei populare în diferite zone, au oferit un spaţiu de supravieţuire a cercetării sociologice în anii '50, dar au fost continuate şi mai târziu. Paul H. Stahl, împreună cu alţi colegi, publică masiv în anii '50 studii cu profil etnografic dedicate satului românesc (12 studii). Gheorghe Focşa publică două cărţi despre Muzeul satului. Studiile de etnografie au fost printre primele cercetări sociale empirice în sate, care erau posibile încă în anii '50.

Volumele lui Henri H. Stahl dedicate satelor devălmaşe sunt exemplare pentru deschiderea unei noi perspective: o analiză de istorie socială a satului, continuată de Paul H. Stahl, Vasile V. Caramelea, Gheorghe Şişeştean şi Iancu Filipescu.

Treptat interesul se deplasează spre procesul de schimbare/dezvoltare a ruralului, mai ales urmare a proceselor de urbanizare, industrializare şi migraţie de la sat la oraş, dar şi spre teme ca involuţia demografică şi sistematizarea zonelor rurale.

1978: Vasile Miftode, *Migraţiile şi dezvoltarea urbană. O analiză istorică şi prospectivă a rural-urbanului*; **1980:** Ilie Bădescu şi Radu Nicolae, *De la comunitatea rurală la comunitatea urbană*; **1982:** Ilie Bădescu, *Satul contemporan şi evoluţia lui istorică*, **1980-1985:** Ioan Mihăilescu, J. Durand-Drouhin, L. Szwengrub, *Rural Community Studies in Europe*; **1985:** Ioan Mihăilescu, *Le développement rural en Roumanie*.

Programul comunist de cooperativizare a satelor.

Cooperativizarea agriculturii, program declanşat cu brutalitate în anii '50 şi declarat încheiat în 1962, unul dintre obiectivele centrale ale programului de transformare comunistă a societăţii româneşti, s-a presupus a lansa o dezvoltare rapidă a satului. Ar fi fost de aşteptat ca

paradigma succesului cooperativizării să fie una dintre temele centrale ale Sociologiei. Ea avea însă o problemă; tema cooperativizării era politic nevralgică. Populația a avut constant o atitudine negativă, la început datorită metodei violente utilizată pentru forțarea înscrierii în cooperative, și pentru preluarea proprietății pământului, iar apoi datorită confuziei organizaționale și economice a cooperativelor agricole.

Datorită acestui fapt, marea majoritate a sociologilor a acordat o atenție marginală programului cooperativizării satului, centrându-și interesul pe teme mai degrabă politic neutre, precum modernizarea satului, migrația spre oraș și industrie sau tradițiile culturale. Chiar și când cooperativizarea este luată în considerare este abordată mai degrabă ca un fapt, ca o componentă a realității rurale, ocolind cu prudență evaluarea acestuia. (ex: Gheorghiu Geană, Vasile V. Caramelia, Viorica Apostolescu, *Mâna în gândirea și vorbirea omului tradițional, înainte și după cooperativizare și industrializare*, 1971).

Contrar așteptărilor, tematica cooperativizării socialiste este slab reprezentată în publicistica sociologică a timpului: 55 lucrări, reprezentând doar **8,7%** din totalul de 562 publicații dedicate satului în perioada 1948-1989. Tema cooperativelor a prezentat un vârf în anii '70, urmată de o prăbușire în anii '80.

Tabel 15.1. Tematica cooperativizării satului în perioada comunistă

Faza	Total publicații sat	Tema cooperativizării	
		număr publicații	% din publicații despre sat
1948-1958	24	1	4,2
1959-1965	49	4	8,2
1966-1971	177	12	6,8
1972-1977	172	34	19,8
1978-1989	140	4	2,9
Perioada comunistă	562	55	9,8

Primul studiu, realizat de un autor care nu s-a confirmat ulterior ca sociolog: D. Jipa, *Aspecte ale dezvoltării sectorului socialist din agricultură (satul Muncelul de Sus, regiunea Iași)*, 1957. Paradigma succesului cooperatist aparține în principal grupului de la *Institutul de filozofie*, pe fondul unei direcții mai generale de

articulare a unei sociologii socialiste: Mihail Cernea (16 lucrări), Maria Fulea (9), Maria Cobianu-Băcanu (9), Maria Larionescu (4), Carmen Furtună; și câțiva din alte instituții: Mihai Merfea (7) și Virgil Constantinescu (4).

Cităm câteva titluri tipice pentru sociologia rurală a succesului cooperativizării:

1970: Mihai Merfea, *Opinia cooperabilor față de proprietate și unele implicații cultural-educative*; **1971:** Maria Fulea, Maria Cobianu, Valentina Negrițoiu, Ioana Anineanu, *Democrația – factor activ al perfecționării organizării muncii și producției în cooperativele agricole*, Mihai Merfea, *Dezvoltarea multilaterală a conștiinței socialiste a țăranimii*; Mihai Merfea, *Conștiința socialistă a țăranimii cooperatiste*; **1972:** Maria Fulea, Maria Cobianu-Băcanu, *Organizarea muncii în cooperativele agricole de producție. Studiu sociologic și economic*; Virgil Constantinescu-Galiceni, *Inovațiile tehnico-organizatorice ca motive obiective pentru comportamentul economic al țăranimii cooperatiste*; Maria Fulea, Maria Stănescu, Grigore Vâlceanu, *Acordul global în cooperativele agricole de producție – un experiment social*; Mihai Merfea, *Țărănimea, clasa nouă și omogenă, participantă activă la întreaga operă de făurire a noii orânduiri socialiste și Experiența CAP Stoicănești în creșterea producției și ridicarea nivelului de trai al țăranilor cooperabilor*; **1973:** Mihail (Michel) Cernea, Gheorghe Chepeș, Elena Gheorghe, Maria Larionescu, *Structuri socio-economice și difuzarea inovației în satul cooperativizat*; **1974:** Maria Larionescu, *Comportamente organizaționale ale țăranilor cooperabilor*; **1977:** Maria Fulea, Maria Cobianu, *Stimulente materiale și morale în cooperativele agricole de producție*; **1985:** Maria Cobianu-Băcanu, *Democrația cooperatistă și stimularea morală – factori ai creșterii coeziunii*

În perioada tranziției, satul a fost complet bulversat de distrugerea cooperabilor moștenite, privatizarea marilor întreprinderi agricole de stat și retrocedarea proprietăților. Noile structuri social-economice încă nu s-au cristalizat. Aflat într-o criză confuză în toată perioada tranziției, satul este marginalizat în publicistica sociologică.

Procesul haotic de schimbare a satului făcea ca acesta să fie o temă puțin atractivă pentru analiza sociologică în contextul entuziasmului ideologic al tranziției. Doar două studii: **2004:** Lehel Peti, *Reprivatizare, decolectivizare și specializare agricolă într-o localitate de pe Târnava-Mică* și **2002:** Adrian Hatos, *Colectivism după colectivism? Forme asociative de organizare în agricultura*

românească de tranziție: 1990-2002. Notăm și câteva studii despre procesul de cooperativizare comunistă: 1995: Gheorghe Șișeștean, Agresiune și cooperativizare; 2005: Liviu Chelcea, Aici, în Reviga, nu a avut cine să facă lupta de clasă: Colectivizarea într-o comună din Bărăgan; Șerban Stelu, Strategii de reacție față de colectivizarea pământului în două sate din nordul României; Puiu Lățea, Cum să câștigi din pierdere: colectivizarea într-un sat din Oltenia.

Migrația de la sat, o temă predilectă în perioada industrializării comuniste, își schimbă sensul: ea se desfășoară mai puțin spre orașele din țară, cât mai mult spre alte țări. Practic, această temă, deși se referă la o schimbare majoră, cu importante efecte structurale, este încă marginală în sfera de interes a sociologiei, dar cu siguranță în creștere.

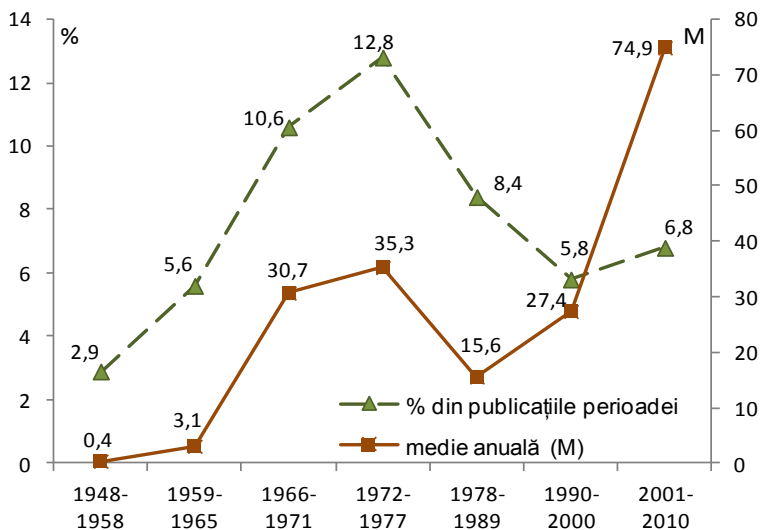
15.2. Industrializare/ întreprindere/ muncă

În perioada dezvoltării capitalismului (1900-1947), tema se plasează încă la un nivel relativ modest: **3,1%** din totalul publicațiilor. În 1947, Dimitrie Gusti prevede importanța domeniului industrializării pentru cercetarea sociologică publicând probabil ultimul său articol: *Cercetarea de sociologie integrată a întreprinderilor. Program de lucru care se va efectua în colaborare cu Comisiunea de Redresare Economică în cursul anului 1948.*

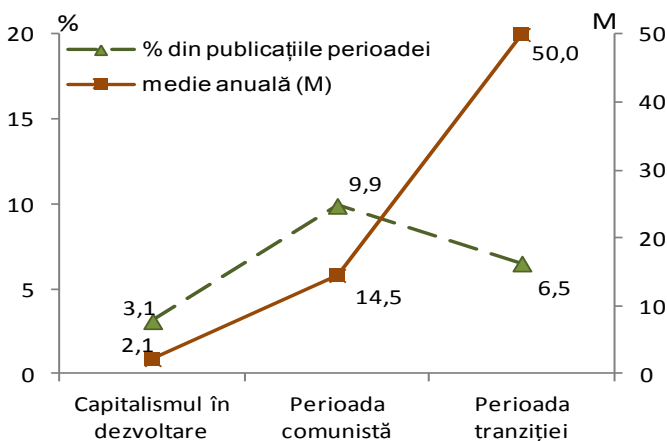
În perioada comunistă, industrializarea, ca instrument esențial al dezvoltării social-economice, a devenit obiectivul central al programului politic comunist: **9,9%**. În 1972-1977 atinge un vârf de **12,8%**, dar scade accentuat în perioada de criză a sistemului comunist: **8,4%**. Ea continuă scăderea în perioada tranziției.

Chiar de la începutul relansării sociologiei, în anii '60-'70, industrializarea a fost inclusă în cadrul programelor de cercetare monografică, la nivel de comunitate sau zonă (Traian Herseni, Henri H. Stahl, grupului inițiat de Costin Murgescu, Miron Constantinescu și Ion Aluș).

Grafic 15.3. Tema industrie, întreprinderi industriale și servicii, sistemul muncii în cele trei perioade istorice

Grafic 15.4. Tema industriei/ muncii pe faze istorice

În perioada comunistă, pe lângă efectele sociale ale industrializării, tematica sociologică a industriei este centrată pe utilizarea resurselor umane ale economiei: îmbunătățirea climatului muncii, motivația performanței, perfecționarea stilurilor de

conducere, condițiile muncii, ergonomie, accidentele de muncă, fluctuația personalului. Alături de tehnologie, organizarea socială a muncii, inclusiv motivarea performanței a fost considerată un factor decisiv al creșterii economice. Sociologia a găsit aici un domeniu de aplicare susținut politic și, în același timp, relativ ferit de restricțiile politice și ideologice. În plus, tematica era comună cu țările capitaliste dezvoltate. Din acest motiv, în sociologia românească s-a produs un import masiv de tematică teoretică și metodologică din sociologia occidentală. În zona muncii s-au realizat foarte multe cercetări empirice.

Modelul comunist de organizare a muncii, deși ideologic încă menținut la nivel declarativ, practic nu avea un corespondent în realitate. Întreprinderile reale erau complet diferite de modelul ideologic de întreprindere comunistă. În acest domeniu, exista o convergență a sistemului socialist cu cel capitalist. Un studiu comparativ internațional capitalism/socialism a probat empiric că structura socială a întreprinderilor în cele două sisteme are aceeași configurație și efecte social-umane structurale similare. De exemplu, spre vârful ierarhiei crește satisfacția muncii, motivația devine mai mult intrinsecă și invers, spre baza ierarhiei, scade satisfacția muncii, iar motivația devine preponderentă extrinsecă⁶².

Modelul de organizare socială a organizațiilor propus de sociologie se fundamenta pe două principii: obiectivul muncii este îmbinarea satisfacției muncii cu performanța și, ca principal mijloc al realizării acestui obiectiv, conducerea democrată la toate nivelurile întreprinderilor. Tentativa de a promova un nou model de organizare umană a întreprinderii a eșuat și ea spre sfârșitul anilor '70. De fapt, programele sociologice de dezvoltare umană a organizațiilor fuseseră abandonate și în Occident sub impactul strategiei neoliberale și/sau incorporate parțial în noile concepții manageriale.

Se remarcă programul lui Traian Herseni de a crea un *model* de departament socio-psihologic în întreprinderi, experimentat la Combinatul Făgăraș, susținut de conducerea întreprinderii: **1967:** *Laboratorul uzinal de psihologie, sociologie și pedagogie*; **1969:** *Psihosociologia organizării întreprinderilor industriale*; **1973:**

⁶² Arnold Tannenbaum și Tamara Rozgony (coord.), *Authority and Reward in Organizations*, 1986 (Cazul României a fost inclus).

Psihologia colectivelor de muncă; **1974**: *Sociologie industrială*. Tentativa de a include un departament de psihologie și sociologie în marile întreprinderi nu s-a bucurat însă de nicio susținere. Cătălin Zamfir a încercat să transfere în întreprinderea românească un model de organizare socială a organizațiilor, elaborat de sociologia americană: **1974**: *Psihosociologia organizării și a conducerii: teorii și orientări contemporane*; **1980**: *Dezvoltarea umană a întreprinderii*; *Un sociolog despre muncă și satisfacție*. Traducerea în rusă a cărții *Un sociolog despre muncă și satisfacție* într-un tiraj impresionant de 200.000 exemplare este un indicator semnificativ al interesului din acea perioadă și în URSS pentru preluarea experienței occidentale.

S-au dezvoltat rapid cursuri de sociologie aplicativă, mai ales în învățământul politehnic: în anii '80 s-au publicat multe manuale de sociologie industrială.

În anii '70 sociologii aveau încă iluzia că ei ar putea sprijini întreprinderile interesate de a se angaja într-un proces de dezvoltare social-umană. Contactul cu realitatea complicată a întreprinderilor comuniste a făcut ca o asemenea abordare să fie lipsită de orice speranță. Încă de la începutul anilor '80 s-a realizat faptul că singurul lucru care se putea face era difuzarea, în mediul universitar, a unor noi modele sociale de organizare a muncii, dintre care menționăm **1974**: Septimiu Chelcea, Adrian Neculau, *Elemente de sociologie industrială*; **1982**: Cătălin Zamfir și Iancu Filipescu, *Sociologie industrială. Curs și exerciții pentru seminar*.

În anii '80 sute de studenți politehniști au parcurs un asemenea curs. Sociologia industrială s-a bucurat de interes în toate institutele politehnice din țară. În această perioadă s-au publicat 9 cărți/ manuale de sociologie industrială.

Explozia industriei a adus în atenția sociologiei, pe lângă efectele complexe ale procesului industrializării, organizarea întreprinderii și a muncii; satul și munca în agricultură au fost tratate de regulă distinct.

În perioada tranziției, tema scade ca proporție, de la **14,5 la 6,5%**, iar întreprinderile industriale, care ocupau locul central în perioada comunistă, sunt înlocuite de servicii și ONG-uri.

După 1989 tema sociologică a industriei și a factorului social-uman al performanței muncii se marginalizează până la dispariție. Programul de eficientizare a sistemului muncii prin contribuția sociologiei își pierde sensul în procesul de privatizare a

întreprinderilor și a haosului organizațional, infestat de o corupție structurală, context în care orice vis de soluționare cu mijloace sociologice a problemelor muncii și-a pierdut aproape complet sensul. Atenția sociologiei este captată de alte tipuri de organizații decât cele de tip industrial, inclusiv cele non-profit. Se înregistrează doar o carte care abordează tema *dezindustrializării* și a efectelor sale sociale: **2008:** Liviu Chelcea, *Bucureștiul postindustrial: memorie, dezindustrializare și regenerare urbană*. Munca în străinătate devine o temă nouă: **2006:** Zoltán Rostás, Sorin Stoica, Rodica Ionescu, și colab., *Tur-retur Convorbiri despre munca în străinătate, 2 volume*.

Sociologia de sursă a dezvoltării organizațiilor pare să cedeze teren în fața unui nou venit: managementul. Ca metodă de conducere, managementul actual a devenit o nouă profesie și înglobează multe dintre contribuțiile sociologiei și psihologiei sociale, dar și filozofia neoliberalismului. Cursurile de sociologie a întreprinderilor sunt tot mai mult înlocuite de cursuri de management. Dar în management, sociologii se confruntă cu o competiție redutabilă din partea economiștilor și chiar și a inginerilor.

1990: Ștefan Buzărnescu, *Sociologia industrială*; **1992:** Honorina Cazacu, *Întreprinderea industrială și tranziția*; **1993:** Ștefan Buzărnescu, *Sociologia organizațională și a conducerii*; Mircea Cosma, Cristina R. Poponete, *Teoria organizațiilor*; Carmen Furtună, *Întreprinderea industrială și tranziția. Percepția salariaților din industrie cu privire la problemele actuale ale întreprinderii și contextul general din țară*; Ion Dan Trestieni, *Sociologia muncii și industrială*; Mihaela Vlăsceanu, *Psihosociologia organizațiilor și a conducerii*; **1994:** Ion Glodeanu, Ioana Petre, Dan Banciu, Maria Ciupercescu, M. Nica, *L'entreprise industrielle roumanie en transition*; **1995:** Brigitta Ielics, *Sociologie industrială*; **1997:** Doina Balahur Dobrescu, *Sociologia climatului creativogen. Inventica în organizații*; **1998:** Ștefan Buzărnescu, *Sociologia industrială și societatea civilă*; Cezar Mereuță, Luana Pop, Carmen Vlaicu, Lucian Pop, *Inventica în organizații: Culturi organizaționale în spațiul românesc. Valori și profiluri dominante*; **1999:** Lucian Culda, *Sociologia organizațiilor*; Mihaela Vlăsceanu, *Organizațiile și cultura organizării*; **2000:** Oscar Hoffman, *Întreprinderea în tranziție*; Adrian Neculau, *Analiza și intervenția în grupuri și organizații*; Adrian Netedu, *Elemente de sociologia organizațiilor*; **2001:** Eugen St. Bruno, Corneliu Lita, Andreea Mihalcea, *Organizațiile sindicale și dilemele tranziției: studii de psihosociologie organizațională*; Cristina Poponete, *Competențe comunicaționale în organizația militară*; **2002:** Tiberiu Gagyi, *Sociologia organizațiilor*; Marioara Ludușan, *Sociologie industrială*; , Georgeta G.

Rățulea, *Sociologie industrială*; Zoltán Rostás, *Cultură și comunicare organizațională*; **2003**: Mihaela Jigău, *Anchetă privind competențele forței de muncă și politicile de formare în întreprinderile din România*; Mihaela Vlăsceanu, *Organizații și comportament organizațional*; **2004**: Maria Cojocaru, *Sociologie industrială*; Ștefan Cojocaru (coord.), *Acțiune socială și dezvoltare organizațională*; Claudiu Niculae, *Schimbarea organizației militare: o perspectivă (neo)instituționalistă*; Ion Pârvulescu, Irinel Stegar, Irinel Ridzi, *Sociologie industrială*; Horațiu Rusu, *Analiza comportamentului organizațional*; **2005**: Corici Mironică, *Metodologia cercetării strategiilor de optimizare a structurilor organizaționale*; Zoltán Rostás, *Atelierul gustian – o abordare organizațională*; Nicolae Rotaru, *Comunicarea în organizațiile militare*; Ștefan Stanciu, Mihaela Al. Ionescu, *Cultura și comportament organizațional*; **2006**: Cornel Constantinescu, Florea Stan, Vasile Călinescu, *Industrialisation, Developpement Economique et Social. La zone Argeș-Pitești-Roumanie*; Dan Dungaciu, *Organizații de securitate*; V. Marinescu; A. Chiriac, S. Branea, C. Vaileanu, *Managementul angajaților, femei și bărbați. Studiu despre opinii și practici din organizații, pentru profesioniști în managementul resurselor umane*, Oscar Hoffman, *Reconstrucția instituțional-spirituală a întreprinderilor, cerință a dezvoltării durabile în societatea cunoașteri*; Mihai Păunescu, *Organizare și câmpuri organizaționale. O analiză instituțională*; Raluca Rusu, *Comportament organizațional*; **2007**: Ion Glodeanu, *Întreprinderile mici și mijlocii și comunitățile rurale în procesele de dezvoltare durabilă*; Diana C. Bódi, *Managementul organizațiilor de asistență socială*; **2008**: Diana Cismarul, *Comunicarea internă în organizații*, Cristina Leovaridis, *Industria publicității – o abordare organizațională*; Niculae Tudorel, *Mass-media. Constrângeri și libertăți organizaționale*; **2009**: Antonio Sandu, *Tehnici afirmativ-apreciative în dezvoltarea organizațională. O socio-pedagogie a succesului*; **2010**: Eugen Abraham (coord.), *Psihologia sănătății organizaționale*; Remus Suci, *Erving Goffman și teoriile organizării*; Iancu Filipescu și Ștefan Bruno, *Teoreticieni ai organizațiilor și ai managementului. Dicționar și crestomație*.

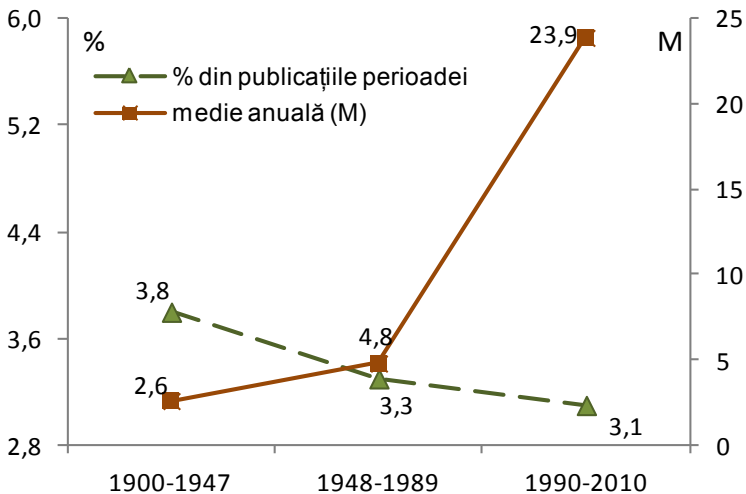
Dezvoltarea sectorului non-profit a devenit o temă de interes.

1991: Niculina Petre (Tolstobrach), Dennis R. Young, David Cooperrider, *Emergency in non-profit sector in Romania*; **1996**: Mihaela Vlăsceanu, *Sectorul non-profit*; **1995**: Dorel Abraham, Ilie Bădescu, Liviu Petrina, *Asociații comunitare locale în România*; **2004**: Ion Boboc, *Managementul organizațiilor non-guvernamentale*.

15.3. Sociologia economiei

Tematica economiei globale nu pare a fi o preocupare a sociologilor, prezentând chiar o tendință ușor descendentă: de la **3,8%** în perioada a capitalismului în dezvoltare la **3,1%** în perioada tranziției.

Grafic 15.5. Dinamica tematicii economiei, pe perioade

În perioada comunistă în tematica economiei se înregistrează o ruptură între economie și sociologie. Temele mari ale economiei sunt preluate de factorul politic, iar sociologia se ocupă nu de economia globală, ci mai mult de economia zonelor socio-geografice.

Considerând schimbările economice profunde ale sistemului economic, în perioada tranziției ne-am fi așteptat ca interesul sociologiei pentru acest domeniu să crească semnificativ. În fapt nu acest lucru s-a întâmplat. Am putea considera că se produce o adâncire a decuplării între analizele sociologice și cele economice. Și în noul context social reformele economice s-au făcut prin decizii politice, cu o anumită neconsiderare a impactului social și nici socialul nu a fost considerat a fi o resursă a economiei.

Tematica *macro* a economiei este cuprinsă în modelul de economie occidentală de implementat: o economie privată de piață. Sunt multe probleme grave în funcționarea economiei, cu efecte

sociale negative, dar ele sunt privite mai mult ca erori/ costuri inevitabile într-un proces de schimbare, care trebuie suportate cu stoicism, sau *chestiuni juridice*, deci de puțin interes sociologic. Nici tematica *micro* economiei nu este de interes pentru sociologie. Pârghia centrală a dezvoltării întreprinderilor este privatizarea. Mecanismele psihosociale ale performanței, promovate de sociologie, devin marginale. Tematica sociologiei muncii, foarte importantă în perioada comunistă, practic a dispărut în perioada tranziției. Patronul organizează întreprinderea după modele deja existente în Occident. Nici întreprinderile de stat nu au primit o atenție din partea sociologiei, pentru că ele vor dispărea prin privatizare.

Programul de privatizare, realizat prin decizii politice și juridice, este puțin prezent în interesul sociologiei. Criza instalată în 2008 tinde să schimbe percepția colectivă. Căderea brutală a economiei, cazurile grave de corupție, de deturnare de fonduri, de distrugere a economiei, par să stârnească tot mai mult interesul sociologiei. Se pare că reacții critice au apărut atât în economie, cât și în sociologie. **2001:** Nicolae Belli, *Tranziția mai grea decât un război* sau **2009:** Cristi Pantelimon, *Corporatism și economie. Critica sociologică a capitalismului*.

Teme centrale pentru reforma economică sunt marginale în preocupările sociologilor în întreaga perioadă a tranziției:

- *Privatizarea:* **18** lucrări.
- *Antreprenoriatul:* **20** lucrări.
- *Parteneriatul public-privat:* **2** lucrări.
- *Sectorul economic privat:* **1** lucrare.
- *Șomajul*, o problemă gravă creată de procesul de reorganizare socială, a primit o atenție ceva mai mare, dar insuficient față de gravitate ei socială: **42** lucrări.

Sociologia a acordat însă o atenție mai mare unor zone marginale ale economiei.

Economia informală:

2001: Manuela Stănculescu, Simona Ilie, *Sectorul informal în România*;
2005: Liviu Chelcea; Oana Mateescu, *Economia informală după 1989: piețe, practici sociale și transformări ale statului*;
2007: Rainer Neef, Manuela S. Stănculescu, Philippe Adair (coord.), *Economia informală și transformarea socială în România*.

Economia socială:

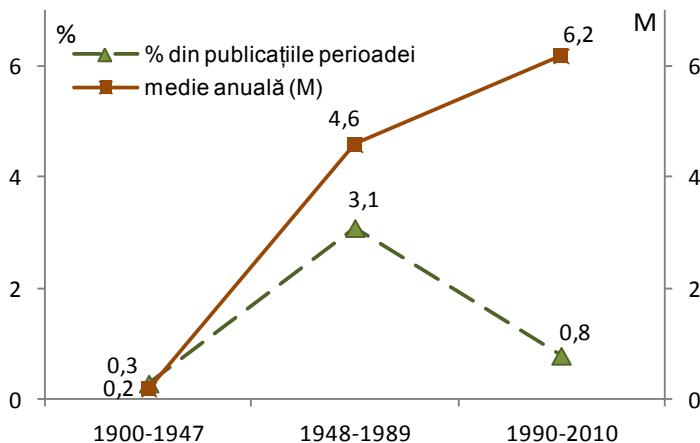
2010: Sorin Cace, Daniel Arpinte, Nicoleta A. Scoican (coord.), *Economia socială în România*; Sorin Cace (coord.), *Economia socială în Europa*; Sorin Cace (coord.), *Cele mai bune practici în sectorul economiei sociale în Grecia și în alte state ale Uniunii Europene*; Mihaela Vlăsceanu, *Economie socială și antreprenoriat. O analiză a sectorului nonprofit*; Mariana Stanciu, *Management economic și social*; Ciprian Bădescu, *Criză și fiscalitate. Studiu de Caz: România. Studii de economie socială. Se înființează un master pe tema economiei sociale la mai multe universități* (Elena Zamfir).

Mai notăm câteva cărți pe teme mai generale:

2003: Manuela S. Stănculescu, Gabriel Pascariu, Dorin Jula, Mihaela Luțaș, Edith Lhomel, *Politica de coeziune a UE și dezvoltarea economică și socială la nivel regional în România*; **2006:** Cornel Constantinescu, Florea Stan, Vasile Călinescu, *Industrialisation, Developpement Economique et Social. La zone Argeș – Pitești – Roumanie*; **2008:** Emilian Dobrescu, *Procesul de integrare a României în economia europeană. Dimensiuni istorice și contemporane*; **2009:** Emilian Dobrescu, *Energiile regenerabile. Eficiența economică, socială și energetică*.

15.4. Orașul

Grafic 15.6. Tematica orașului, pe perioade

În prima perioadă, o societate predominant rurală, tema orașului a fost marginală: **0,3%**.

În perioada comunistă, cu programul său forțat de urbanizare, tema orașului a primit o atenție mai degrabă modestă: **3,1%** din totalul publicațiilor. Temele preferate au fost: orașul ca unitate socială, procesul de urbanizare și de integrare urbană a populației venite din mediul rural, dezvoltarea orașelor. O atenție specială a fost acordată sistematizării teritoriale, amplasarea teritorială a diferitelor obiective social-economice, prognoza teritorială, rețeaua de dotări și servicii de consum pentru populația orașului București. Între 1966-1977 publicistica pe această temă a atins un vârf, practic prăbușindu-se, ca și tema satului, în ultima perioadă a comunismului: de la **4%** din publicații în 1966-1971, la **2,1%** în anii 1978-1989.

Multe cercetări noi lansate de sociologie au avut ca obiect urbanizarea unor zone: Slatina, Brașov, Pitești, Râmnicu-Vâlcea, Vaslui, Iași: Henri H. Stahl, Traian Herseni, Leon Țopa, Miron Constantinescu, Ioan Drăgan, Natalia Damian, Liviu Damian, Virgil Constantinescu, Pompiliu Grigorescu, Ioan Matei, Mioara Matei, Ioan D. Adumitrăcesei, Virgil Ioanid, Andrei Stănoiu, Iancu Filipescu, Dan Banciu, la București; Cornel Constantinescu și Florea Stan la Pitești; Septimiu Krausz la Petroșani; Mihai Merfea la Bacău; Vasile Miftode și Anton Carpinski la Iași; Ion Aluaș, Traian Rotariu la Cluj-Napoca, Ștefan Buzărnescu la Timișoara; Dumitru Otovescu la Craiova.

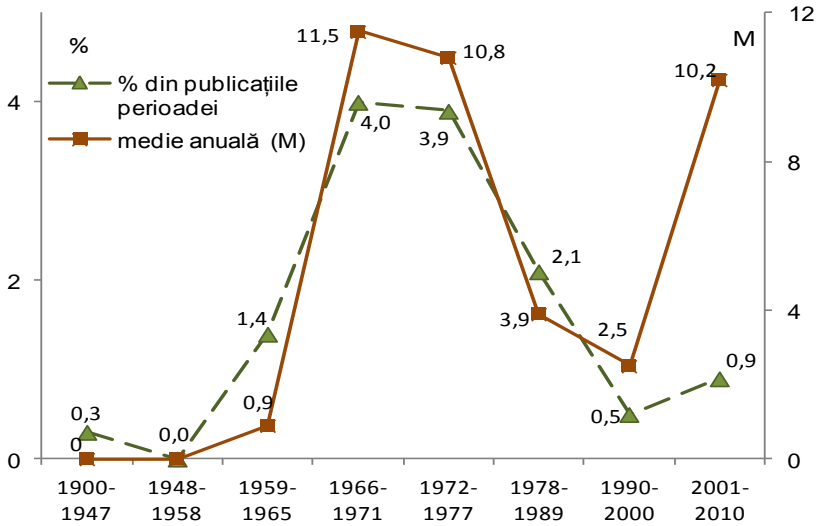
După 1974 apare o nouă generație de sociologi, mai ales în cadrul *Centrului de sociologie urbană al Bucureștiului*, care a publicat studii pe teme de urbanism: Dorel Abraham, Trăilă Cernescu, Sandu Dumitru, Mihai Milca. Centrul a fost activ în realizarea de cercetări pe teme de dezvoltare urbană, dar multe rezultate ale cercetărilor nu au fost publicate. La activitatea *Centrului* au contribuit și specialiști din domenii învecinate: demograful Vladimir Trebici, arhitectul Gheorghe Sebastian și geograful Vasile Cucu.

Tabel 15.2. Tematica urban/ oraș

Faza	Medie anuală	% din total publicații
1900-1947	0,2	0,3
1948-1989	4,6	3,1
1990-2000	2,5	0,5
2001-2010	10,2	0,9

Faza	Medie anuală	% din total publicații
1990-2010	6,2	0,8
1900-2010	3,0	1,3

Grafic 15.7. Tematica orașului pe faze

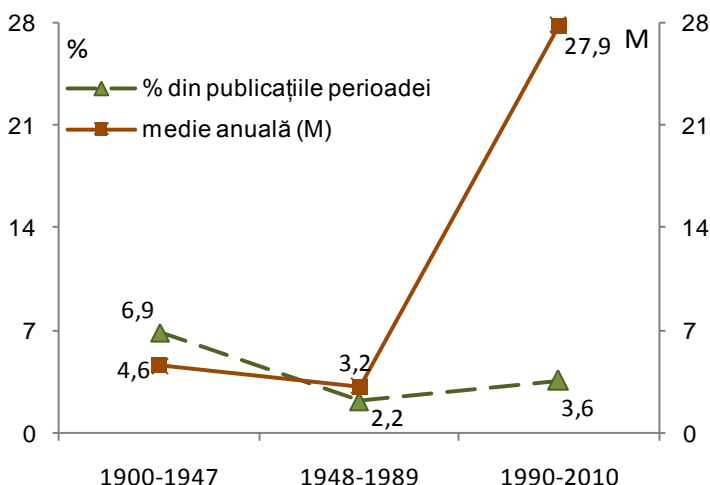

Interesul pentru tema orașului scade și mai mult în perioada tranziției: de la **3,1%** în perioada comunistă la **0,8%**. Se pot cita doar câteva lucrări pe tema orașului, printre care: **2002**: Zoltán Rostás, *Chipurile orașului. Istorii de viață în București. Secolul XX* sau lucrările istoricului Adrian Majuru, **2003**: *Bucureștii mahalalelor sau periferia ca mod de existență*; **2007**: *București: povestea unei geografii umane*

Capitolul 16. Sistem politic, alegeri electorale, sondaje de opinie, sociologia tranziției

16.1. Analiza sociologică a sistemului politic: sistem politic, putere, stat, partide politice, lege, ideologie, doctrină, drept/ drepturi

Grafic 16.1. Analiza sociologică a sistemului politic

În perioada de reconstrucție social-economică și politică a țării, 1900-1947, interesul pentru tematica sistemului politic a fost notabilă: **6,9%** din totalul publicațiilor. El scade la **2,2%** în perioada comunistă, puternic minată politic și ideologic, dar nu crește spectaculos în perioada tranziției – **3,6%**.

Cităm doar câteva cărți din diferite perioade.

1945: N.M. Matheescu, *Problemele micii burghezii. Elementele unei doctrine care fixează poziția economică anticapitalistă și poziția politică radical-democrată a micii burghezii considerată clasă socială distinctă*;
1945: Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi (evoluția politică din România sub dictatura carlistă, legionară, antonesciană)*; **1946:** Ion Clopoșel, *Educația socială și politică a tineretului muncitoresc*.

În perioada comunistă întregul sistem politic a fost construit în cadrul programului comunist, prin decizii politice. Cercetarea independentă a fost descurajată, fiind foarte sensibilă politic. Până în 1965, lucrările pe teme politice sunt rare. Odată cu o anumită relaxare a presiunii politice și ideologice se produce o creștere, modestă, a publicisticii pe această temă.

Primele cărți sunt ale unor viitori sociologi care încearcă să pună bazele unei sociologii socialiste.

1949: Constantin Nicuță, *Bazele organizatorice ale partidului marxist-leninist și Despre bazele teoretice ale partidului marxist leninist*; **1950:** Miron Constantinescu, *Concepția partidului proletariatului asupra lumii și istoriei*; **1963:** Mihail Cernea, *Concepția despre lume a partidului marxist leninist și Materialismul dialectic și istoric: concepția despre lume a partidului marxist-leninist*.

Semnificativ pentru sociologia românească, tematica partidului comunist nu mai apare în preocupările sociologilor. Cele mai multe cărți sunt eseuri teoretice despre funcția socială a politicului, exprimând mai mult idealuri politice. Pentru ilustrare cităm câteva cărți de acest tip.

1975: Nicolae Kallós, *Sociologie, Politică, Ideologie*, Ovidiu Trăsnea, *Sociologie politică*; **1979:** Nicolae Lotreanu, *Condiția umană a politicului*; **1979:** Virgil Măgureanu, *Puterea politică. Natura și funcția sa socială*; **1981:** Mihai Milca, *Propaganda politică. Mit și realitate în capitalismul contemporan*; **1985:** Virgil Măgureanu, *Principalele controverse în gândirea politică actuală referitoare la socialism*; **1987:** Nicolae Lotreanu, *Conștientizarea politică*.

Sunt evitate analizele sistemelor și activităților politice practice: partidul comunist și statul comunist, structura și funcțiile lor, profilul politic al activistului politic etc. Se pot cita doar câteva studii care au ca obiect profilul politic al unor grupuri sociale/ comunități:

1973: Constantin Schifirneț (coord.), *Studentul și societatea. Contribuții la studiul profilului politic socioprofesional al tineretului universitar din România. Anchetă sociologică*; **1978:** Dorul Luminosu, *Integrarea social-politică a muncitorilor constructori din județul Timiș*.

În perioada tranziției, deși se remarcă o creștere a interesului sociologilor pentru sistemul politic, tema nu atinge un nivel ridicat: **585** lucrări, **3,6%** din totalul publicisticii. Multe lucrări au fost publicate de către analiștii politici, într-un domeniu care a tins să se constituie într-unul distinct – științe politice. Multe dintre acestea, neavând un profil clar sociologic, nu au fost incluse în bazele noastre de date, deși în viitor ar fi necesar.

Literatura din România referitoare la realitatea politică are încă un caracter mai mult de promovare a noului model politic de implementat, normativ-ideologic, și doar marginal supus unei analize empirice cu metodologia sociologiei. Analizele sociologice empirice ale realității politice sunt mai degrabă o excepție. Dificultatea de a analiza sistemul politic, de abia în cristalizare, este completată de dezvoltarea spectaculoasă a profesiei de **analist politic**: analiza factuală, la zi, a evenimentelor politice. Analiza politică, desfășurată mai ales în fața publicului, la televizor, s-a bucurat de mare interes, presupunând și ea o înaltă competență acumulată.

Încep treptat și reflecții critice, Vasile S. Dâncu, *Politica inutilă*, 2007; un domeniu care va fi cu siguranță de perspectivă – administrația publică locală: Dan Chiribucă, Mircea I. Comșa, Vasile S. Dâncu, *Societatea civilă și administrația locală*, 1999; Zoltán Rostás, *Ucaz de la raion. Istoria de viață a elitei locale din anii '50*, 2003; Zoltán Rostás, Antonio Momoc și colab., *Activiștii mărunți: istorii de viață*, 2007; intelectualii în câmpul politic: Mihai D. Gheorghiu, *Intelectualii în câmpul puterii. Morfologii și traiectorii sociale*, 1997; Mihai D. Gheorghiu, Mihăiță Lupu, și colab., *Mobilitatea elitelor în România secolului XX*, 1998; Mihai D. Gheorghiu, *Les métamorphoses de l'agit prop: les institutions de contrôle des intellectuels par les partis communistes et leurs transformations après 1989*, 1998.

Dacă în anii '90 au dominat lucrările cu caracter general sau istoric, mai mult cursuri introductive de științe politice, din 1999 se înregistrează o diversificare a tematicii: procesul electoral, comunicarea politică, elitele politice, politicile de gen, politica minorităților, politica în sfera educației, sănătății, managementul politic.

16.2. Alegeri electorale

Alegerile electorale au prezentat pentru populație, inclusiv și pentru sociologi, un mare interes.

Leonida Colescu, la începutul secolului XX, face analize statistice ale alegerilor parlamentare. Dumitru Drăghicescu realizează o analiză a reformei electorale (1926), iar Mattei Dogan publică o carte fundamentală de analiză sociologică, *Analiza statistică a Democrației Parlamentare din România*, 1946.

Tabel 16.1. Tema alegerilor electorale

Faza	Medie anuală	% din total publicații
1900-1947	0, 2	0,4
1948-1989	0	0
1990-2000	6, 1	1,3
2001-2010	12, 9	1,2
1990-2010	9, 3	1,2

Deși alegeri au fost și în perioada comunistă, prin profilul lor, un ritual politic de confirmare de către quasi-totalitatea populației, nu puteau prezenta un interes sociologic. Producția: **0**.

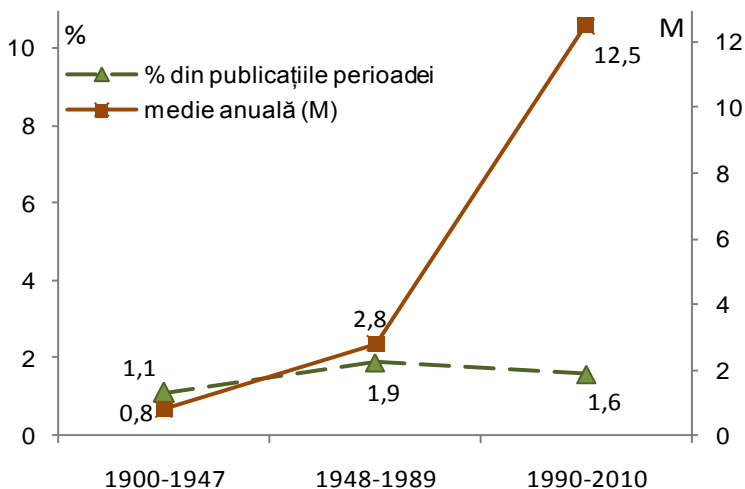
Interesul crește în perioada tranziției: **1,2%**. Lucrările pe tema alegerilor nu sunt de tipul eseurilor, ci bazate pe date empirice, realizate mai ales de cei care lucrează în acest domeniu. Autorii sunt specialiști de marcă și de aceea vom cita aproape integral aceste lucrări.

1993: Pavel Câmpeanu, *De patru ori în fața urnelor*; **1997:** Paul Dobrescu, *Iliescu contra Iliescu: analiza din interior a campaniei electorale 1996*; **1998:** Mircea I. Comșa, Dan Chiribucă, Vasile S. Dâncu, *Audiența radio în România 1996 - 1997*; Ioan Drăgan; C. Beciu; Ioana Dragomirescu, V. Marinescu, Nicolae Perpelea, Simona Ștefănescu, *Construcția simbolică a câmpului electoral*; Dorina Miron, Lori McKinnon, V. Marinescu, *Rolul mediilor de comunicare în alegerile prezidențiale din 1996*; **1999:** Alfred Bulai, *Mecanismele electorale ale societății românești*; **2000:** Gabriel Bădescu, *Roma population in the June 2000 Romanian local elections*; Camelia Beciu, *Politica discursivă. Practici politice într-o campanie electorală*; **2001:** Andra Aldea, Dan Chiribucă, Mircea Comșa, Mircea Kivu, Bogdan Micu, Călin Moldovan, *Sondajele de opinie: mod de întrebuintare*

Alegerile 2000; Vintilă Mihăilescu (coord.), Population situation in Opinion Polls – How to use. 2000 Elections. Presentation and analysis; Adrian Miroiu și Lazăr Vlăsceanu, Democrația ca proces. Alegerile 2000; 2004: Claudiu Coman, Comportamentul de vot. Sondajele de opinie și gestiunea campaniilor electorale; Traian Rotariu, Claudiu Coman, Comportamentul de vot. Sondajele de opinie și gestiunea campaniilor electorale; 2005: Mircea I. Comșa (coord.), Alegerile generale 2004. O perspectivă sociologică; 2006: Remus Crețan, Etnie, confesiune și opțiuni electorală în Banat: structuri teritoriale, tradiție, actualitate; Gheorghe Teodorescu, Sisteme și comportamente electorale; 2007: Mihai Gheorghiu, Intelectualii în câmpul puterii. Morfologii și traiectorii sociale; 2008: Adrian Basarabă, Comportamentul electoral al populației Banatului. Studiu longitudinal; Alexandru Radu, Sisteme electorale. Tipologie și funcționare; 2009: Gheorghe Teodorescu (coord.), Alegeri 2008; 2010: Mircea I. Comșa, Andrei Gheorghiu, Claudiu D. Tufiș, Alegerile pentru Parlamentul European: România 2009; Vasile Sebastian Dâncu, Țara telespectatorilor fericiți. Contraideologii.”

16.3. Opinie publică: sondaje și anchete

Grafic 16.2. Sondaje pe opinia publică

Investigarea opiniilor are pentru sociologie o dublă importanță. În primul rând opinia publică ca fenomen social, componentă distinctă a vieții sociale. Pentru funcționarea societății opinia oferă un feedback important. Pe baza unor asemenea analize se poate prezice comportamentul colectiv și, mai ales, votul. În al doilea

rând, opiniile actorilor reprezintă o sursă importantă de informații despre fenomenele sociale. Chestionarul a devenit un foarte important mijloc de obținere de informații. Subiecții sunt *observatori naturali* ai realității. Din aceste două motive, metodologia cercetării empirice s-a concentrat pe înregistrarea opiniilor și prelucrarea datelor de opinie.

Tema este prezentă semnificativ în publicistica din perioada comunistă, cu un vârf, **3,8%**, în perioada de relansare a sociologiei în 1965-1971. Luarea în considerare a opiniei populației ca sursă alternativă de informații, independentă de sursele politice, poate fi interpretată și ca un act de presiune democratică. Trebuie menționată cartea lui Henri H. Stahl, *Pregătirea unei anchete de opinie publică* (1969) care a contribuit la pregătirea metodologică a generației anilor '70. Lucrările de metodologie ale lui Septimiu Chelcea, Ioan Mărginean, Traian Rotariu, Vasile Miftode, Petru Iluț, Claudiu Coman, Cătălin Zamfir sunt axate pe chestionar și pe analiza datelor de chestionar.

În ianuarie 1990 s-a înființat, cu resurse publice importante, un institut de sondare a opiniei publice, condus de Petre Datculescu. Centrul de sociologie urbană s-a transformat în institut de sondare a opiniei publice, condus de Dorel Abraham – CURS. Prin inițiativa unui grup restrâns de sociologi români, sub conducerea sociologului Alin Teodorescu s-a înființat un alt asemenea institut: IMAS. Rapid s-au constituit și alte institute de sondare a opiniei publice care și-au extins tematica cercetării: atitudini față de partide, intenția de vot, evaluarea parlamentului, a standardului de viață, dar și marketing. Să notăm și IRES la Cluj-Napoca condus de Vasile Dâncu.

Tabel 16.2. Opinie, sondaj și anchetă

Faza	Medie anuală	% din total publicații
1900-1947	0,8	1,1
1948-1958	0	0
1959-1965	0,9	1,4
1966-1971	10,8	3,8
1972-1977	4,8	1,8
1978-1989	1,4	0,8
1948-1989	2,8	1,9
1990-2000	8,5	1,8
2001-2010	16,9	1,6
1990-2010	12,5	1,6

1995: Gheorghe Teodorescu, *Comunicare și opinie publică*; Ștefan Buzărnescu, *Sociologia opiniei publice*; **1996:** Dorel Abraham, Vintilă Mihăilescu, *Sondajul de opinie*; **1997:** Traian Rotariu și Petru Iluț, *Ancheta sociologică și sondajul de opinie. Teorie și practic*; Andra Aldea, Dan Chiribucă, Mircea Comșa, Mircea Kivu, Bogdan Micu, Călin Moldovan, *Sondajele de opinie: mod de utilizare. Alegerile 2000. Prezentare și analiză*; **2001:** Claudiu Coman, *Comportamentul de vot. Sondajele de opinie și gestiunea campaniilor electorale (Tratat)*; **2004:** Sorin Mitulescu, *Tinerii în dinamica sondajelor de opinie: 1996 – 2003*; Septimiu Chelcea și Gabriel Jderu, *Refracția sociologică și reflexia jurnalistică. Despre sondajele de opinie și prezentarea lor în mass-media*; **2005:** Adrian Dușa, Eugen Glăvan, Marian O. Vasile, *Barometrul de Opinie Studentească. Team Work 2004-2005*; **2009:** Gheorghe Teodorescu (coord.), *Alegeri 2008. Continuitate și schimbare*.

În domeniul sondajelor de opinie publică sociologia s-a aflat în fața unei oportunități de extensie tematică, *marketingul*, intrând în competiție cu științele economice.

16.4. Politicile sociale: funcțiile sociale ale statului

Preocuparea specialiștilor pentru politicile sociale a fost remarcabilă din primii ani ai secolului trecut.

1915: Virgil Madgearu, *Politica socială și războiul*; **1930:** Gheorghe Tașcă, George Strat, Dimitrie R. Ioanițescu, *Un deceniu de politică socială românească*; **1931:** Ion Răducănu, *Zece ani de politică socială în România, 1920-1930*; **1934:** Dimitrie R. Ioanițescu, *Curs de politică socială*; **1940:** Gheorghe Tașcă, *Politica socială a României (legislația muncitorească)*.

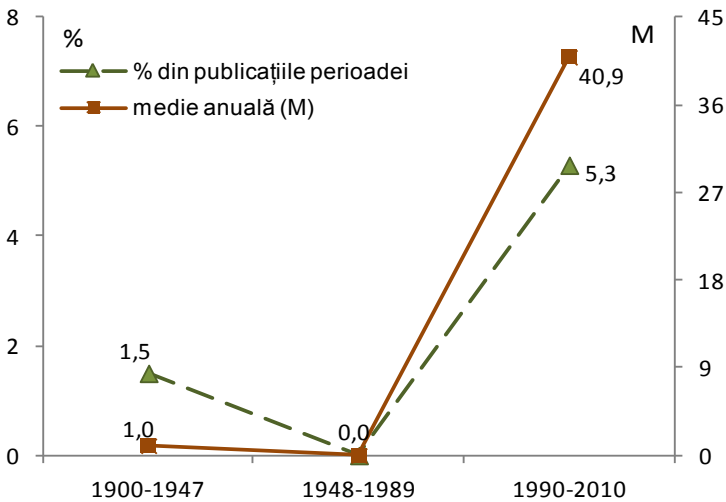
În perioada comunistă nu se înregistrează însă nicio lucrare pe tema politicii sociale.

Tematica a primit o atenție specială din partea sociologilor chiar din primii ani ai tranziției. Dacă în sfera politicului și economicului opțiunile tranziției păreau evidente, în domeniul politicilor sociale părea să existe o diversitate de opțiuni. Țările europene aveau profiluri ale statului social relativ diferite.

Sociologia avea o șansă de a contribui la cristalizarea politicilor sociale. Grupul de la ICCV a introdus ca o direcție prioritară a cercetării sale această tematică, producând în cei 21 ani 45% din publicațiile pe tema politicilor sociale.

Primul document politic-științific care a pus într-una din pozițiile centrale *politica socială* în procesul tranziției este *Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*, Mai 1990, coordonată de Tudorel Postolache. La elaborarea acestui document au participat și specialiști din ICCV. *Strategia* a inițiat o perspectivă, dezvoltată ulterior de ICCV, diferită de politica ulterioară a tranziției în domeniu, dedicându-i un substanțial capitol: politica socială "nu trebuie să fie strict reactivă, defensivă, ...ci și **constructivă**, orientată spre crearea condițiilor pozitive ale creșterii calității vieții."⁶³ În legătură cu previzibilele costuri sociale ale tranziției, *Strategia* preciza că acestea trebuie „să fie acoperite, în bună măsură, **simultan** cu apariția lor, în așa fel încât **chiar în cursul tranziției și nu ulterior, să se atingă un nivel comparativ cu media europeană la indicatorii sociali de bază.**"⁶⁴

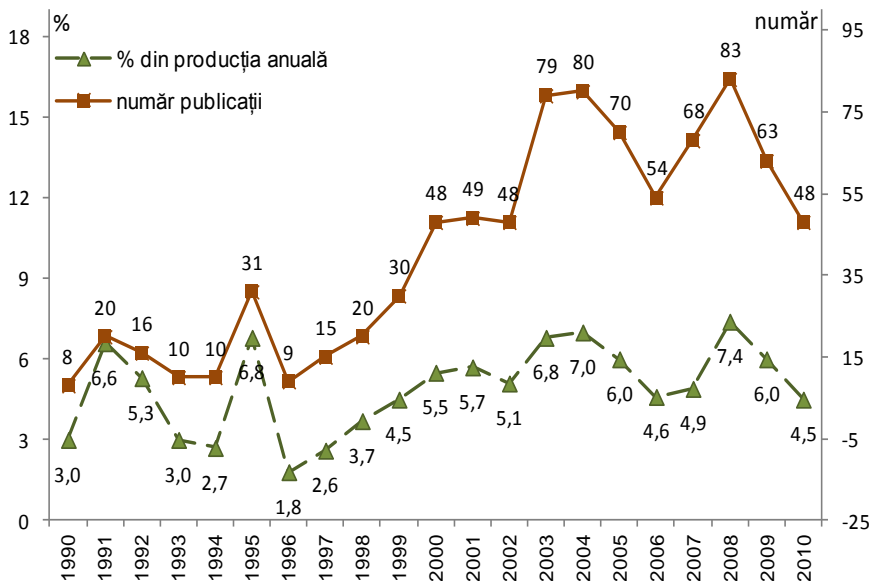
Grafic 16.3. Tema politicilor sociale pe perioade

⁶³ Postolache, T. 1990, în T. Postolache (coord.), *Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*, București: ICCV, pp. 22.

⁶⁴ *ibid*, p. 12.

Grafic 16.4. Tematica politici sociale în perioada tranziției

Politica socială a devenit un domeniu important al sociologiei: **859** lucrări în 21 de ani, reprezentând **5,3%** din totalul producției publicistice. La aceasta se adaugă de fapt multe alte lucrări, care abordează, în diferite forme și grade, problemele sociale și politicile sociale asociate: sărăcie, excluziune socială, romi, copii, persoane cu handicap, prevenirea consumului de droguri, delinvența etc.

Odată cu dezvoltarea sistemului de asistență socială, lucrările iau o orientare mai aplicativă, sub conceptul de protecție: identificarea nevoilor de protecție (copil, persoane cu dizabilitate, vârstnici, șomeri etc.), dar și a mecanismelor de protecție, evaluare, standard etc.

Sunt util de citat mai ales lucrările care au lansat, la începutul anilor '90, tematica politicii sociale. Aceste lucrări au avut o anumită influență și asupra deciziilor politice, dar în special au stat la baza introducerii cursurilor universitare de politici sociale și a creșterii interesului pentru această tematică în comunitatea de sociologi și asistenți sociali din România. Cele mai multe secții universitare de sociologie și asistență socială au introdus cursuri de politici sociale.

1990: Tudorel Postolache, *Capitolul Politici sociale în Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*, Mai 1990, (Tudorel Postolache coord.); ICCV a lansat un grup de studii pe tematica politicii sociale în principalele țări occidentale: UK, Suedia, SUA, Franța, UE, Polonia; **1991:** Cătălin Zamfir (coord.), *Politici orientate spre îmbunătățirea calității vieții*; **1992:** Cătălin Zamfir (coord.), *Raportul social al ICCV Nr. 1: Liniamente ale politici de protecție socială pentru România anilor '90*; **1993:** Ioan Mărginean, *Politica socială și economia de piață în România*; Gheorghe Barbu, *Minimul de trai. Instrument util pentru determinarea dimensiunilor sărăciei și pentru o politică socială adaptată la realități*; Cătălin Zamfir, *Situația social-economică a copilului în România: propunerea unui program prioritar de urgență de protecție*; **1994:** Ioan Mărginean, *Politica socială și economia de piață în România*; Elena Zamfir, Marius Pop, Cătălin Zamfir, *România '89-'93. Dinamica bunăstării și a protecției sociale*; **1995:** Elena Zamfir, Cătălin Zamfir (coord.), *Politici sociale. România în context european*; **1999:** Cătălin Zamfir (coord.), *Politici sociale în România 1990-1998*; Cătălin Zamfir, *Politica resurselor umane. Sistemul titlurilor universitare*; **2000:** Sorin Mitulescu, *Politica publică și tineretul*; **2001:** Cristina Ștefan, *Familia monoparentală. O abordare politică*; **2002:** Luana M. Pop, *Dicționar de politici sociale*, Marian Preda, *Politica socială românească – între sărăcie și globalizare*; Cristina Tomescu Doboș, *O analiză comparativă a politicilor sociale. România, țările UE, țările în tranziție*; **2003:** Gabriel Pascariu (coord.), *Politica de coeziune a UE și dezvoltarea economică și socială la nivel regional în România*; **2005:** Luana M. Pop, *Politici sociale: Elemente de teorie, analiză și evaluare*; Mălina Voicu, *Ce fel de bunăstare își doresc românii? Despre legitimitatea politicilor sociale în România*; **2007:** Irinel Stegar, *Valea Jiului – Probleme și politici sociale*; **2008:** Ana Maria Preoteasa, *Cercetarea politicilor sociale. Aspecte metodologice*; Ioan Mărginean, Iuliana Precupețu (coord.), *Calitatea vieții și dezvoltarea durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale*; Adrian C. Basarabă, *Politica regională*; **2010:** Cătălin Zamfir, Cosmin Briciu, Simona Stănescu (coord.), *Politici de incluziune socială în perioada de criză economică*.

Cele 3 strategii/ planuri naționale anti-sărăcie și promovare a incluziunii sociale, adoptate în România (de către Președinte în 1998, prin Hotărâre de Guvern în 2002 și Memorandum comun în domeniul incluziunii sociale – *Join Inclusion Memorandum* – semnat de Guvernul României și Comisia Europeană în 2005) au fost elaborate de sociologi, mai ales de specialiștii din ICCV.

S-au publicat multe lucrări teoretice și cursuri de politică socială: Mariana Iovițu, Ana-Maria Georgescu, Nelu Mircică, Livia

Popescu, Raluca Popescu, Eugen Blaga, George Poede, Daniela Vârjan, Cezar Avram, Parmena Popescu și Roxana Radu.

Un interes special începe să fie tot mai mult acordat politicilor sociale sectoriale: politici de suport pentru familie și copii (Ana Stăiculescu Brezeanu, Cosmin Briciu, Daniela Pescaru-Urse, Cristina Ștefan, Elena Zamfir); politici pentru educație/ școală (Ion Boboc, Ioan Mihăilescu, Lazăr Vlăsceanu, Cătălin Zamfir); sănătate (Cristian Vlădescu, Eugen Blaga, Adina Rebeleanu, Cristina Raț); politici în sfera ocupării (Eugen Blaga, Sorin Cace, Mihaela Jigău, Anita Preoteasa); politica serviciilor de asistență socială (Elena Zamfir, Daniel Arpinte, Floare Chipea, Valentin Vladu, Florin Lazăr, Enikő Szűcs, Rita Pásztor); suport pentru populația de romi (Sorin Cace, Gelu Duminiță, Mariea Ionescu, Elena Zamfir, Cătălin Zamfir), suport pentru persoanele cu handicap (Livius Manea, Camelia Angela Jurcuț); în domeniul locuirii (Adrian-Niculae Dan); în domeniul egalității de gen și egalității de șanse (Liliana Popescu, Georgeta Ghebrea, Elena Zamfir), combaterea consumului de droguri (Pavel Abraham, Floare Chipea); politica în domeniul lingvistic (István Horváth, Erika M. Tódor, László Vincze, Enikő Pál, Mircea C. Breaz, Levente Salad).

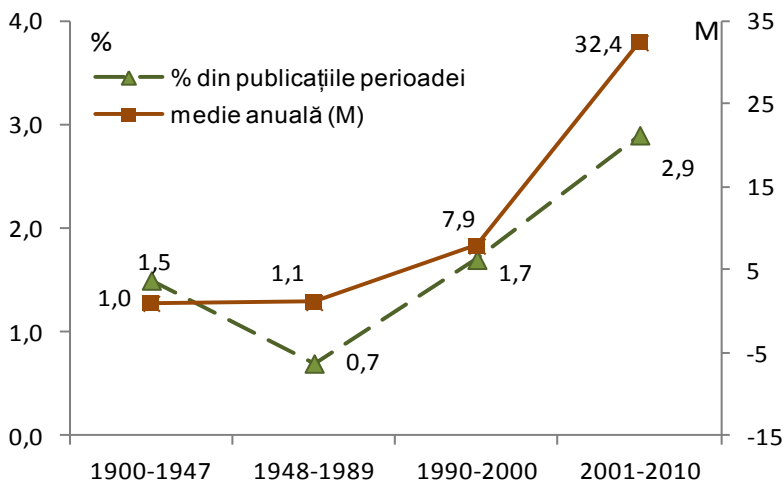
În anii 2000 se lansează o literatură care utilizează termenul de *politici publice* legat în special de secțiile universitare de politici publice: Nicolae Bujdoiu, Alfred Bulai, Cristian Pârvulescu și Sorina Poledna.

Capitolul 17. România în lume/ în Europa

17.1. Geopolitica/ sociologia frontierei, poziția României în contextul internațional

Este firesc ca sociologii să acorde atenție clarificării poziției României în contextul internațional larg sau în contextul internațional „local”, în special european.

Grafic 17.1. Tematica relațiilor internaționale, mondializare, geopolitică, politica frontierei

Ion Conea (1937) și Anton Golopenția (1938) au promovat urgența lansării unei noi politici: *geopolitica*. Preocuparea pentru contextul internațional al țării este notabilă: Sabin Manuilă, Simion Mehedinți și Gheorghe Vlădescu-Răcoasa.

În perioada comunistă, în politica sa de independență față de URSS, beneficiind de suportul Occidentului, România avea o atitudine mai optimistă față de contextul internațional. Ea a dezvoltat o politică externă activă, iar promovarea interesului național putea fi realizat doar prin susținerea unor norme de reglementare a relațiilor dintre națiuni. Conceptul cheie a fost *relații internaționale*: Mircea Malița, Costin Murgescu, Ludwig Grünberg, Ovidiu Bădina, Ovidiu Trăsnea, Silviu Brucan, Cornel Codiță și Ioan Drăgan.

Mircea Malița și Costin Murgescu (coord.) *România socialistă și cooperarea internațională*, 1969, dă tonul noii paradigme. Cornel Codiță analizează implicațiile cursei înarmării (*Implicații ale cursei înarmărilor asupra țărilor în curs de dezvoltare*, 1988 și 1989).

Ilie Bădescu introduce o nouă perspectivă asupra procesului global de schimbare social-culturală, care se va dezvolta după 1989:

1984: Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească: Contribuții de sociologie istorică privind cultura modernă românească;*

1988: Ilie Bădescu, *Timp și cultură: trei eseuri de antropologie istorică asupra europenismului românesc.*

După 1989 interesul sociologilor pentru contextul internațional al României crește rapid, extinzându-se spectaculos în anii 2000.

Un larg grup a produs cercetări de amploare pe această temă: Ionel Sava, Dan Dungaci, Radu Baltasiu, Călin Cotoi, Darie Cristea, Veronica Dumitrașcu. Lucrări importante se datorează și altor specialiști, precum Mircea I. Comșa, Paul Dobrescu, Gheorghită Geană, Mircea Măciu, Gabriel Pascariu și Sergiu Tămaș.

În 1995 Ilie Bădescu deschide o serie importantă de lucrări pe tema geopoliticii: 2 volume substanțiale privind *geopolitica frontierei*, coordonate împreună cu Dan Dungaci. Abordând diferite aspecte din perspectiva mondializării, se publică:

1994: Mircea Măciu și colab., *Geopolitica*; **1995:** Ilie Bădescu și Dan Dungaci (coord.) *Sociologia și geopolitica frontierei*; Sergiu Tămaș, *Geopolitica*; **1997:** Ionel Sava, *Geopolitica clasică. Școala geopolitică germană*; **1998:** Ilie Bădescu și colab., *Enciclopedia etnopolitică a românilor*; **1999:** Mircea Cosma, *De la geopolitică la geostrategie*; **2000:** Mircea Cosma, *Gestionarea crizei. Abordare geopolitică și geostrategică*; **2001:** Paul Dobrescu, Alina Bârgaoanu, *Geopolitica*; **2003:** Ilie Bădescu, Ioan Mihăilescu, Ionel N. Sava (coord.), *Geopolitică, globalizare, integrare*; Adrian D. Racheru, *Globalizare și cultură media*; Bogdan Voicu, Horațiu Rusu, Simona Răduțiu Vonica și colab., *Globalization, european integration and social development in european postcommunist societies*; **2004:** Dumitru N. Dumitrescu, *Gândirea sociopolitică germană din România*; Simona Ștefănescu, *Crizele politice și conflictele identităților. O abordare sociologică*; **2005:** Ilie Bădescu, *Noopolitica-sociologie noologică, teoria fenomenelor asincrone*; Ilie Bădescu (coord.), *Tratat de geopolitică*; **2006:** Ilie Bădescu, *Noopolitica: Sociologie noologică; Teoria fenomenelor asincrone; Încercări de reconstrucție creștină în sociologie și în geopolitică*;

Ilie Bădescu, *Geopolitică*; Călin Cotoi, *Primordialism cultural și geopolitica românească interbelică*; **2007**: Radu Baltasiu, Ilie Bădescu, *Geopolitica*; Luciana A. Ghica, Marian Zulean (coord.), *Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese*; Radu C. Petcu, *Conceptele de pace și ordine internațională în viziunea politico-diplomatică a lui Nicolae Titulescu*; Monica Șerban, Melinda Stoica, *Politici și instituții în migrația internațională: migrația pentru muncă din România. 1990-2006*; **2009**: Radu Baltasiu, *Antropologia Globalizării*; **2010**: Ilie Bădescu, Lucian Dumitrescu, Veronica Dumitrașcu (coord.), *Geopolitica noului imperialism. Teorii vechi și noi. Introducere în geoscopia dominației*; Paul Dobrescu, *Viclenia globalizării: asaltul asupra puterii americane*; Adrian Ibiș, *Rolul securității societale în perfecționarea subsistemelor educațional și politic*.

17.2. Europa/ Uniunea Europeană

Pentru România, Europa a fost constant cadrul de referință, un model cultural și instituțional. Cultura românească s-a dezvoltat sub influența europeană. Reformele instituționale în programul modernizării României au fost realizate prin asimilarea modelelor europene.

Ideea creării unei Europe unite s-a conturat demult. Dimitrie Gusti a fost unul dintre promotorii acestei idei.

1930: Dimitrie Gusti, *Problema Federației Statelor Europene*; **1931**: Romulus Cotaru, *Documents relatifs à l' organization d' une régime d' Union Fédérale Européenne*; **1932**: Mihail Manoilescu, *Antagonismele materiale și unitatea spirituală a Europei*.

Tabel 17.1. Tema Europei și a Uniunii Europene

Fază	Europa			Uniunea Europeană			Total	
	Total publicații	M	%	Total publicații	M	%	Publicații	%
1900-1947	22	0,5	0,7	-			22	0,7
1948-1989	41	1,0	0,7	-			41	0,7
1990-2000	156	14,2	3,0	11	0,2	0,2	167	3,2
2001-2010	728	72,8	6,6	154	15,4	1,4	882	8,2
1990-2010	884	42,1	5,4	165	7,9	1,0	1049	6,5

Preocupările cu privire la apartenența la Europa și, în ultimul deceniu, pentru integrarea în UE, cresc spectaculos: de la **0,7%** înainte

de 1990, la **3,0%** în anii '90 și apoi la **6,6** în anii 2000. Referirea în mod specific la UE este accentuată: **1,4%** în anii 2000.

Dăm doar câteva exemple de cărți dedicate integrării europene.

2002: Ilie Bădescu, Ioan Mihăilescu, Elena Zamfir, Ioan Mărginean (coord.), *Geopolitica integrării europene*; **2003:** Gabriel Pascariu (coord.), *Politica de coeziune a UE și dezvoltarea economică și socială la nivel regional în România*; **2004:** Simona Maria Vonica Răduțiu (coord.), *Aderarea României la Uniunea Europeană: impactul asupra statului bunăstării românesc*; **2006:** Ilie Bădescu, *România în contextul politicii de securitate europeană*; Sorin Cace, *Politici de ocupare în Europa Centrală și de Est*; **2007:** Ionel Sava, *Doctrine și partide politice europene*; **2009:** Florica Vasiliu, *Politici culturale și integrarea europeană*.

Capitolul 18. Familia, demografie, copii, tineret, femeie, violență domestică

18.1. Demografia

Tema demografiei a reprezentat o preocupare constantă în sociologie, plasându-se în jurul mediei. Sunt de menționat personalități de prestigiu în domeniu: Anton Golopenția, Sabin Manuilă și apoi Vladimir Trebici, Vasile Ghețau și Traian Rotariu, Cornelia Mureșan, Ana Stăiculescu Brezeanu, Andrei Stănoiu și Monica Șerban. Trebuie notate și analize demografice ale unor comunități: depopularea satelor a captat adesea un interes special. În monografiile satelor a fost inclusă o componentă demografică importantă. De asemenea, au reținut atenția procese demografice precum migrația de la sat la oraș și, în ultimii ani, migrația externă.

Sabin Manuilă: 1926: *Evoluția demografică a orașelor și minorităților etnice din Transilvania*; **1937:** *Populația României (cu o anexă cuprinzând populația Bucureștiului după datele recensământului general din 29 decembrie 1930)*; **1938:** *Étude ethnographique sur la population de la Roumanie*; **1940:** *Studiu etnografic asupra populației României; Demografia rurală a României*. În **1959** se publică la Roma *Regional Development of the Jewish Population*, Sabin Manuilă și W. Fielderman.

În 1945 se publică un volum al satului Drăguș axat pe starea de sănătate și demografică a satului.

În 1947 Anton Golopenția publică primele rezultate ale recensământului realizat în 1948. Se republică în două volume lucrările lui Anton Golopenția (2002).

Tabel 18.1. Teme de demografie

Faza	Lucrări	Lucrări medii anuale	% din publicațiile perioadei
1900-1947:	114	2,4	3,6
1949-1989:	227	5,4	3,7
1990-2000:	196	17,8	3,8

Faza	Lucrări	Lucrări medii anuale	% din publicațiile perioadei
2001-2010:	330	33,0	3,0
1990-2010:	526	25,0	3,2

În perioada comunistă, prima carte de demografie publicată aparține lui Vladimir Trebici, *Curs de statistica populației* (1970). Câteva cărți despre migrația de la sat la oraș: George M. Marica, *Migrația populației din mediul rural. Istoricul problematicii la noi și premisele sale*, 1971. Începe să publice lucrări de demografie Vladimir Trebici: *Populația României și creșterea; economică. Studii de demografie economică*, 1971; *Mică enciclopedie de demografie*, 1975; *Demografia orașelor României*, 1977; *Demografia teritorială a României*, 1986; *Demografie și etnografie*, 1986. În aceeași perioadă începe să publice un alt important demograf, Vasile Ghețău: *Perspective demografice*, 1979. Sociologii încep să publice cărți despre structura socio-demografică a satului (Maria Tamaș și Georgeta Fulea) și despre demografia familiei (Constantin Schifirnet).

După 1990, alături de demografi deja afirmați (Vladimir Trebici și Vasile Ghețău), publică importante cărți și demografi din noua generație:

1991: Vladimir Trebici: *Genocid și demografie*; **1994:** Ana Stăiculescu Brezeanu: *Approches longitudinales de la mobilité de la population en Roumanie. Etude du cycle de vie des générations roumaines 1931 et 1951*; **2002:** Ana Stăiculescu Brezeanu, *Elemente de demografie și resurse umane*; **1999:** Cornelia Mureșan, *Evoluția demografică a României: Tendințe vechi, schimbări recente, perspective (1870 – 2030)*; **2000:** Maria Bulgaru, *Past and Present Population Development in the Republic of Moldova New Demographic Faces of Europe*; **2002:** Vasile Burtea, *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*; **2003:** Șandru Dumitru, *Mișcări de populație în România (1940-1948)*; **1996:** Traian Rotariu (coord.), *Recensământul din 1850*; **2003:** *Demografie și sociologia populației. Fenomene demografice*, și importante volume, **2005:** *Demografie și sociologia populației. Fenomene demografice, Mișcarea naturală a populației între 1901-1910, Transilvania, vol. I Evenimente demografice, vol. II Cauze de deces*; **2004:** Tamás Kiss (coord.), *Procese demografice în Transilvania*; **2006:** Vasile Ghețău, *Declinul demografic și viitorul populației României*; **2007:** Stelu Șerban (coord.), *Transborder*

identities: The Romanian-speaking population in Bulgaria, 2007: Raluca Zanca, *Modele de comportament natalist ale populației romă*.

Sunt și alte teme de interes: populația ca resursă a forței de muncă (Ana Stăiculescu Brezeanu), dimensiunea populației de romi (Elena Zamfir, Cătălin Zamfir și Sorin Cace). Mai nou, și analiză demografică a comportamentului electoral: Adrian C. Basarabă (2008).

18.2. Familia

Familia, ca sistem social constitutiv al societății, a prezentat un interes special pentru sociologie. Cursurile de sociologie a familiei au fost de la început o parte importantă a formării sociologice.

Tabel 18.2. Familia

Faza	Total	Medie perioadă/ fază	% din publicații perioadă/fază
1900-1947	38	0,8	1,2
1948-1989	121	2,9	2,0
1990-2000	108	9,8	2,1
2001-2010	377	37,7	3,4
1990-2010	485	23,1	3,0

Școala lui Gusti a acordat o importanță deosebită cercetării familiei. Tradiția a continuat și în perioada comunistă. Accentul cade pe familia tânără. După câțiva ani, interesul pentru familie se diversifică: asistența socială a familiei, copilul în familie, patologii ale vieții de familie, ca violența. Creșterea interesului în anii 2000 se datorează în special asistenței sociale.

1945: Xenia Costa-Foru, *Cercetarea monografică a familiei. Contribuție metodologică*; **1970:** P. Bărbulescu, C. Ștefănescu, Leon Țopa, *Tineretul și familia. Coordonatele principale ale pregătirii tineretului pentru viața de familie*; **1972:** Natalia Damian, *Sociologia familiei*; **1974:** Nicolae Lotreanu, Sanda Faur, Luminița Ghivirigă, Sofia Scorțaru, Dan Abulius, Ion Bucheru, *Familia tânără*; **1978:** Maria Voinea, *Familia și evoluția sa istorică*; **1983:** Maria Voinea, Andrei Stănoiu și colab., *Sociologia familiei*; **1987:** Dan Banciu, Sorin M. Rădulescu, Marin Voicu, *Adolescenții și*

familia. Socializare morală și integrare socială; **1988**: Ion Boboc, *Dinamica structurii familiei la generațiile de tineri din mediul rural*; **1989**: Constantin Schifirneț și colab., *Familia, populația și educația în procesul dezvoltării societății*.

1990-2010:

1993: Petru Iluț, *Sociologia familiei*; Maria Voinea, *Psihosociologia familiei*; Maria Voinea, Ioan Mihăilescu, *Sociologia familiei*; **1995**: Petru Iluț, *Familia. Cunoaștere și asistență*; Elena Zamfir, Nicolae Lotreanu, *Situația copilului și a familiei în România*; **1996**: Gheorghe Cordoș, *Elemente de sociologie a familiei*; **1997**: Alexandru Gulei, *Familie-societate-economie*; **1998**: Gheorghe Barbu și Adina Mihăilescu, *Familiiile sărace cu mulți copii, segment al populației în plină suferință*; Elisabeta Stănciulescu, *Sociologia educației familiale*; **1999**: Doru Buzducea, *Primii pași - asistare pentru familiile afectate de HIV/SIDA și pentru personalul implicat în asistarea acestora*; Agneta E. Nemenyi, *Restructurare rurală și autosubzistența gospodăriilor familiale. Studiu comparativ între România și Bulgaria*; **2000**: Georgeta Ghebrea, *Regim social-politic și viață privată. Familia și politica familială în România*; Ioan Mihăilescu, *Familia în societățile europene*; Grațiela Văduva, Marina Roman, *Ghid practic de prevenire și intervenție în violențele intrafamiliale*; Mihăilescu Ioan (coord.), *Povara unui deceniu de tranziție. Situația copilului și a familiei în România*; **2001**: Adriana Albu, Constantin Albu, Ioan Petcu, *Asistența în familie a persoanei cu deficiență funcțională*; Dumitru Batâr, *Modele culturale în familia românească*; Floare Chipea, *Familia contemporană. Tendințe globale și configurații locale*; Adria Ibiș, *Influența agenților de socializare (familia, școala, grupul de referință) asupra comportamentelor predelincente ale elevilor*; Ana Muntean, *Familii și copii în dificultate*; Nicoleta Neamțu, Andreea Fabian-Kurko, *Metode și tehnici de asistență socială a familiei. Ghid practic*; Sorin M. Rădulescu, *Sociologia violenței (intra)familiale*; Paul H. Stahl, *Familia și școala. Contribuții la sociologia educației*; Cristina Ștefan, *Familia monoparentală*; **2002**: Sorin Cace (coord.), *Copiii romi care muncesc și familiile acestora: caracteristici socio-culturale și condiții de viață*; Ștefan Cojocar, și colaboratorii, *Ghiduri de bună practică în asistența socială a copilului și a familiei*; Grațiela Văduva, *Analiza și prevenirea violențelor în familie. Îndrumar pentru polițiști*; **2004**: Dumitru Batâr, *Familia în dinamica societății*; Maria Constantinescu, *Sociologia familiei. Probleme teoretice și aplicații practice*; Simona Ștefănescu, Valentina Marinescu, *Mediatizarea violenței în familie*; Petronela Talpaș, *Adopție și plasament familial*; **2005**: Mircea Agabrian, Zeno Vlad Millea, *Parteneriate școală-familie-comunitate. Studiu de caz*; Monica Ancuță, *Stop violența în familie: cunoaștere, prevenție, intervenție*; Corina Bistriceanu, *Sociologia familiei*; Petru Iluț, *Sociopsihologia și antropologia familiei*; Valentina Marinescu, Simona Ștefănescu, *Mediatizarea actelor de violență în familie. Presa scrisă. Ghid*

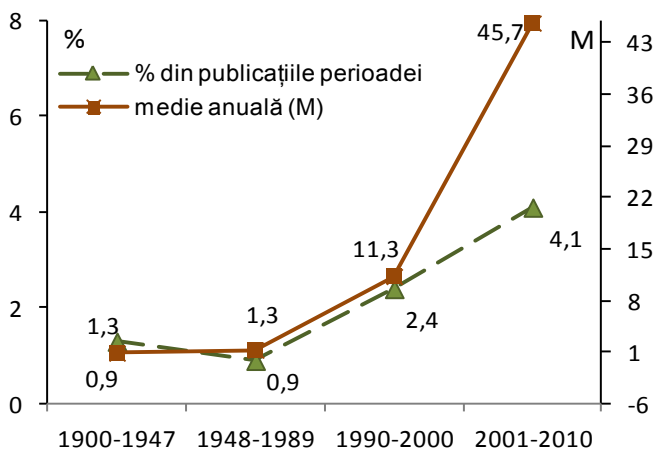
de bune practici pentru jurnaliști; Cornelia Mureșan (coord.), *Diferențe de gen și intergeneraționale în comportamentul reproductiv și de parteneriat familial*; Elena Zamfir, *Politici sociale pentru familie și copil*; Monica Zapodeanu, *Terapii familiale și asistența socială a familiei*; **2006**: Mircea Agrabian, *Școala, familia, comunitatea*; Ion Chelemen, *Impactul psiho-social asupra familiei ca urmare a dizabilității copilului*; Dinu Dumitrașcu, *Psihoterapii familiale și de cuplu*; Ioan Mărginean și Ștefan Cojocaru (coord.), *Services to children and families. Impact of Holt programs in Romania*; Simona Stanciu, *Planificarea familială. Între sociologie și medicină*; Ana R. Stăiculescu Brezeanu, Dana Jitcov, *Familia monoparentală între tradiționalism și modernitate. Scurtă analiză a problemelor specifice și a politicilor sociale de rezolvare a lor*; Maria Voinea, *Familia contemporană. Microenciclopedie*; **2007**: Lidia Berszan, *Dizabilități și familie (în maghiară)*; Alexandru Gulei, *Familia și funcțiile ei*; Peru Iluț (coord.), *Dimensiuni ale familiei actuale din România*; Simona Macarie, *Familia reconstruită*; Nicoleta Neamțu, *Succes și eșec în plasamentul familial, în contextul reformei sistemului de protecție a copilului din România*; Maria Pescaru, *Legislația familiei și a copilului*; **2008**: Luminița Monica Alexandru, *Reforma sistemului de protecție a copilului și familiei în România*; Simona Branc, *Generații în schimbare. Modele de educație familială în Banatul secolului XX*; Mihai Iovu, *Conceptualizarea abuzului și neglijării copilului în familie*; Nicoleta Neamțu (coord.), *Practica asistenței sociale centrată pe individ și familie: Studii de caz*; Mariana Stanciu (coord.), *Condiții de viață ale familiilor cu copii din România*; Maria N. Turulic, Adina Karner-Huțulec, Oana Dănilă, *Violența în familie: teorii, particularități și intervenții specifice*; Cornel Constantinescu (coord.), *Realități și perspective în studiul familiei*; **2009**: Petru Iluț (coord.), *Familia monoparentala din Romania și fenomene conexe*; Magdalena Manu, *Violența familială. Maltratarea femeii și a copilului*; Carmen Mândrilă, *Violența în familie. O realitate dramatică*; Raluca Popescu, *Introducere în sociologia familiei*; Cornelia Rada, *Planificarea familială la limita dintre medical și social, O abordare antropologică și psiho-medicală*; Cornelia Rada, *Repere antropologice ale familiei în contextul sănătății sexual-reproductive*; Mircea Zidărescu, *Rolul familiei, comunității și a mediatorului școlar în combaterea absenteismului școlar, a abandonului școlar și a delinvenței juvenile la copiii de etnie romă*; **2010**: Adrian Neculau, *29 de teste pentru a te cunoaște. Inteligența. Sănătatea. Creativitatea. Familia. Cariera. Relațiile cu ceilalți*; Sorin M. Rădulescu, *Inocență și violență erotică. Abuzul sexual exercitat în familie asupra minorilor*; Sorin M. Rădulescu, Cristina Dâmboeanu, *Abuzul comis în familie asupra copiilor – o perspectivă multidisciplinară*; Monica Tarcea, Cornelia Rada, *Viața sexuală și familia în mediul urban românesc.*”

18.3. Copiii

În perioada comunistă copiii nu au reprezentat o temă de interes special: **0,9%** din totalul publicațiilor, cu o scădere față de perioada anterioară (**1,3%**).

În perioada tranziției tema copilului a cunoscut o creștere importantă a atenției actorilor politici și a specialiștilor: de la **0,9%** în perioada comunistă la **3,6%**. Creșterea interesului este și mai accentuată spre sfârșitul perioadei.

Grafic 18.1. Tema copilului

Interesul pentru copii în perioada comunistă se centra pe dezvoltarea copiilor. În această perioadă domină tratarea copilului ca elev și mai puțin a problemelor grave cu care aceștia se confruntă, temă dezvoltată după 1989 (sărăcie, handicap, risc de abuz, copii abandonați).

Tabel 18.3. Tema copilului în perioada comunistă și în tranziție

Faza	Perioada comunistă		Tranziție	
Total lucrări	55	%	581	%
Copil în situații dificile	19	34.30%	530	91.20%
Copilul-elev	36	65.40%	51	8.80%

Explozia lucrărilor pe tema copiilor se datorează și creșterii rapide a profesiei de asistent social, copilul fiind o temă centrală a profesiei.

1993: Cătălin Zamfir (coord.), *Situația social-economică a copilului în România: propunerea unui program prioritar de urgență de protecție*; Mihaela Jigău, *Cartea albă a copilului din România*; **1995:** Elena Zamfir și colab., *Situația copilului și a familiei în România*; Giovanni Andreea Cornia (coord.), *Children at Risk in Central and Eastern Europe: Perils and Promises*⁶⁵; **1996:** Traian Rotariu (coord.), *Expunerea minorilor la abuz și neglijare în județul Cluj*; Cătălin Zamfir și Elena Zamfir, *Children at Risk in Romania: Problems Old and New*; **1997:** Elena Zamfir (coord.), *The situation of Child and Family in Romania*; Elena Zamfir, Marius Pop, Cătălin Zamfir, *Pentru o societate centrată pe copil*; **1998:** Gheorghe Barbu, Adina Mihăilescu, *Familii sărace cu mulți copii, segment al populației în plină suferință*; **1999:** Sorin Cace și colab., *Copiii rromi din România*; **2000:** Maria Bulgaru (coord.), *Copiii străzii în orașul Chișinău: studiu în baza cercetării sociologice*; Ágnes Darvas, Katalin Tausz (coord.), *Raid-anchetă cu privire la sărăcia copiilor din Ungaria și România*.

Tematica copilului în această perioadă s-a desfășurat pe două direcții: copiii în situații de risc special (instituționalizați, abandonati, abuzați, copii cu dizabilități) și populația de copii cu risc ridicat de sărăcie.

Chiar din 1990 atenția internațională s-a îndreptat spre problema copiilor din instituții. Politic, tema copiilor instituționalizați a fost utilizată ca exemplu dramatic de ce a putut produce sistemul comunist. Televiziunile occidentale au fost pline de reportaje din instituțiile pentru copii. Imaginile, se pare că unele chiar ușor „montate”, au fost de natură să șocheze publicul occidental. UNICEF a venit chiar din 1990 în România pentru a oferi un sprijin; un astfel de exemplu este UNICEF, *Cauze ale instituționalizării*, 1991. Tema violenței împotriva copiilor tinde să se mențină în atenție: Mihai D.

⁶⁵ Trebuie menționate primele cercetări comparative internaționale coordonate de Giovanni Cornia publicate în seria de patru volume, program la care a participat și România (Cătălin Zamfir și Marius Pop): *Economies in Transition Studies. Regional Monitoring Report: Republica Cehă, Slovacia, Ungaria, Polonia, Slovenia, Albania, Bulgaria, România, Estonia, Latvia, Lituania, Belarus, Moldova, Rusia, Ucraina, Armenia, Azerbaijan, Georgia*, UNICEF, Florence.

Gheorghiu, Lucette Labache, Hélène Milova, *Pour un dénominateur européen commun des pratiques de prévention et de protection de la violence envers les enfants et les jeunes*, 2006.

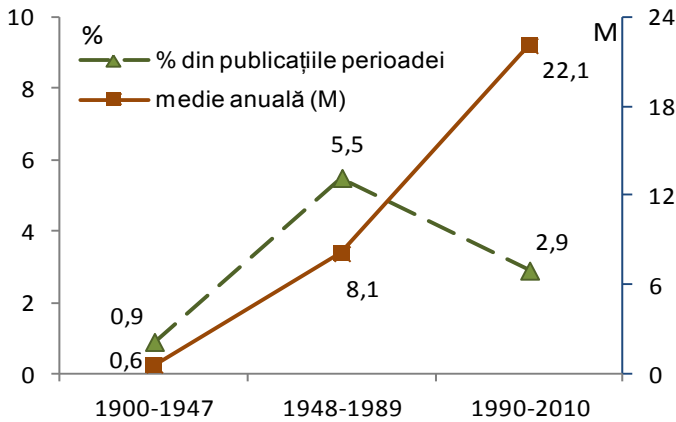
Problema mai generală a sărăciei copiilor a fost abordată în perioada tranziției mai mult în mediul academic. Analizele sociologice au atras atenția asupra faptului că situația copiilor din familii este dificilă: sărăcirea urma să afecteze masiv familiile cu copii, mai ales pe cele cu mulți copii. Perioada dificilă de sărăcire și polarizare socială a tranziției făcea din copii victimele cele mai sigure. Sistemul de alocații pentru copii în viziunea specialiștilor români trebuia să aibă o funcție compensatorie în perioada tranziției, lucru care nu s-a întâmplat.

18.4. Tineretul

Tineretul este o temă constantă a sociologiei românești, reprezentând, în cei 111 ani luați în considerare, **3,2%** din publicistica totală. În prima perioadă, până în 1948, ea reprezintă o proporție modestă: **0,9%**. Crește spectaculos în perioada comunistă la **5,5%**, cu un vârf de **7,6%** în anii '80, datorată interesului politic special. În perioada tranziției, deși producția este ridicată, ponderea ei scade la **2,9%**, cu un vârf de **3,4%** în anii 2000.

Pe fondul îngrijorării generate de explozia neașteptată a mișcării politice a studențimii din Occident din 1968, în același an se înființează *Centrul pentru cercetarea problemelor Tineretului*, institut care a produs multe studii, cărți și în special rapoarte, realizând cercetări empirice substanțiale: după 1989, prezența CCPT s-a estompat, până la dispariție.

Cercetările au fost realizate de o echipă de tineri dedicați: Ovidiu Bădina, George Basiliade, Dumitru Bazac, Leon Buburuzan, Fred Mahler, Cătălin Mamali și Constantin Schifirneț. CCPT a reușit să constituie centre regionale, unele foarte active, de exemplu în Timișoara cu Ștefan Buzărnescu sau în Pitești cu Cornel Constantinescu. Au fost atrași în cercetările sale și colaboratori și de la alte instituții: Traian Rotariu și Adrian Nicolau etc. Poziția CCPT în structurile de putere a oferit autoritate și resursele necesare cercetărilor, dar i-a ferit activitatea de presiunea *comenzilor politice*.

Grafic 18.2. Tema tineret pe perioade

18.5. Femeie/ egalitatea de șanse

Promovarea drepturilor femeii nu este în România o temă nouă. Ea apare și în prima jumătate a secolului XX: șase lucrări. *Calypso Botez, Problema drepturilor femeii române: examen social-politic și juridic/ cu o introducere istorică asupra feminismului în România, 1919.*

Programul comunist a avut ca unul dintre obiective egalitatea femeii/ bărbați și promovarea femeii, dar tematica feminismului nu a fost de interes în sociologia din această perioadă. Găsim o lucrare, al cărei autor este activist politic: Stana Buzatu, 1979 *Condiția femeii – dimensiune a progresului contemporan (abordarea sociologică).*

Tabel 18.5. Tema femeii și a egalității de șanse

Faza	Total	Medie perioadă/fază	% din publicații perioadă/fază
1900-1947	18	0,4	0,6
1948-1989	12	0,3	0,2
1990-2000	32	2,9	0,6
2001-2010	77	7,7	0,7
1990-2010	109	5,2	0,7

Nici după 1989 tema femeii nu a fost una foarte importantă pentru sociologie, crescând abia după 2000.

2000: Elena Zamfir și Cătălin Zamfir, *Situația femeii în România*; **2001:** Nándor Magyari, Elemer Magyari-Vincze, *Femei și bărbați în Clujul multiethnic*; Manuela S. Stănculescu, *Country Report – ROMANIA – 1998 Racialization and feminization of poverty in Central and Southern Europe during Post-Communist Socio-Economic*; Mălina Voicu și Monica Șerban, *Situația femeilor din ruralul românesc*; Floare Chișea (coord.), *Femeia în tranziție. Status-uri, roluri, identități*; **2002:** Ghizela Cosma, Virgiliu Țărău, *Condiția femeii în România în secolul XX: studii de caz*; Laura Grunberg, *Revoluții în sociologia feministă. Repere teoretice, contexte românești*; Mihaela Miroiu, Otilia Dragomir (coord.), *Lexicon feminist*; **2004:** V. Marinescu; Valentina Pricopie, *Accesul femeilor pe piața muncii*; **2005:** Laura Grunberg, *Mass media despre sexe. Aspecte privind stereotipurile de gen în mass media din România*; **2006:** Ioana Borza, Laura Grunberg (coord.), *Cartea neagră a egalității de șanse între femei și bărbați în România*; **2007:** Laureana Urse, *Populația feminină din România*; **2008:** Radu-Pavel Gheo, Dan Lungu și colab., *Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism*; Laura Grunberg, *biONGrafie. AnA – istoria trăită a unui ONG de femei*; Zoltán Rostás, Teodora E. Văcărescu, *Cealaltă jumătate a istoriei. Femei povestind*.

18.6. Sexualitate/ exploatare/ abuz/ homosexualitate

Înainte de 1990 sociologia românească a împărțit împreună cu mentalitatea colectivă o rețineră în abordarea temei sexualității: se înregistrează doar 6 studii.

După 1990 se înregistrează o creștere a interesului pentru tematica sexualității (0,7% în anii 2000 și probabil în creștere), între lucrări regăsim și 9 dedicate homosexualității și 2 transsexualității.

Tabel 18.6. Tema sexualității

	Total	Medie perioadă/fază	% din publicații perioadă/fază
1990-2000	21	1,9	0,4
2001-2010	78	7,8	0,7
1990-2010	99	4,7	0,6

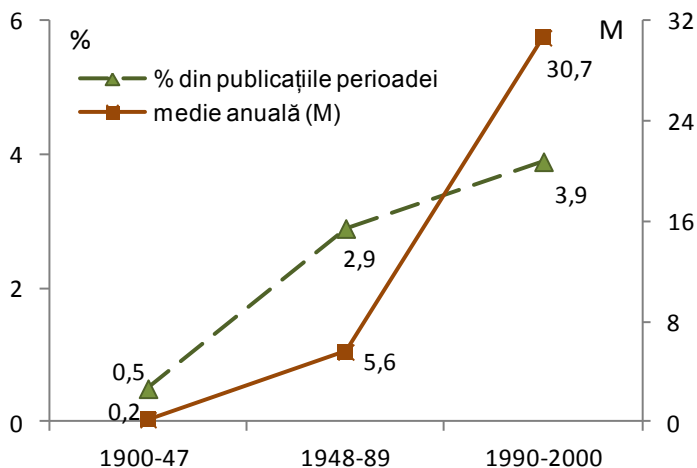
1996: Niculina Petre (Tolstobrach), Ecaterina Lăudatu, Mariana Neacșu, *Child abuse and sexual exploitation*; Sorin M. Rădulescu, *Sociologia și istoria comportamentului sexual „deviant”*; **1997:** Sorin Spineanu-Dobrotă, Mircea Miclea, Rodica Macrea, Sorin Spineanu-Dobrotă, Mircea Miclea, Rodica Macrea, *Homosexualitatea – perspective multidisciplinare*; **1999:** Sorin Spineanu-Dobrotă, Rodica Macrea, *Societate, cultură, sexualitate*; Sorin M. Rădulescu, Annabella Zolei, *Sociologia transsexualismului. Evaluări calitative și studii de caz în România*; **2000:** Floare Chipea (coord.), *Prostituția – formă importantă a delicvenței feminine*; Ana Muntean, *Traficul de femei și prostituția forțată*; **2003:** Sorin M. Rădulescu, Monica Pătrioară, *Abuzul sexual asupra copiilor* ; Maria Voinea, *Sex și sancțiune*; **2004:** Florin Lazăr, *Cunoștințe și comportamente de risc în ceea ce privește HIV/SIDA și alte infecții cu transmitere sexuală în comunitățile defavorizate*; George Roman, Sorin Căce, *Rapid Assessment of Trafficking in Children For Labor and Sexual Exploitation in Romania*; **2005:** Sorin Spineanu-Dobrotă, *Homosexualitatea – normal sau patologic?*; **2006:** Raluca Ionescu, *Metrosexualul. Un mit urban contemporan*; **2007:** Sorin Spineanu-Dobrotă, *Minorități sexuale și drepturile omului*; **2008:** Cornelia Rada, Ileana Prejbeanu, *Comportamentul sexual uman, coordonate antropologice și psiho-medicale*; **2009:** Cornelia Rada, *Repere antropologice ale familiei în contextul sănătății sexual – reproductive*; **2010:** Doru Buzducea, Marian Preda, Florin Lazăr, Vlad Grigoraș, *Researching the edge. Young injecting drug users and female sex workers*; Sorin M. Rădulescu, *Inocență și violență erotică. Abuzul sexual exercitat în familie asupra minorilor*; Monica Tarcea, Cornelia Rada, *Viața sexuală și familia în mediul urban românesc*.

Capitolul 19. Calitatea vieții: umanizarea societății (stil de viață, standard de viață, venituri, consum)

Teme ca urbanizarea, industrializarea, migrația de la sat la oraș, care ocupau locul central în cercetările sociologice în anii '60, percepute ca motoare ale unei modernizări pozitive, și-au pierdut treptat interesul. Din anii 1970 a devenit tot mai clar că procesul de modernizare prin industrializare și urbanizare nu mai poate fi decuplat de politica comunistă și de eșecurile ei. Politicul distorsionase sever toate procesele de modernizare. S-a creat un gol tematic în sociologie. Era nevoie a se căuta alte teme de cercetare care să fie de interes și, în același timp, acceptabile – sau cel puțin tolerate – politic.

19.1. Calitatea vieții

Grafic 19.1. Calitatea vieții (standard de viață, condiții de viață, venit, consum, stil de viață)

În acest context se dezvoltă o nouă perspectivă în analiza sociologică, sistemele sociale considerate din punctul de vedere al

beneficiilor oamenilor: *calitatea vieții*. Alături de acest concept, o carieră sociologică importantă are tema *satisfacției cu viața*. Indicatorii de satisfacție sunt prezenți în aproape toate cercetările sociologice empirice. Funcția sa este de a promova satisfacția umană ca un criteriu de performanță a tuturor sistemelor/ activităților sociale și o sursă motivațională a performanței. Sociologia preia din filozofie și psihologie și conceptul de *fericire*, tratată ca fapt social, explicabilă prin contextul social.

Sunt și alte concepte care au premers/ completat perspectiva dezvoltată în *calitatea vieții*: *condiții de trai, nivel de trai, standard de viață, mod de viață, stil de viață, venituri, consum*.

Primele studii sociologice pe această temă au apărut sub forma *condițiilor de trai* ale unor grupuri sociale.

1906: Gh. Scraba, *Condițiile de trai ale săteanului român*; **1944:** Nicolae Marin-Dunăre, *Condițiile de viață ale fiilor de țărani vânzători ambulanti în capitală*; Gheorghe Retegan, *Condiții de viață ale oamenilor de serviciu de la o instituție publică din capitală*; **1948:** C.I. Messinger, *Cercetarea condițiilor de viață familială*.

Tabel 19.1. Tematica condiții de trai, nivel de trai, standard de viață, mod de viață, stil de viață

Perioade	Medie anuală	% din total publicații
1900-1947	0,1	0,2
1948-1989	1,1	0,7
1990-2010	4,3	0,5

Sociologia a încercat să impună *standardul de viață* ca parametru important al stării unei societăți.

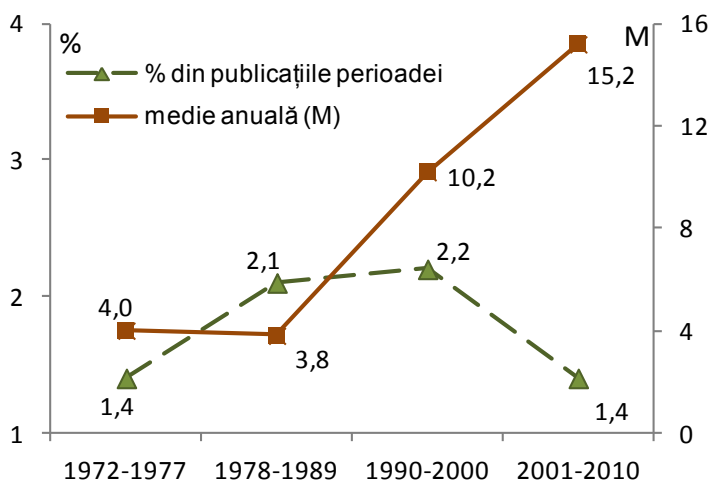
În perioada de avânt al programului comunist, între 1959 și 1972, s-a inclus și creșterea *nivelului de trai* al populației ca un obiectiv esențial: apar 7 lucrări pe această temă, dar tema dispare în anii '70-'80. Populația, sacrificată pentru realizarea programului ceaușist de creștere accelerată a economiei, a suportat totodată și costul ineficienței sistemului comunist. Tema standardului de viață este reluată în perioada tranziției, dar marginal: 31 lucrări, între care și o carte: Adina Mihăilescu, 2004, *Minimul de trai și costurile sociale*.

Stil/ mod de viață a reluat tema condițiilor de viață, dar într-o viziune mai sintetică: **23** lucrări în perioada comunistă și **44** în perioada tranziției.

1982: Ion Rebedeu și Cătălin Zamfir (coord.), *Modul de viață și calitatea vieții*; **1989:** Cătălin Zamfir și Ion Rebedeu (coord.), *Stilurile de viață. Dinamica lor în societatea contemporană*; **2006:** Mircea-Ioan Comșa, *Stiluri de viață în România după 1989*; **2008:** Sorin Mitulescu, *Traietorii și stiluri de viață*; **2010:** Marian Vasile, *Stiluri de viață în perioada postcomunistă*.

Calitatea vieții. Primele două lucrări care conțin în titlu această sintagmă sunt publicate în 1973 și de atunci anual s-au publicat 1-2 lucrări cu un asemenea profil. În perioada comunistă, între 1973 și 1989 au fost publicate pe tematica calității vieții, satisfacția cu viața, fericire **70** lucrări: **12** cărți și **58** studii.

Grafic 19.2. Tema calității vieții, satisfacție și fericire

Cărți pe tema calității vieții/ satisfacția vieții/ fericire: 1972-1989: **1974:** Virgil Ioanid, *Progrese, direcții, tendințe. Ecologie: sistematizarea și calitatea vieții*; **1975:** Pavel Apostol, *Calitatea vieții și explorarea viitorului*; **1977:** *Calitatea vieții*: culegere de 10 studii de autori români, conectate la teme economice și social-politice la tematica CV; **1980:** Cătălin Zamfir și Nicolae Lotreanu (coord.), *Calitatea vieții*, o culegere de traduceri din literatura occidentală și din țările socialiste pe tematica

calității vieții (16 studii) și a stilurilor de viață; Cătălin Zamfir, *Un sociolog despre muncă și satisfacție*, Cătălin Zamfir (coord.), *Dezvoltarea umană a întreprinderii*, C. Zamfir, I.-A. Popescu, Șt. Ștefănescu, *Umanizarea muncii – factor al calității vieții*, **1982**: I. Rebedeu, și C. Zamfir (coord.), *Modul de viață și calitatea vieții*, cuprinzând 6 studii centrate pe calitatea vieții ; **1982**: Elena Zamfir, *Cultura relațiilor interpersonale*, **1984**: Cătălin Zamfir (coord.), *Indicatori și surse de variație a calității vieții*; **1987**: Tudorel Postolache (coord.) și colab., *Tratatul de economie contemporană*: 5 capitole axate pe calitatea vieții; **1989**: Elena Zamfir, *Incursiune în universul uman. Noi ipostaze și dimensiuni ale fericirii*. Se adaugă și două cărți pe promovarea umanizării relațiilor sociale și a culturii libertății: Elena Zamfir, *Cultura relațiilor interpersonale, 1982 și Cultura libertății*, 1979.

Tematica calității vieții a fost preluată în România de la începutul lansării ei în Occident, ceea ce nu s-a întâmplat și în alte țări socialiste, unde nu a obținut un interes special. România, impresionant, prin amploarea popularității temei calității vieții, a reprezentat o excepție, datorită unui complex politic-ideologic și științific. Totodată, de la început, *calitatea vieții* a fost asimilată în limbajul public și politic, cunoscând o popularitate specială. Tematica a fost dezvoltată în România în două comunități intelectuale distincte:

a. Rapid, sub formă de eseuri/ studii teoretice în reviste de specialitate și volume colective, în comunitatea de filozofi, politologi și economiști.

b. În comunitatea sociologică, prin studii teoretice și, mai ales, sub forma unor cercetări empirice, având un grad ridicat de complexitate.

După 1974, s-a constituit un grup informal de sociologi, care a realizat cercetări pe tema *diagnozei calității vieții, a calității umane a muncii și dezvoltarea umană a organizațiilor*. Cercetările empirice realizate în România în acei ani au utilizat metodologia elaborată de *Institutul de Cercetări Sociale (Universitatea Michigan, SUA)*.

Lansată în aceeași perioadă ca în Occident, de remarcat faptul că au apărut continuu lucrări până în 1989, exercitând o presiune constantă a se lua în considerare omul și nevoile sale.

Tematica calității vieții trebuie considerată nu doar ca un program de interes strict științific. În jurul acestei teme, comunitatea sociologilor români a cristalizat un program alternativ de reformă socială, care să forțeze structurile comuniste pentru schimbare, a adoptat o strategie a *meliorismului* care ar fi putut duce, cel puțin, la

umanizarea sistemului. Umanizarea diferitelor sisteme (a muncii, a relațiilor interpersonale) a fost o direcție distinctă. Cele mai multe cercetări au avut ca obiectiv *satisfacția vieții*, cele mai multe *satisfacția în muncă*. S-a promovat ideea că un obiectiv esențial al tuturor sistemelor sociale este calitatea vieții/ satisfacția participanților și, totodată, utilizarea unor indicatori de acest fel reprezenta o bază de critică a sistemului social. Semnificativ, lucrări pe tema *satisfacției* se înscriu mai accentuat în perioada de criză a societății comuniste. După 1990 se înregistrează 54 studii dedicate temei satisfacției, dar doar una dedicată satisfacției cu munca. Satisfacția muncii nu pare a mai reprezenta o motivație importantă a performanței.

Într-un sistem social, care s-a dovedit ulterior structural blocat, se puteau naște programe de reformă inițiate de intelectuali. Fără speranța că acest tip de reformă ar fi putut duce la schimbarea sistemului, s-a crezut totuși că ea ar fi putut avea o contribuție ca parte a unui program mai general de reformă, putând contribui la pregătirea unor schimbări globale.

După 1980 programele de cercetare empirică a calității vieții au fost stopate, dar au fost multe publicații pe tema calității vieții. Tema a rămas ca element al conștiinței colective, menținându-se asocierea sa cu viziunea sociologică.

Tema calității vieții în perioada tranziției

În 1989, tema calității vieții avea în România o tradiție și o receptare publică pozitivă. Imediat după Revoluție, ea a fost preluată masiv în discursul politic și chiar în construcția instituțională. Dacă în perioada comunistă *calitatea vieții* a fost obiectivul unui program sociologic de reformă, după Revoluție ea a devenit o *speranță*, unul dintre obiectivele reconstrucției sociale, un indicator social utilizat drept criteriu de evaluare a rezultatelor schimbării.

După alegerile din iunie 1990 s-a înființat un post de vice-prim ministru responsabil cu *calitatea vieții*. Este semnificativ totodată că una dintre primele instituții create imediat după Revoluție, la inițiativa profesorului Tudorel Postolache, pe 2 ianuarie 1990, a fost ICCV. Acest institut a fost primul centrat pe tema calității vieții din lume.

Noul institut a încercat să integreze tematica calității vieții în programul complex al dezvoltării sociale. Institutul a avut de la început două direcții principale de cercetare: calitatea vieții și politicile sociale.

Înființarea institutului se datorează și prestigiului cercetărilor pe tema calității vieții dezvoltate în anii '70. Prima conferință științifică organizată de ICCV, în 1990 a avut ca temă *Politici orientate spre îmbunătățirea calității vieții*. Din același an, ICCV publică o revistă specializată: ***Calitatea vieții. Revistă de politici sociale***, 4 numere pe an. În cei 25 de ani, au fost publicate **100** volume. Această revistă a oferit un spațiu stimulat publicistic pentru tema calității vieții.

Se reia metodologia calității vieții utilizată în lucrarea *Indicatori și surse ale calității vieții* (Cătălin Zamfir coord., 1984) și sistemul de indicatori experimentat atunci. Institutul a realizat în perioada 1990-2010, **13** diagnoze anuale ale calității vieții, pe eșantioane naționale reprezentative, coordonate de Ioan Mărginean (anuale până în 1999 și apoi în 2003, 2006 și 2010).

În perioada 1990-2010 sunt publicate **264** lucrări cu tema calității vieții, inclusiv fericire și satisfacția în/cu viața, cu o medie anuală de **12,6**, reprezentând **1,6%** din totalul producției din acest interval. Cele mai multe astfel de lucrări aparțin cercetătorilor ICCV, dar tematica a suscitat și interesul altor cercetători.

1991: Cătălin Zamfir (coord.), *Politici orientate spre îmbunătățirea calității vieții*; Ioan Mărginean, Socol Gheorghe, *Diagnoza calității vieții. Date preliminare*; Cătălin Zamfir (coord.), *Calitatea vieții – Teorie și practică socială – Culegere de comunicări prezentate la Sesiunea Științifică din 13-14 decembrie 1991*; Ioan Mărginean, *Analiza comparativă a calității vieții*; Ioan Mărginean, Gheorghe Socol, *Calitatea vieții în perioada de tranziție*; **1996:** Dumitru Chiriac, *Calitatea vieții populației rurale din Rezervația Biosferei Delta Dunării*; **2005:** Ioan Mărginean, Ana Bălașa (coord.), *Calitatea vieții în România*; **2006:** Ioan Mărginean, Iuliana Precupețu (coord.), *Quality of Life in Bulgaria and Romania*; **2007:** Floare Chipea (coord.) *Dezvoltare durabilă și calitatea vieții. Studiu de caz în județul Bihor*; Flóra Gábor, *Regiune, identitate, calitatea vieții (în maghiară)*; **2010:** Ioan Mărginean, Iuliana Precupețu (coord.), *Paradigma calității vieții*.

Tema *fericirii* a fost o preocupare cu o anumită tradiție. În perioada comunistă a fost slab prezentă, prin doar câteva comentarii asupra teoriei lui Petre Andrei și o carte centrată pe tema fericirii: Elena Zamfir, *Incursiune în universul uman. Noi ipostaze și dimensiuni ale fericirii* (1989). După 1990, studii sociologice pe tema sociologiei se datorează lui Sergiu Bălțătescu care publică o carte fundamentală *Fericirea în contextul social al tranziției postcomuniste din*

România(2009) și 5 studii din cele 11 dedicate temei fericirii. Se adaugă și cartea lui Petru Ștefăroiu *Teoria fericirii în asistența socială* (2009).

19.2. Venituri și consum

Sociologii au dezvoltat tema veniturilor populației și consumului mai mult în relație cu standardul de viață și calitatea vieții: Gheorghe Barbu, Maria Molnar, Mariana Stanciu, Adina Mihăilescu, Dumitru Chiriac, Cristina Humă, Simona Ilie și Laureana Urse. Această tematică este tratată și ca sursă a unor probleme sociale, mai ales a unui comportament deviant: alcool (Marius Pieleanu), tutun (Cristian Vlădescu) și droguri (Pavel Abraham, Floare Chipea, Simona Stanciu, Marian Preda, Gabriel Jderu, Sorin M. Rădulescu, Cristina Dâmboianu și Daniela Pescaru Urse).

Tabel 19.2. Tema venituri și consum

Faza	Consum	Venit	Total publicații	Medie anuală	% din total publicații
1900-1947	4	0	4	0,1	0,1
1949-1989	19	6	25	0,6	0,4
1990-2000	26	32	58	5,3	1,1
2001-2010	168	63	231	23,1	2,1
1990-2010	194	95	289	13,8	1,8

Capitolul 20. Schimbare socială/ schimbare socială proiectată, viitor

Tradițional, s-a considerat, cu o anumită jenă, că sociologia este *știința prezentului*. Această afirmație exprimă o viziune a sociologiei asupra temporalității: ea este o „fotografie” a realității sociale „așa cum ea există”. Nici trecutul, nici viitorul, ci realitatea așa cum este ea în prezent. Centrarea descriptiv-explicativă pe prezent conține în fapt și o opțiune politică: neangajarea sociologiei în programe de schimbare socială. În sociologia occidentală a dominat separarea weberiană a sociologiei de opțiunile de valoare, implicit de neangajare în procesele de schimbare socială. Școala gustiană a dezvoltat o alternativă: ***sociologia o știință a prezentului sprijinit de sociologie pentru schimbare/ dezvoltare***; sociologia ca un instrument de ieșire din prezent.

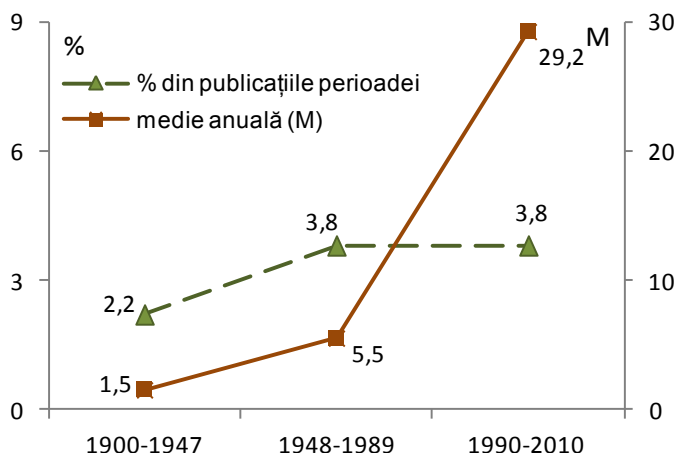
Se pot distinge două paradigme sociologice ale schimbării sociale: schimbarea *fără noi*, produsă de mecanismele „naturale” ale vieții sociale, dincolo de voința oamenilor, și schimbarea *de către noi*, proiectată, planificată de colectivitatea însăși.

20.1. Schimbare socială „fără noi”

Dimensiunea temporalității intră timid în paradigma sociologiei sub forma perspectivei *schimbării sociale*: realitatea socială nu numai așa cum ea există, dar și cum se schimbă. Filozofia modernă a fost captivată de evidența schimbărilor sociale și a încercat să identifice un *sens* al lor. Pentru aceasta s-a elaborat un set de concepte: *schimbare, evoluție, progres, revoluție*. Sociologia a preluat conceptele de la filozofie.

Societatea este considerată ca un proces în schimbare care se petrece independent de comunitate, dar de regulă *bună* pentru ea.

Preocuparea sociologiei românești, de altfel valabil pentru întreaga sociologie, de a urmări și explica procesele de schimbare *fără noi*, este relativ redusă comparativ cu sociologia descriptivă: **920** lucrări, adică **3,6%** din totalul publicisticii.

Grafic 20.1. Schimbare socială, progres, evoluție, revoluție

Ponderea cea mai mare o are o abordare neutră de analiză, *schimbarea*, care poate fi bună, neutră sau chiar rea, rezultatul interacțiunii unui complex de factori (**1,4%**). La aceasta se adaugă *evoluție* (**1,1%**), *progres* (**0,3%**), *revoluție* (**0,4%**) și *revoluție științifică și tehnică* (**0,1%**).

Tabel 20.1. Lucrări centrate pe schimbări „fără noi”: 920, adică 3,8%

Faza	Schimbare	Progres	Evoluție	Revoluție	Revoluție științifică și tehnică	Total	
	M	M	M	M	M	M	%
1900-1947	0,1	0,2	0,8	0,4	0	1,5	2,2
1948-1958	0	0,1	0,1	0,3	0	0,5	4,3
1959-1965	0,7	1	0,9	0,9	0,1	3,6	5,8
1966-1971	2,0	2,2	1,2	0,2	0,2	5,8	2
1972-1977	1,8	1,3	1,8	0,7	1,5	7,1	2,6
1978-1989	2,3	1,2	3,7	1,7	1,6	10,5	5,7
1948-1989	1,3	1	1,7	0,8	0,7	5,5	3,8
1990-2000	11,0	0,5	6,2	3,5	0,1	21,4	4,5
2001-2010	17,4	1,2	11,6	2,1	0,1	31,4	2,9
1990-2010	14,0	0,9	8,8	5,4	0,1	29,2	3,8

Conceptul de *progres* a fost lansat cu forță de Revoluția Franceză în speranța unei evoluții autonome a lumii spre mai bine. Conceptul este prezent tot mai marginal în publicistica sociologică. Chiar și în perioada comunistă, mai încrezătoare optimist în viitor, sociologia românească îi acordă *progresului* un loc marginal, **43** titluri, reprezentând **0,7%**. Tema practic dispare în perioada tranziției (**0,1%**). De fapt, sociologia a avut mereu o rezervă epistemologică profundă față de conceptual de progres, care raportează realitatea la crierii de valoare (mersul spre mai bine) considerând că el nu are legitimitate științifică. Rațiunea exprimă un punct de vedere al filozofiei pozitivistice clasice, care respingea acceptarea valorilor în știință.

Pentru sociologie, conceptul de *evoluție* a reprezentat un interes mai ridicat, dar tot relativ minor: **293** lucrări, cu o pondere de **1,1%**. Sociologia a asimilat conceptul de *evoluție* sub exemplul oferit de biologia darwinistă. Perspectiva evoluției nu mai introducea un criteriu de valoare (dinamica necesară spre stări tot mai „bune”), ci unul obiectiv, de exemplu, creșterea în complexitate în virtutea unei logici intrinseci. Pentru sociologie, tema *evoluției* mai avea un avantaj: ea putea captura și secvențele temporale și sectoriale, nu numai globale, ale întregii societăți: evoluția satului, a orașelor, a învățământului.

Conceptul de *revoluție* are o poziție cheie în teoria sociologică a lui Marx, dar este marginal, dacă nu chiar respins în sociologia occidentală. Surprinzător, în sociologia perioadei comuniste se manifestă o tendință de evitare a acestui concept, impregnat masiv de ideologia comunistă: **34** titluri, adică **0,4%** dintre lucrări. El este prezent și în sociologia din perioada tranziției, **60** lucrări, dar utilizat cu referire la un eveniment politic concret, *Revoluția din decembrie 1989*, iar nu ca mecanism general de schimbare socială. Destul de frecvent atenția este acordată unei speranțe legată de un alt tip de revoluție: *revoluția științifică și tehnică*: **30** lucrări reprezentând **0,6%** în perioada comunistă. Este vorba tot de o schimbare structurală profundă, rezultat al schimbărilor științifice și tehnologice. În perioada comunistă oamenii și-au pus speranța că știința și tehnologia vor fi mecanismul reformei profunde a societății comuniste: **0,5%**. Iluzia efectelor benefice automate ale revoluției științifice și tehnice, puternic prezentă în ultima parte a perioadei comuniste, dispare în noul context al tranziției: **2** menționări răzlețe.

20.2. Paradigma schimbării „de către noi”: sociologia constructivă, sociologia schimbării proiectate

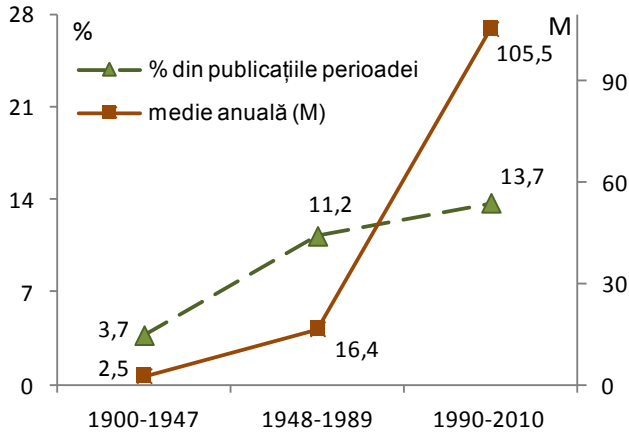
În sociologia românească se petrec deplasări importante în paradigma schimbării. Tematica *schimbării fără noi* își modifică conținutul: crește tematica neutră a *schimbării*; în schimb se diminuează drastic conceptele de *progres, evoluție și revoluție; revoluția științifică și tehnică*.

Se dezvoltă paradigma schimbării „de către noi”, *schimbarea proiectată, sociologia constructivă*, realizată de către comunitatea însăși, susținută de știință.

În cadrul paradigmei schimbării sociale proiectate, sunt dezvoltate concepte și metodologii noi: ***dezvoltare, plan/program, planificare, strategie, reformă, evaluare, monitorizare, impact, intervenție, prevenție, implementare, eficiență, cost/beneficiu, prognoză, alternative; la acestea se adaugă și tema viitorologiei***. Acest grup conceptual reprezintă sursa primară a perfecționării *capacității de conducere* la toate nivelurile organizării sociale. Se cristalizează o nouă profesie în sociologie: sociologul inginer de sisteme sociale, cu o nouă paradigmă și o nouă metodologie.

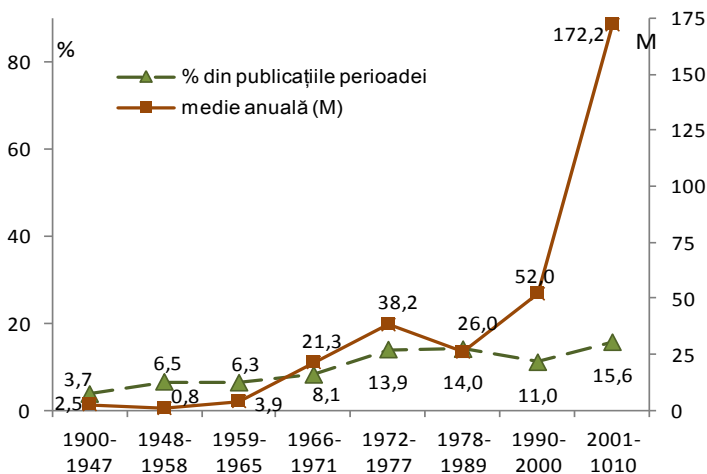
Paradigma sociologiei constructive a însoțit de la început gândirea sociologică: **3,7%** în perioada capitalismului în dezvoltare. A fost una dintre temele centrale în perioada comunistă: **11,2%**, devenind cea mai importantă temă a sociologiei în tranziție: **13,7%**.

Grafic 20.2. Sociologia constructivă (dezvoltare, strategie, reformă, proiect, evaluare, monitorizare, inovație etc., inclusiv viitorologia) pe perioade

Analiza pe faze ne oferă o imagine mai diferențiată. Este de remarcat aproape dublarea producției (M) și a ponderii (%) temei sociologiei constructive în perioada în care modelul comunist intrase în criză. Sociologii au încercat, în fazele de criză ale modelului comunist, să dezvolte instrumentele teoretice și metodologice ale intervenției proprii în orientarea schimbării sociale, alternative la programul politic comunist. A fost o perioadă de dezvoltare a capacității sociologiei de a prelua inițiativa.

Grafic 20.3. Sociologia constructivă (dezvoltare, strategie, reformă, proiect, evaluare, monitorizare etc.) pe faze

În contextul tranziției, mai ales în a doua parte a ei, paradigma schimbării proiectate cunoaște o creștere accentuată. Un nivel ridicat atinge în anii 2000 la **172,2** lucrări anuale și **15,6%** din producția publicistică, devenind tema cea mai prezentă, la mai mult de două ori decât oricare altă temă. Putem face predicția că sfera aplicativă a schimbării proiectate va ocupa în viitor o pondere tot mai mare în activitatea sociologică.

20.2.1. Dezvoltare socială/ știința conducerii

Conceptul de *dezvoltare* a devenit un element cheie al noii paradigme. Tema reia mai măsurabil o schimbare pozitivă, spre sisteme mai complexe și mai eficiente, și care se pot realiza pe liniamentele logicii sistemelor, de regulă de astă dată cu acțiunea comunității. Conceptul glisează spre **dezvoltare proiectată**, acțiune ghidată de proiecte și susținută de știință. Unul dintre obiectivele sociologiei este de a sprijini procesele de dezvoltare socială aflate în curs sau chiar de a iniția asemenea procese.

În perioada capitalistă în dezvoltare, tema dezvoltării are o prezență marginală: **15** lucrări, reprezentând **0,5%** din totalul publicisticii. În perioada de criză confuză, războiul și imediat după război, tema dezvoltării a dispărut complet.

Tabel 20.2. Conceptele paradigmei schimbării sociale proiectate (I)

Faze	Dezvoltare		Strategie/ reformă		Capacitate conducere /inovație	
	Nr. lucrări	% din total publicații	Nr. lucrări	% din total publicații	Nr. lucrări	% din total publicații
1900-1947	15	0,5	56	1,7	4	0,1
1948-1958	5	3,6			0	0
1959-1965	20	4,7			2	0,5
1966-1971	35	2,0	1	0,1	23	1,3
1972-1977	67	4,1	4	0,2	61	3,7
1978-1989	130	5,8	17	0,8	42	1,9
1948-1989	257	4,2	22	0,4	128	2,1

Faze	Dezvoltare		Strategie/ reformă		Capacitate conducere /inovație	
1990-2000	120	2,3	123	2,4	25	0,5
2001-1010	466	4,2	258	2,3	63	0,6
1990-2010	586	3,6	381	2,3	88	0,5

În perioada comunistă sociologia începe să dea atenție temei dezvoltării: **4,2%**. La început ea a fost puternic colorată de programul comunist: dezvoltarea economică, a suprastructurii societății socialiste, a conștiinței socialiste etc. În această fază, dezvoltarea este realizată de către factorul politic, sociologiei revenindu-i doar rolul marginal de a o înregistra și eventual de a o susține. Treptat, sociologia a încercat să devină utilă mai ales pentru programul de modernizare a societății românești: dezvoltarea rurală (**19**), urbană și teritorială (**29**), industrializare și urbanizare; *dezvoltare regională, rurală, urbană, teritorială, zonală*: **34** lucrări în perioada comunistă și **65** în perioada tranziției. Odată cu accentuarea crizei sistemului comunist, sociologia începe să-și coaguleze o paradigmă proprie a dezvoltării sociale, atingându-se un vârf în anii '80: **5,8%**. Să exemplificăm cu cartea lui Dumitru Sandu, *Dezvoltarea socio-teritorială în România*, 1987.

Încep să apară lucrări centrate pe tema dezvoltării: **1967**: *Teorie și metodă în științele sociale, vol. IV. Sociologia dezvoltării*; **1970**: Ovidiu Bădina, *Formarea socio-profesională a tineretului în perspectiva dezvoltării planificate a țării și* **1971**: Ion Matei, *Sociologia și dezvoltarea sistematizării teritoriale*; **1977**: Cătălin Zamfir, *Strategii ale dezvoltării sociale*.

Există tentative chiar de inițiere de programe de reformă/schimbare socială, independentă de programul comunist. Începe să-și facă loc și idea de *schimbare/ dezvoltare socială proiectată*, prin preluarea unor modele occidentale, cu o metodologie oferită de specialiști, de exemplu Cătălin Zamfir (coord.), *Dezvoltarea umană a întreprinderii*, 1980.

În perioada tranziției, tema dezvoltării are un profil distinct. În anii '90, tema are o prezență relativ redusă: **2,3%**. Accentul cade pe reforme structural-instituționale, privatizarea economiei, introdu-

cerea economiei de piață, sistemul politic parlamentar, care se presupune că automat vor produce și o dezvoltare în viitor.

În anii 2000 se produce o creștere a frecvenței temei (**4,2%**), indicând creșterea capacității sociologiei de a sprijini/ iniția programe de dezvoltare socială.

1996: Vladimir Pasti, Mihaela Miroiu, Cornel Codiță, *România – stare de fapt*, **2001:** **Lazăr Vlăsceanu**, *Politică și dezvoltare. România încotro?*; **2005:** Mihai D. Gheorghiu, *Analiză și intervenție în știința socială*; **2006:** Cătălin Zamfir, Laura Stoica (coord.), *O nouă provocare: dezvoltarea socială*; **2007:** Cătălin Zamfir și Simona Stănescu (coord.), *Enciclopedia dezvoltării sociale*; Cătălin Zamfir, Laura Stoica, Manuela Stănculescu, *Proiectarea dezvoltării sociale. Ghid metodologic*; **2008:** Marinela Alexeanu-Buttu, *Ghid de dezvoltare comunitară integrată*; **2009:** Cătălin Zamfir, Laura Stoica (coord.) *Inovația socială, factor al dezvoltării social-economice*, număr dedicat *Calitatea vieții*, 1-2/2009.

După 1990, sub impactul noilor conceptualizări promovate de instituțiile internaționale, tema ia și alte forme: *dezvoltare durabilă/sustenabilă* (**65** lucrări), *dezvoltare umană* (**44** lucrări) și *dezvoltare comunitară* ca nouă resursă a dezvoltării (**76** lucrări). Cu conceptele de *dezvoltare durabilă* și *dezvoltare umană* se produce o trecere de la mecanismul natural de schimbare, la mecanismul decizional. Apare ideea de *căi alternative* de dezvoltare, între care putem alege. Se are în vedere nu orice dezvoltare, ci una care să dureze, nu un proces care poate duce spre o criză ecologică, în lipsa condițiilor durabilității sale, sau o dezvoltare care nu duce la creșterea bunăstării.

Știința conducerii. Tema *conducerii* apare în sociologie din perioada comunistă, exprimând programul său de a contribui la o reformă a sistemului, în mod special prin perfecționarea conducerii la toate nivelurile, pe modele de raționalitate preluate din știință, cu o preocupare specială pentru *inovație*. Tema conducerii apare în 1958-1965 (**0,5%** din total), cu o creștere substanțială în faza 1972-1977: (**3,7%**), dar scăzând la jumătate (**1,9%**) în perioada de criză a sistemului și de dezamăgire a sociologiei. Abordarea a fost de dezvoltare a unor instrumente noi de intervenție: diagnoza problemelor și explorarea soluțiilor alternative, proiectarea strategică, calculul de eficiență și în special prin promovarea unui stilul democrat de conducere.

În perioada tranziției tema conducerii se prăbușește: 0,5%. Se pare că în această perioadă mecanismele de conducere la toate nivelurile sunt predominant politice, sociologia nemaiaivând un rol important în perfecționarea acestora.

20.2.2. Strategie/ plan/ proiect/ evaluare/ monitorizare/ eficiență...(II)

Tabelul 20.3 indică creșteri accentuate în toți termenii cheie ai paradigmei schimbării proiectate. Ei ocupă o poziție semnificativă în perioada comunistă, 3,4%, în tranziție cunoscând un salt important: 8,9%.

Strategie. În perioada tranziției conceptul de *strategie* crește rapid în importanță. *Strategia* se referă la „calea” adoptată pentru realizarea unui obiectiv. Tema strategiei pătrunde rapid în sociologie. Înainte de 1990 se înregistrează **20** lucrări, dintre care **3** sunt cărți centrate pe tema strategiei, prima dintre acestea fiind: **1977:** Cătălin Zamfir, *Strategii ale dezvoltării sociale*.

După 1989 *strategia* este prezentă în **232** titluri, adică **1,4%** din totalul publicațiilor.

1998: Manuela S. Stănculescu, Daniel Dăianu și colab., *Strategia națională de prevenire și combatere a sărăciei. Recomandări și soluții alternative*; **1999:** Cezar Bîrzea, Romulus Brâncoveanu, Adrian Ciobanu, Răzvan Ciriță, Dan Enăchescu și alții, *Strategia națională de dezvoltare a resurselor umane*; Mățăuan Gabriel, *Evaluarea programelor sociale*; **2000:** Elena Zamfir; și colab., *Strategii antisărăcie și dezvoltare comunitară*; **2002:** Ioan Hosu, Mirela Mireșan, Alexandru Săvulescu, *Elaborarea strategiilor de dezvoltare durabilă la nivel local - Ghid teoretic și practic*; **2006:** Iuliana Precupețu, *Strategii de dezvoltare comunitară*; **2008:** Ancuța Plăieșu, *Orientări și strategii de viață*; **2009:** Ana M. Preoteasa, Sorin Căce, Gelu Duminiță, Mariea Ionescu, Ana Ivăsiuc, Carmen Gheorghe, Gabriela Neagu, Claudia Petrescu, Daniel Arpinte, Mihnea Preotesi, Eugen Băican, *Strategia națională de îmbunătățire a situației romilor: vocea comunităților*.

La nivel macro, tranziția se realizează prin reforme în toate domeniile vieții sociale. O reformă este un program de schimbare structurală a unei sfere a vieții sociale: economia, sistemul legislativ, educația, sănătatea. Este de notat faptul că, în sociologie, tema reformelor a fost inexistentă în perioada comunistă: găsim doar 2 studii întâmplătoare. În perioada tranziției, obsedată de reforme,

există 147 lucrări care reprezintă un modest de 0,9% din totalul publicisticii. Și când au fost considerate reformele, abordarea tematicii a fost mai mult descriptivă și mult mai puțin referitoare la faza elaborării proiectelor de reformă sau a evaluării rezultatelor aplicării lor. Există un deficit în dezvoltările teoretice și metodologice ale analizei reformelor.

Conceptul de *strategie*, ca de altfel și cel de *reformă*, deschide o perspectivă nouă: problema *explorării, evaluării și alegerii între alternativele de schimbare*. În practică, cel mai adesea, efortul e concentrat în construirea unei strategii, fără explorarea alternativelor posibile. Gândirea este încă dominată de ceea ce Cătălin Zamfir numește paradigma *problemei cu soluție unică* (Incertitudinea, 1990). Strategia pe care o putem imagina este singura posibilă și automat este considerată a fi singura posibilă.

Nu există alternative pe care să le evaluăm și între care să alegem. Treptat, conceptul de strategie începe să fie asociat cu cel de **alternative**: un obiectiv poate fi realizat pe căi alternative diferite, unele mai eficiente, altele mai puțin eficiente.

Semnificativ e faptul că este dificil să găsim o expunere sistematică a *strategiei tranziției* și a opțiunilor pe care aceasta se bazează. Unii specialiști chiar au negat că ar fi existat o strategie globală a tranziției, care să fi orientat întregul proces de schimbare. La începutul anilor '90 au existat discuții în legătură cu strategia tranziției, dar puternic suprimate ideologic. Discuțiile s-au purtat în jurul opțiunii pentru o tranziție mai controlată și etapizată sau o tranziție rapidă, „terapia șoc”: celebra metaforă „cum e mai bine să tăiem pisica”. Și alte teme au fost puse în discuție: dacă privatizarea proprietății trebuie făcută rapid, oricum, dar să se facă, „chiar pe un leu”, sau cu prudență, mai controlat; dacă totul trebuie privatizat sau dacă ar trebui protejate unele zone de interes național; dacă statul ar trebui să aibă un rol mai accentuat în procesul tranziției sau un stat cât „mai mic” posibil; dacă statul social ar trebui chiar desființat/ redus la un minim posibil sau să aibă un rol de protecție a grupurilor sociale afectate de reformele tranziției. În acea perioadă, puternice presiuni ideologice și politice în favoarea unei terapii de șoc a făcut ca discuțiile asupra opțiunilor strategice alternative să fie descurajate. Tacit s-a considerat că tranziția este un proces „natural”, fără alternative.

Doar din 2008 apare *strategia* ca o posibilă opțiune alternativă la practica existentă: strategia dezvoltării sustenabile.

Tabel 20.3. Conceptele schimbării sociale proiectate (II)

	Perioada comunistă		Tranziția	
	M	%	M	%
Plan, proiect, program	1.7	1.2	19.0	2.5
Strategie	0.5	0.3	11.0	1.4
Reformă	0.0	0.0	7.1	0.9
Implementare	0.0	0.0	1.3	0.2
Monitorizare	0.0	0.0	0.9	0.1
Evaluare	0.6	0.4	3.1	0.4
Eficiență	1.4	0.9	5.0	0.6
Impact	0.3	0.2	8.4	1.1
Intervenție	0.1	0.1	6.3	0.8
Prevenție	0.3	0.2	6.0	0.8
Total	4.9	3.4	68.5	8.9

Plan/ proiect/ program. Orice acțiune orientată organizat spre realizarea a ceva presupune un *plan/ proiect/ program/ planificare*. Planul presupune alte concepte fundamentale: *implementare (0,2)*, *monitorizare (0,1)*, *evaluare (0,4)*, *eficiență (0,6)*, *prevenție (0,8)*, *intervenție (0,8)*, *impact (1,1)*.

Acest grup conceptual apărut înainte de 1947, dar mai ales în Școala gustiană, în două contexte: ca *proiect/ plan de cercetare sociologică empirică* și ca *plan de intervenție de schimbare socială*.

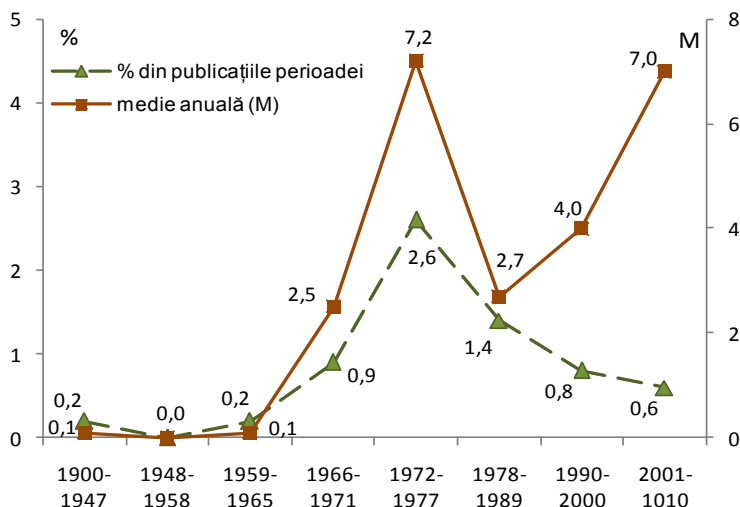
În perioada comunistă, tematica planificării este preluată ca o atribuție fundamentală a factorului politic, ceea ce explică și o anumită rețineră a sociologilor față de ea: **73** lucrări, reprezentând totuși **1,2%** din totalul publicisticii.

Interesul pentru temă crește substanțial în perioada tranziției: **400** lucrări, reprezentând **2,5%** din publicistică. Sociologii sunt implicați în elaborarea planurilor de acțiune, la nivel național, sectorial și local. Cităm dor un exemplu: *Planul Național Anti-Sărăcie și Promovarea Incluziunii Sociale*, aprobat prin HG (2002).

Impact. 1986: Ana-Maria Sandi (coord.), *Studii de impact. Știință, tehnologie, societate*. După 1989, mai precis din 1999 sunt publicate **16** cărți pe evaluarea impactului programelor/ proiectelor/ politicilor: **2001:** Cezar Bîrzea, Mihaela Jigău, Magda Balica, Irina Horga, Ciprian Fartușnic, Adela Rogojinaru, Steliana Peț, *Impactul social al formării profesionale continue*; **2004:** Simona Vonica Răduțiu (coord.), Raluca Popescu, Cristina Băjenaru, Cristina Doboș, Dana C. Nițulescu, Laura G. Stoica, *Aderarea României la Uniunea Europeană: Impactul asupra statului bunăstării românesc*; **2006:** Ioan Mărginean, Ștefan Cojocaru, Raluca Popescu, Iuliana Precupețu, Ana-M. Preoteasa, Doru Buzducea, Daniel Arpinte, Sorin Cace, Bogdan Voicu, Anton Furman, Nicolae Mitrofan, Cătălin Nedelcea, *Servicii pentru copii și familie. Impactul programului HOLT în România*; **2009:** Mihai Surdu și colab., *Impactul acțiunii afirmative pentru participarea școlară a romilor*; Adina Rachieru, *Impactul programelor de asistență socială în penitenciar*.

20.3. Sociologia viitorului

Grafic 20.4. Tematica viitor, futurologie, prognoză, prospectivă, pe faze

În anii '70 s-a lansat un interes accentuat pentru explorarea viitorului. Sociologii, împreună cu colegii din politologie, economie, matematică, au avut oportunitatea de a face din sociologie nu numai o

știință a prezentului și trecutului, dar și a viitorului. S-a constituit un centru de viitorologie, condus de Mihai Botez și apoi de Ana-Maria Sandi și s-a conturat o paradigmă a explorării viitorului, cu un impact imediat asupra sociologiei constructive. Explorarea viitorului a deschis interesul și metodologia identificării alternativelor posibile și evaluarea lor ca bază a opțiunilor.

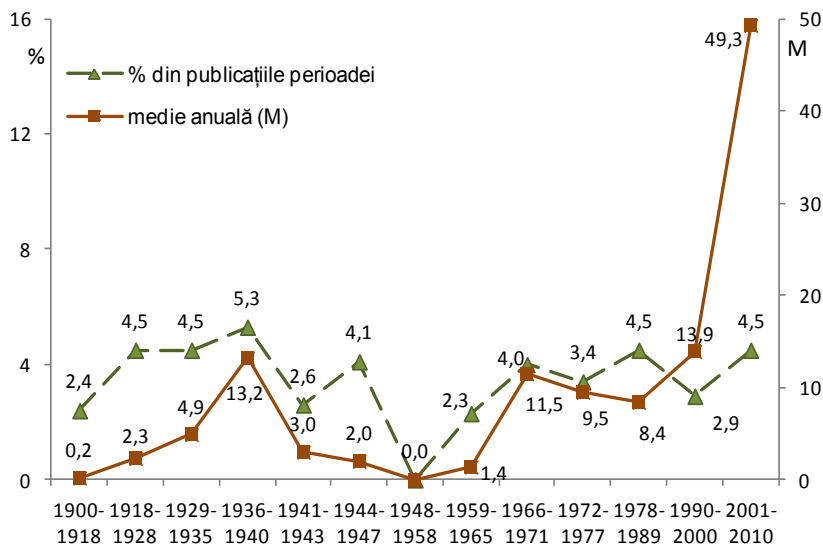
Vârful interesului publicistic, ca proporție din totalul publicațiilor, se găsește, în perioada 1971-1977: **2,6%**. În perioada tranziției are loc o relativă scădere a interesului față de paradigma explorării viitorului, dar aceasta este compensată de o creștere a celui pentru sociologia constructivă. În acești ani, *viitorul* era populat de promovarea schimbărilor proiectate: reformele/ programele.

Capitolul 21. Servicii publice: educație, sănătate

21.1. Școală, educație, învățământ

În programul național de dezvoltare social-economică, învățământul a fost considerat mereu a reprezentat un factor esențial. Educația/ școala/ învățământul a ocupat în preocupările sociologiei un loc important în toate perioadele: **3,2%** în anii 1900-1947, **3,8%** în perioada comunistă și **4,0%** în tranziție.

Grafic 21.1. Școală/ educație/ învățământ

O singură observație: deși învățământul a suferit în perioada tranziției crize profunde, reforme improvizate cu efecte distructive, sociologia nu pare a fi acordat un plus de atenție problemelor strategice ale învățământului.

21.2. Starea de sănătate și sistemul de sănătate

Deși pentru sociologie starea de sănătate a populației și sistemul de sănătate/ politica de sănătate au prezentat potențial un mare interes, datele sugerează o reținere cronică. Sistemul de sănătate

a parcurs un proces rapid de specializare. Puțini sociologi au cutezat să intre în domeniu și destul de puțini medici s-au orientat spre aspectele sociale ale sănătății.

**Tabel 21.1. Sistemul de sănătate
(sănătate, boală, spital)**

Faza	Total publicații	Medie anuală	% din total publicații
1900-1947	18	0,4	0,6
1948-1989	18	0,4	0,3
1990-2000	45	4,1	0,9
2001-2010	170	17,0	1,5
1990-2010	215	57,9	1,3

Până în 1947 apar câteva cărți și studii dedicate în special bolilor sociale: TBC-ul și bolile venerice.

În perioada comunistă se înregistrează o scădere a ponderii lucrărilor dedicate acestui domeniu, la jumătate: de la **0,6%** la **0,3%**. În această perioadă s-a presupus că sistemul de sănătate este suficient de eficient, soluționând problemele de sănătate. Componenta socială a sănătății a fost și ea medicalizată. Sociologia a fost slab prezentă în sistemul de formare a specialiștilor și în cercetarea științifică. Introducerea unui curs de sociologie în Institutul de medicină București a fost o încercare timidă de dezvoltare a perspectivei sociale. Notăm o singură carte cu un asemenea profil în întreaga perioadă: Sorin M. Rădulescu și Mircea Piticar, *Devianță comportamentală și boală psihică. Sociologie și Psihiatrie*, 1989.

În perioada tranziției se înregistrează o creștere continuă a ponderii lucrărilor pe tema sănătății și a serviciilor de sănătate, ajungându-se în anii 2000 la **1,5%**. Creșterea se datorează mai ales asistențelor sociale: multe studii, dar și câteva cărți – Mihaela C. Schmidt, *Asistența socială a persoanelor cu boli cronice și HIV/SIDA*, 2008 și Elena Iulia Mardare, *Stresul psihosocial și boala cardiacă. Analize și intervenții*, 2010. Se poate prevedea că acest domeniu va cunoaște o creștere mult mai accentuată. Se pot remarca câteva direcții tematice distincte.

Politica socială în domeniul sănătății.

1993: Cristian Vlădescu, *Decentralization of the Romanian health care system*; **1998:** Cristian Vlădescu, *Politici de sănătate: evaluarea nevoilor și planificarea serviciilor de sănătate*; **1999:** Cristian Vlădescu, *Reforma politicii de sănătate în România. O analiză critică*; **2000:** Cristian Vlădescu, *Managementul serviciilor de sănătate*; **2000:** Cristian Vlădescu și Sorin M. Rădulescu, *Health Care Systems in Transition. Romania, și* **2001:** Cristian Vlădescu și Sorin M. Rădulescu, *Improving Primary Health Care: Output based contracting in Romania*; Adina Rebeleanu, *Caracteristici ale politicii sociale de sănătate din România – retrospectivă și prezent*; **2003:** Cristian Vlădescu, *Sănătate publică și management*. **2005:** Eugen Blaga, *Configurația socială a asigurărilor de sănătate*; Luana Pop, *Lungul drum către sănătate: accesul la serviciile de sănătate din perspectiva politicilor sociale*; Cristina Tudor, *Configurația socială a asigurărilor de sănătate*; **2006:** Eugen Blaga (coord.), *Politici sociale pentru sănătate*; Adina Rebeleanu, *Politici în domeniul sănătății în contextul social al reformei din România*; **2007:** Florentina A. Druță, *Educația pentru sănătate – o prioritate a învățământului preșcolar*; Sorin Spineanu-Dobrotă, *Educația pentru sănătate la copii și tineri*; **2008:** Cristina Doboș, *Finanțarea sistemelor de sănătate în țările Uniunii Europene. România în context european*; **2009:** Gavrilă-Ardelean, *Cel mai bun management al serviciilor de sănătate pentru bolile cardiovasculare din județul Arad*; Octavian Rusu, Andreea Fabian, Maria Roth-Szamoskozi, Imola Antal, *Bariere psihologice în integrarea în muncă a persoanelor cu probleme de sănătate mentală*; Simona Stanciu, *Aspecte ale sănătății în România în contextul strategiei de sănătate publică din Uniunea Europeană*; **2010:** Codrina Șandru, Raluca Zanca, *O perspectivă actuală asupra sistemului de sănătate din România. Patru studii sociologice*.

Studii asupra stării de sănătate a populației de romi.

2003: Ana Maria Preoteasa și Sorin Cace, *Health for Minorities? Challenges for the Roma in Romania*; **2005:** Sorin Cace și Cristian Vlădescu, *Starea de sănătate a populației romă și accesul ei la serviciile de sănătate*; **2006:** Eniko Magyari-Vincze, *Excluderea socială la intersecția dintre gen, etnicitate și clasă – O privire din perspective sănătății reproducerii la femeile rome*; **2007:** Sorin Cace, Alphia Abdikeeva, *How the global fund can improve roma health, an assessment of hiv and tb programs in Bulgaria, Macedonia, Romania, and Serbia*; **2009:** Marius Wamsiedel, Cristina Jitariu, Simona Barbu, Tiberiu Cnab, *Sănătate și Comunitatea Romă: Analiză asupra situației din România*.

Sănătatea reproducerii

2006: Gheorghe Dejeu, Simona Stanciu, *Studiu privind sănătatea reproducerii în județul Bihor*; **2009:** Rada Cornelia, *Repere antropologice ale familiei în contextul sănătății sexual – reproductive*.

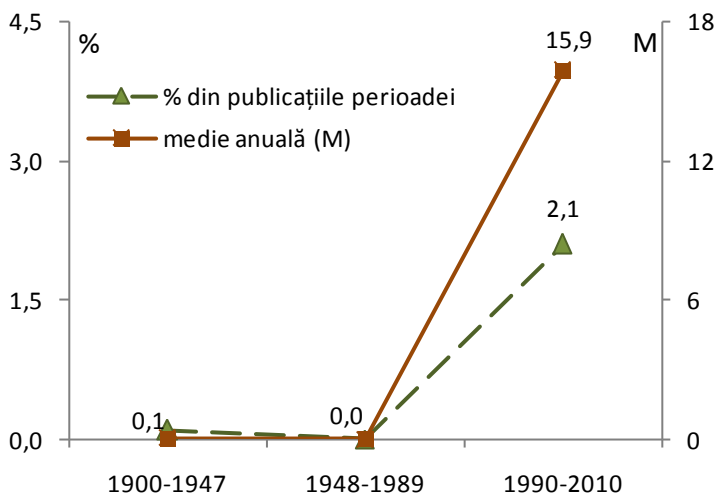
Un început de lucrări pe starea de sănătate a unor grupuri sociale: **2007:** Ion Ionescu, Adrian Lupu, *Sociologia sănătății studenților*.

Lucrări de tip manual: **2005:** Enikő Albert-Lőrincz, *Psihosociologia sănătății*.

Capitolul 22. Probleme sociale: sărăcie, romi, delincvență, corupție

22.1. Sărăcia

Grafic 22.1. Sărăcia

România, o țară în stare de subdezvoltare, s-a confruntat cronic cu sărăcia. Războaiele mondiale au sărăcit-o crunt. Tranziția a fost dificilă și grevată de greșeli strategice.

În perioada 1900-1948, sărăcia a existat ca o stare cronică a satului, dar ea nu a primit decât o atenție marginală.

Programul comunist de schimbare socio-economică a mobilizat resursele economice și sociale pentru o lansare rapidă a economiei. Perioada anilor '60 și prima parte a anilor '70 a adus prosperitate pentru o Românie sărăcită. Politica de distribuție echilibrată a resurselor economice disponibile a avut ca efect scăderea rapidă a sărăciei, fără însă a o fi eliminat; industrializarea accelerată, care a creat multe locuri de muncă, a fost însoțită de o politică de salarizare echilibrată și de suport financiar și prin servicii pentru copii. Salariul minim stabilit prin lege era relativ ridicat în raport cu salariile medii și mari: raportul dintre salariul minim și salariul cel

mai mare era stabilit prin lege de 1 la 5,6. În plus, sistemul comunist a încercat să împingă sărăcia în mediul rural unde se presupunea că există resurse de supraviețuire.

Criza economică a programului comunist a generat spre sfârșitul anilor '70 și mai ales în anii '80 un proces rapid de erodare a standardului de viață și de sărăcire, dar s-a menținut totuși un anumit echilibru social. Sărăcirea a afectat dur mai ales segmentul social lipsit structural de resurse, în mod special o mare parte a populației de romi de la sate care istoric nu poseda pământ și deci nici statutul de cooperatist. Reducerea locurilor de muncă salariale în anii '80 începuse să devină o problemă mai ales în zona rurală, dar și în orașele mici. Starea socială a populației era caracterizată de o precaritate severă, datorată mai ales rarității bunurilor elementare pe piață.

Sărăcia nu era recunoscută politic în societatea comunistă. În acest context, tema sărăciei nu a primit nicio atenție. În întreaga perioadă, nu au existat lucrări pe tema sărăciei. S-au realizat doar unele studii asupra standardului minim de viață și metodologia elaborării unui coș minim de consum (Gheorghe Barbu).

Primul an al tranziției, 1990, s-a caracterizat printr-o creștere a bunăstării mării majorității a populației, prin acordarea unor drepturi considerate a fi fost încălcate înainte sau reduse abuziv.

Încă din 1990, estimând că reformele prevăzute vor produce o creștere îngrijorătoare a sărăciei, ICCV a lansat un program de cercetări pe această temă: *Sărăcia în România; diagnoză și măsuri de prevenire și combatere*.

Primele studii teoretice metodologice și empirice asupra sărăciei au fost realizate de ICCV în 1990-1995: Gheorghe Barbu, Doina Călin, Viorel Gheorghe, Camelia Gheorghe, Vasilica Ghimpău, Petru Ivanof, Didona Papuc, Hildegard Puwak, Gheorghe Răboacă, Dan Constantin Rădulescu, Cătălin Zamfir și Mirela Zecheriu.

1991: Didona Papuc, *Considerații privind condițiile de trai ale metropolelor lumii*; Doina Călin, *Scurtă retrospectivă a realizărilor organismelor specializate ale ONU în studiul și cercetarea nivelului de trai*; Doina Călin; Mirela Zegheriu, *Pragul sărăciei într-o abordare structurală*; Iuliana Ghinda, *Venitul minim garantat*; Petru Ivanof, *Programe de eliminare a sărăciei*; Cătălin Zamfir, *Calitatea vieții – perspective mondiale și românești*; **1992:** Gheorghe Barbu, *Nivelul minim de trai – concept și instrument operațional în realitatea românească*;

Hildegard Puwak, *Dimensiunea sărăciei în România*; Viorel Gheorghe, *Dimensiuni subiective ale sărăciei*; Vasilica Ghimpău, *Scurtă analiză privind sărăcia pe grupe de vârstă în mediul urban*; Mircea Zegheriu, *Șomaj – sărăcie – o relație cauză-efect?*; Dan Constantin Rădulescu, *Sărăcia și statistica în România, 1848-1989*; Camelia Gheorghe, *Impactul cheltuielilor de securitate socială asupra sărăciei în Europa*; **1995**: Cătălin Zamfir (coord.), *Dimensiuni ale sărăciei. România, 1994*; **1998**: R. Davies, Vasile S. Dâncu, *A methodology for developing a local policy for poverty alleviation*; Manuela S. Stănculescu; Daniel Dăianu (coord.), *Strategia națională de prevenire și combatere a sărăciei. Recomandări și strategii alternative II*; Cătălin Zamfir, Dorel Șandor, Vladimir Pasti, Warren Crowther (coord.), *Strategia națională de prevenire și combatere a sărăciei. Recomandări și soluții alternative. România 1998, I*; Cătălin Zamfir, Pavel Wagner, Constantin Chirca, Maria Molnar, Speranța Pârciog (coord.), *Metode și tehnici de evaluare a sărăciei*; **1999**: Doru Buzducea, *Geopolitica sărăciei – politici sociale în sfera grupurilor umane aflate în risc de excludere socială*; Adrian Neculau, Gilles Ferréol, *Aspecte psihosociale ale sărăciei*; **2000**: Elena Zamfir (coord.), *Strategii antisărăcie și dezvoltare comunitară*; **2002**: Marian Preda, *Politica socială românească – între sărăcie și globalizare*; Cătălin Zamfir (coord.), *Planul Național Anti-Sărăcie și Promovarea Incluziunii Sociale* (aprobat prin Hotărâre de Guvern); **2004**: Floare Chipea, Florica Ștefănescu, *Combaterea sărăciei și promovarea incluziunii sociale. Studii de caz în județul Bihor*; Adrian Hatos, Sergiu Bălțătescu, Floare Chipea, Daniela Bălțătescu, M. Daragiu, L. Daragiu, Lavinia Onica-Chipea, *Dragoste, contracepție și sărăcie. Comportament reproductiv și contraceptiv în context social*; **2005**: Cătălin Zamfir (coord.), *Diagnoza sărăciei și a riscurilor în dezvoltarea copilului din România*; **2006**: Călina Ana Buțiu, *Satul românesc în spațiul social al sărăciei. Studiu de caz în comuna Ponor – Alba*; Peter Laszlo, *Vázlatok a szegényég szociológiájához/ Aspecte sociologice ale sărăciei*; **2007**: Georgiana Păun, *Dezvoltarea comunitară – strategie de reducere a sărăciei*; **2010**: Georgeta Ghebra, *De la sărăcie la bunăstare și înapoi? Reforma statului bunăstării în anii '90*.

Institutul Național de Statistică (INS), datorită metodologiei utilizate, nu oferea date adecvate pentru o monitorizare a sărăciei. Până în 1995, INS nu utiliza eșantioane reprezentative pentru gospodării, ci eșantioane pe principalele categorii sociale (muncitori, țărani și intelectuali), pierzându-se „marginile” în creșterea populației. Din acest motiv, ICCV a lansat propriile sale programe de culegere de date. Instrumentul principal a fost o diagnoză a sărăciei pe eșantioane naționale. Prima evaluare a fost realizată în octombrie 1991, pe un eșantion național de 2015 gospodării. Al doilea a fost

realizat în 1993 și al treilea în 1994. Primele două estimări au fost prezentate în rapoartele ICCV:

1992: Hildegard Puwak, *Dimensiunea sărăciei în România și Sărăcia în România. Distribuția teritorială și intensitatea manifestării fenomenului sărăciei*; Vasilica Ghimpău, *Scurtă analiză privind sărăcia pe grupe de vârstă, în mediul urban*.

În 1995, pe lângă rapoartele anterioare a fost publicată prima evaluare a sărăciei în România: **1994:** Cătălin Zamfir (coord.), *Dimensiuni ale sărăciei. România 1994*.

Metoda folosită de ICCV a constat în stabilirea unor praguri de sărăcie pe baza unor coșuri minime de consum (Gheorghe Barbu) și raportarea la ele a veniturilor gospodăriilor, obținute pe baza eșantioanelor reprezentative național; complementar s-au înregistrat evaluări subiective ale standardului de viață.

De la început, tema sărăciei a fost tratată din două perspective: diagnoza sărăciei și politicile anti-sărăcie. Sunt publicate studii despre metode de combatere a sărăciei: **1991:** Petru Ivanof, *Programe de eliminare a sărăciei*; **1992:** Camelia Gheorghe, *Impactul cheltuielilor de securitate socială asupra sărăciei în Europa*; **1994:** Gheorghe Barbu, *Sărăcia – domeniul de exercitare a politicilor sociale*.

Experții de la PNUD și ulterior Banca Mondială, în colaborare cu INS și ICCV au optat pentru un alt tip de abordare, pe baza noului program al INS de evaluare a standardului de viață al populației (**1998:** Cătălin Zamfir, Pavel Wagner, Constantin Chirca, Maria Molnar, Speranța Pârciog, *Metode de măsurare a sărăciei*). Noua metodologie obținea însă estimări mai degrabă ale sărăciei relative. Utilizarea pragurilor de sărăcie relativă pentru o populație afectată masiv de o sărăcie absolută, oferă mai degrabă o imagine a polarizării sociale, subestimând cronic proporția sărăciei absolute.

Sunt publicate două volume despre starea sărăciei și politici anti-sărăcie: **1995-1998:** *Sărăcia în România*, coordonate de Manuela Stănculescu și **1999:** Adrian Neculau, Gilles Ferreol, *Aspecte psihosociale ale sărăciei*.

Ulterior, Banca Mondială a preluat complet sarcina de a furniza o nouă metodologie de estimare a sărăciei. **2000:** Lucian Pop, C. Ruhl, Daniel Dăianu, Cornelia Teșliuc, *Poverty, inequality and social protection*; **2001:** Cornelia Mihaela Teșliuc, Lucian Pop, Emil D.

Teșliuc, *Sărăcia și sistemul de protecție socială în România*; **2003**: Lucian Pop, *Romania: Poverty Assessment*.

Odată cu integrarea în UE, INS a adoptat metodologia UE.

În această perioadă s-au publicat multe lucrări, fie estimări globale, fie estimări ale sărăciei unor grupuri sociale (romi, copii) sau zonale: **2004**: Floare Chișea și Florica Ștefănescu, *Combaterea sărăciei și promovarea incluziunii sociale. Studii de caz în județul Bihor*; **2003**: Manuela S. Stănculescu (coord.), *Sărăcia extremă, tranziția trăită la groapa de gunoi*; **2004**: Manuela S. Stănculescu și Ionica Berevoescu (coord.), *Sărac lipit, caut altă viață!*.

ICCV, actualizând coșuri minime de consum ca bază a unei evaluări mai exacte a gradului de sărăcie, a realizat estimarea gradului de sărăcie a unor grupuri sociale: familiile cu copii, familiile de șomeri sau cu salarii mici, pensionari. **1998**: Gheorghe Barbu, Adina Mihăilescu, *Familiile sărace cu mulți copii, segment al populației în plină suferință*.

S-au realizat și unele cercetări comparative internațional pe tema sărăciei în perioada tranziției:

1995: Giovanni Andreea Cornia (coord.), *Poverty, Children and Policy: for a Brighter Future*, UNICEF, Economies in Transition Studies. Regional Monitoring Report, No. 3: Republica Cehă, Slovacia, Ungaria, Polonia, Slovenia, Albania, Bulgaria, România, Estonia, Latvia, Lituania, Belarus, Moldova, Rusia, Ucraina, Armenia, Azerbaijan, Georgia (Cătălin Zamfir și Marius Pop din partea României); **1999**: Traian Rotariu, Yogesh Atal, Julia Sylai, Sasha Todorova, Livia Popescu, Avtandil Sulaberidye, G. Prigorov, S. Pronin, Tsogt Nyamsuren, *Poverty in transition and transition in poverty: recent developments in Hungary, Bulgaria, Romania, Georgia, Russia, Mongolia*; **2000**: Rebecca J. Emigh, Iván Szélenyi, Nándor L. Magyari, Elemer Magyari-Vincze, Livia Popescu, Traian Rotariu, *The Social Construction of Romanian Poverty: The Impact of Ethnic and Gender Distinction in Poverty, Ethnicity, and Gender in Eastern Europe During the Market Transition*.

Odată cu agravarea stării economiei și, în consecință, a populației spre sfârșitul anilor '90, a devenit clar că reformele promovate în tranziției vor produce sărăcie, cel puțin imediat sau chiar pe termen mediu. Era nevoie de o politică complementară anti-sărăcie. În 1997, președintele României, Emil Constantinescu, a înființat o Comisie prezidențială de combatere a sărăciei. Cu suportul PNUD s-a constituit un grup de sociologi care au elaborat un Raport

centrat pe formularea unei strategii antisărăcie: *Strategia națională de prevenire și combatere a sărăciei. Recomandări și soluții alternative, România, 1998* (Cătălin Zamfir, Dorel Șandor, Vladimir Pasti și Warren Crowther). Raportul a fost adoptat de către Comisia prezidențială, dar guvernul de atunci, care trebuia să dezvolte pe această bază un plan antisărăcie, a ignorat complet nu numai Strategia, dar și problema.

În 2001 Guvernul nou instaurat înființează CASPIS (*Comisia antisărăcie și promovare a incluziunii sociale*) sub președinția primului ministru. În 2003, printr-o Hotărâre de guvern, s-a adoptat *Planul Național Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (PNAINC)*, coordonat tehnic de Cătălin Zamfir. Tema sărăciei a continuat să fie în atenția publică, inclusiv a UE, deși limbajul s-a modificat. Schimbarea de limbaj politic a avut și ea un efect. În general, termenul de *sărăcie* a fost înlocuit cu termenul de *excluziune socială*, prin preluarea unui concept utilizat și mai înainte, de *marginalizare*, iar *politica antisărăcie*, a fost înlocuită de *promovarea incluziunii sociale*. Perspectiva excluziunii/ incluziunii sociale este adoptată din 1996, cunoscând o creștere accentuată, în timp ce tematica tradițională a sărăciei cunoaște o scădere.

Tabel 22.1. Tema sărăciei

	Sărăcie	Marginalizare	Excluziune	Incluziune	Total		
					N	M	%
1900-1947	3	0	0	0	3		0,1
1948-1989	0	2	0	0	2		0
1990-2000	71	11	7	0	89	8,1	1,7
2001-2010	106	34	50	56	246	24,6	2,2
1990-2010	176	45	57	56	335	15,9	2,1

1996: Adrian Neculau, Gilles Ferreol (coord.), *Minoritari, marginali, excluși*; **2001:** Elena Zamfir (coord.), *Strategii antisărăcie și dezvoltare comunitară*; **2002:** Vasile, Miftode (coord.), *Populații vulnerabile și fenomene de auto-marginalizare – strategii de intervenție și efecte perverse*; **2005:** Corina Cace, Flisbelo Raio; Anton S. Bjarne, Sorin Cace, *Mosaic. Manual for Social Inclusion by Education*; **2006:** Eugen Blaga, *Politici de incluziune socială. Studii privind egalitatea de șanse*; Maria Roth-Szamoskozi, Tony Booth, Mel Ainscow, *Indexul incluziunii școlare, Promovarea educării și a participării tuturor copiilor la învățământul de masă*; **2007:** Sorin Cace, Gelu Duminiță (coord.), *Politici de incluziune*

socială pentru grupurile vulnerabile. Creșterea accesului pe piața muncii; 2007: Remus Crețan, Marginalitate socială și economică. Conceptualizare și tipologie în cazul romilor din Banat și sudul Crișanei. Studiu de geografie istorică, Elena Nedelcu, Educație Democratică, Incluziune și Interculturalitate, Ghid pentru cadrele didactice; 2009: Gábor Flóra, Emese H. Belényi, Sociologia incluziunii sociale; Adrian Hatos, Sorana Săveanu, Educația și excluziunea socială a adolescenților din România; M. Roth (coord.), Children's citizenship and participation rights: accessibility and exclusion; 2010: Vasile Miftode, Tratat de asistență socială: protecția populațiilor specifice și automarginalizate; Alfred Pfaller, Marc Meinardus (coord.), South-East Europe Regional Studies: Social Inclusion in South-East Europe – National and Regional Policy Priorities for a Social Europe; Cătălin Zamfir, Simona Stănescu, Cosmin Briciu (coord.), Politici de incluziune socială în perioada de criză economică.

Tema excluziunii/ incluziunii sociale s-a dezvoltat mai ales cu privire la populația de romi, situație în care sărăcia se datorează în principal excluziunii sociale.

Conceptul care l-a premers pe cel de excluziune, *marginalizare*, a fost utilizat și mult mai înainte, dar doar excepțional: în 1965, Ana Bălașa și în 1970, Fred Mahler, cu privire la tineri.

Conceptul de sărăcie focalizează interesul pe deficitul de resurse economice ale persoanelor: **176** lucrări, reprezentând **1,1%** din totalul publicațiilor din această perioadă. Conceptele de marginalizare și excluziune, tind să preia tot mai mult rolul celui de sărăcie: **102** lucrări, ceea ce reprezintă **0,6%**. Conceptul de excluziune socială tratează sărăcia într-un context mai larg, al cauzelor sociale structurale și efectelor asociate cu sărăcia. Conceptul de incluziune deschide perspectiva unei abordări politice active: un suport complex de includere într-o viață social normală în raport cu standardele societății: **56** lucrări publicate după 2000, adică **0,5%** în această perioadă.

Cercetările pe tema sărăciei/ excluziunii au fost realizate pe mai multe direcții: diagnoza stării de sărăcie, inclusiv analiza situațiilor de sărăcie extremă, metodologia măsurării, profilul psihologic al sărăciei, politici de prevenire/ reducere a sărăciei/ excluziunii, promovare a incluziunii, riscurile de sărăcie și politici complementare pentru diferite grupuri sociale (copii, romi, vârstnici), la nivelul unor zone, comparații internaționale.

Guvernarea 2008-2012 a schimbat radical atitudinea politică față de problema sărăciei. Politica socială a acestei perioade este

caracterizată prin temele lansate: *învinovățirea săracilor, lupta împotriva „asistaților sociali”, sărăcia este o problemă personală a celor săraci*. VMG, și așa o formă modestă de suport social, transferată la autoritățile locale, s-a transformat dintr-un drept social garantat de stat într-un drept fluctuant acordat de primării. Unele declarații politice par a fi sugerat că strategia antisărăcie a fost axată pe încurajarea migrării.

Lansată inițial în România de un grup din ICCV, ulterior tema sărăciei a fost preluată de instituțiile publice internaționale și naționale. Indicatorii de sărăcie au devenit indicatori instituționali standard. Complementar, cercetarea academică a fost descurajată sau „domesticită” prin integrare în programele instituționale.

Ultima analiză a situației sărăciei și formularea unei strategii antisărăcie a fost realizată în 2014, cu resurse guvernamentale românești de către Banca Mondială.

Sociologii s-au aflat în fața unei opțiuni profesionale: ori să adere la metodologia marilor organizații, având o poziție mai mult de executanți, ori să își mențină o poziție profesională independentă, eventual critică atunci când simt nevoia. Poziția defensiv-justificativă a marilor organizații creează pentru sociologi, mai ales din țările sprijinite de marile organizații internaționale, o problemă care implică și anumite riscuri de marginalizare politică a sociologiei.

22.2. Situația social-economică a populației de romi

Problema romilor nu este nouă. Ion Chelcea a publicat două cărți pe tema romilor: **1943: Rudarii. Contribuție la o enigmă etnografică** și **1944: Țiganii din România. Monografie etnografică**.

Apoi, aproape o jumătate de secol a dominat tăcerea pe această temă. Regimul comunist a încercat să ofere romilor șanse de integrare socială și, fără îndoială, a obținut rezultate pozitive, dar nu a recunoscut romii ca etnie distinctă, cu drepturile oricărei etnii. Formal, romii erau tratați egal cu toți cetățenii. Informal însă marginalizarea și discriminarea erau accentuate de precaritatea situației social-economice a romilor.

Criza sistemului comunist din anii '70-'80 a făcut din romi principala victimă.

În această perioadă se înregistrează doar studiul lui Ion Chelcea, despre rudari.

Spre sfârșitul regimului, unii intelectuali romi au căutat să preseze sistemul pentru recunoașterea politică a etniei rome. Sociologul Gheorghe Nicolae a făcut gesturi cu impact apreciabil de afirmare a distinctivității etniei rome. Un alt sociolog rom, Vasile Burtea, publică o scrisoare de protest pe aceeași linie.

În perioada tranziției, încă din 1990 sociologii au adus în atenție tematica romilor. Prima carte după 1989 se datorează unui sociolog rom, **1991**: Mihai Merfea, *Țigani: integrarea socială a rromilor* urmată de studiul lui Dorel Abraham, *Studiu privind integrarea socială a rromilor în localități cu structură etnică mixtă*.

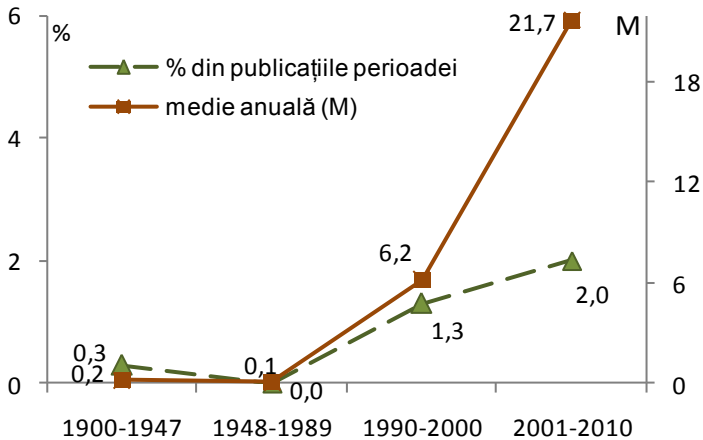
În 1991 ICCV a lansat un program de diagnoză a situației social-economice a populației de romi, susținută de UNICEF. Cercetarea, pe un mare eșantion de gospodării, a fost prima cercetare de amploare din lume asupra condițiilor de viață a populației de romi. Rezultatul este publicat în Elena Zamfir și Cătălin Zamfir (coord.), *Țigani: între ignorare și îngrijorare*, 1993, premiată de Academia Română.

Concluzia studiului a fost aceea că situația romilor este într-un proces rapid de agravare și promovarea unei politici accentuate de intervenție este urgentă; altfel, se prognoza creșterea probabilității unei adevărate explozii sociale.

Integrarea în UE a relaxat oarecum situația, o parte a problemelor social-economice ale romilor migrând spre Vest. Devine tot mai clar pentru întreaga Europă că problema romilor a depășit granițele naționale și este nevoie de o complexă politică națională și europeană.

În 21 ani s-au publicat **285** lucrări pe tema romilor, ceea ce înseamnă **1,7%** din totalul producției din această perioadă. În fapt, această temă trebuie considerată în contextul mai multora: sărăcie, învățământ, sănătate, locuință, delincvență, relații interetnice etc. Se înregistrează o creștere a interesului pentru această temă, crescând atât producția medie anuală, cât și ponderea în totalul producției perioadei, vârful fiind atins în anii 2000 (**2,0%**).

Grafic 22.2. Romii

1991: Mihai Merfea, *Țigani: integrarea socială a rromilor*; **1993:** Elena Zamfir și Cătălin Zamfir (coord.), *Țigani: între ignorare și îngrijorare*; Lucian Cherata, *Istoria țiganilor*; **1997:** Eugen Baican, Augustin Pervain și colab., *L'Image d'autrui. Representations et attitudes de la population a l'égard des Roms dans le district de Cluj*; **1998:** Viorel Achim, *Țigani în istoria României*; **1999:** Sorin Cace, Ana Bleahu, Dana Costin-Sima, Alina Manole, Mihai Surdu, Gabriela Alexandrescu, *Copiii rromi din România*; Lucian Cherata, *Țigani – Istorie, specific, integrare socială*; **2000:** Gabriel Bădescu, *Die Roma bei den Kommunalwahlen in Rumänien Juni 2000 (Roma population in the 2000 Romanian local elections)*; Mariea Ionescu, Sorin Cace, *Practici pozitive în comunitățile de rromi*; Mihai Surdu, *Convicted to exclusion? Roma in Romania*; Mihai Surdu, Sorin Cace, Mălina Voicu, *Verdammt zu Marginalität? Die Roma in Rumänien*; **2001:** Ioan Mărginean (coord.), *Cercetări cu privire la minoritatea romă*; Mihai Surdu, *Roma access to the labour market, A policy Paper*; Viorel Anăstăsoaie, Daniela Tarnovschi, *Social protection measures for the Roma population, A Policy Paper*; **2002:** Cătălin Zamfir și Marian Preda (coord.), *Rromii din România*; Vasile Burtea, *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*; Sorin Cace (coord.), *Copiii romi care muncesc și familiile acestora: caracteristici socio-culturale și condiții de viață*; Sorin Cace, Mălina Voicu, Mihai Surdu, Simona Ilie, Adrian Dan, *Îmbunătățirea situației rromilor din România*; **2003:** Ana Maria Preoteasa, Sorin Cace, *Health for Minorities? Challenges for the Roma in Romania*; Mihai Surdu, *Desegregating Roma schools. A cost-benefit analysis, policy paper*; Mihai Surdu, *Segregarea romilor în educație. Distanța fizică sau socială?*; **2005:** Daniel Arpinte, *Evaluarea proiectelor pentru comunitățile de romi din Romania*; Dumitru Sandu, *O hartă socială a comunităților de romi*; Radu Baltasiu, Petronel Dobrică, Gabriel Jderu (coord.), *Reprezentări și*

reprezentativitate. Perspective asupra comunității roma; 2006: Sorin Cace, Mariea Ionescu, Politici publice pentru romi. Evoluții și perspective; Gelu Dumnică (coord.), Accesul romilor la serviciile sociale. Realități și tendințe în anul 2005; 2007: Sorin Cace, Vasile Cantarji, Nicolae Sali, Marin Alla, Romii în Republica Moldova; Mălina Voicu (coord.), Nevoi și resurse în comunitățile de romi; Mălina Voicu, Gabriel Bădescu, Vlad Grigoraș, Cosima Rughiniș, Ovidiu Voicu, Barometrul incluziunii romilor; Raluca Zanca, Modele de comportament natalist ale populației roma; 2008: Gábor Fleck, Cosima Rughiniș (coord.), Vino mai aproape (Incluziunea și excluziunea romilor în societatea românească de azi); 2009: Petre Petcuț, Ioan-A. Pop, Rromii din România. Documente, Vol. I; Ana M. Preoteasa, Sorin Cace, Gelu Dumnică (coord.), Strategia națională de îmbunătățire a situației romilor: vocea comunităților; Traian Rotariu (coord.), Recensământul din 1890 și recensământul țiganilor din 1993; Laura Surdu, Conditional cash transfers as a tool for reducing the gap in education outcomes between Roma and non Roma; Mihai Surdu coord., The impact analysis of affirmative action for Roma in vocational, secondary and higher education in Romania; Mihai Surdu (coord.), School as Ghetto. Systemic Overrepresentation of Roma in Special Education in Slovakia; 2010: Sorin Cace, Ana Maria Preoteasa, Cristina Tomescu, Simona M. Stănescu (coord.), Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi. Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi din România; Mihaela Preda, Etnia rromă din Oltenia între tradiție și modernitate; Stefania Toma, László Foszto, Spectrum. Cercetări sociale despre romi.

Două paradigme s-au confruntat în abordarea temei romilor. Pe de-o parte a fost paradigma politico-științifică occidentală, centrată pe considerarea discriminării ca sursa primară a problemei romilor. În această paradigmă, problema cheie care trebuia soluționată era discriminarea etnică. Paradigma promovată de ICCV, și împărtășită larg de majoritatea experților români, se centra pe o altă diagnoză: problema este nu în primul rând a discriminării, care evident există și este gravă, dar este secundară, ci situația social-economică a romilor produsă de un complex proces istoric. Prioritară nu este lupta împotriva discriminării, ci identificarea unor mijloace de acțiune pentru îmbunătățirea situației social-economice a romilor. Fără a ignora problema discriminării, specialiștii români își concentrează atenția în această perioadă asupra situației social-economice a romilor (ocupare, locuire, educație, sănătate) și a efectelor sale sociale.

Analiza lucrărilor din această perioadă oferă următoarea clasificare a importanței problemelor-direcții de acțiune pentru suportul romilor:

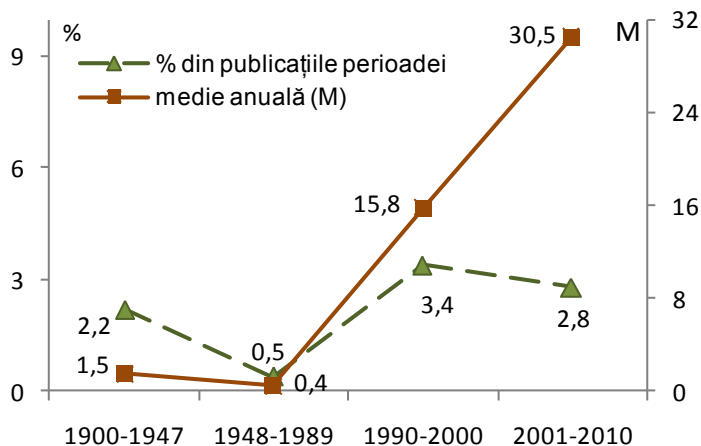
Tabel 22.2. Structura tematicii romilor în perioada tranziției

Tematica	N	Medie
Situația socio-economică <i>per se</i> a romilor	161	59,2
Educația	28	10,3
Discriminare/ stereotipuri/ prejudecăți	24	8,8
Ocupare	19	7,0
Sănătate	18	6,6

Ultima analiză a romilor și propunerea unei strategii de suport pentru romi a fost realizată în 2014, cu resurse guvernamentale, de către Banca Mondială.

22.3. Tema etniilor și a relațiilor interetnice⁶⁶

Tema etniilor este una dintre constantele preocupărilor sociologilor. În România, istoric, există multe grupuri etnice, dar ele au ponderi reduse. Excepție fac romii și maghiarii care reprezintă fiecare în jur de 5%.

Grafic 22.3. Tema interetnicității

⁶⁶ Tematica *romii* este abordată separat.

În prima perioadă capitalistă **2,2%** dintre publicații sunt pe această temă.

În perioada comunistă, pe fondul unei politici de suport a manifestărilor culturale ale grupurilor etnice, complementar cu un control social strict, acestea nu au prezentat o temă de analiză sociologică importantă: doar **0,4%** din publicistica totală.

În perioada tranziției tematica grupurilor etnice crește substanțial ca număr de publicații și ca pondere, cu un vârf de **3,4%** în anii '90.

Publicațiile de după 1989 privind grupurile etnice s-au referit la: maghiari (93), ceangăi (18), secui (17), sași (10), aromâni (9), germani (8), lipoveni (1) și ruși (1).

Tradițional, între populația majoritară și grupurile etnice nu au existat conflicte. Mai complexă istoric au reprezentat-o relațiile cu maghiarii, accentuate adesea de politica statului vecin.

Căderea comunismului a produs un nou context social-politic. Pe de o parte, apariția unui mediu social-politic nou, care permitea manifestarea socială și politică a unei pluralități de actori sociali, inclusiv a grupurilor etnice. Pe de altă parte a fost incapacitatea noilor structuri publice de a interveni pentru a absorbi tensiunile sociale. În acest context, în 1990 tensiunile interetnice istoric acumulate, au găsit un spațiu de explozie conflictuală. Conflicte cu profil etnic au apărut doar în două cazuri: relațiile româno-maghiare, cu o tentă accentuat politică (conflictul de la Târgu Mureș din 1990) și în câteva comunități între romi și populația majoritară, care nu a avut o sursă politică, ci conflicte locale, comunitare.

Tema relațiilor interetnice în sociologia românească a fost relativ modestă: **74** lucrări, cele mai multe referindu-se la interculturalism.

Interesul pentru tematica relațiilor interetnice se exprimă prin numărul cărților și studiilor în cea de-a doua parte a anilor 1990, atingând vârful în perioada de pre-aderare și aderare a României la UE.

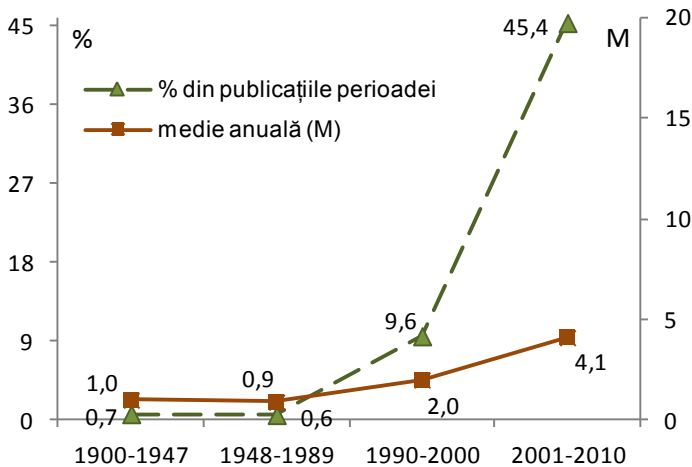
22.4. Delincvența

Una dintre cele mai importante probleme sociale, delincvența, nu lipsește dintre preocupările sociologilor.

Tabel 22.3. Tema delincvenței

Faza	Total publicații	Medie anuală	% din total publicații
1900-1947	33	0,7	1,0
1948-1977	16	0,5	0,4
1978-1989	24	2,0	1,1
1948-1989	40	0,9	0,6
1990-2000	106	9,6	2,0
2001-2010	454	45,4	4,1
1990-2010	560	26,7	3,4

Grafic 22.4. Delincvență

Până în 1977, delincvența primește din partea sociologiei o atenție modestă. Cu deosebire prin activitatea a doi sociologi, Dan Banciu și Sorin M. Rădulescu, tema capătă în anii '80 o atenție sporită.

1976: Virgil Dragomirescu, *Psihosociologia comportamentului deviant*;
1985: Dan Banciu, Gabriel Petre, Sorin M. Rădulescu, Marin Voicu, *Introducere în sociologia devianței*, **1989:** Sorin M. Rădulescu, Mircea Piticariu, *Devianță comportamentală și boală psihică*.

După 1989 interesul pentru tema delincvenței crește rapid, ajungând la 4,1% în anii 2000. În ordinea apariției lucrărilor, au publicat pe această temă: Dan Banciu, Sorin M. Rădulescu, Iustin Stanca, Mihai Stoica, Sorin Flutur, Anca Tomescu, Mihaela E. Jigău, Mihaela Teodorescu, Ion Pitulescu, Gheorghe Florea, Ion Niță Stan, Floare Chipea, Pavel Abraham, Enikő Albert-Lőrincz, Marioara Petcu, Marius Pieleanu, Ana Muntean, Ion Pârvulescu, Sorina Poledna, Victor Nicolăescu, Ștefănița Bogdan Iasnic, Adrian Ibiș, Andrea Fabian-Kurko, Sorin Spineanu-Dobrotă, Florentina Grecu, Ion Stănișor, Ioan Durnescu, Adrian Majuru, Ilie Bădescu, Cornel Constantinescu, Carmen D. Mureanu, Marian Preda, Gabriel Jderu, I. A. Mihai, Cristina Dâmboeanu, Mihaela Tomiță, Ecaterina Balica, Simona Stanciu, Maria Pescaru, Mihaela C. Schmidt, Mircea Zidărescu, Cornel Dumitrescu și Mihail Dobrescu.

În perioada tranziției **corupția** a început să primească și din partea sociologilor o atenție în creștere.

Tabel 22.4. Tema corupției

Faza	Total publicații	Medie anuală	% din total publicații
1900-1947	4	0,1	0,1
1990-2000	17	1,5	0,3
2001-2010	59	5,9	0,5
1990-2010	72	3,4	0,4

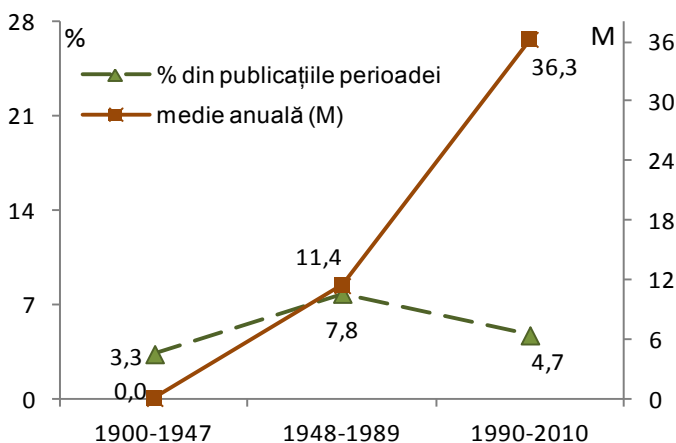
1994: Dan Banciu, Sorin M. Rădulescu, *Corupția și crima organizată în România. Evaluări sociologice*; **1995:** Sorin M. Rădulescu, Dan Banciu, *Raport privind percepția publică a fenomenului de corupție în România*; Ioan Mărginean (coord.), *Șpaga la români. Ce cred și ce spun românii despre corupția mică*; **2005:** Pavel Abraham, *Corupția*; Ioan Dorinca, Sorin M. Rădulescu (coord.), *Corupția în România. Realitate și percepție socială*.

Capitolul 23. Cultură, valori, comunicare

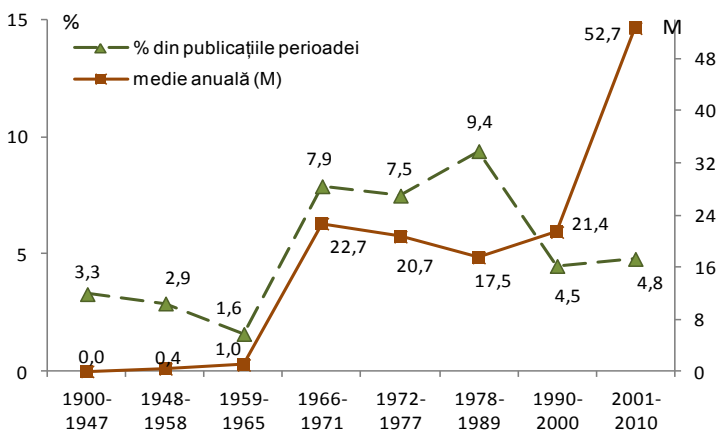
23.1. Cultura ca temă de analiză și instrument al dezvoltării

Cultura este o temă de interes pentru sociologia românească cu un vârf în perioada comunistă: **7,8%** din publicațiile perioadei.

Grafic 23.1. Tema culturii pe perioade

Grafic 23.2. Tema culturii pe faze

Tematica culturii apare în diferite ipostaze.

Cultura ca **sferă a vieții sociale**, ca o manifestare specific umană.

1932: Constantin Rădulescu-Motru, *Vocația: factor hotărâtor în cultura popoarelor*; **1945:** Pompiliu Caraion, *Dialectică și finalitate în cultură*; **1947:** Constantin Ionescu-Gulian, *Introducere în sociologia culturii*; **1966:** Romulus Vulcănescu, *Etnografia: știința culturii populare*; **1973:** Nicolae Mărginean, *Condiția umană. Aspectul ei bio-psiho-social și cultural*; **1979:** Elena Zamfir, *Cultura libertăți*; **1987:** Mihai D. Gheorghiu, *Modernizarea tradiției și apariția unor structuri culturale noi*; Mihai D. Gheorghiu, *Scena literaturii. Elemente pentru o sociologie a culturii românești*; **1988:** Mihai D. Gheorghiu, *Cercetări contemporane de sociologia culturii*; **1991:** Mihai D. Gheorghiu, și colab., *Sociologia percepției artistice*.

Cultura ca spațiu de coagulare a **specificului unui popor**.

1904: Constantin Rădulescu-Motru, *Cultura română și politicianismul*; **1945:** Pompiliu Caraion, *Cultura românească*; **1977:** Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească. Studiu de paleontologie a cetelor de feciori din Țara Oltului*; 1977-78-80: George M. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleno din secolul al XIX-lea*, Vol. I-III; **1980:** Traian Herseni, *Cultura psihologică românească*; **1983:** Henri H. Stahl, *Eseuri critice. Despre cultura populară românească*; **1980:** Ion M. Popescu, *O perspectivă românească asupra teoriei culturii și valorilor*, **1983:** Henri H. Stahl, *Eseuri critice. Despre cultura populară românească*; **1984:** Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească: Contribuții de sociologie istorică privind cultura modernă românească*; **1988:** Ilie Bădescu, *Timp și cultură: trei eseuri de antropologie istorică asupra europenismului românesc*; **2000:** Ilie Bădescu, Mihai Ungheanu (coord.), *Enciclopedia valorilor reprimite. Războiul împotriva culturii române: 1944 – 1999, vol. I-II*.

Cultura unor comunități, mai ales a satelor.

1934: Henri H. Stahl, *Cultura satelor. Cum trebuie înțeleasă*; **1987:** Ioan Drăgan și Nicolae Radu (coord.), *Comportamente culturale și profesionale. De la Jugureni și Potecari la muncitorul intelectual*; **1964:** Mihai Cernea, *Cultural outlook of blue collar workers*.

Sociological field investigations; **1985**: Cornel Irimie, Paul Petrescu, Nicole Marin Dunăre, *Mărginenii Sibiului: civilizație și cultură populară românească*.

Cultura ca **instrument al dezvoltării sociale a comunităților**. Difuzarea culturii ca un instrument al dezvoltării sociale.

1938: Dimitrie Papadopol, *Căminul cultural și rostul lui social*; **1939**: Henri H. Stahl, *Monografia unui sat: cum se alcătuiește, spre folosul căminului cultural*; **1941**: Ernest Bernea, *Cultură și educație*; 1970: Paul Sterian și colab., *Cercetarea sociologică și acțiunea culturală*; Octavian Neamțu, *Cunoaștere sociologică și acțiune social-culturală în mediul rural*; **1975**: Octavian Neamțu, *Cultura ca acțiune socială*.

Cultura de masă

1968: Traian Herseni (coord.), *Psihosociologia culturii de masă*; **1970**: Mihai Cernea (coord.), *Contribuții la sociologia culturii de masă*; **1971**: Elena Gheorghe, *Structura procesului cultural de masă*, Haralamb Culea (coord.), *Contribuții la sociologia culturii de masă. Vol. II Structura procesului cultural de masă*; **1974**: Ovidiu Bădina, *Tineretul și lumea de mâine. Adolescenții și cultura*; Constantin Schifirneț, Dumitru Bazac, *Adolescenții și cultura. Opțiuni pentru teatru și lectură*; **1984**: Constantin Schifirneț, *Cultură, tineret, mass-media, educație*; **1989**: Nicolae Frigioiu, *Industria culturală și cultură de masă*; **2000**: Vasile S. Dâncu, *Țara telespectatorilor fericiți. Contraideologii*.

În perioada tranziției continuă o largă literatură dedicată analizei teoretice a culturii și valorilor și a poziției culturii românești: **2003**: Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească: Occidentul, imperiile și românii în marea tranziție*.

De remarcat: dispare interesul pentru identificarea specificului cultural al românilor.

Numim doar câteva lucrări despre situația culturală a românilor minoritari în diferite zone din România sau despre pericolul culturii românești:

1995: Ioan Lăcătuș, *Identitate și cultură la românii din secuime*; **1996**: Ilie Bădescu, Aurelian Bondrea și colab., *Protejarea patrimoniului cultural național, România – maximă urgență*; **1998**: Melinda Mitu, Sorin Mitu, *Românii văzuți de maghiari. Imagini și clișee culturale din secolul al XIX-lea*; **2003**: Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*.

...și câteva studii despre cultura țărănească sau despre schimbările modelelor culturale:

2000: Traian Vedinaș, *Sistemul culturii țărănești*; **2001:** Dumitru Batâr, *Modele culturale în familia românească. Tradiții și actualitate și Tinerii în societatea românească în tranziție. Modele culturale și provocări cotidiene*; **2002:** Gheorghe Roșculeț, *Țara Făgărașului. Istorie și cultură*.

Lucrări despre cultura romilor: **2001:** Gabriela Grossek, Eugen Gherga, Mariana Costin, Ionel Ion, Florin Moisa, *Oglinda pentru umanitate și cultura rromilor*.

Strategii culturale, politici culturale, management cultural: **2002:** Bogdan Nadolu și colab., *Strategia culturală a județului Timiș 2002-2005*.

După 2000 încep să domine lucrări despre multiculturalism și impactul cultural al integrării europene:

2002: Rudolf Poledna, Francois Ruegg, Călin Rus (coord.), *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești*; **2003:** Vintilieanu Ioaneta, Ádám Gábor (coord.), *Poliția și comunitățile multiculturale din România – Prevenirea și gestionarea conflictelor la nivelul comunităților multiculturale*; Vasile Miftode, Ștefan Cojocaru, Daniela Cojocaru, Antonio Sandu, *Dezvoltarea comunităților etno-culturale. Integrare europeană și interculturalitate*; Adrian Racheru, *Globalizare și cultură media*; **2004:** Ștefan Buzărnescu, Gheorghe S. Pribac, Ana Buzărnescu, M. Neagu, *Un model de interculturalitate activă: Banatul românesc în România*; **2005:** Florica E. Vasiliu, Dragoș Dragoman, Dorel Morândău, Adela Popa, *Globalizarea și identitatea socioculturală*; **2006:** Sorin Cace, *Intercultural education in the context of Romania's integration in European Union*; Alin Gavreliuc (coord.), *Psihologia interculturală. Impactul determinărilor culturale asupra fenomenelor psihosociale*; **2007:** Corina Cace (coord.), *Design intercultural education at community level*; Floare Chipea, Ionel Cioară, Adrian Hatos, Mihai Marian, Cecilia Sas (coord.), *Cultură, dezvoltare, identitate. Perspective actuale*; Maria Cobianu-Băcanu, *România la contactul dintre culturi. Relațiile interetnice*; Liviu Chelcea, Anda Becuț, *Diagnoza sectorului cultural. Instrument pentru managementul culturii*.

23.2. Sociologia valorilor

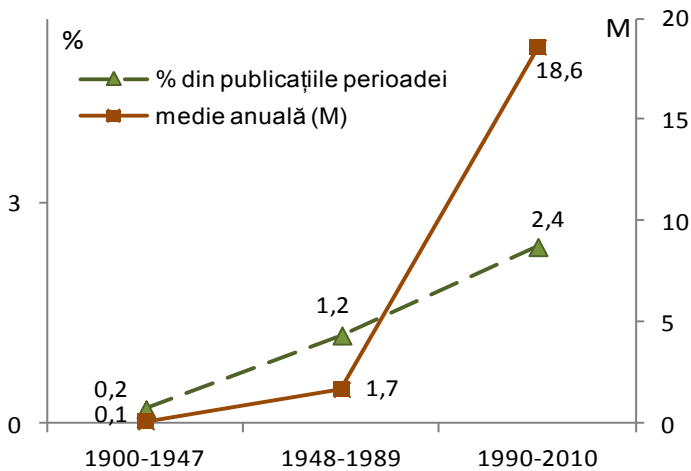
Valorile, ca fapt social, element component al comportamentului individual și colectiv, au atras atenția atât filozofiei, cât și sociologiei. Petre Andrei a publicat lucrări fundamentale pe tema valorilor.

Tema valorilor o găsim în patru ipostaze: *teoria generală a valorilor și a rolului lor în funcționarea vieții sociale, evaluarea diferitelor sisteme, activități, programe, valorificarea, reactualizarea valorii unor bunuri produse în alte contexte istorico-sociale, dar, în mod special, sisteme de valori ale națiunilor, comunităților, grupurilor sociale. În această ultimă ipostază o găsim și sub forma orientărilor de valoare. Termenul este utilizat și cu o cu totul altă semnificație, nepurtătoare de valoare: evaluare a ceea ce există, în sensul de estimare.*

Tabel 23.1. Tema valorilor

Faza	Total publicații	Medie anuală	% din total publicații
1900-1947	21	0,1	0,2
1948-1958	0	0,0	0,0
1959-1965	2	0,3	0,5
1966-1971	23	0,7	0,4
1972-1977	21	1,8	0,8
1978-1989	53	4,1	2,2
1948-1989	99	1,7	1,2
1990-2000	91	9,8	2,1
2001-2010	171	28,3	2,6
1990-2010	391	18,6	2,4

Grafic 23.3. Tema valorii pe perioade

1945: Petre Andrei, *Filosofia valorii (prefață Gusti D.)*; **1947:** Eugeniu Speranția, *La cohésion sociale – par les valeurs et par l'idéal (son fondement psycho-biologique)*.

Mircea Măciu îngrijește publicarea în mai multe volume a operei lui Petre Andrei, ultimele două în 2010.

În perioada comunistă: domină lucrări teoretice (de menționat lucrările lui Ion M. Popescu) și câteva studii cu profil sociologic: **1987:** Ștefan Buzărnescu, *Comportamentul tinerilor și valorile civilizației industriale. Etica vieții de cămin: aspecte ale educației moral-cetățenești în rândul tineretului din mediul industrial*.

În această perioadă este de remarcat programul de antropologie culturală a lui Vasile V. Caramelea de a realiza cercetări empirice prin adaptarea unui instrument american de identificare a orientărilor de valoare.

1992: Cătălin Zamfir, Ana Bălașa, Gheorghe Socol, Laureana Urse, *Atitudini, valori și condiții de viață în mediul studentesc*; **1996:** Dumitru Sandu, *Sociologia tranziției. Valori și tipuri sociale din România*; **1998:** Cezar Mereuță, Luana Pop, Carmen Vlaicu, Lucian Pop, *Culturi organizaționale în spațiul românesc. Valori și profiluri dominante*; **2000:** Ilie Bădescu, Mihai Ungheanu, *Enciclopedia valorilor reprimite. Războiul împotriva culturii române: 1944-1999*, 2 volume; **2001:** Ștefan Bruno, *Atitudini și valori în administrația publică locală*; Mălina Voicu, Loek Halman, *European Values Survey: The Source boo*; **2006:** Sandu Dumitru, *Eurobarometrul rural. Valori europene în satele românești*; **2007:** György Szilágyi, *Érték és iskola/ Școala și sistemul de valori*; Bogdan Voicu, Mălina Voicu (coord.), *Valori ale românilor: 1993-2006. O perspectivă sociologică*; **2008:** Emilian M. Dobrescu (coord.), *Educație-identitate în procesul integrării României în Uniunea Europeană. Valori contemporane în învățământul românesc*; Emilian M. (coord.), *Cultural Creatives, Cercetări privind evoluția valorilor în societatea românească*; Ioan Pășcută, Ștefan Buzărnescu, Alexandru Burtea, Miron Corici, Brigitte Ielics, Melinda Dincă, Marius Vasiliuță, Ciprian Pânzaru, *Promovarea valorilor cultural-științifice locale în circuitul național, regional și internațional*; **2010:** Dragoș Dragoman, *Capital social și valori democratice în România – Importanța factorilor culturali pentru susținerea democrației*; Loek Halman, Malina Voicu (coord.), *Mapping Value Orientations in Central and Eastern Europe*; Mălina Voicu (coord.), *Valori sociale ale tranziției post-comuniste*.

23.3. Etica

Etica este o disciplină structural normativă: analizează și promovează valorile moralei, explorează poziția valorilor morale în viața omului și stilul de viață moral. Din acest motiv, ea s-a dezvoltat mai mult ca o disciplină filozofică. Destul de rar moralitatea reală, moralitatea unor grupuri sociale este obiectul unor cercetări empirice. O asemenea tematică o găsim mai mult în antropologia culturală.

Etica este asociată cu sociologia mai mult în sociologia constructivă, a schimbării sociale proiectate, valorile morale fiind o componentă importantă a oricărui program de schimbare.

Programul lui Gusti de schimbare socială asistată de sociologie a conținut de la început o importantă componentă etică. Semnificativ, el își intitulează sociologia *sistemul de sociologie, etică și politică*. Volumul II al lui Gusti, publicat de Ovidiu Bădina în 1969, este dedicat concepției sale etice. Împreună cu Ion Zamfirescu, Gusti își asumă responsabilitatea de a difuza către tineret conștiința etică: *Elemente de etică pentru clasa a VIII-a secundară*, ajunsă în 1944 la ediția a 9-a. Remarcăm și o carte bazată pe teza de doctorat a lui Constantin Stroie, *Etica în opera lui Dimitrie Gusti*, 1978.

Petre Andrei propune o viziune integrată sociologie-etică fundată pe conceptul de fericire: *Problema fericirii. Fundamentul său etic-sociologic*, 1921.

În perioada comunistă s-a produs o separare între etică și sociologie. Sociologia a devenit mai descriptivă. Tematica etică a devenit fie prizoniera unui discurs ideologic comunist, promovând valorile morale ale comunismului, fie o etică teoretică universalistă, fără legătură cu ideologia comunistă.

Traian Herseni investighează relația sociologie/ etică: *Sociologie și etică*, 1968. Notăm și tentative de a include tema moralei în analiza sociologică, în cadrul paradigmei sociologice comuniste:

1969: Vasile Popescu, *Atitudinea materială și stimulentele materiale. Studiu de sociologie a moralei*; **1975:** Vasile Popescu, *Morala socialistă a muncii*; **1977:** Maria Fulea, Maria Cobianu, *Stimulente materiale și morale în cooperativele agricole de producție*.

... dar și câteva lucrări de analiză sociologică a „moralei reale” și a mecanismelor de asimilare a valorilor morale:

Cătălin Zamfir lansează o altă perspectivă sociologică a analizei normelor și a respectării lor: sistemele sociale produc norme, inclusiv morale, controlează respectarea lor, dar și tolerează un echilibru funcțional între normalitate și anormalitate (*Metoda normativă în psihosociologia organizării, 1972*).

1986: Ștefan Buzărnescu, *Comportamentul tinerilor și valorile civilizației industriale. Etica vieții de cămin: aspecte ale educației moral-cetățenești în rândul tineretului din mediul industrial*; **1987:** Dan Banciu, Sorin M. Rădulescu, Marin Voicu, *Adolescenții și familia. Socializare morală și integrare socială*.

Se publică lucrări teoretice de etică:

1968: Ioan Grigoraș, *Datoria etica*; **1969:** Stoica Stelian, *Etica durkeimistă*; **1970:** Andei Roth, *Axiologie și etică*; **1971:** Nicolae Bellu, *Etos și contemporaneitate*; **1972:** Gheorghe Vlăduțescu, *Etica lui Epicur*; **1973:** Vasile Dem Zamfirescu, *Etică și psihanaliză*; **1974:** Nicolae Bellu, *Etica lui Kant*; Ioan Grigoraș, *Principii de etica socialista*; **1975:** Stelian Stoica, *Prelegeri de etică*; **1977:** Liubomira Miros, *Echitate și dreptate*; **1978:** Ernő Gáll, *Naționalitate, morală, inteligență*; **1981:** Vasile Morar, *Etică și estetic*; **1985:** Vasile Morar, *Etica și mutațiile valorice*; **1987:** Andrei Roth, *Individ și societate: Studii sociologico-etice*; **1989:** Nicolae Bellu (coord.), *Morala în existența umană*.

În perioada tranziției, lucrările sociologice care asimilează tematica etică sunt excepții, dominând însă lucrări teoretice ale eticienilor.

După 1989 sunt publicate lucrări de teorie etică:

1996: Vasile Morar: *Etica – Filosofia Binelui și Știința moralei*; Doru Tompea, *Etică, axiologie, deontologie*; Adrian Ibiș: *Drumul spre moralitate*; **1999:** Nicolae Bellu (coord.), *Morala în existența umană*; **2000:** Doru Tompea, *Etică. Morală și putere*; **2001:** Vasile Morar, *Moralități elementare*; **2003:** Septimiu Krausz, *Etica și deontologia profesiei de sociolog*; **2005:** Vasile Morar, Dan Crăciun, Vasile Macoviciuc, *Etica afacerilor*; Nicolae Bellu, *De la stânga politica la stânga culturală*; **2006:** Vasile Morar, *Etica și afacerile. Moralitate elementară și responsabilitate socială*; **2007:** Corina Bistriceanu Pantelimon, *Sociologia tradiției. Mit și morală în societatea tradițională românească*; Maria-Ana Georgescu, *Etica în afaceri*; **2008:** Adrian Ibiș, *Morala și societatea*; Pavel Chirilă, Lucian Gavriliță, Cristina Gavrilovici, Andreea C. Băndoiu, *Principii*

de Bioetică – o abordare ortodoxă; **2010:** Cecilia Tohăneanu (coord.), *Ontologie, politică & etică – Supozițiile metafizice și implicațiile morale ale teoriei politice contemporane.*

Se poate însă prevedea o orientare tot mai accentuată în sociologia constructivă: programele sociale cuprind tot mai mult componenta etică. Marketingul este un domeniu ilustrativ, dar în general toate programele sociale obligatoriu includ și criteriile etice.

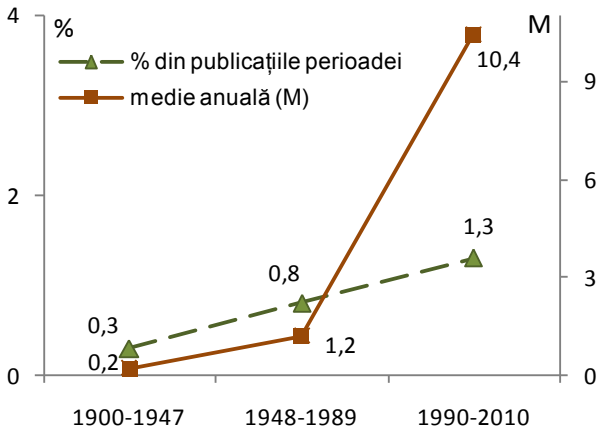
Tabel 23.2. Tema eticii

Faza	Total	Medie perioadă	% din perioada
1900-1947	57	1,2	1,8
1948-1989	109	2,6	1,8
1990-2010	206	9,8	1,3

23.4. Comunicare

Comunicarea se lansează relativ târziu, dar cu siguranță este de perspectivă.

Grafic 23.4. Tema comunicării

Înainte de 1990 se remarcă două cărți: **1980:** Ioan Drăgan, *Opinia publică, comunicarea de masă și propaganda în societatea contemporană* și **1981:** Gina Stoiciu, *Orientări operaționale în*

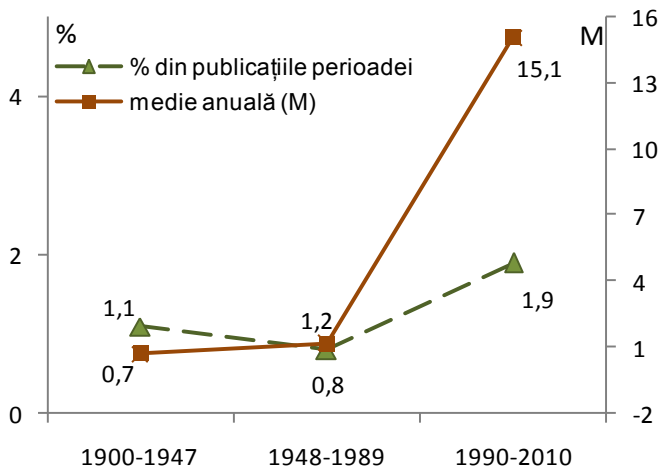
cercetarea comunicării de masă. După 1989 sunt publicate lucrări importante.

1993: Valentina Marinescu și colab., *Comunicarea de masă și spațiul public în perioada de tranziție*; **1995:** C. Beciu; Miorița Cosmescu (coord.), *România după decembrie '89. Discursuri în spațiul public (reproduse prin analiza de discurs)*; Gheorghe Teodorescu, *Comunicare și opinie publică*; **1998:** Mircea I. Comșa, Dan Chiribucă, Vasile S. Dâncu, *Audiența radio în România 1996-1997*; Dorina Miron, Lori Mckinnon, V. Marinescu, *Rolul mediilor de comunicare în alegerile prezidențiale din 1996*; **1999:** Vasile Dâncu, *Comunicarea simbolică. Arhitectura discursului publicitar*; Vasile Sebastian Dâncu, *Comunicarea în managementul instituțional*, **2000:** Mircea Agabrian, *Comunicarea. O abordare practică*; Ioan Hosu, Vasile S. Dâncu, *Comunicarea în managementul instituțional*; Gheorghe Teodorescu, *Putere, autoritate și comunicare politică*; Vasile S. Dâncu, *Țara telespectatorilor fericiți. Contraideologii*; **2001:** Maria Constantinescu (coord.), *Sociologie, comunicare, societate, Volum omagial Ioan Drăgan*; **2002:** Camelia Beciu, *Comunicare politică*; Ion Ionescu și colab., *Comunicare publică și asistență socială*; V. Marinescu, *Mass media din România. O lectură sociologică*; Marian Petcu, *Sociologia mass media*; Zoltán Rostás, *Cultură și comunicare organizațional*; Mihai Pascaru, *Matricea comunitară. Cunoaștere, comunicare și acțiune comună în satul contemporan*; **2003:** Simona Ștefănescu, *Media și conflictele*; **2005:** Septimiu Chelcea, Loredana Ivan, Adina Chelcea, *Comunicarea nonverbală: gesturile și postura. Cuvintele nu sunt de-ajuns*; V. Marinescu, *Metode de studiu în comunicare*; Nicolae Rotaru, *Comunicarea în organizațiile militare*; Vasile Șelaru, Claudiu Coman, *Comunicarea între informare și manipulare – Dresori și vânzători de cai verzi*; Laura Grunberg, *Mass media despre sexe. Aspecte privind stereotipurile de gen în mass media din România*; **2006:** Alin Gavreliuc, *De la relațiile interpersonale la comunicarea socială. Psihologia socială și stadiile progresive ale articulării sinelui*; Ioan Lăcătușu, *Românii în mass media maghiară din Harghita și Covasna*; V. Marinescu, *Mass media și procesul de integrare a României în Uniunea Europeană*; Viorica Păuș, *Comunicarea și resurse umane*; Emilian M.; Dobrescu, , Elena A. Botezat, *Dicționar de comunicare, negociere, mediere*; **2007:** Mircea Agrabian, *Strategii de comunicare eficientă*; **2008:** Diana Cismaru, *Comunicarea internă în organizații*; Ioan Drăgan, *Comunicarea. Paradigme și teorii*; Delia C. Balaban, Ioan Hosu (coord.), *Societate și comunicare*; **2009:** Camelia Beciu, *Comunicare și discurs mediatic*; Loredana Ivan, *Cele mai importante 20 de secunde. Competența în comunicarea nonverbală*; V. Marinescu, *Research in communication: Methods and techniques*; **2010:** Mirela Boteanu, *Limbaj și comunicare în societate*.

23.5. Religie

Tradițional, tema religiei nu s-a bucurat de un interes special în sociologie și cu atât mai puțin în perioada comunistă. În perioada tranziției se înregistrează o creștere moderată a interesului.

Grafic 23.5. Tema religiei

23.6. Antropologie/ etnografie/ etnologie

Antropologia și etnografia/ etnologia au cunoscut un vârf în perioada comunistă, mai ales în anii dificili (1948-1965) și în perioada de liberalizare (1966-1977).

Etnografia a fost un domeniu de interes special, ca parte a programului de cristalizare a conștiinței de sine a României. În perioada comunistă antropologia și etnografia au primit o atenție politică specială, iar în anii '50 a reprezentat un refugiu pentru sociologi. Etnografii și antropologii din acea perioadă sau dezvoltat în climatul gustian: Lucia Apolzan, Ernest Bernea, Ion Chelcea, Florea Bobu Florescu, Gheorghe Focșa, Nicolae Marin-Dunăre, Cornel Irimie, Paul Petrescu, Paul H. Stahl, Romulus Vulcănescu etc. Contribuții însemnate la afirmarea și dezvoltarea antropologiei sociale și culturale au adus-o personalități precum: Traian Herseni, Vasile V. Caramela și Gheorghică Geană.

Tabel 23.3. Antropologie/ etnografie/ etnologie⁶⁷

Faza	Total	Medie perioadă	% din perioada
1900-1947	41	0,8	1,3
1948-1958	3	0,3	2,2
1959-1965	20	2,9	4,7
1966-1971	66	11,0	3,8
1972-1977	36	6,0	2,2
1978-1989	64	5,3	2,9
1948-1989	189	4,5	3,1
1990-2000	85	7,7	1,6
2001-2010	164	16,4	1,5
1990-2010	249	11,9	1,5

1906: Theodor Filipescu, *Coloniile române din Bosnia, studiu etnografic și antropogeografic*; **1920:** Simion Mehedinți, *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*; **1930:** Alexandru P. Arbore, *Însemnătatea cercetărilor etnografice pentru cunoașterea poporului român*; Simion Mehedinți, *Coordonare etnografice. Civilizația și cultura*; **1936:** Simion Mehedinți, *Etnografie*; **1937:** Francisc Rainer, *Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumaines des Carpathes*; **1940:** Ion Chelcea, *Neam și țară. Pagini de etnografie și folclor*; Sabin Manuilă, *Studiu etnografic asupra populației României*; Olga Necrasov, *Recherches anthropologiques dans le nord-est de la Roumanie*; **1941:** Simion Mehedinți, *Creștinismul românesc: adaos la caracterizarea etnografică a poporului român*; **1943:** Sabin Manuilă, *Atlas etnografic al României, Transilvania*, Ion Chelcea publică în acești ani multe lucrări de etnografie. **1957:** Gheorghe Focșa, *Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială, vol. I*; **1958-61-1966:** Ștefan Milcu coordonează monografii: *Clopotiva, Bătrâna, Câmpu lui Neag*; **1966:** Romulus Vulcănescu, *Etnografia: știința culturii populare*; **1967:** Ș. Milcu, C. Maxilimian, *Introducere în antropologie*; **1970:** Romulus Vulcănescu, *Etnologie juridică*. **1971:***** Muzeul Brukenthal, *Muzee cu caracter etnografic-sociologic din România*; **1972:** C.I. Gulian, *Antropologie filozofică*; **1974:** Paul H. Stahl, *Ethnologie de l'Europe du sud-est: une anthologie*; **1975:** Gheorghe Focșa, *Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială, vol. II*; Elena Zamfir, *Modelul sistemic în sociologie și antropologia culturală*; **1976:** Ernest Bernea, *Poezii*

⁶⁷ Datele din acest tabel sunt incomplete. Etnografia s-a diferențiat în timp de sociologie. Aici am cuprins doar unele lucrări ale specialiștilor care, mai ales în primele faze, au fost mai apropiate de tradiția gustiană.

populare în lumina etnografiei; Traian Herseni, *Literatură și civilizație: încercare de antropologie literară*; **1979**: Paul Petrescu, Georgeta Stoica, Tancred Bănățeanu, G. Bodor, Nicolae Marin-Dunăre, Cornel Irimie, Paul Simionescu, Ion Vlăduțiu, Radu O. Maier, Gheorghe Focșa, Ioan Godea, *Atlasul etnografic al României*; Romulus Vulcănescu, *Dicționar de etnologie*; **1980**: Romulus Vulcănescu, *Introducere în etnologie*; **1983**: Andrei Pandrea, *Contribution a l'étude ethnologiques de la terminologie de la parenteau „Pais” de Lovistea. Roumanie*; **1985**: Gheorghe Bourceanu, *Autoritate și prestigiu; Eseu de antropologie psihosocială*; **1986**: Vladimir Trebici, I. Ghinoiu, *Demografie și etnografie*; **1988**: Ilie Bădescu, *Timp și cultură: trei eseuri de antropologie istorică asupra europenismului românesc*. **1993**: Ilie Bădescu, *Antropologie*; **1995**: Nicolae Panea, *Antropologia tradițiilor*; **1996**: Ernest Bernea, *Crist și condiția umană: încercare de antropologie creștină*; Ștefan Chișu, *Prelegeri de etnologie*; **1997**: Nicolae Panea, *Șăgalnic Zulnia zâmbea – literatură și antropologie culturală*; Paul Stahl, *Antropologia sociale. La proprietă*; **1998**: Ecaterina Morar, *Fragilitatea umană în gândirea antropologică*; **1999**: Achim Mihu, *Antropologia culturală*, Ecaterina Morar, *Elemente de antropologie psihologică*, **2000**: Ilie Bădescu, Ion Ghinoiu, Claudia Buruiană, *Sociologia și etnografia comunităților țărănești*; Delia Ioana Nadolu și colab., *Etnologie generală. Teme și concepte*; Nicolae Panea, *Antropologie culturală și socială*; Gabriel Troc, Eniki Magyari-Vincze, Colin Quigley, *Întâlniri multiple. Antropologi occidentali în Europa de Est*; **2001**: Ion Chelcea, *Etnografie și sociologie, prefață Paul Petrescu*; Sanda Golopenția, *Intermemoria – Studii de pragmatică și antropologie*; **2002**: Gheorghe Roșculeț, *Studii, sociologie, antropologie culturală*; Gheorghe Șișeștean, *Antropologia și sociologia sacrului*; **2003**: Mihai Coman, *Mass-media, mit și ritual: o perspectivă antropologică*; Cristina Gavriliuță, *Socioantropologia fenomenului religios*; Ion Ghinoiu, *Atlasul etnografic român, Vol. I Habitatul, vol. II, Ocupațiile*; **2004**: Claudiu Coman, Silviu Coposescu, coord., *Orientările de valoare și specificul național – studii de antropologie socială*; Ștefan Buzărnescu, Sorin Pribac, *Doctrină antropologică*; Delia Ilie, *Socio-antropologia spațiului*; Sorin Ghe Pribac, M. Neagu, A. Butărnescu, *Orientări și curente în antropologia culturală*; **2005**: Gheorghiuță Geană, *Antropologia culturală. Un profil epistemologic*; Petru Iluț, *Sociopsihologia și antropologia familiei*; Gabriel Troc, *Postmodernismul în antropologia culturală*; **2006**: Silviu Coposescu, *Antropologie culturală*; Nicu Gavriliuță, *Mișcări religioase orientale. O perspectivă socio-antropologică asupra globalizării practicilor yoga*; Sorin M. Mitulescu, Ecaterina Morar, *Antropologie politică*; Nándor Magyari, *Teoriile antropologiei socio-culturale*, Andrei Pandrea, *Etnologice*, Gheorghe Roșculeț, coord., *Țara Făgărașului. Istorie. Etnografie. Antropologie*; **2007**: Ion Chelcea, *Etnografie. Privire către noi înșine ca popor*; A. Cristea, J. Nicolae, coord. *Prin alții despre sine. Etnologie și imagologie în memoria culturală europeană*; Gheorghe Roșculeț, *Antropologie socială și culturală. Orientări*

clasice; Traian Vedinaș, *Antropologie și asincronism*; **2008**: Mihai Coman, *Introducere în antropologia culturală. Mitul și ritul*; Cristina Gavriliuță, *Socioantropologia fenomenelor divinatorii*; Cornelia Guja, *Antropologie informațională*; Vintilă Mihăilescu, Ilia Iliev, Slobodan Naumovic, coord. *Studying Peoples in the People's Democracies (II) Socialist Era Anthropology in South-East Europe*; Cornelia Rada, Ileana Prejbeanu, *Comportamentul sexual uman, coordonate antropologice și psiho-medicale*; Elena Radu, Maria Știrbu, Cristiana Glavce, Ana Țarcă, Luminița Oana Ciotaru, *Atlasul Antropologic al Moldovei*; **2009**: Radu Baltasiu, *Antropologia globalizării*; Ernest Bernea, Rodica Pandelescu, *Sociologie și etnografie românească: ordinea spirituală. Colecția Fapte, idei, documente*; Călin Cotoi, *Introducere în antropologia politică*, Corneliu Dragomir, *O socioantropologie a dezastrelor naturale: oameni înecați în lacrimi, case prăbușite*, László Foszto, *Ritual Revitalisation after Socialism: Community, Personhood, and Conversion among the Roma in a Transylvanian Village, Halle Studies in the Anthropology of Eurasia*; Nicolae Frigioiu, *Antropologie politică*; Nicu Gavriliuță, *Antropologie socială și culturală*; Vintilă Miron Mihăilescu, *Etnografii urbane. Cotidianul văzut de aproape și Antropologie. Cinci introduceri*; Cornelia Rada, *Repere antropologice ale familiei în contextul sănătății sexual – reproductive*; **2010**: Ion Chelcea, *Agricultura la români de la origini până la jumătatea secolului XX: studiu etnografic*; Stelu Șerban, Gheorghe Șișeștean, Zoltán Rostás, *Teme în antropologia socială din Europa de sud-vest Volum dedicat memoriei profesorului Paul Stahl*.

Capitolul 24. Profiluri: comunalitate/ distinctivitate

Profilurile tematicii sociologiei sunt similare în cele trei perioade. Cu câteva excepții, în toate perioadele sunt prezente aceleași teme, diferențele fiind de pondere. Tabelul 24.1. conține temele, cu ponderea lor în totalul publicisticii în fiecare perioadă istorică.

Teme prioritare și teme marginale (Tabel 24.2.). Am considerat **prioritare** temele cu ponderi egale sau mai mari de 2 ori ponderea medie a perioadei respective; **importante**, temele cu ponderi între o medie și jumătate și două medii; și temele **marginale**, cele cu o pondere egală sau mai mică de 0,2% din medie. O asemenea tipologizare a importanței temelor oferă o imagine clară a profilurilor.

Perioada capitalismului în curs de dezvoltare (1900-1947).

Prioritare sunt două teme. Într-o societate predominant agrară este de așteptat ca și în sociologie tema dominantă să fie *satul*: 17,6%, adică de peste 4 ori media. Urmează *sistemul politic*, cu 6,9%, factor care deținea inițiativa schimbărilor sociale globale.

Teme importante sunt: *economie și industrie, demografia, cultură și educație*. De notat, sociologia constructivă nu este o tendință nouă, ci are surse importante încă din prima perioadă. *Sociologia constructivă, schimbarea socială proiectată* (plan, program, evaluare, dezvoltare socială) este o temă care a început să se coaguleze ca o paradigmă distinctă încă de la început, plasându-se pe locul 4, cu o pondere semnificativă: 3,7%.”

Pe poziții marginale (sub 0,2% din medie) se plasează 11 teme care se regăsesc și în perioadele ulterioare: standard de viață, viitor, valori, sărăcie, venit/ consum, alegeri electorale, oraș, romi, comunicare; tipurile de societate aflate în competiție, capitalismul și socialismul. Această lungă listă sugerează un proces clar, de început al unei diversificări a tematicii sociologiei.

Toate temele luate în considerare acoperă împreună 67,8% din totalul publicității din această perioadă. Am putea explica această acoperire mai scăzută prin faptul că publicistica în faza de început este mai fluidă, sociologia nedeterminându-și cu claritate granițele.

De remarcat o caracteristică: tematica macrosocială, cele două tipuri de societate aflate în competiție, capitalismul și socialismul, ocupă poziții marginale în preocupările sociologice: 0,4 și 0,3%.

Perioada comunistă (1948-1989). Pe primul loc trece *schimbarea socială proiectată, sociologia constructivă (11,2%)*: elaborarea de planuri, programe, evaluare, dezvoltare socială.

Pe locul doi, cu peste de două ori media, se plasează industria/munca, **9,9%**. Industria era un obiectiv împărțit în comun de politica comunistă și de sociologie care considera industrializarea o direcție esențială a modernizării societății românești. Prioritar este și *satul (9,1%)*, dar acesta mai puțin ca sferă a dezvoltării sociale, ci ca temă predilectă pentru sociologi. *Cultura*, ca mijloc al dezvoltării unei țări moderne, ocupă și ea un loc prioritar, depășind de două ori media: **7,8%**.

Apare la o frecvență ridicată, apropiată de două ori media, și tema *tineretului*, la **5,5%**, exprimând o preocupare specială a guvernării din acea perioadă. Dar se lansează și o temă nouă : *calitatea vieții (2,5%)*. Pe poziții marginale se plasează **7** teme: femeia/egalitatea de șanse, sănătate, relații etnice, venit/consum, delincvența, asistența socială.

Competiția dintre marile tipuri de societate, socialismul și capitalismul, nu ocupă un loc important. *Socialismul*, tip de societate pus în centrul programului de schimbare socială, ocupă un loc modest (**3,1%**). Iar *capitalismul* este practic ignorat (**0,4%**). Sociologia a căutat să evite angajarea ei în programul de schimbare promovat de programul politic comunist și în confruntările ideologice socialism/capitalism.

De notat câteva caracteristici. Domeniile sociale în care programul politic avea monopolul sunt semnificativ sub-reprezentate în raport cu perioada anterioară: tema *sistemului politic* are o pondere de **2,2%**, față de **6,9%**. Unele teme importante pentru sociologie nu sunt deloc abordate în perioada comunistă: *politicile sociale, sărăcia, romii*.

Perioada tranziției. Tema *schimbării sociale proiectate* este pe departe dominantă: **13,7%**. Tema economiei (instituții/muncă), deși în scădere, este și ea *prioritară*, cu **6,5%**. Tema legată de *Europa și UE* apare pentru prima dată ca temă prioritară a sociologiei: **6,5%**.

Importante sunt: tema *politicilor sociale*, complet ignorată în perioada comunistă, temă care devine un domeniu predilect pentru sociologie (**5,1%**), organizații/ muncă și satul.

Scade dramatic numărul temelor *marginale*: doar **3**. Este un indicator al maturității sociologiei, care începe să acorde o importanță semnificativă tuturor temelor legitime sociologic.

Marginale sunt: *sexualitatea* (temă nouă pentru sociologie, cu siguranță în creștere). Marile modele de organizare socială, capitalismul și socialismul, surprinzător, sunt marginale în preocupările sociologilor. Critica comunismului, predilectă pentru unii politologi, este neinteresantă pentru sociologi: *socialismul* – **0,4%**. *Capitalismul*, model de organizare socială pus ca obiectiv global de construit al tranziției are ponderea cea mai scăzută: **0,1%**. Mai degrabă se acordă atenție procesului de schimbare, *tranziția*, dar și aceasta cu un procent modest – **2,7%**.

Tabel 24.1. Temele sociologie și ponderea lor în cele trei perioade ale sociologiei

Loc	1900-1947	%	1948-1989	%	1990-2010	%
I	Sat	17,6	Schimbare proiectată	11,2	Schimbare proiectată	13,7
II	Sistem politic	6,9	Industrie/ muncă	9,9	Instituții/ muncă	6,5
III	Economie	3,8	Sat	9,1	Europa/ UE	6,5
IV	Schimbare proiectată	3,7	Cultură	7,8	Politici sociale	5,3
V	Demografie	3,5	Tineri	5,5	Sat	5,1
VI	Cultură	3,3	Școală	3,8	Cultură	4,7
VII	Școală	3,2	Demografie	3,7	Școală	4,0
VIII	Industrie/ muncă	3,1	Schimbare socială	3,3	Delincvență	3,8
IX	Asistență socială	2,6	Economie	3,3	Copii	3,6
X	Schimbare socială	2,2	Oraș	3,1	Sistem politic	3,6
XI	Relații etnice	2,2	Antropologie	3,1	Schimbare socială	3,4
XII	Etică	1,8	Socialism	3,1	Demografie	3,2
XIII	Geopolitică	1,5	Calitatea vieții	2,5	Economie	3,1

Loc	1900-1947	%	1948-1989	%	1990-2010	%
XIV	Copii	1,3	Sistem politic	2,2	Familie	3,0
XV	Antropologie	1,30	Familie	2,0	Asistență socială	2,9
XVI	Familie	1,2	Sondaj/ opinie	1,9	Tineri	2,9
XVII	Sondaj/ opinie	1,1	Etică	1,8	Relații etnice	2,9
XVIII	Delincvență	1,1	Viitor	1,5	Tranziție	2,7
XIX	Religie	1,1	Valori	1,2	Geopolitică	2,5
XX	Tineri	0,9	Copii	0,9	Valori	2,4
XXI	Politici sociale	0,8	Comunicare	0,8	Calitatea vieții	2,1
XXII	Europa	0,7	Religie	0,8	Sărăcie	2,1
XXIII	Sănătate	0,6	Europa	0,7	Religie	1,9
XXIV	Femeie/ Egalitate șanse	0,6	Geopolitică	0,7	Consum	1,8
XXV	Alegeri electorale	0,4	Delincvență	0,6	Romi	1,7
XXVI	Capitalism	0,4	Venit/ Consum	0,4	Sondaj/ opinie	1,6
XXVII	Oraș	0,3	Relații etnice	0,4	Antropologie	1,5
XXVIII	Romi	0,3	Capitalism	0,4	Comunicare	1,3
XXIX	Comunicare	0,3	Sănătate	0,3	Sănătate	1,3
XXX	Socialism	0,3	Femeie/ egalitate șanse	0,2	Etică	1,3
XXXI	Calitatea vieții ⁶⁸	0,2	Asistență socială	0,2	Alegeri electorale	1,2
XXXII	Viitor	0,2			Oraș	0,8
XXXIII	Valori	0,2			Femeie/ Egalitate șanse	0,7
XXXIV	Sărăcie	0,1			Viitor	0,7
XXXV	Venit/ consum	0,1			Sexualitate	0,6
XXXVI					Socialism	0,4
XXXVII					Capitalism	0,1

⁶⁸ Conceptul „Calitate a vieții” a fost introdus în anii '70. Înainte era utilizat un concept oarecum echivalent „Condiții de viață”.

Loc	1900-1947	%	1948-1989	%	1990-2010	%
	Total: 35 teme	68,9	Teme: 31	86,4	Total: 37	106,9
	M= 2,0		M = 2,8		M = 2,9	

Tabel 24.2. Teme prioritare și marginale: ca pondere (%) din publicistica perioadei

	1900-1947:		1948-1989:		1990-2010:	
	Capitalismul în dezvoltare	Medie	Comunismul	Medie	Tranziția	Medie
Prioritare: de două ori media și peste	1. Sat	17,6	1. Schimbare proiectată	11	1. Schimbare proiectată	13,8
	2. Sistem politic	6,9	2. Industrie/ muncă	9,9	2. Europa/ UE	6,5
			4. Sat	9,1	3. Industrie/ muncă	6,5
			5. Cultură	7,8		
Importante: între 1,5 medie și două medii	3. Economie	3,8	6. Tineret	5,5	4. Politici sociale	5,3
	4. Schimbare proiectată	3,7			5. Sat	5,1
	5. Demografie	3,5			6. Cultură:	4,7
	6. Cultură	3,3				
	7. Educație	3,2				
	8. Industrie	3,1				
Teme existente, dar marginale: sub 0,2 din medie	25. Alegeri electorale	0,4	26. Capitalism	0,4	35. Sexualitate	0,6
	26. Capitalism	0,4	27. Venit /consum	0,4	36. Socialism	0,4
	27. Oraș	0,3	28. Relații etnice	0,4	37. Capitalism	0,1
	28. Socialism	0,3	29. Sănătate	0,3		
	29. Romi	0,3	30. Femeie/ egalitate șanse	0,2		

	1900-1947:		1948-1989:		1990-2010:	
	Capitalismul în dezvoltare	Medie	Comunismul	Medie	Tranziția	Medie
30. Comunicare	0,3		31. Asistență socială	0,2		
31. Standard de viață	0,2					
32. Viitor	0,2					
33. Valori	0,2					
34. Sărăcie	0,1					
35. Venit/ consum:	0,1					
Medie	M = 2,0		M = 2,8		M = 2,9	

Tabel 24.3. Dinamica unor teme importante

Tema	1900-1947		1948-1989		1990-2010	
	Pondere	Loc	Pondere	Loc	Pondere	Loc
Sat	17,6	I	9,1	III	5,1	V
Industrie/ muncă	3,1	VIII	9,9	II	6,5	II-III
Schimbare proiectată	3,7	III	11,2	I	13,7	I
Politici sociale	0,8	XXI	0,0		5,3	IV
Europa/ Uniunea Europeană	0,7	XXII	0,7	XXIII	5,3	IV

Câteva concluzii

1. În cele trei perioade istorice, sociologia și-a păstrat aceeași tematică, cu câteva excepții. Diferențele se referă la ponderea unei teme sau a alteia.
2. Stereotipul că sociologia este o știință descriptivă și neangajată activ în schimbarea socială este infirmat. Paradigma *sociologiei constructive*, a schimbării sociale proiectate, este prezentă pe

primul loc în perioada comunistă și în tranziție și pe locul 3 în prima perioadă a sociologiei românești.

3. În toate cele trei perioade, domină temele legate de economie, cum este și firesc. În prima jumătate de secol domină *satul*, care apoi scade spectaculos. *Industria* este centrală în perioada comunistă, dar și în perioada tranziției își menține o pondere importantă, însă în compoziția sa, industria se marginalizează în favoarea diversificării activităților economice.

Capitolul 25. 2014: o nouă șansă a sociologiei românești. 10 direcții

Schimbările societății românești pun sociologiei noi probleme, dar oferă și noi oportunități.

2012 a fost unul dintre momentele cruciale pentru România. Criza social-economică și politică a tranziției și-a atins punctul cel mai înalt, accentuată de proasta guvernare, dar și de criza financiară mondială. Guvernul s-a schimbat și demiterea președintelui prin imensul vot popular oferea șansa unei ieșiri din criză printr-un proces colectiv de regândire. Intervenția surprinzătoare a unor lideri politici occidentali și incapacitatea actorilor politici interni de a fructifica oportunitatea creată par a fi factorii responsabili ai unei ieșiri confuze din criză.

Alegerile prezidențiale din 2014 au reprezentat un nou avertisment: o surprinzătoare opțiune electorală, care a exprimat neîncrederea populației în capacitatea guvernării de a oferi o nouă viziune de ieșire din criză.

Ca orice criză, și criza actuală oferă sociologiei românești o nouă oportunitate, dar și responsabilitate: ce contribuție am putea aduce, noi sociologii, la depășirea crizei și lansarea unei dezvoltări sociale sănătoase? Este evident că este nevoie să reevaluăm direcțiile noastre de cercetare.

Am considerat că este normal ca analiza acestei cărți să se încheie cu formularea a **10 direcții-ipoteză** de dezvoltare a sociologiei românești.

1. Revine în centrul atenției întrebarea: **România, încotro?** Este nevoie de o recenterare pe tematica **globală a societății românești**: explorarea alternativelor de dezvoltare a României în contextul post-criză, oportunitățile și riscurile care ne stau în față, poziția țării în UE și în lume. Întrebarea fundamentală pentru care trebuie să ne angajăm într-un răspuns este: România ca parte marginală a unui șuvoi internațional **sau** coagularea unei inițiative naționale, explorarea, cu capacități interne, a unei noi orientări strategice. Sociologia are șansa de a deveni din nou o știință a societății românești.

2. Rămânem departe de realizarea obiectivului gustian, al realizării unei **hărți sociologice/ sociale a României**, ca bază a conștiinței de sine a comunității și resursă științifică fundamentală a programului de dezvoltare socială a țării.
3. **Creșterea contribuției sociologiei la coagularea conștiinței de sine a comunității românești.** Un obiectiv major al nostru trebuie să fie introducerea sociologiei, în diferite forme, în procesul de învățământ preuniversitar (generalizarea învățământului sociologic liceal, introducerea de componente sociologice în alte cursuri școlare) și în pregătirea universitară în celelalte domenii. O mai activă prezență a sociologiei românești în mass-media ar fi oportună.
4. **Centrarea pe marile probleme ale societății românești.** În anii '90, cu resurse modeste, sociologia a dezvoltat programe de interes național: politica socială, sărăcia, excluziunea socială, corupția, situația social-economică a romilor, delincvența, problema satelor, relansarea economiei, alinierea standardului de viață la nivel european. În ultimul deceniu, responsabilitatea de organizare a cercetării pe teme de interes național tinde să fie preluată de către organizațiile internaționale. Este vital ca forțele științifice interne să preia responsabilitatea unor asemenea programe de cercetare, dar pentru aceasta este vitală susținerea politică.
5. **O nouă orientare epistemologică,** depășirea izolării epistemologice a sociologiei de celelalte domenii ale științei: economie, psihologie, antropologie culturală, științe politice, demografie, științele mediului; refacerea comunicării și cooperării cu celelalte domenii ale științelor sociale și umane. Multidisciplinaritatea poate deveni dintr-o vorbă frumoasă, dar fără aplicație, o componentă vitală a activității sociologice în reluarea viziunii gustiene, evident, într-un nou context. Marginalizarea sociologiei s-a produs și prin izolarea ei de științele învecinate. Rolul integrator al sociologiei pentru înțelegerea globală a societății este o provocare care nu poate fi evitată: sociologia să devină o știință a societății globale, sintetizând rezultatele celorlalte științe sociale.
6. **Acoperirea zonelor sociale slab investigate.** Deși în ultimii 25 ani aria de investigație sociologică s-a extins mult, au rămas

domenii importante încă insuficient acoperite: sănătatea, educația – ca să luăm doar două exemple.

7. **Diversificarea metodologiei sociologiei.** Tradițional, metodologia centrală a sociologiei este *metodologia descriptivă* a realității sociale. Este tot mai important de dezvoltări rapide în celelalte domenii: *metodologia explicării* fenomenelor sociale, *metodologia prognozei*, *metodologia schimbării proiectate*, *metodologia explorării alternativelor*, *metodologia evaluării*. Diversificarea se referă și la trecerea de la accentul excesiv pe înregistrarea opiniilor la analiza structurilor și proceselor sociale, utilizând pluralitatea resurselor informaționale existente: indicatorii instituționali, datele produse de celelalte științe.
8. Tranziția de la inflația de publicații, unele de slabă calitate, stimulată de „goana după puncte” pentru certificarea activității de cercetare, la **creșterea calității publicațiilor**.
9. **Coagularea comunității sociologice românești** este condiția fundamentală a dezvoltării științei noastre, iar stimularea comunicării în cadrul comunității noastre științifice este instrumentul principal.
10. **Creștere accentuată a capacității sociologiei constructive;** un echilibrul între abordarea descriptiv-explicativă și cea constructivă. Evaluarea eficienței tuturor activităților sociale va trebui să devină o orientare fundamentală. Evaluarea programelor publice trebuie să fie o prioritate. Sociologia românească trebuie să fie tot mai mult nu doar o știință a *ceea ce există*, ci o știință a construirii a *ceea ce vrem să fie*. Sociologia românească constructivă trebuie să facă un pas decisiv mai departe: de la paradigma proiectării/ evaluării sistemelor sociale generale la o sociologie a **construirii globale a României**. Programul lui Dimitrie Gusti de a realiza **o sociologie a României** a rămas un vis. Acest vis s-a dovedit a răspunde unei necesități reale și, în contextul actual, el trebuie acum să devină un program practic.

Indici de autori

Cifrele din paranteză indică de câte ori apare un indice pe pagina respectivă

- Abdikeeva, Alphaia: 244
Abraham, Dorel: 20, 91, 110,
190,194, 201, 202, 254
Abraham, Eugen: 190
Abraham, Pavel: 165, 166, 206, 228,
260 (2)
Abulius, Dan: 213
Achim, Viorel: 255
Adair, Philippe: 192
Adumitrăcesei, Ioan D.: 194
Agabrian, Mircea: 214, 270
Ainscow, Mel: 251
Albert-Lőrincz, Enikő: 165 (2), 167
(4), 168, 169, 245, 260
Albu, Adriana: 166, 214
Albu, Constantin: 166 (3), 214
Aldea, Andra: 199, 202
Alexandrescu, Gabriela: 169, 255
Alexandru, Luminița Monica: 215
Alexeanu-Buttu, Marinela: 236
Alexiu, Teodor Mircea: 159, 165 (2),
166, 167
Alla, Marin: 256
Aloman, Sergiu: 103
Aluaș, Ion: 88, 100, 103, 110, 159,
182, 185, 194
Amzăr, Dumitru C.: 47, 67
Anastasescu, Rodica: 110
Anăstăsoaie, Viorel: 255
Ancuță, Monica: 214
Andreescu (Costa-Foru), Xenia: 47,
52, 78
Andrei, Petre: 42, 46, 47, 54, 86, 266
(2)
Andreică (Holt), Cristina: 166
Andreică, Cristina: 166
Andrioni, Felicia: 168, 169
Anghelescu, I.N.: 46
Anineanu, Ioana: 184
Antal, Imola: 244
Antim, Ștefan: 42, 46
Antonescu, Daniela: 154
Apolzan, Lucia: 47, 52, 53, 54, 59
(4), 78, 112, 181, 271
Apostol, Adina: 89
Apostol, Ion: 47, 59 (2), 78
Apostol, Pavel: 224
Apostolescu, Viorica: 183
Arbore, Alexandru P.: 272
Arbore, Ecaterina: 42, 153
Argintescu-Amza, Nicolae: 47
Arpinte, Daniel: 193, 206, 237, 240,
255
Asănăchescu, Vasile: 98
Atal, Yogesh: 250
Atanasiu, Gheorghe: 47, 154
Athanasiu, Constantin: 46
Avram, Cezar: 206
Baciu, Adina: 168
Baciu, Cristina: 168 (3), 170
Baciu, L.: 169
Badiu, Aurel: 168
Badrus, Nadia: 93, 110
Bagdazar, Nicolae: 85
Baican, Eugen: 237, 255
Baicu, A.: 169
Baiulescu, Maria: 153, 154
Balaban, Delia C.: 270
Balahur Dobrescu, Doina: 166, 168
(3), 189
Balica, Ecaterina: 260
Balica, Magda: 240
Baltasiu, Radu: 208, 209 (2), 274
Banciu, Dan: 89 (2), 96, 97, 110,
143, 144, 189, 194, 213,
259, 260 (4), 268
Banu, Gheorghe: 49, 153, 154 (7),
156

- Barat, Mircea E.: 112
 Barbu, Gheorghe: 205, 214, 217,
 247 (3), 249 (2), 250, 288
 Barbu, Simona: 244
 Barna, C.: 166
 Basarabă, Adrian C.: 200, 205, 213
 Basilescu, Nicolae: 43, 46
 Basiliade, George: 90, 218
 Batâr, Dumitru: 110, 214 (2), 264
 Bazac, Dumitru: 90, 218, 263
 Bădescu, Ciprian: 193
 Bădescu, Gabriel: 199, 255, 256
 Bădescu, Ilie: 20, 97, 98, 108 (3),
 110, 143, 145, 159, 166,
 177, 178(2), 182 (2), 190,
 208 (10), 209 (3), 210 (2)
 260, 262 (3), 263 (2), 266,
 273 (3)
 Bădina, Ovidiu: 57, 85 (2), 90 (2),
 98, 103, 104 (3), 110, 119
 (4), 181, 182, 207, 218, 235,
 263
 Băican, Eugen: 237
 Băjenaru, Cristina: 240
 Bălan, Carmen: 110
 Bălașa, Ana: 91, 227, 252, 266
 Bălțătescu, Daniela: 248
 Bălțătescu, Sergiu: 21, 227, 248
 Bănățeanu, Tancred: 273
 Băndoiu, Andreea C.: 268
 Bărăgan, Mariana: 110
 Bărbat, Alexandru: 47, 52, 78, 98
 Bărbat, Virgil I.: 45, 46, 48
 Bărbulescu, P.: 213
 Bărbuță, Victoria: 91
 Bărbat, Carmen: 168
 Bărgaoanu, Alina: 208
 Bârlea, Ovidiu: 47
 Bărsănescu, Ștefan: 46
 Beciu, Camelia: 199 (2), 270(3)
 Becuț, Anda: 264
 Bejan, Alexandru I.: 90, 104
 Belényi, Emese H.: 252
 Belli, Nicolae: 192
 Bellu, Niculae: 104, 126, 268 (5)
 Benea, Corina: 92 (2)
 Bengean, Florin: 169
 Benko, Otto: 93
 Berar, Petru: 77, 98
 Berevoescu, Ionica: 250
 Berilă, Ioan: 167
 Berindei, Dan: 79
 Berne, Asuncion Lena: 168
 Bernea, Ernest: 47, 52, 54, 67, 78,
 263, 271-274
 Berszán, Lidia: 166, 168 (3), 215
 Biji, Mircea: 59 (2), 112 (2), 118
 Bistriceanu (Pantelimon), Corina:
 214, 268
 Bîrzea, Cezar: 237, 240
 Bjarne, Anton S.: 251
 Blaga, Eugen: 169, 206 (3), 244 (2),
 251
 Bleahu, Ana: 255
 Boboc, Ion: 190, 206, 214
 Bocancea, Cristian: 165
 Bochiș, I.: 80
 Boda, Rodica: 98
 Bódi, Diana C.: 168, 190
 Bodor, G.: 273
 Bogdan Iasnic, Ștefănița: 166, 260
 Bogdan, Tiberiu: 97, 103
 Bogdan-Duică, Gheorghe: 46
 Boianțiu, Florentina: 98
 Boianțiu, Octavian: 98 (2)
 Bondrea, Aurelian: 98, 263
 Booth, Tony: 251
 Borza, Ioana: 220
 Boteanu, Mirela: 270
 Botez, Mihai: 241
 Botezat, Elena A.: 270
 Botiș, Emil: 47
 Bourceanu, Gheorghe: 273
 Branc, Simona: 215
 Branea, S.: 190
 Brauner, Harry: 47, 67, 78
 Brăileanu, Traian: 45, 46 (2), 48, 66
 Brăiloiu, Constantin: 47, 67, 70, 81
 Brătescu-Galitz, Christina: 47, 78
 Brătianu, Gheorghe I.: 46

- Brâncoveanu, Romulus: 237
 Breaz, Mircea C.: 206
 Bredford, Beth: 166
 Briciu, Cosmin: 205, 206, 252
 Brucan, Silviu: 207
 Bruno, Ștefan E.: 189, 190, 266
 Brutto, Sabrina: 168
 Buburuzan, Leon: 90, 218
 Bucheru, Ion: 213
 Bucur, E.: 167
 Bucur, V.M.: 167
 Bucuța, Emanoil: 47, 150
 Bugnariu, Tudor: 76, 77 (3), 86 (2),
 109
 Bujdoiu, Nicolae: 206
 Bulai, Alfred: 199, 206
 Bulgaru, Maria: 165, 166 (2), 167
 (2), 169, 212, 217
 Burtea, Alexandru: 266
 Burtea, Vasile: 212, 254, 255
 Buruiană, Claudia: 273
 Buruiană, Doina: 90
 Butărnescu, A.: 273
 Butnariu, Sorin: 136
 Butura, Valeriu: 47, 78
 Buțiu, Călina Ana: 248
 Buzatu, Stana: 219
 Buzărnescu, Ana: 264
 Buzărnescu, Ștefan: 21, 93 (3), 98,
 110, 143, 177, 189 (3), 194,
 202, 218, 264, 266 (2), 268,
 273
 Buzducea, Doru: 166, 167, 169 (3),
 214, 221, 240, 248
 Buznea, Emil: 47
 Cace, Corina: 251, 264
 Cace, Sorin: 193 (3), 206 (2), 210,
 213, 214, 217, 221, 237,
 240, 244 (3), 251 (2), 255
 (6), 256 (4), 264
 Cadeschi, Ligia Livada: 164
 Cantarji, Vasile: 256
 Capsali, Floria: 47
 Caraion, Pompiliu: 47, 52, 54, 67,
 78, 85 (2), 110, 262 (2)
 Caramelea, Vasile V.: 47, 52, 53 (2),
 54, 72 (3), 77, 78, 80, 86,
 103 (2), 110, 118, 120, 182,
 183, 266, 271
 Caravia, Paul Adrian: 67, 91, 110
 Carpinschi, Anton: 194
 Cauc, Ion: 98
 Cazacu, Aculin: 98
 Cazacu, Honorina: 77, 104 (5), 113,
 126 (5), 189
 Cazan, Ion: 47, 78
 Călin, Doina: 247 (3)
 Călinescu, Raul: 47
 Călinescu, Vasile: 190, 193
 Câmpeanu, Pavel: 110, 199
 Cârstea, Gheorghe: 98, 110
 Cârțină, Cornel: 91
 Ceașescu, Nicolae: 31, 62, 63, 75
 (3), 77 (3), 129
 Cernea, Mihail (Michael): 77, 98,
 104 (4), 113, 124 (2), 126
 (5), 127, 184 (2), 197, 262,
 263
 Cernea, Stela: 85, 88
 Cernescu, Trăilă: 91, 110, 194
 Chelcea, Adina: 270
 Chelcea, Ion: 46, 47, 52, 54, 78, 253
 (2), 271, 272 (2), 273 (2),
 274
 Chelcea, Liviu: 185, 189, 192, 264
 Chelcea, Septimiu: 88, 98, 107, 108
 (2), 110, 114, 143, 178, 188,
 201, 202, 270
 Chelemen, Ion: 166, 168 (3), 215
 Chepeș, Gheorghe: 77, 91, 104 (4),
 113, 126 (4), 184
 Cherata, Lucian: 255 (2),
 Chibulcuteanu, Ion: 47, 59
 Chipea, Floare: 21, 159, 164, 166,
 168, 206 (2), 214, 220, 221,
 227, 228, 248 (2), 250, 260,
 264
 Chirca, Constantin: 248, 249
 Chirculescu, Lucia: 47
 Chiriac, A.: 190

- Chiriac, Dumitru: 227, 228
 Chiribucă, Dan: 178, 198, 199(2), 202, 270
 Chirilă, Odette: 166
 Chirilă, Pavel: 268
 Chișu, Ștefan: 273
 Cincă, Elvira: 90
 Cioară, Ionel: 264
 Ciobanu, Adrian: 237
 Ciorănescu, Gheorghe: 47
 Ciornei, Carmen: 116
 Ciotaru, Luminița Oana: 274
 Ciriță, Răzvan: 237
 Cismaru, Diana: 190, 270
 Ciupercescu, Maria: 189
 Claudian, Alexandru: 45 (2), 46, 52, 67
 Claudian, Ion: 47
 Clopoșel, Ion: 46, 78, 93 (2), 196
 Cnab, Tiberiu: 244
 Coandă-Curta, Lisette: 98
 Cobianu, Maria: 184 (2), 267
 Cobianu-Băcanu, Maria: 20, 184 (3), 264
 Cocișiu, Ilarion: 47
 Codiță, Cornel: 110, 177, 207, 208, 236
 Cojocaru, Daniela: 168, 169, 190, 264
 Cojocaru, Maria: 166
 Cojocaru, Ștefan: 166 (2), 167 (2), 168, 169 (2), 190, 214, 215, 240, 264
 Colescu, Leonida: 43, 199
 Coman, Claudiu: 200 (2), 201, 202, 270, 273
 Coman, Mihai: 202, 273, 274
 Comșa, Mircea I.: 198, 199 (2), 200 (2), 202, 208, 224, 270
 Comșia, Ovidiu: 154
 Conea, Ion: 46, 47, 78, 207
 Constante, Elisabeta: 47, 78, 154
 Constante, Lena: 47, 67, 78
 Constantin, Mădălina: 167
 Constantinescu, Cornel: 68, 108, 110, 136, 166, 190, 193, 194, 215, 218, 260
 Constantinescu, Ion: 88, 98, 110
 Constantinescu, Mac: 47
 Constantinescu, Maria: 169 (2), 214, 270
 Constantinescu, Mioara: 155
 Constantinescu, Miron: 47, 70, 78, 87 (5), 89, 96, 97, 110, 103 (2), 114 (2), 182, 185, 184, 197
 Constantinescu, Virgil: 88, 126, 143, 184, 194
 Constantinescu-Galiceni, Virgil: 97, 104, 110, 113, 184
 Constantinescu-Iași, Petre: 109
 Constantinescu-Mircești, C.D.: 47, 78
 Conta, Vasile: 86
 Cooperrider, David: 190
 Copesescu, Silviu: 166, 273 (2)
 Cordoș, Gheorghe: 92, 214
 Corici, Miron: 190, 266
 Corici, Mironică: 190, 266
 Cornățeanu, Nicolae: 46, 47, 67, 78
 Cornia, Giovanni Andreea: 217 (2), 250
 Cosma, Ghizela: 220
 Cosma, Mircea: 189, 208 (2)
 Cosmescu, Miorița: 270
 Costache, Luminița: 166 (2)
 Costea, Ștefan: 78, 96 (2), 108
 Costin, Alexandru: 47
 Costin, Alina: 169 (2)
 Costin, Mariana: 264
 Costinescu (Tobă), Lucia: 91, 98, 110
 Costin-Sima, Dana: 255
 Costreș, Zinuța: 153
 Cotaru, Romulus: 47, 209
 Cotoi, Călin: 208, 209, 274
 Crainic, Nichifor: 46
 Crasnea, Gheorghe: 110
 Crăciun, Adriana: 165, 168
 Crăciun, Dan: 268

- Crăciun, Ruxandra Maria: 168
 Creangă, George D.: 43, 153
 Cressin, Anatole: 47
 Cressin, Roman: 47, 68, 78, 90
 Crețan, Remus: 200, 252
 Crețoiu, Vladimir: 91
 Crisicos, Dana: 110
 Cristea, A.: 273
 Cristea, Darie: 208
 Cristea, Petre: 88, 98
 Cristina Bódi, Diana: 168
 Crowther, Warren: 248, 251
 Cucu, Vasile: 194
 Culda, Lucian: 189
 Culea, Apostol D.: 47
 Culea, Haralamb: 77, 263
 Cumpănașu, Dorin: 110
 Cuza, Alexandru C.: 46
 Dabija, Doina: 157
 Dabu, Romulus: 93, 98
 Damian, Liviu: 91, 194
 Damian, Natalia: 88, 110, 194, 213
 Dan, Adrian: 268
 Danielsen, Inge: 167
 Daragiu, L.: 248
 Daragiu, M.: 248
 Darvas, Ágnes: 217
 Datculescu, Petre: 90, 110, 201
 Davies, R.: 248
 Dăianu, Daniel: 237, 248, 249
 Dănilă, Oana: 169, 215
 Dâmboeanu, Cristina: 215, 260
 Dâncu, Vasile S.: 178, 198 (2), 199,
 200, 201, 248, 263, 270 (5)
 Dejeu, Gheorghe: 159, 245
 Demeter, Maria: 92
 Deniforescu, Alexandru: 98, 110
 Desmireanu, Ion: 112
 Diaconu, Mariana: 68, 88, 110
 Dilion, Marcela: 166
 Dima, Alexandru: 47, 78
 Dimitrescu-Iași, Constantin: 42, 46,
 48
 Dincă, Melinda: 21, 266
 Djuvara, Mircea: 46
 Dobrescu, Emilian M.: 193 (2), 266,
 270
 Dobrescu, Mihail: 260
 Dobrescu, Paul: 199, 208 (2), 209
 Dobrică, Petronel: 255
 Dobrogeanu Gherea, Constantin: 53,
 65
 Dogan, Mattei: 52, 54, 67, 70, 199
 Donat, Ion: 47, 78
 Dorinca, Ioan: 260
 Dorofta, Ionel: 108
 Dorofta, Tatiana: 165
 Dragoman, Dragoș: 264, 266
 Dragomir, Corneliu: 274
 Dragomir, Otilia: 220
 Dragomirescu, Doina: 110
 Dragomirescu, Ioana: 199
 Dragomirescu, Virgil: 260
 Drăgan, Hilda: 154
 Drăgan, Ioan: 87, 88, 97, 110, 114,
 194, 199, 207, 262, 269,
 270 (2)
 Drăghicescu, Dumitru: 42, 43, 46,
 67, 86, 199
 Drăgușanu, M. Șt.: 103
 Drăguș, Aurel: 90
 Drăguș, Vasile: 111
 Drob, Emanoil: 104, 113, 126
 Druță, Florentina A.: 244
 Duda, Rene: 157
 Duminică, Gelu: 206, 237, 251, 256
 (2)
 Dumitrașcu, Dinu Hanibal: 166,
 167, 215
 Dumitrașcu, Veronica: 208, 209
 Dumitrescu, Cornel: 260
 Dumitrescu, Dumitru N.: 208
 Dumitrescu, Horia: 72, 103, 118
 Dumitrescu, Lucian: 209
 Dumitrescu, Marta: 103
 Dumitrescu, Victoria: 104, 113, 126
 Dumitru, Dumitru: 103, 104, 182
 Dumitru, Florica: 91
 Dumitru, Nicolae S.: 98, 136
 Dunăre, Maura: 47

- Dunăre, Marin Nicolae: 47, 103, 223, 263, 271, 273
- Dungăciu, Dan: 190, 208 (3)
- Durand-Drouhin, J.: 182
- Durnescu, Ioan: 169, 260
- Dușa, Adrian: 202
- Economu, Nicolae: 47, 59 (3), 78
- Emigh, Rebecca J.: 250
- Enache, Vasile: 112
- Enăchescu, Dan: 237
- Ene, Haralambie: 104 (2), 113, 126 (2)
- Epureanu, Viorica: 148, 149 (2), 150, 151, 152
- Epurescu, Alexandru: 103
- Fabian, Andreea: 166, 167, 244
- Fabian-Kurko, Andreea: 166, 214, 260
- Fartușnic, Ciprian: 240
- Faur, Sanda: 213
- Făcăoaru, Iordache: 46, 47, 67, 78
- Felix, Iacob: 43
- Ferreol, Gilles: 248, 249, 251
- Fielderman, W.: 211
- Filip, Ion Gh.: 47, 78
- Filipescu, Iancu: 3 (2), 14, 20 (2), 58, 89 (2), 97, 98, 111, 182, 188, 190, 194
- Filipescu, Theodor: 272
- Firu, P.: 103
- Fischer, Nicolae: 154
- Fleck, Gábor: 256
- Florea, Gheorghe: 260
- Florescu, Florea Bobu: 47, 67, 68, 79, 271
- Florian, Alexandru: 91, 116, 177
- Florian, Radu: 116
- Flutur, Sorin: 260
- Foca, Liliana: 168
- Focșa, Gheorghe: 47, 52, 53 (2), 68 (2), 71, 79, 182, 271, 272 (2), 273
- Focșa, Marcela: 47, 68, 79
- Fosztó, László: 256, 274
- Francisc, Albert: 98 (2),
- Frigioiu, Nicolae: 263, 274
- Fulea, Georgeta: 212
- Fulea, Maria: 184 (5), 267
- Fulga, Gheorghe: 98, 111, 136
- Fulop, E.: 167
- Fundățeanu, Haralambie: 43, 46
- Furman, Anton: 240
- Furtună, Carmen: 89, 184, 189
- Gábor, Ádám: 264
- Gabor, Ana: 166
- Gábor, Flóra: 227, 252
- Gagyí, Tiberiu: 189
- Gal, Denizia: 166
- Gáll, Ernő: 70, 268
- Garoflid, Constantin: 43, 46
- Gavreliuc, Alin: 264, 270
- Gavrilă, Lucian: 268
- Gavrilă-Ardelean, Mihaela A.: 244
- Gavrilovici, Cristina: 268
- Gavriluță, Cristina: 273, 274
- Gavriluță, Nicu: 178, 273, 274
- Gânju, Marilena: 91
- Geană, Gheorghită: 72, 80, 110, 183, 208, 271, 273
- Georgescu, Ana-Maria: 205, 268
- Georgescu, Dumitru C.: 47, 79
- Georgescu, Vl.: 103
- Gheață, Petre: 46
- Ghebrea, Georgeta: 206, 214, 248
- Gheo, Radu-Pavel: 220
- Gheorghe, Alecu: 91
- Gheorghe, Camelia: 247-249
- Gheorghe, Carmen: 237
- Gheorghe, Elena: 126, 184, 263
- Gheorghe, Georgeta: 91
- Gheorghe, Nicolae: 254
- Gheorghe, Viorel: 247, 248
- Gheorghită, Andrei: 200
- Gheorghiu, Mihai D.: 211, 198 (3), 200, 218, 236, 262 (4)
- Gherga, Eugen: 264
- Ghețău, Rodica: 159
- Ghețău, Vasile: 211, 212 (3)
- Gheție, Coriolan: 47, 79
- Ghibu, Onisifor: 46

- Ghica, Luciana A.: 209
 Ghidionescu, Valentin: 153
 Ghimpău, Vasilica: 247-249
 Ghinda, Iuliana: 247
 Ghinoiu, Ion: 273(3)
 Ghiulea, Nicolae: 45-47
 Ghivirigă, Luminița: 213
 Gib, Constantin D.: 47
 Gîdei, Alexandru: 43
 Glavce, Cristiana: 274
 Glăvan, Eugen: 20, 202
 Glodeanu, Ion: 189, 190
 Godea, Ioan: 273
 Goian, Cosmin: 167 (3), 169
 Goldiș, Vasile: 16, 46, 162
 Golopenția, Anton: 47, 49, 52, 57, 59
 (2), 60 (7), 66, 70, 207 (2),
 211 (2)
 Golopenția (Cristescu), Ștefania: 47,
 52, 78
 Golopenția, Sanda: 49, 60 (2), 273
 Grakowski, S.: 153
 Graur, Tiberiu: 103
 Grecu, Florentina: 260
 Grigoraș, Ioan: 85, 268 (2)
 Grigoraș, Vlad: 221, 256
 Grigorescu, Constantin: 112
 Grigorescu, Mihai: 98, 111
 Grigorescu, Pompiliu: 89, 98, 108,
 143, 194
 Groșorean, Cornel: 47, 48
 Grossek, Gabriela: 264
 Grosu, Nicolae: 111
 Grünberg, Laura: 220 (4), 270
 Grünberg, Ludwig: 207
 Guja, Cornelia: 274
 Gulei, Alexandru: 214, 215
 Gusti, Dimitrie: 5, 10, 24 (2), 26, 27
 (2), 29 (2), 32, 42 (2), 44
 (3), 45-46, 47 (3), 48 (2), 49
 (3), 50 (2), 51 (4), 52 (2),
 53 (2), 54 (3), 55 (3), 57
 (4), 59, 60, 65, 67 (5), 68,
 72, 78 (2), 79, 85 (5), 86,
 88, 90, 93 (8), 119 (8),
 Gusti, Dimitrie (cont.): 120 (5), 131,
 149, 150, 180 (3), 185, 209
 (2), 213, 266, 267 (4), 284
 Halarevici, George: 154
 Halman, Loek: 266 (2)
 Haret, Spiru: 43, 86, 142
 Hariton (Herseni), Traian: 82
 Hatos, Adrian: 184, 248, 252, 264
 Hauben, Harald: 167
 Hărăguș, Traian: 167
 Herseni, Paula: 47
 Herseni, Traian: 42, 45 (2), 46, 47,
 49, 52, 53 (3), 54, 57, 67, 68
 (2), 72 (5), 77 (3), 79, 81,
 82, 83, 85 (2), 87, 88, 92,
 95, 97, 103 (2), 109, 110,
 115, 118, 120, 150, 181,
 185, 187, 194, 262 (2), 263,
 267, 2741, 273
 Hoffman, Oscar: 104, 113, 126, 189,
 190
 Horga, Irina: 240
 Horváth, István: 260
 Hosu, Ioan: 237, 270 (2)
 Humă, Cristina: 228
 Hurmuzescu, Vitoria: 154
 Iacomî, Florian: 104
 Ialomițeanu, Anca: 91
 Ibiș, Adrian: 209, 214, 260, 26 (2)
 Idu, Petre D.: 103
 Ielics, Brigitta: 93, 189, 266
 Ilie, Delia: 273
 Ilie, Simona: 3, 16, 20, 178, 192,
 228, 255
 Iliev, Ilia: 274
 Iluț, Petru: 111, 165, 169, 201, 202,
 214 (3), 215 (2), 273
 Imbrescu, Dumitru: 47
 Ioanid, Radu: 91
 Ioanid, Virgil: 194, 224
 Ioanițescu, Dimitrie R.: 46, 202 (2)
 Ioanovici, Dochia: 47
 Ion, Ionel: 264
 Ionașcu, Traian: 76
 Ionescu de la Brad, Ion: 112

- Ionescu, Ion: 111, 166, 167, 245, 270
 Ionescu, Mariea: 16, 206, 237, 255, 256
 Ionescu, Mihaela Al.: 190
 Ionescu, Raluca: 221
 Ionescu, Rodica: 189
 Ionescu-Gulian, Constantin: 76, 89, 109 (2), 262
 Ionescu-Obârșia, Ion: 47
 Ionescu-Șisești, Gheorghe: 46
 Ionică, Ion I.: 47, 67, 177
 Iordăchel, Ion: 77, 88, 98, 110
 Iorga, Nicolae: 43, 46
 Iosif, Octav: 79
 Iovițu, Mariana: 205
 Iovu, Mihai: 215
 Irimie, Cornel: 47, 52, 79, 93, 103, 263, 271, 273
 Isac, Dana: 166
 Ivan, Loredana: 270 (2)
 Ivanof, Petru: 247 (2), 249
 Ivasiuc, Ana: 237
 Jderu, Gabriel: 202, 228, 255, 260
 Jigău, Mihaela: 190, 206, 217, 240, 260
 Jitariu, Cristina: 244
 Jitcov, Dana: 215
 Jivan, Iosif: 47, 79
 Joja, Athanase: 76, 77, 109
 Judele-Borțun, Melania: 111
 Jula, Dorin: 193
 Jurcuț, Camelia Angela: 169, 206
 Kallós, Nicolae: 197
 Karner Huțuleac, Adina: 169
 Kautsky, Karl: 43
 Kirîțescu, Constantin: 46
 Kiss, Tamás: 212
 Kivu, Mircea: 91, 199, 202
 Kogălniceanu, Vasile: 43
 Kos, Karoly: 103
 Krasnaseschi, Vladimir: 67, 79, 104, 110
 Krausz, Septimiu: 98, 105, 110, 136, 178, 194, 268
 Labache, Lucette: 218
 Larionescu (Micu), Maria: 58, 104 (2), 110, 113, 120, 126, 184 (3)
 Laszlo, Peter: 248
 Lazar, A.: 167
 Lazaroiu, Sebastian
 Lazăr, Florin: 166, 167, 169, 206, 221 (2)
 Lazăr, T.: 169
 Lăcătușu, Ioan: 263, 270
 Lăscuș, Voicu: 169
 Lățea, Puiu: 185
 Lăudatu, Ecaterina: 221
 Lechințan, Vasile: 263
 Leon, Corina: 47
 Leonardescu, Constantin: 42
 Leovaridis, Cristina: 190
 Lhomel, Edith: 193
 Lita, Corneliu: 189
 Littlechild, Brian: 168
 Liveanu, Vasile: 43
 Lotreanu, Nicolae: 110, 197 (2), 213, 214, 224
 Lovinescu, Eugen: 46
 Lozinsky, Florența: 92 (2)
 Ludușan, Marioara: 166, 189
 Luminița, Marcu
 Luminosu, Doru Silviu: 93 (2), 98, 197
 Lunca, Marilena: 91
 Lungu, Dan: 220
 Lupaș, Ion: 154
 Lupescu, Florin
 Lupu, Adrian: 245
 Lupu, Mihăiță: 198
 Luțaș, Mihaela: 193
 Macarie, Simona: 215
 Macavescu, Mihai: 91
 Macoviciuc, Vasile: 268
 Macrea, Rodica: 221 (3)
 Madgearu, Virgil: 43 (2), 202
 Mager, Traian: 47
 Magyari, Nándor L.: 220, 250, 273

- Magyari-Vincze, Elemer: 220, 250, 273
- Magyari-Vincze, Enikő: 244
- Mahler, Fred: 90, 104, 110, 218, 252
- Maier, Radu O.: 273
- Maier, George: 43
- Majuru, Adrian: 195, 260
- Malinschi, Vasile: 76
- Malița, Mircea: 207, 208
- Mamali, Cătălin: 90, 91, 108, 110, 122, 218
- Manea, Livius: 169, 206
- Manoilescu, Mihail: 46, 209
- Manole, Alina: 255
- Manolescu, Mircea: 47, 52, 79, 89
- Manu, Magdalena: 215
- Manuilă, Sabin: 47, 67, 154, 207, 211 (3), 272 (2)
- Manuilă, Veturia: 45, 47, 48, 67, 149, 153 (2), 154 (2)
- Marcovici, Octav: 111
- Marcu, Liviu: 103
- Mardare, Elena Iulia: 169, 243
- Marfan, Antonin Bernard: 154
- Marian, Mihai: 264
- Marica, George Em.: 45, 46, 52, 68, 70, 79, 92 (2), 93 (3), 212, 262
- Marinescu, Constantin: 67 (2)
- Marinescu, G.: 48
- Marinescu, Valentina: 190, 199 (2), 214 (2), 220, 270 (6)
- Mateescu, Oana: 192
- Matei, Ioan I.: 81, 155 (2), 157
- Matei, Mioara: 194
- Matheescu, Nicu N.: 46, 48, 196
- Maxilimian, C.: 272
- Măgureanu, Virgil: 144, 197 (2)
- Mănescu, Manea: 76, 109
- Mănoiu, Florica: 148, 149 (2), 150-152, 165
- Mărginean, Ioan: 98, 108, 111, 201, 205 (3), 210, 215, 227 (7), 249, 255, 260
- Mărginean, Nicolae: 262
- Mățăuan, Gabriel: 237
- Măciu, Mircea: 208 (2), 266
- Mândrilă, Carmen G.: 169, 215
- McKinnon, Lori: 199, 270
- Measnicov, Igor: 47
- Median, Mariana: 159
- Mehedinți, Simion: 43, 46, 207, 272 (4)
- Meinardus, Marc: 252
- Mereuță, Cezar: 189, 266
- Merfea, Mihai: 98 (2), 100, 104, 110, 182, 184 (5), 194, 254, 255
- Messinger, C.I.: 223
- Metes, Ștefan: 47
- Miclea, Mircea: 221 (2)
- Micu, Bogdan: 199, 202
- Miftode, Vasile: 88, 98, 100, 107, 108 (2), 110, 144, 159, 164, 165 (3), 166, 170, 182, 194, 201, 251, 252, 264
- Mihai, I. A.: 260
- Mihalcea, Andreea: 63, 189
- Mihăilescu, Adina: 214, 217, 223, 228, 250
- Mihăilescu, Ioan: 97, 111, 178, 182 (2), 206, 208, 210, 214 (3)
- Mihăilescu, Vintilă Miron: 274
- Mihăilescu, Vintilă: 46, 79, 178, 200, 202, 274
- Mihu, Achim: 88 (2), 100, 107 (3), 108 (2), 110, 122 (2), 143, 273
- Mihuț, Daniela: 90
- Milca, Mihai: 91, 108, 111, 194, 197
- Milcu, Ștefan: 47, 72 (3), 103, 118, 272 (2)
- Milicenco, Stela: 166
- Millea, Zeno Vlad: 214
- Mills, C.W.: 85
- Milova, Hélène: 218
- Mircică, Nelu: 205
- Mireșan, Mirela: 237
- Miroiu, Adrian: 200
- Miroiu, Mihaela: 177, 220, 236
- Miron, Angela: 166

- Miron, Dorina: 199
 Miros, Liubomira: 268
 Mitrofan, Nicolae: 159, 240
 Mitu, Melinda: 263
 Mitu, Sorin: 263
 Mitulescu, Sorin M.: 273
 Mitulescu, Sorin: 202, 205, 224
 Mocanu, Mihai: 104, 113, 126
 Moisa, Florin: 264
 Moldovan, Călin: 199, 202
 Moldovan, Iuliu: 150, 153 (2), 154
 Moldovan, Roman: 47
 Molnar, Maria: 228, 248, 249
 Momoc, Antonio: 198
 Morar, Ecaterina: 273 (3)
 Morar, Vasile: 21, 268 (6)
 Morândău, Dorel: 264
 Moroșan, Iolanda: 159
 Muntean, Ana: 168, 214, 221, 260
 Mureanu, Carmen D.: 260
 Mureșan, Cornelia: 211, 212, 215
 Murgescu, Costin: 80, 111, 112 (5),
 118, 181, 185, 207, 208
 Mustăcilă, Constantin: 98
 Mușetescu, Andrei: 90
 Nadolu, Bogdan: 264
 Nadolu, Delia Ioana: 273
 Natansohn, Iosif: 85, 98
 Naumovic, Slobodan: 274
 Neacșu, C.: 103
 Neacșu, Mariana: 221
 Neagu, Gabriela: 237
 Neagu, M.: 264, 273
 Neamțu, George: 165, 166 (2)
 Neamțu, Nicoleta: 166 (3), 169, 214,
 215 (2)
 Neamțu, Octavian: 47, 48, 57, 67, 79,
 85, 90, 103, 104, 110, 119,
 182 (2), 263 (2)
 Necrasov, Olga: 272
 Neculau, Adrian: 98, 108, 188, 189,
 215, 248, 249, 251
 Nedelcea, Cătălin: 240
 Nedelcu, Elena: 252
 Neef, Rainer: 192
 Negrea, Adrian G.: 47
 Negrițoiu, Valentina: 184
 Negru, Andrei: 92 (2), 93 (5), 94,
 103, 111
 Neaguțu, Niculina: 166
 Nemenyi, Agneta E.: 214
 Nemoianu, Iosif: 46, 47, 79, 153,
 154 (3)
 Netedu, Adrian: 189
 Nica, M.: 189
 Nicolae, Gheorghe: 254
 Nicolae, J.: 273
 Nicolae, Irina: 47
 Nicolau, Adrian: 218
 Nicolau, Cezarina: 91
 Nicolăescu, Victor: 166, 260
 Niculae, Claudiu: 190
 Niculescu, Teodora: 47
 Nicuță, Constantin (Costache): 70,
 79, 88, 197
 Niță Stan, Ion: 260
 Nițulescu, Dana C.: 240
 Nyamsuren, Tsogt: 250
 Onica-Chipea, Lavinia: 248
 Onuț, Gheorghe: 98, 111
 Oprea, Ionuț: 159
 Otovescu, Dumitru: 98, 111, 144,
 194
 Oțetea, Andrei: 109
 Padovani, Alessandro: 168
 Pál, Enikő: 206
 Palaghid, Monica: 168
 Pallo, E.: 167
 Pandele, Rodica: 274
 Pandrea, Andrei: 273 (2)
 Panea, Nicolae: 273 (3)
 Pantelimon, Cristi: 178, 192
 Papadopol, Dimitrie: 47, 67, 79, 263
 Papuc, Didona: 247 (2)
 Pascariu, Gabriel: 193, 205, 208,
 210
 Pascaru, Mihai: 103, 270
 Pasti, Vladimir: 90, 136, 177 (3),
 178, 236, 248, 251
 Pásztor, Rita: 169, 206

- Paşa, Florin: 166, 167
 Paşa, Luminița M.: 166, 167
 Patriciu, Mihai: 112
 Pavelcu, Vasile: 85
 Pavelescu, Gheorghe: 47, 79
 Părăluță, M.: 80
 Pășcuță, Ioan: 266
 Pătrășcanu, Lucrețiu: 52, 53, 67, 196
 Pătrioară, Monica: 221
 Pătrunjel, Violeta: 263
 Păun, Georgiana: 248
 Păunescu, Mihai: 190
 Păuș, Viorica: 270
 Pânzaru, Ciprian: 266
 Pânzaru, Petre: 98
 Pârciog, Speranța: 248, 249
 Pârvan, Vasile: 46
 Pârvulescu, Cristian: 206
 Pârvulescu, Ion: 98, 190, 260
 Percea, Ana: 254
 Perpelea, Nicolae: 199
 Perț, Steliana: 240
 Pervain, Augustin: 255
 Pescaru Urse, Daniela: 206, 228
 Pescaru, Maria: 170, 215, 260
 Petcu, Ioan: 166 (2), 214
 Petcu, Marian: 270
 Petcu, Marioara: 260
 Petcu, Radu C.: 209
 Petcuț, Petre: 256
 Peti, Lehel: 184
 Petre (Tolstobrach), Niculina: 190, 221
 Petre, Gabriel: 260
 Petre, Ioana: 189
 Petrescu, Claudia: 237
 Petrescu, Gheorghe N.: 47
 Petrescu, Nicolae: 45, 46
 Petrescu, Paul: 47, 52, 68, 71 (9), 79, 81, 263, 271, 273(2)
 Petrescu-Burloiu, I.: 47
 Petrina, Liviu: 190
 Pfaller, Alfred: 252
 Pieleanu, Marius: 228, 260
 Pistrinciuc, Vadim: 166
 Piticariu, Mircea: 260
 Pitulescu, Ion: 260
 Plăieșu, Ancuța: 237
 Poede, George: 159, 164, 206
 Poledna, Rudolf: 264
 Poledna, Sorina: 168, 206, 260
 Polysu, Ruxandra: 166
 Ponea, Simona: 169
 Pop, Emil: 92, 93
 Pop, Ioan-A.: 256
 Pop, Luana: 178, 189, 20 (2), 244, 266
 Pop, Lucian: 189, 249 (2), 250, 266
 Pop, Marius: 205, 217 (2), 250
 Pop, Mihai: 47, 60, 79, 81
 Popa, Adela: 264
 Popa, Nicolae: 98
 Popa, R.: 167
 Popescu, Grigore: 98, 110
 Popescu, Ion M.: 262, 266
 Popescu, Ion-Andrei: 110
 Popescu, Liliana: 206
 Popescu, Livia: 92, 159, 164, 205, 206, 250 (2)
 Popescu, Maria: 104, 113, 126
 Popescu, Mariana: 166
 Popescu, Nicolae: 90
 Popescu, Parmena: 206
 Popescu, Raluca: 206, 215, 240 (2)
 Popescu, Ștefan: 47, 59 (2), 60, 67
 Popescu, Vasile: 267 (2)
 Popescu-Spineni, Marin: 47
 Poponete, Cristina R.: 189 (2)
 Popovici, Elena: 85
 Popovici, Florin: 154
 Popovici, Natalia: 47, 154
 Popoviciu, Gheorghe: 153
 Porumb, Ecaterina Maria: 169
 Postolache, Tudorel: 144, 174 (3), 175 (2), 177, 203 (3), 205 (2), 225, 226
 Potolea, Dan: 159
 Precupețu, Iuliana: 205, 227 (2), 237, 240

- Preda, Marian: 167, 205, 221, 228, 248, 255, 260
- Preda, Mihaela: 256
- Prejbeanu, Ileana: 221, 274
- Prelici, Viorel: 159, 164, 167, 168, 169 (2)
- Preoteasa, Ana Maria: 205, 237, 240, 244, 255, 256 (2)
- Preoteasa, Anita: 206
- Preotesi, Mihnea: 237
- Pribac, Sorin Ghe.: 264, 273 (2)
- Pricopie, Valentina: 220
- Prigorov, G.: 250
- Prițican, Valentina: 166
- Prodan, Leon: 154
- Pronin, S.: 250
- Protopopescu, Cicerone: 43
- Puwak, Hildegard: 247, 248, 249
- Quigley, Colin: 273
- Qvarsell, Birgitta: 168
- Racheru, Adrian D.: 208, 264
- Rachieru, Adina: 169, 240
- Racleș, Andreea: 169
- Rada, Cornelia: 215 (3), 221 (3), 245, 274 (2)
- Radu, Alexandru: 200
- Radu, Elena: 274
- Radu, Nicolae: 110, 182, 262
- Radu, Roxana: 206
- Rainer, Francisc: 47, 72, 94, 272
- Raio, Flisbello: 251
- Ralea, Mihai: 45, 46, 52, 54, 70, 72, 76, 77, 79, 82 (4), 109
- Raț, Cristina: 209
- Rațiu, Anton: 47, 67, 79
- Răboacă, Gheorghe: 247
- Răducanu, Ion: 202
- Rădulescu, C.: 48(2)
- Rădulescu, Dan Constantin: 247, 248
- Rădulescu, Sorin M.: 91, 98, 111, 143 (2), 213, 214, 215 (2), 221 (4), 228, 243, 244 (2), 259, 260 (6), 268
- Rădulescu-Motru, Constantin: 43 (2), 46, 262 (2)
- Rădulescu-Pogoneanu I.: 42
- Rădulescu-Pogoneanu, Victor: 47, 67
- Răduțiu Vonica, Simona: 208, 210, 240
- Rășcanu, Ruxandra: 159
- Rățulea, Georgeta G.: 190
- Râmneanțu, Petre: 47
- Rebedeu, Ion: 224 (2), 225
- Rebeleanu, Adina: 165, 167, 206, 244 (2)
- Rebeleanu-Bereczki, Adina: 168
- Retegan, Gheorghe: 47, 52, 59 (2), 60, 67, 79, 223
- Ridzi, Irinel: 190
- Rogojanu, Cătălin: 169
- Rogojinaru, Adela: 240
- Roiban, Gheorghe: 47
- Roman, George: 169, 221
- Roman, Ileana: 111
- Roman, Marina: 214
- Roman, Miron: 98, 111
- Roman, Toma Dorin: 98
- Romanescu, Niculae: 154
- Rosetti, Radu: 43
- Rostás, Zoltán: 87 (2), 88 (2), 108 (4), 111, 120, 181, 189, 190 (2), 195, 198 (2), 220, 270, 274
- Roșculeț, Gheorghe: 264, 273 (3)
- Rotariu, Traian: 103, 107, 108, 111, 143, 194, 200, 201, 202, 211, 212, 217, 218, 250 (2), 256
- Rotaru, Nicolae: 190, 270
- Roth, Andrei: 104, 110, 268 (2)
- Roth, Maria: 159, 164, 170, 252
- Roth-Szamoskozi, Maria: 165 (3), 166, 167 (6), 168 (2), 244, 251
- Rozgony, Tamara: 187
- Rozgony, Tamás: 105
- Ruegg, Francois: 204

- Rughiniș, Cosima: 256 (2)
 Ruhl, C.: 249
 Rus, Călin: 264
 Rus, Traian: 111
 Rusu, Horațiu: 20, 190, 208
 Rusu, Octavian: 244
 Rusu, Raluca: 190
 Sadoveanu, Izabela: 153
 Sagebiel, Juliane: 168
 Salad, Levente: 206
 Sali, Nicolae: 256
 Samarineanu, Ion: 47
 Sandi, Ana-Maria: 240, 241
 Sandu, Antonio: 166, 167 (2), 190, 264
 Sandu, Dumitru: 91, 108, 111, 143, 177, 194, 235, 255, 266 (2)
 Sanielevici, Henric: 47
 Sanud, Maria: 168
 Sas, Cecilia: 264
 Sava, Ionel N.: 178, 208 (3), 210
 Savu, Alexandru: 103
 Savul, Gheorghe: 47
 Săveanu, Sorana: 252
 Săvulescu, Alexandru: 237
 Scârneci, Florentina: 169
 Schifirneț, Constantin: 90, 104, 110, 197, 212, 214, 218, 263 (2)
 Schmidt, Mihaela C.: 169, 243, 260
 Scoican, Nicoleta A.: 193
 Scorțan, Gheorghe: 90
 Scorțaru, Sofia: 213
 Scraba, Gheorghe D.: 44, 47, 48, 223
 Sebastian, Gheorghe: 194
 Secăreș, Vasile: 111, 136
 Sellick, Clive: 165
 Semov, A.: 104
 Serafim, Gheorghe: 47, 79
 Setlacec, Ion: 42, 47
 Siluana, Vlad: 167
 Simionescu, Paul: 273
 Slobozeanu, Horia: 153
 Smith, Roger: 168
 Socol, Gheorghe: 104, 126, 227 (2), 266
 Sorescu, Emilia: 167 (2)
 Speranția, Eugeniu: 45, 47, 79, 92, 93, 266
 Spineanu-Dobrotă, Sorin: 221 (5), 244, 260
 Spirescu, Romulus: 90
 Spiridon, V.: 80
 Stahl, Henri H.: 45, 47 (2), 48, 49, 52 (2), 53 (4), 57, 60, 61, 65 (2), 68, 71 (2), 79 (3), 80, 83, 85, 87 (4), 88 (3), 89, 90, 100, 103, 107, 109, 110, 114 (2), 118 (2), 120, 149 (2), 150, 154, 155 (2), 157 (2), 160, 181, 182 (2), 185, 194, 201, 262 (3), 263
 Stahl, Paul H.: 65, 66 (2), 67, 68 (4), 71 (9), 80 (2), 81, 165, 182 (2), 214, 271-274
 Stan, Daniela: 166
 Stan, Dumitru: 167
 Stan, Florea: 190, 193, 194
 Stanca, Dominic: 153 (2)
 Stanca, Iustin: 260
 Stanciu, Mariana: 193, 215, 228
 Stanciu, Simona: 215, 228, 244, 245, 260
 Stanciu, Stefan: 160
 Stăiculescu Brezeanu, Ana: 206, 211-213, 215
 Stănculescu, Elisabeta: 214
 Stănculescu, Traian D.: 159
 Stănculescu, Manuela S.: 177, 192 (2), 193, 220, 236, 237, 248, 249, 250 (2)
 Stănculescu, Petre: 47, 79
 Stănescu, Constantin: 154
 Stănescu, Maria: 184
 Stănescu, Simona M.: 3, 16, 20, 205, 236, 252, 256
 Stănișor, Ion: 206
 Stănoiu, Andrei: 88, 110, 114, 194, 211, 213
 Stegar, Irinel: 190, 205
 Stelian, Stoica: 268 (2)

- Stelu, Șerban: 185, 274
 Stere, Constantin: 47
 Sterian, Paul: 47, 67, 79, 90, 103, 263
 Stoian, Stanciu: 47, 52, 54, 68, 79, 89, 110
 Stoianovici, Alexandru T.: 47
 Stoica, Georgeta: 273
 Stoica, Laura G.: 236 (3), 240
 Stoica, Livia: 103
 Stoica, Melinda: 209
 Stoica, Mihai: 260
 Stoica, Sorin: 189
 Stoica, Stelian: 268 (2)
 Stoicescu, Nicolae: 98
 Stoicescu, Steliana: 47
 Stoiciu, Gina: 108, 269
 Stoleru, Paula: 143
 Strat, George: 202
 Stroie, Constantin: 267
 Strungaru, Diomid: 47
 Suciu, Petru: 47
 Suciu, Remus: 190
 Sudețeanu, Constantin: 45, 47
 Sulaberidye, Avtandil: 250
 Surdu, Emi: 93
 Surdu, Laura: 256 (2)
 Surdu, Mihai: 240, 255 (7), 256
 Sylai, Julia: 250
 Szabo, Attila: 47
 Szekely, L.: 167
 Szelényi, Iván: 250
 Szilágyi, György: 266
 Szűcs, Enikő: 169, 206
 Szwengrub, L.: 182
 Șandor, Dorel: 248, 251
 Șandru, Codrina: 244
 Șandru, Dumitru: 79, 212
 Șelaru, Vasile: 270
 Șerban, Monica: 209, 211, 220
 Șerban, Petronela: 167
 Șișeștean, Gheorghe: 182, 185, 273, 274
 Șoimaru, Vasile: 88
 Șoitu (Gîrleanu), Daniela T.: 166, 167
 Șora, Melentie: 47
 Ștefan, Cristina: 205, 206
 Ștefănescu, C.: 213
 Ștefănescu, Florica: 168, 248, 250
 Ștefănescu, Simona: 199, 208, 214 (2), 270
 Ștefănescu, Ștefan: 105
 Ștefănescu-Goangă, Florin: 47
 Ștefănuță, Petre: 47, 66
 Ștefăroi, Petru: 169, 228
 Știrbu, Alexandru T.: 47
 Știrbu, Maria: 274
 Talpaș, Petronela M.: 167, 214
 Tamaș, Maria: 212
 Tannenbaum, Arnold: 105, 187
 Tarcea, Monica: 215, 221
 Tarnovschi, Daniela: 255
 Tașcă, Gheorghe: 47, 202 (2)
 Tausz, Katalin: 217
 Tămaș, Sergiu: 208
 Tănase, Stelian: 177
 Tănăsescu, Florian: 96
 Telegdy, L.: 167
 Teodorescu, Alin: 91, 108, 111, 201
 Teodorescu, Gheorghe: 200 (2), 202 (2), 270 (2)
 Teșliuc, Cornelia Mihaela:
 Teșliuc, Emil D.: 249 (2)
 Tibera-Dumitru, Maria: 249, 250
 Tiriung, Mircea: 47
 Tismăneanu, Vladimir: 91, 111
 Tobias, Mirela: 166
 Tódor, Erika M.: 206
 Todorova, Sasha: 250
 Tohăneanu, Cecilia: 269
 Toma, Stefania: 256
 Tomescu (Doboș), Cristina: 205, 240, 244, 256
 Tomescu, Anca: 260
 Tomiță, Mihaela: 167, 169, 260
 Tompea, Doru: 268 (2)
 Totelecan, Silviu G.: 21, 92 (2), 93
 Trancă, Dumitru: 85

- Trăsnea, Ovidiu: 197, 207
 Trebici, Vladimir: 79, 107, 112, 194, 211, 212 (4), 273
 Trestieni, Ion Dan: 189
 Trișcă, Petre: 47, 153 (3), 154
 Troc, Gabriel: 273 (2)
 Trușter, Tiberiu: 85
 Tuchilă, Dumitru: 111
 Tudor, Cristina: 244
 Tudorel, Niculae: 190
 Tufescu, Victor: 47, 79
 Tufiș, Claudiu D.: 200
 Tulea, Gitta: 85
 Turcu, Dorina: 91
 Turcu, Liviu: 111
 Turliuc, Maria N.: 169
 Țarcă, Ana: 274
 Țărău, Virgiliu: 220
 Țibrea, Clementa: 157
 Țopa, Leon: 45, 47 (2), 52, 54, 68, 70, 79, 85 (2), 110, 194, 213
 Udangiu, Eugenia: 166, 169
 Ungheanu, Mihai: 262, 266
 Ungurean, Ștefan: 20, 111
 Ungureanu, Ion: 97, 98, 108 (5), 111
 Urse, Laureana: 220, 228, 266
 Vaileanu, Cristina: 190
 Vasile, Marian: 202, 224
 Vasiliu, Florica E.: 210, 264
 Vasiliu, Florinela: 93, 111
 Vasiluță, Marius: 266
 Văcărescu, Teodora E.: 220
 Văduva, Grațiela: 214 (2)
 Vâlceanu, Grigore: 184
 Vârjan, Daniela: 206
 Vedinaș, Traian: 264, 274
 Veiner, Pascu: 112
 Velea, Ion: 98
 Venczel, József: 67, 79
 Veverca, Ion: 47, 90
 Vianu, Tudor: 45, 47 (2)
 Vilbrod, Alain: 167
 Vincenz, Alfred: 47
 Vincze, László: 206
 Vintilescu, Ion: 47
 Vintilieanu, Ioaneta: 264
 Vlad, Constantin: 104, 126
 Vlad, P.: 154
 Vladu, Valentin: 206
 Vlaicu, Carmen: 189, 266
 Vlădescu, Cristian: 206, 228, 244 (7)
 Vlădescu-Răcoasa, Gheorghe: 44, 47, 79, 87 (2), 89, 207
 Vlăduțescu, Gheorghe: 268
 Vlăduțiu, Ion: 273
 Vlăsceanu, Lazăr: 108 (4), 110, 200, 206, 236
 Vlăsceanu, Mihaela: 98, 108, 111, 189 (2), 190 (2), 193
 Voicu, Bogdan: 240, 266
 Voicu, Marin: 213, 260, 268
 Voicu, Mălina: 178, 205, 220, 255 (2), 256, 266 (4)
 Voicu, Ovidiu: 256
 Voina, Aurel: 153 (2), 154
 Voinea, Maria: 98, 111, 213 (2), 214 (2), 215, 221
 Voinea, Șerban: 47, 52, 53 (2), 65, 67, 70
 Voinescu, Alice: 154 (2)
 Vulcănescu, Mircea: 45, 47, 67, 150
 Vulcănescu, Romulus: 47 (2), 52, 79, 262, 271, 272 (2), 273 (2)
 Wagner, Pavel: 248, 249
 Wamsiedel, Marius: 244
 Xenopol, Alexandru D.: 44, 48
 Young, Dennis R.: 190
 Zagan, Iuliana: 166
 Zamfir, Cătălin: 3 (2), 14, 20, 85, 88, 98, 101, 105 (4), 107 (2), 108 (3), 110, 115 (2), 122, 136, 158, 159, 165 (3), 166, 178 (3), 188 (2), 201, 205 (8), 206 (2), 213, 217 (4), 220, 224 (3), 225 (3), 227 (3), 235 (2), 236 (4), 237, 238, 247 (2), 248 (5), 249 (2), 250, 251 (2), 252, 254, 255 (2), 266, 268

Zamfir, Elena: 3, 15, 20, 85, 107 (2),
108, 110, 122, 159 (3), 163,
164, 165 (12), 166 (4), 167
(5), 168, 169, 170, 178, 193,
205 (2), 206 (4), 210, 213,
214, 215, 217 (4), 220, 225
(3), 227, 237, 248, 251, 254,
255, 262, 272

Zamfirescu, Ion: 47, 53, 267

Zamfirescu, Vasile Dem.: 268

Zanca, Raluca: 213, 244, 256

Zane, Gheorghe: 47, 93

Zapodeanu, Monica: 168, 215

Zecheriu, Mirela: 247

Zeletin, Ștefan: 45, 47

Zidărescu, Mircea: 215, 260

Zolei, Annabella: 221

Zolog, Mihai: 153, 154 (2)

Zulean, Marian: 209

Cartea nu este o istorie a teoriilor din sociologia românească, ci o analiză sociologică a istoriei sociale a sociologiei românești.

Este prezentată o imagine mai consistentă a sociologiei românești din 1900 până în prezent. Atenția se concentrează pe istoria recentă: perioada comunistă și tranziția.

Cătălin Zamfir

ISBN Eikon 978-606-711-240-5
ISBN Școala Ardeleană 978-606-8699-22-6

Cartea
conține
CD cu
anexe

